NAŠ ZBORNIK 1987

NAŠ ZBORNIK

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ
DUŠEVNO PRIZADETIM OSEBAM SLOVENIJE

LETNIK XX

Uredil
uredniški odbor

Glavni urednik
prof. Jan Ulaga
prof. Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik
dr. Ante Kotar

376.3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE
LJUBLJANA
2
SOŽITJE
inv.št. R-331

Ljubljana 1987

LETNO KAZALO VSEBINE

UVODNE MISLI

Od prostora k vsebini – Jan Ulaga I-1
Spremna beseda – uredništvo II/III-1
Spet smo razpravljali – bomo tudi kaj spremenili – Aljoša Vodnik IV-1
Dragi starši, otroci in prijatelji! – Ivo Škof V/VI-1

GLAVNE TEME

Najzgodnejše obravnavanje v razvoju motenih otrok – usposabljanje od rojstva dalje – Peter Skuber I-2
Delo s teže in težko duševno prizadetimi osebami – skupina avtorjev I-5
Osnovno usposabljanje težko duševno prizadetih otrok in mladostnikov v zavodu v Črni – Marijan Lačen I-17
Zdravstveno varstvo v osnovnem usposabljanju – Evgenija Steblovnik, Danica Božič I-18
Na poti spoznanja avtističnega otroka – Milenko Rosić I-20
Računalniška in video tehnika v službi pomoči prizadetim otrokom in odraslim – V. B. I-26
Uvodna beseda – mag. Majda Plestenjak IV-2
Vloga centra za otroke z motnjami v razvoju pri zgodnjem odkrivanju ter habilitaciji otrok z motnjami v razvoju – dr. Erika Udovič-Dovnik IV-5
Vloga pedopsihiatričnega dispanzerja pri diagnostiki in vodenju duševno manj razvitih otrok – dr. Alenka Bezget IV-8
Zgodnje usposabljanje v duševnem razvoju motenih otrok – Peter Skuber IV-12
Nekateri objektivni in subjektivni pogoji za pospeševanje socialne integracije predšolskih otrok z motnjami v razvoju v VVO – Nada Lebarič IV-16
Defektološki aspekt obravnave otrok z zmerno in težjo stopnjo prizadetosti predšolske starosti – dr. ph. dr. sc. Anton Kotar IV-23
Programi in organizacijske možnosti usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju v SR Sloveniji – Mara Šemrl, Aljoša Vodnik IV-27
Pregled problematike dela razvojnih oddelkov ljubljanske regije – Saša Podberščček, Lidija Kastelic, Janja Krautberger IV-33
Delovanje razvojnih oddelkov osnovne šole s prilagojenim programom Gustav Šilih v Mariboru – Zvonka Petan IV-39
Delo v razvojnem oddelku – vloga specialnega pedagoga v vrtcu v bodoče – Anica Režun IV-45
Razvojni oddelki v vzgojnovarstveni organizaciji – Janja Krautberger IV-46
Problematika razvojnih oddelkov pri usposabljanju težko duševno in telesno manj razvitih otrok – Zora Reja IV-48
Kratek prikaz dela z razvojno motenimi otroki v občini Šiška v okviru zdravstvenega doma Ljubljana – Januša Rotovnik IV-49
Mobilna služba v občini Trebnje – Jerica Medved IV-50
Zaključki posveta o družbeni skrbi za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji IV-57
Programsko-volilna seja skupščine Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije – Aljoša Vodnik V/VI-3
Poročilo o delu Zveze v letih od 1983 do 1987 – Zdravko Tomažin V/VI-3
Smernice za delo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SR Slovenije za razdobje 1987–1990 ..... V/VI-7
Novo društvo v Lenartu v Slovenskih goricah V/VI-10
Občni zbor društva za pomoč DPO Jesenice – Marija Perat V/VI-11
Utrinki iz obalnega društva za pomoč duševno prizadetim – Štefanija Cvitan .. V/VI-12
Naših petindvajset let – Milica Klokočovnik V/VI-14
Deset let oddelka za delovno usposabljanje v Murski Soboti – Emilija Žižek .. V/VI-15
Odprli smo delavnice pod posebnimi pogoji v Črnomlju – Vida Šutej V/VI-16
Kaj pomeni delavnica pod posebnimi pogoji našim staršem? – Nada Barič V/VI-17
Drugi seminar strokovnih delavcev v delavnicah pod posebnimi pogoji – Jože Mlakar V/VI-18
Naše srečanje – Milena Zobarič V/VI-19
Dve pomembni priznanji za Vzgojni zavod Planina – Jasna Šebjanič Pupis .. V/VI-20
Športna srečanja naših otrok – Aljoša Vodnik V/VI-21
19. republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom – Franc Markelj V/VI-22
Usposabljanje gojencev Vzgojnega zavoda Planina v obrambi in zaščiti – Jasna Šebjanič Pupis V/VI-24
Športno-obrambni dan na šoli Matevž Langus – Boris Mohorič V/VI-25
Na obisku v Idriji – Nada Kostanjevic . V/VI-25
Letovali smo – Fanika Zemljak V/VI-26
Letovanje varovancev delavnic pod posebnimi pogoji Gornja Radgona in Lendava v Rovinju – Liljana Novak V/VI-27
Delo specialnega pedagoga v osnovnem usposabljanju – Leopoldina Šegel V/VI-28

STARŠI PIŠEJO

Kakšna so pota pravice prizadetih otrok – Tomaževa mama I–30
Spoštovane tovarišice in tovariši! – Mladenovi starši I–31
Po seminarju v Umagu – Eva Jekovec I–31
Svojega otroka sem oddala v zavod – Petrina mama I–32
Piskrček mezinček, kupljen za cekinček, družbo vanj povabim . . . – mama Olga V/VI–30
Mama in stara mama piše! – mama Sladič V/VI–30
Moja hčerka – Tjašina mama V/VI–31
Letošnje srečanje v Kranjski gori – mama in Helenca Butalin V/VI–31
Ostajajo nam nepozabni spomini na letovanje – Dejanova mamica V/VI–32
Vroče poletje v Umagu – Idijeva in Dejanova mamica V/VI–32
Črnjansko sonce se je tudi letos preselilo na obalo – Irmina mama V/VI–33
Prijateljem iz Osijeka – Milena Cebin .. V/VI-35
Na izletu v Lipici – Maja Jekovec V/VI–35
Zdravstveni tehniki (medicinske sestre) in duševno prizadeti – Eva Jekovec . V/VI–54

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROK DOMA

Privajanje in usposabljanje otrok doma – Toni Koželj, Ante Kotar ..... celotna številka II/III

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

Delovni program Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SRS v letošnjem letu – Tomaž Jereb I-33
Tako luštno je b'lo, da še nikoli tako – Jože Mlakar I-35
Bili so v Bohinju – Jože Mlakar I–35
Sončni dan – Mira Unger I–36
Vikend letovanje – Vojka Cakići I–37
Še se bomo srečali – Irena Cvetko I–38
V Črnomlju je pričela z delom delavnica pod posebnimi pogoji – Vida Šutej ... I–39
Srečanje z odraslimi duševno prizadetimi osebami, njihovimi starši, rejniki in skrbniki v Ormožu – Mira Grmič–Podgorelec I–40
DPP v Murski Soboti – Darinka Zelko . I–41
Srečanje absolventov – Franc Novšak . I–42
Prijeten izlet v Črnomelj – Silva Lebar . I–43
V novi šoli – Nika Leskovar I–43
Skrb za predšolske razvojno motene otroke v krški občini – Romana Cvar I–48
Razpis nagrad za inovacije na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov II/III–63

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU

Društva za pomoč duševno prizadetim tudi na Češkem in Slovaškem – Božena Veber, Jan Ulaga I–46
Delovni dnevi staršev, Zaključki posvetovanja V/VI–43
Seminarji za starše z otroki v SR Srbiji – Peter Skuber V/VI–46
IV. srečanje osnovnih šol in zavodov za duševno prizadete Jugoslavije – Danilo Gregor, Danijel Šipek V/VI–47
Duševno prizadeti na Koroškem, v Benečiji–Julijski krajini in Sloveniji – Jan Ulaga V/VI–50
Družbena skrb za duševno prizadete osebe na Nizozemskem – dr. Ante Došen V/VI–51

IMENSKO KAZALO SODELAVCEV

Barič Nada V/VI–17
Bezget dr. Alenka IV–8
Božič Danica I–18

Cakići Vojka I–37
Cebin Milena V/VI–35
Cvar Romana I–48
Cvetko Irena I–38
Cvitan Štefanija V/VI–12

Došen dr. Ante V/VI–51

Gregor Danilo V/VI–47
Grmič-Podgorelec Mira I–40

Jekovec Eva I–31
V/VI–54
Jekovec Maja V/VI–35
Jereb Tomaž I–33

Kastelic Lidija IV–33
Klokočovnik Milica V/VI–14
Kostanjevic Nada V/VI–25
Kotar Ante ..... celotna št. II/III
IV–23
Koželj Tonči ..... celotna št. II/III
Krautberger Janja IV–33,46

Lačen Marijan I–17
Lebar Silva I–43
Lebarič Nada IV–16
Leskovar Nika I–43

Markelj Franc V/VI–22
Medved Jerica IV–50
Mlakar Jože I–35
V/VI–18
Mohorič Boris V/VI-25

Novak Liljana V/VI–27
Novšak Franc I–42

Perat Marija V/VI–11
Petan Zvonka IV–39
Plestenjak Majda IV–2
Podberščček Saša IV–33

Reja Zora IV–48
Režun Anica IV–45
Rosić Milenko I–20
Rotovnik Januša IV–49

Skuber Peter I–2
IV–12
V/VI–46
Steblovnik Evgenija I–18

Šutej Vida I–39
V/VI–16
Šebjanič Pupis Jasna V/VI–20, 24
Šegel Leopoldina V/VI–28
Šemrl Mara IV–27
Šipek Danijel V/VI–47
Škof Ivo V/VI–1

Tomažin Zdravko ..... V/VI–

Udovič–Dovnik dr. Erika ..... IV–
Ulaga Jan I–1, 4
V/VI–5

Unger Mira I/3

Veber Božena I–4
Vodnik Aljoša IV–1, 2
V/VI–3, 2

Zelko Darinka I–4
Zemljak Fanika V/VI–2
Zobarič Milena V/VI–1

Žižek Emilija V/VI–1

NAŠ ZBORNIK

1987, leto 20, št. 1

YU ISSN 035-655X

UDK 376.3

avna tema: od prostora k vsebini

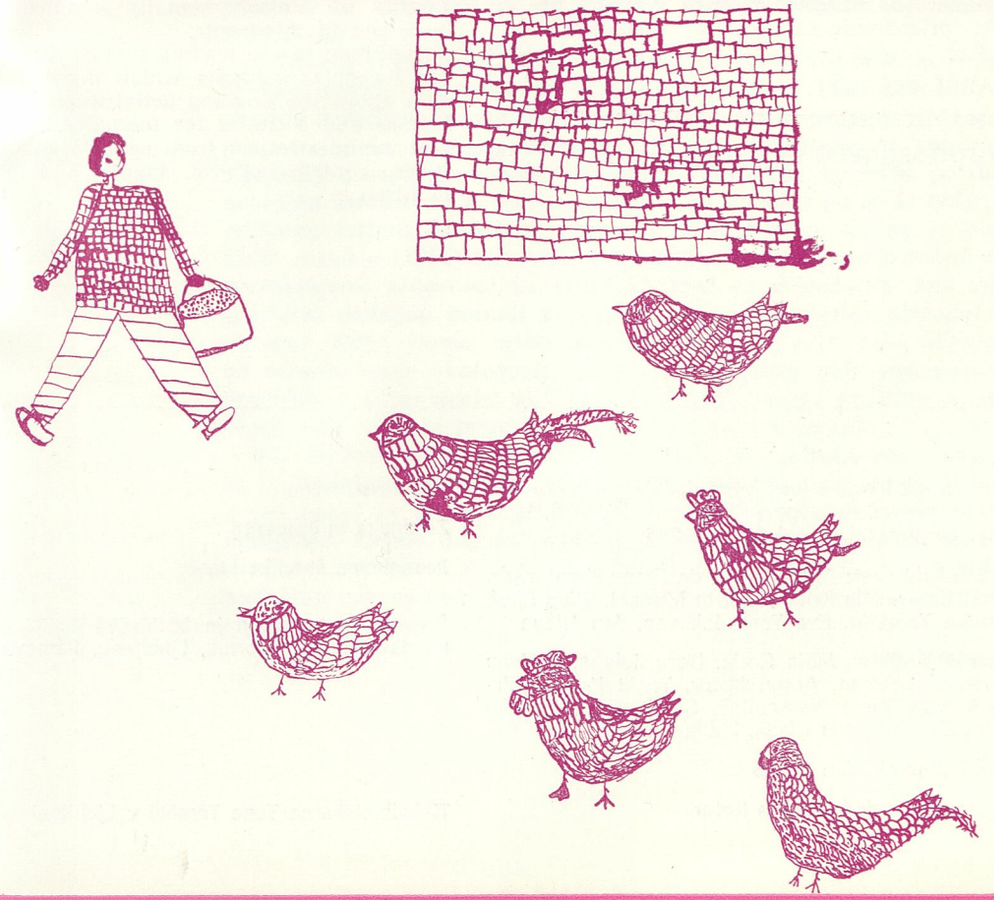

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 20 — ŠT. 1 — MAREC 1987

VSEBINA

Od prostora k vsebini — *Jan Ulaga* . . . 1

Najzgodnejše obravnavanje v razvoju motenih otrok — usposabljanje od rojstva dalje — *Peter Skuber* 2

Delo s teže in težko duševno prizadetimi osebami 5

Osnovno usposabljanje težko duševno prizadetih otrok in mladostnikov v zavodu v Črni — *Marijan Lačen* 17

Zdravstveno varstvo v osnovnem usposabljanju — *Evgenija Steblovnik, Danica Božič* 18

Na poti spoznanja avtističnega otroka — *Milenko Rosić* 20

Računalniška in video tehnika v službi pomoči prizadetim otrokom in odraslim — *V. B.* 26

STARŠI PIŠEJO 30

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV . . . 33

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 46

SUMMARY

NAŠ ZBORNIK is the organ of the Nation Association for the Mentally Handicapped, whi is a voluntary body of parents and professiona concerned with the care for mentally hand capped persons. The journal is published s times yearly.

This issue presents the most recent achiev ments in the development of the communi social services for mentally handicapped in Sl venia, which announce a new era in this fiel In the past, the main aim pursued by these w to meet the basic needs of mentally hand capped adults and children, i. e. to provide f their care, training and employment. At pr sent, increasing attention is being given to the indiviudal needs in an attempt to improve t quality of life of mentally handicapped pe sons and their parents.

In addition to the leading theme, this issue fe tures regular columns which provide inform tion about the ongoing activities of local inst tutions and societies for mentally handicappe and includes letters from parents and short a ticles contributed by mentally handicapp children.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwil-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Jan Ulaga

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina . . . . . 1200 d

Za dijake in študente . . . . . 600 d

Posamezna številka stane . . . . . 200 d

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja s na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

OD PROSTORA K VSEBINI

Slovenski pregovor pravi: »Najprej štal'ca, potem pa krav'ca« in dobro bi bilo, če bi se ga lahko vedno držali. Pa se vse prevečkrat zgodi, da hočemo ali moramo dobiti kar vse hkrati. V mislih imam razvoj družbene skrbi za duševno prizadete v Sloveniji, kjer je »štal'ca« prostor, osnovno varstvo za prizadete, »krav'ca« pa vsebina, programi, strokovni kadri in sodobni pristopi k duševno prizadetim otrokom in odraslim. Čeprav je težko posploševati, je glavna skrb staršev in strokovnih delavcev v preteklosti le bila namenjena pridobivanju prostora. Kar pomislimo na razvoj osnovnih šol s prilagojenim programom, razvojnih oddelkov pri VVZ, oddelkov in zavodov za delovno usposabljanje, prostora za težko prizadete, delavnic pod posebnimi pogoji, domov za odrasle zmerno, teže in težko duševno prizadete... Ta dinamika je bila kar neverjetna, posebno če upoštevamo ne preveč rožnate ekonomske razmere zadnjih let.

Seveda bi bilo zelo krivično ocenjevati, da ob tej bitki za prostor ni bilo dovolj premišljenih vsebinskih rešitev. Prej obratno, saj so prav zaradi večinoma neprimernih in zasilnih prostorskih rešitev programi dela in toplo vzdušje bili tista kvaliteta, ki smo jo v Sloveniji dosegli. Pa vendar verjetno prihaja čas, ko se bo potrebno nekoliko ustaviti in si reči — »štal'ca« je tu, zdaj pa se še bolj premišljeno lotimo kvalitetne vsebine. Ugotavljamo, da se je populacija otrok v OŠPP bistveno spremenila — pa imamo v rokah tudi spremenjene programe in metode? Smo se dogovorili, kaj lahko specialni pedagog ponudi npr. nepokretnemu zmerno prizadetemu otroku? Kako bomo prisluhnili otrokom, ki zelo zelo odstopajo od ostalih svoje »kategorije«? Kaj bomo poleg gole zaposlitve še razvijali v delavnicah? Ali bomo ponudili nekaj prostora v svoji regiji tudi najteže prizadetim otrokom, pa odraslim?

Naš zbornik nima ne moči, ne znanja, ne namena odgovoriti na ta in podobna vprašanja. Nakazuje le nekatere že vidne premike v tej smeri in poziva vse bralce k razmišljanju. Ustvarjalno razmišljanje, strpno dogovarjanje in pridno delo vseh, ki se tako ali drugače srečujemo z duševno prizadetimi bi moralo biti porok za nadaljnji razvoj tega elementa v splošnem premiku h kvaliteti življenja.

Jan Ulaga

NAJZGODNEJŠE OBRAVNAVANJE V RAZVOJU MOTENIH OTROK — USPOSABLJANJE OD ROJSTVA DALJE

Številne raziskave kažejo, da je centralni živčni sistem pri otroku v prvih mesecih in letih življenja sposoben izrednih sprememb. To dejstvo je osnova za zgodnje učenje in s tem za zgodnjo obravnavo (usposabljanje) naših otrok. Do nedavnega so marsikatero otrokovo vedenje pojasnjevali za podedovano, v resnici je bilo naučeno. Učenje se prične z rojstvom, pa že prej, in je zlasti intenzivno v prvem letu življenja. Zato pravijo, da se otrok v prvem letu nauči toliko kot pozneje v polovici svojega življenja. Nobelov nagrajenec K. Lorenz govori v svojih raziskavah, da so intenzivne in kvalitetne spremembe možne le v določenem času, ki je pri človeku zgodaj, če ga zmudimo, je za vedno izgubljen. Svetovno znani raziskovalec psiholog Piaget je dokazal, da je neurofiziološko zorenje prvi pogoj za učenje. Nadalje, da zorenje ni dovolj in ga je potrebno dopolniti z urjenjem, izkušnjami. Zorenje, spoznavni in čustveni vidik so enako pomembni razvojni faktorji.

Pomen zgodnje obravnave v domačem okolju lahko utemeljimo tudi na preučevanje hospitalizma, tj. klinične slike, ki nastane zaradi stalnega pomanjkanja materine nege. Če je bila mati odsotna v času od šestega do osmega meseca otrokove starosti, so bili otroci jokavi, odpovedovali so v kontaktu, upadala je telesna teža in so bili neješčí. Stagniral in upadal je celo količnik razvoja. Če se je mati vrnila v razdobju treh mesecev, je simptomatika odpadla. Ob stalnem pomanjkanju materine nege otroci propadajo v umskem, socialnem in fizičnem razvoju, posledice so neizogibne za celo življenje. Hospitalizem se najbolj izrazito pojavi v otroških domovih, tudi v sodobnih. V literaturi pogosto navedeni strokovnjak za preučevanje učenja Bowlby je vedenje teh otrok opisal takole:

1. postanejo sovražni do matere, je c
nočejo videti;

2. do matere in njenih namestnikov pos
nejo pretirano zahtevni. Izražajo pretira
potrebo po posesti, so nepotrpežljivi, togo
in ljubosumni;

3. kažejo lahko tudi vesel, vendar povse
površen odnos do odraslih;

4. končno čustveno tako propadejo, da
otrok povsem potegne vase, se od drugih
či, kar se na zunaj lahko odrazi v obliki m
notonega zibanja ali tolčenja z glavo ob z

Že nekaj mesecv po vključitvi v d
lahko začno otroci zaostajati. Najbolj so p
zadeti socialni in čustveni razvoj, govor
igra; manjše je odstopanje na področju mo
rike. Situacijo v domovih omilimo s pove
njem skrbi negovalnega osebja.

Zgodnje obravnavanje pojmujemo ra
lično. Nekateri s tem mislijo na pravočas
vpis v šolo. Obravnava se je pomikala na
zdol na predšolski čas. Za nas pa pome
zgodnja obravnava že od rojstva dalje. Hkr
ti z zgodnjo bravnavo so se razvijale tudi o
like: najprej je to bila posebna šola, na
posebni vrtec, za nas pa to pomeni obravn
vo otroka od rojstva dalje v ambulantni o
liki.

Tudi programi za usposabljanje so im
različno širino. Najprej so bili programi
za posamezna področja: za razvoj motorik
govora ... Temu je sledila sinteza celotne
usposabljanja od najzgodnejšega obdobja d
lje.

Prvi programi za usposabljanje so bili n
rejeni na osnovi poznavanja normalnega ra
voja. Hkrati so izdelali programe, ki so j
lahko uporabljali kar starši sami. Naslednj
korak je model, ki sloni med diagnostiko
usposabljanjem. Vaje za usposabljanje otr
ka izhajajo iz globalnega poznavanja otrok
vega razvoja ter iz analize posameznega ra
vojnega koraka. Takšen način omogoča i
dividualni pristop k vsakemu otroku. Izhod
šče je sedaj otrokov razvoj in ne njegova p
zadetost. Takšno delo omogoča interdiscip
narni pristop k diagnostiki in usposabljanj
Ko postane izhodišče našega prizadevan
otrokov razvoj, bistveno presežemo gledan
na otroka kot zgolj na specifično prizadet
ga.

R. Schaumberger z inštituta za socialno p
diatrijo v Münchnu je na mongoloidn

trocih upoštevala omenjena moderna gle-
anja in v svoji raziskavi ugotovila spod-
udne prednosti, učinke zelo zgodnje obrav-
ave. Skupina otrok je bila obravnavana
pecialno pedagoško in fizioterapevtsko — ob
olnem upoštevanju psihohigienskega vode-
ja staršev. Kontrolna skupina so bili otroci,
i so se na inštitutu zglasili le na pregled.
troci so bili stari od enega meseca do treh
et. Na kraju tretjega leta je bila dosežena
istvena razlika v prid eksperimentalne sku-
ine. Čim dlje je usposabljanje trajalo in
im bolj zgodaj so pričeli, večji je bil uspeh.
sposabljanje je bilo usmerjeno v pospeše-
anje celotnega razvoja in v posamezna pod-
očja. Ugotovila je tudi, da spontani razvoj
ri duševno motenih otrocih poteka pretežno
eenakomerno in da se pojavljajo vrzeli in
tagnacije v določenem obdobju. Z najzgod-
ejšim usposabljanjem take stvari omilimo
li pa celo preprečimo. Razvoj enega področ-
a ugodno vpliva na razvoj drugega, saj so
področja v medsebojni odvisnosti.

Pri nas na Slovenskem so doslej največ
porabljali Gunzburgove tabele za ocenje-
anje napredka v socialnem razvoju. Naj-
nlajšim ustreza prva tabela, ki hkrati kaže,
o kod je segel otrokov razvoj in kaj ga je
reba naučiti. Seveda je potrebno posamezna
področja (naloge) metodično obdelati in ime-
i v mislih celo osebnost otroka in družino.

Primerno je, da vodi delo ena oseba. Po-
rebni sta pripravljenost in potrpljenje star-
ev za večletno sodelovanje. Zaradi tega ne
memo njihove energije izčrpati že prvi dan.
Vaje potekajo vsak dan, so kratke in prilago-
jene ritmu otroka in družine. Čeprav so vaje
ródene, moramo videti pred seboj celoten
trokov razvoj. Izkušnje kažejo, da starši
odelujejo, če jim pokažemo, da otroku lahko
omagamo. Delo v družini včasih ovirajo sla-
e sociokulturne razmere. V tem primeru
oiščemo stabilno nadomestno osebo.

Najprej vadimo motoriko, saj je to osnova
a razvoj vseh drugih področij. Nato vadimo
rijem, koordinacijo oči in rok. Od spretno-
ti rok je odvisno zaznavanje (spoznavanje)
veta zunaj otroka. Na to se navezuje razvoj
gre, ukvarjanja samega s seboj, samostojno-
ti pri hranjenju in oblačenju. Zaznavanje in
rijemanje je pri dojenčku ločeno, pozneje
astopa skupaj. Od drugega leta dalje so
omembne vaje za razvoj govora: pasivno razumevanje, nato aktivni govor. Grizenje trde hrane, ugriz, pitje, sesanje, pihanje so že znane osnove, ki služijo za poznejši razvoj govora.

Neposreden terapevt so starši ali sorodna oseba, preko njih se terapija združuje in prehaja na otroka. Roditelja si delo lahko tudi razdelita. Strokovnjak je iniciator, ki delo vodi in kontrolira, preverja lastna stališča in stališča staršev. Če je otrok teže prizadet, se bolj usmerjamo na nego. Navezujemo pogovor na otrokov razvoj, na vprašanje vzgoje in družine. Takšen način odkrije marsikatero težavo in delujemo preventivno.

Staršem pokažemo vajo, ki jo v naši navzočnosti ponovijo. Povemo jim, kdaj naj doma vadijo in pod kakšnimi zunanjimi pogoji. Upoštevamo dnevni režim v družini. Razbremenjujemo starše občutkov krivde, da so nekaj zamudili ali da delajo premalo.

Povemo jim, da je boljše kratko vadenje kot pa dolgo in neredno. Pri dojenčku upoštevamo negovalni ritem. Spodbujamo ga tudi zunaj določenega ritma, a le v obliki igre in brez pritiska. Razmak med obiski v ambulanti naj bo štirinajst dni, odvisno pač od oddaljenosti bivanja, otrokove starosti, spretnosti staršev in sploh v odvisnosti od njihove psihične kondicije. Obisk se prične tako, da najprej starši poročajo o uspehu, neuspehih in posebnostih.

Staršem odpiramo pot v usposabljanje, če jim pokažemo, kako se otrok razvija: počasi, korak za korakom, v nekaterih pogledih je kot zdrav. Umestno je staršem pomagati razvijati pozitivni čustveni odnos do otroka. Včasih obravnavamo njihova prevelika pričakovanja. Vemo, da je izredno kratka sposobnost koncentracije ovira za napredovanje. To dejstvo pa ne zavre dela z otrokom, saj se miselna koncentracija razvija hkrati s treningom različnih sposobnosti. Za vadenje je pomembno, da se izvaja na različnem materialu, saj je sposobnost osvojena šele takrat, če ji sledi transfer.

Za prakso je pomembno, da se pri vadenju poslužujemo osnov iz vedenjske terapije. Vodenje traja namreč leta in se zato ne moremo držati togih shem. Tudi za tistega, ki vodi (strokovnjaka), nastopijo včasih težje čustvene obremenitve, ki otežujejo prijeten in spontan odnos do otroka. Prostor, kjer vadimo (ambulanta), naj bo miren, naj drugi

ne motijo. V sobi naj bodo le nujni predmeti. Doma naj otrok vadi na istem mestu in ob istem času. Pomembne so trdne navade, ker vse vodi v razvijanje sposobnosti za diskriminacijo dražljajev. Otrok naj ve, da od njega pričakujemo določeno reagiranje. Pohvala in nagrada sta poznani pedagoški sredstvi. Starše učimo, naj pride priznanje na pravo mesto, to je neposredno po uspehu. Z ignoriranjem dosežemo, da se izognemo neželenemu vedenju. Otroka vadimo tako, da je vedno nekaj prostora za njegovo iniciativo.

Vemo, da tudi starši vzpostavljajo sčasoma manj kontaktov, manj spodbujanj in tako se prične začarani krog negativnega pogojevanja, tj. ugašanja začete aktivnosti.

Starši so kot naši sodelavci (terapevti) postali pomembni šele v zadnjem času in sicer zaradi modernega pojmovanja o zgodnjem obravnavanju otroka v družini. V preteklosti je bila obravnava često prepuščena zavodom ali pa inštitucijam.

Večina staršev doživi šok ob rojstvu otroka, zlasti če je defekt izrazit. V ospredju so občutja krivde in očitki. Sledi borba ali pa beg pred dejstvom. Starši se aktivirajo ali pa potegnejo v apatičnost. Aktivnost po šoku je v glavnem brezciljno iskanje zaradi občutka krivde in potrebe po zanikanju novo nastale situacije. Zgodnja obravnava naj bi staršem pomagala iz teh dilem. Konkretne zadolžitve starše usmerjajo od prevelike brezciljne aktivnosti. Pasivno depresivne starše uvajamo v interakcijo z otrokom. Starši potrebujejo pomoč za vzpostavitev normalnega čustvenega odnosa do otroka. Zanje je ohrabrujoče, da jih naučimo zaznavati majhne korake v razvoju otroka. Tovrstna raziskovanja kažejo, da večina staršev želi realna pojasnila o otrokovem stanju. Po šoku hočejo dobiti natančne informacije, kaj lahko od otroka pričakujejo in kako naj z njim ravnajo. To so pogovori o diagnozi, prognozi in družinski situaciji. Tu gre bolj za obdelavo šoka kot za pravo psihoterapijo. Starši bi bili celo razočarani, če bi jim namesto konkretnih informacij ponudili psihoterapijo. S tem ko starši delajo z otrokom, spreminjajo odnos in pomembno vplivajo na celotno otrokovo vzgojo.

Ker gre tu za majhne korake in se starši iz razumljivih razlogov obračajo za pomoč na zdravstvo, je v naših razmerah tako pomoč najustrezneje organizirati v osnovni zdravstveni službi, ker je neposredno dostopna vsem občanom. Takšno delo je pri nas ce zakonsko opredeljeno in dogovorjeno s kadrovskimi normativi.

Posamezniki, ki tako delajo, poročajo o uspehih. Vsekakor pa imam občutek, da v splošnem pri nas okoli tega precej mlahavnosti in bi se okrepitev takega dela v bodočnosti nedvomno obrestovala.

Peter Skuber,
spec. klin. psihologije

DELO S TEŽE IN TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIMI OSEBAMI

REFERAT NA IV. JUGOSLOVANSKIH SREČANJIH ORGANIZACIJ ZA VARSTVO DUŠEVNO PRIZADETIH OSEB

S tako temo nas je koordinacijski odbor U srečanj postavil pred dokaj težko nalogo redvsem zato, ker je izredno široka in razolika; zaradi tega je pri izdelavi referata odelovalo več strokovnih delavcev iz zavoov Draga in Dornava.

Napisali smo kopico materiala, ki ga tu aradi obsežnosti ni mogoče predstaviti, zato referatu prikazujemo samo najpomembnejše sebine.

Da bi vsaj deloma zadovoljili vsebinsko šino teme, smo se odločili, da jo prikažemo naslednjih poglavjih:

I. Uvod

II. Nekatere karakteristike teže in težko uševno prizadetih otrok in mladostnikov

III. Vsebine in programi dela s teže in težo duševno prizadetimi otroki in mladostiki

IV. Pogoji za delo

UVOD

Za zmerno duševno prizadetimi osebami, katere smo se začeli pri nas strokovno animati sredi šestdesetih let, so prišli na rsto teže in težko duševno prizadeti. V tem asu sta bila v Sloveniji le dva zavoda, in cer Dornava pri Ptuju in Hrastovec pri enartu. Prvi je skrbel za sprejem otrok in ladostnikov, drugi pa za odrasle teže in težo duševno prizadete. Drugih oblik družbene rbi ni bilo.

Zanimivo je, da so teže in težko duševno prizadeti znotraj populacije invalidnih oseb prišli zadnji v središče pozornosti družbenih dejavnikov, glede na težo stanja in na problem, ki ga pomenijo za starše oziroma svojce, pa bi morali biti prvi na vrsti.

Teže in težko duševno prizadeti so v zavesti ljudi kot tudi nekaterih strokovnjakov še vedno tipična socialna kategorija in se zelo malo ali skoraj nič ne govori o njihovem usposabljanju (habilitaciji, rehabilitaciji). Šele delovni uspehi z zmerno duševno prizadetimi, to je tako imenovano delovno usposabljanje, je tista spodbuda, ki je sprožila poskus usposabljanja tudi teže in težko duševno prizadetih.

Zanimiv je tudi podatek, da smo prvi program za teže in težko d. p. izdelali v zavodu dr. M. Borštnarja v Dornavi ob koncu 1974. leta. Bil je sicer skromen in za interno uporabo, vendar z jasno definicijo populacije in jasno izraženimi cilji. Imenovali smo ga program za osnovno usposabljanje.

Definicij in klasifikacij je skoraj toliko kot držav. Edini dokument, ki opredeljuje te otroke v Sloveniji, je pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok in mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. V 3. členu so naše kategorije določene kot:

c) teže duševno prizadeti otroci, ki imajo tako zmanjšane sposobnosti, da so omejeni v gibanju, govoru in v skrbi za svoje osnovne potrebe in so nesposobni za samostojno delo, lahko pa se priučijo za najbolj enostavna opravila (orientacijski IQ 21-35);

č) težko duševno prizadeti otroci, ki imajo tako slabo razvite umske sposobnosti, da so tako omejeni v svoji sposobnosti gibanja, govora in skrbi za svoje osnovne potrebe, da potrebujejo stalno varstvo, posebno oskrbo in nego (orientacijski IQ pod 20).

Osnova za razvrstitev so specialno pedagoška in psihometrična merila, pravilnik pa služi kot osnova za začetek usposabljanja.

Ena od temeljnih značilnosti teže in težko d. p. oseb je ta, da obstajajo številne podkategorije, velike individualne razlike med posamezniki in veliko število dodatnih in kombiniranih motenj. Navedeni pravilnik omogoča tudi, da se opravi razvrščanje tudi po 9. členu, to so osebe z dvema ali več motnjami, vendar so teže in težko duševno

prizadeti praviloma razvrščeni v člen 3, točka c in č zato, ker duševna prizadetost vedno nastopa kot primarna motnja.

NEKATERE KARAKTERISTIKE TEŽE IN TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK IN MLADOSTNIKOV

Za oceno nekaterih karakteristik teže in težko duševno prizadetih otrok in mladostnikov smo izbrali vzorec N = 350 otrok in mladostnikov, ki žive v zavodih Draga in Dornava. V vzorec so prišli vsi tisti otroci in mladostniki, ki so jih komisije za razvrščanje razvrstile kot teže in težko duševno prizadete, stari pa so od 2,6 do 20 let.

Pri otrocih nas je zanimalo naslednje:

— vrsta in pogostnost patološke simptomatike na osnovi kategorizacijskih izvidov;

— h katerim etiološkim skupinam d. p. spada populacija našega vzorca;

— kakšna je motorika otrok in mladostnikov;

— kakšne so njihove sposobnosti sporazumevanja in govora in

— kakšen je njihov nivo socializacije.

1. Vrsta in pogostnost patološke simptomatike

Iz opisanih karakteristik in diagnoz otrok in mladostnikov, ki smo jih našli v kategorizacijskih izvidih, smo ugotovili, da so poleg duševne prizadetosti najpogosteje vpisane naslednje diagnoze: epilepsija, spastična tetrapareza, mikrocefalija, cerebralna paraliza, centralna motorična prizadetost, hidrocefalija, Down sindrom, slepota, gluhota in sindrom autizma.

Tabela 1: spremljajoči simptomi teže in težke duševne prizadetosti.

Tabela 1. DODATNE MOTNJE, BOLEZNI IN SPREMLJAJOČI SIMPTOMI

Simptomatika	Draga				Dornava				Skupaj				Vsi	
	teže		težko		teže		težko		teže		težko			
	f	% N	f	% N	f	% N	f	% N	f	% N	f	% N	f	% N
centralne motorične okvare	5	8	6	9	14	12	17	16	19	10	23	14	42	25
cerebralna paraliza	16	25	10	15	17	14	4	4	33	18	14	8	47	13
spastična tetrapareza	15	23	20	31	23	19	27	26	38	18	47	28	85	24
epilepsija	36	57	38	60	27	22	36	35	63	34	74	44	137	39
— aktivna	15	23	12	19	16	13	28	27	31	17	40	24	71	20
mikrocefalus	7	11	8	12	14	12	18	17	21	11	26	15	47	13
hidrocefalus	3	4	5	8			12	11	3	2	17	10	20	6
slepota	3	4	2	3			5	5	3	2	5	3	14	4
gluhota	4	6	2	3			3	3	6	3	5	3	11	3
Down sindrom	5	8	2	3			5	5	12	6	7	4	19	5
autizem	3	4	2	3			1	1	4	2	2	1	6	2

2. Vzroki duševne prizadetosti

Vzroke duševne prizadetosti pri otrocih in mladostnikih v našem vzorcu smo razporedili po biomedicinski klasifikaciji. Ugotavljamo, da je najpogostejši vzrok za nastanek duševne prizadetosti znotraj okvira tako imenovanih pridobljenih vzrokov (78,6 %). V skupini dednih faktorjev smo našli 21,4 % primerov. Med direktnimi vzroki so najpogostejše možganske poškodbe ob porodu in infekcije v zgodnjem poporodnem obdobju.

Tabela 2. ETIOLOŠKA BIOMEDICINSKA KLASIFIKACIJA DUŠEVNE PRIZADEVNOSTI

	Draga		Dornava		Skupaj	
	f	%	f	%	f	%
GENETSKI VZROKI						
kromosomske abnormalnosti	14	6,2	7	5,6	21	6
motnje metabolizma amino kislin	4	1,8	—	—	4	1,1
motnje metabolizma mukopolisah.	1	0,4	—	—	1	0,3
motnje metabolizma lipidov	—	—	—	0,8	1	0,3
motnje metabolizma oglj. hidrat.	—	—	—	—	—	—
motnje metabolizma purina	—	—	—	—	—	—
mešane motnje metabolizma	—	—	—	—	—	—
konsangunitet, incest	1	0,4	—	—	1	0,3
dedit. degenerativne bolezni	2	0,9	2	1,6	4	1,1
normalni deficit	—	—	—	—	—	—
dedit. sindrom malformacije	13	5,8	2	1,6	15	4,3
ektodermatoze	—	—	—	—	—	—
neopredeljeno	18	8,0	10	7,9	28	8
	53	23,7	22	17,5	75	21,4
PRIDOBLJENI VZROKI						
Prenatalni						
infekcije	8	3,6	6	4,8	14	4
radiacije	2	0,9	—	—	2	0,6
toksini	5	2,2	2	1,6	7	2
bolezni matere	25	11,2	1	0,8	26	7,4
neznano	10	4,5	18	14,3	28	8
	50	22,3	27	21,4	77	22,0
Perinatalni						
nedonošenost	17	7,6	20	15,9	37	10,6
anoksia	22	9,8	16	12,3	38	10,8
cerebralna okvara	33	14,7	21	16,7	54	15,4
infekcija	—	—	3	2,4	3	0,9
	72	32,1	60	47,6	132	37,7
Postnatalni						
anoksia	1	0,4	1	0,8	2	0,6
poškodbe možganov	1	0,4	—	—	1	0,3
infekcije	27	12,0	14	11,1	41	11,7
strupi	1	0,4	—	—	1	0,3
hormonalna dificientnost in endokrine motnje	1	0,4	—	—	1	0,3
postimunizaciona encefalopatija	5	2,2	1	0,8	6	1,7
kernikterus	6	2,7	—	—	6	1,7
epilepsija	7	3,1	1	0,8	8	2,3
sociokultura retardacija	—	—	—	—	—	—
	49	21,9	17	13,5	66	18,9
	171	76,3	104	82,5	275	78,6
Vsega skupaj	224	100	126	100	350	100

3. Mobilnost otrok in mladostnikov

Ocenjevali smo motoriko nog kot sposobnost otroka ali mladostnika, da s hojo obvlada prostor. Glede na ta kriterij smo otroke in mladostnike razvrstili v tri skupine:

— samostojno pokretni otroci (to so tisti otroci, ki so samostojno s pokončno hojo sposobni obvladati prostor)

— delno pokretni otroci ali pogojno pokretni otroci (to so tisti otroci in mladostniki, ki so sposobni hoditi s tujo pomočjo ali s pomočjo pripomočka ali pa obvladujejo prostor s plazenjem) in

— nepokretni otroci.

Ugotovili smo, da je znotraj vzorca 3[illegible] otrok in mladostnikov 50 % samostojno pokretnih, 40 % nepokretnih in 10 % delno ali pogojno pokretnih.

Tabela 3. MOBILNOST

	Draga		Dornava		Skupaj	
	f	%	f	%	f	%
samostojno pokretni	66	52,4	108	48,2	174	50,0
delno ali pogojno pokretni	18	14,3	16	7,2	34	10,0
nepokretni	42	33,3	100	44,4	142	40,0
skupaj	126	100,0	224	100,0	350	100,0

4. Sposobnost sporazumevanja in govora

Oceno sposobnosti sporazumevanja in govora otrok in mladostnikov smo opravili na osnovi sedmih razvojnih ravni, ki smo jih v ta namen prevzeli iz Gunsburgovih programov razvoja komunikacije.

Ocena je izvedena na osnovi naslednjih sposobnosti otrok:

— odzivanje (reakcija) na glasovni dražljaj,

— odzivanje na lastno ime,

— razumevanje enostavnih navodil, ki jih spremljamo z gestami,

— spremljanje enostavnih navodil brez gestikulacije,

— izgovarjanje besed brez jasno izraženega pomena,

— izgovarjanje besed z jasno izraženim pomenom,

— razumevanje enostavnih vprašanj in enostaven odgovor.

Na osnovi rezultatov lahko sodimo, da so sposobnosti komunikacije (sporazumevanja) in govora teže d. p. otrok in mladostnikov razporejene na vseh sedmih razvojnih ravneh z upadanjem proti najvišji ravni, in drugič, da je ponavljanje besed brez pomena najvišji nivo, ki ga dosegajo težko duševno prizadeti.

5. Socializacija

Na področju socializacije nas je zanimal[illegible] katere socialne vsebine so osvojili otroci mladostniki našega vzorca oziroma kakšne njihove navade in spretnosti ter kakšno njihovo osnovno obnašanje. Vse to smo ocenjevali na naslednjih področjih:

— hranjenje
— higienske navade
— okupacija
— odnos do drugih
— agresivnost

Ugotovili smo naslednje:

HRANJENJE

	N	%
— jé po sondi	15	4
— jé samo pasirano hrano	136	39
— pri hranjenju potrebuje pomoč	55	16
— jé samostojno	144	41
Skupaj	350	100

HIGIENSKE NAVADE

	N	%
— ne signalizira potrebe	185	53
— signalizira potrebo	165	47
Skupaj	350	100

Od 165 otrok in mladostnikov, ki signalizirajo potrebo po blatenju ali močenju, je [illegible] ali 52 % takih, ki potrebo kontrolirajo (so [illegible]retežno čisti), med njimi pa je 46 otrok in [illegible]ladostnikov ali 28 % takih, ki so čisti tudi [illegible]onoči.

[illegible]KUPACIJA

	N	%
— ne opaža predmetov	54	16
— prijema predmete	52	15
— manipulira s predmeti	85	24
— se igra (enostavna igra)	159	45
[illegible]kupaj	350	100

[illegible]DNOS DO DRUGIH
[illegible]asocializacija)

	N	%
— ne opaža drugih okoli sebe	42	12
— pri kontaktih razlikuje ugoden in neugoden emocionalni ton	187	53
— prilagaja svoje obnašanje in posnema aktivnosti drugih	121	35
Skupaj	350	100

AGRESIVNOST

	N	%
— obnaša se autoagresivno	22	6
— obnaša se heteroagresivno	91	26
Skupaj	113 (od 350)	32

Od teh imajo nekateri stalne in hude motnje obnašanja oziroma hude motnje v socialnem kontaktu; računamo, da je znotraj vzorca takih približno 11 % otrok in mladostnikov.

Pri pregledu podatkov o oceni socializacije teže in težko d. p. otrok in mladostnikov lahko rečemo, da rušijo zastarela stališča o popolni nekompetentnosti oziroma nesposobnosti teže in težko d. p. Ti podatki kažejo, da so teže in težko duševno prizadeti otroci in mladostniki sposobni osvajati enostavne socialne vsebine, ki jim olajšajo življenje in zmanjšajo njihovo odvisnost od drugih oseb. Razumljivo je, da je za doseganje uspeha potrebno dolgotrajno in sistematsko usposabljanje.

VSEBINE IN PROGRAMI DELA S TEŽE IN TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIMI OTROKI IN MLADOSTNIKI

Funkcionalno dozorevanje teže in težko duševno prizadetih otrok in mladostnikov, ki je izrazito upočasnjeno, njihovo zaostajanje na ravni senzomotorne inteligence ali v najboljšem primeru doseganje simbolične ravni intelektualnega razvoja, obstoj raznih oblik neprikladnega obnašanja, bistveno zmanjšana sposobnost učenja, pogosta zaprtost v velikih institucijah in naše še vedno nepopolno znanje o kognitivno konativnem svetu teže in težko duševno prizadetih so določali dosedanjo teorijo in prakso usposabljanja (habilitacije oziroma rehabilitacije) teh oseb.

Čeprav je družbena skrb za duševno prizadete pri nas dosegla pomemben razvoj, z doseženim ne moremo biti zadovoljni. Multidisciplinarni pristop v usposabljanju ostalih kategorij duševno prizadetih je pravilo, ki je družbeno in pravno verificirano; v praksi pa se pri delu s teže in težko duševno prizadetimi predolgo zadržujemo na »varstvu« in »negi«.

V Sloveniji poznamo doslej nekaj resnih poskusov, da bi se problema usposabljanja teže in težko duševno prizadetih lotili glede na njihove celostne potrebe.

Izhodišča za program dela s teže in težko duševno prizadetimi, ki so narejena v zavodu Dornava, in z doseženimi rezultati v realizaciji programa ter praksa, ki jo razvija novi zavod v Dragi, so sprožili akcijo za izdelavo programa dela s teže in težko duševno prizadetimi otroci in mladostniki. Nalogo je prevzel zavod za šolstvo SR Slovenije, strokovni delavci zavodov v Dragi in Dornavi pa bodo pri njej sodelovali.

Če želimo doseči končne cilje rehabilitacije teže in težko duševno prizadetih, moramo preučevati njihove specifične psihofizične značilnosti iz vseh relevantnih zornih kotov posameznih strok, ki so najbolj kompetentne

in zanesljive, da lahko ponudijo rešitve za razvoj posameznih psihofizičnih sposobnosti vsakega posameznika. Torej samo s pristopom iz več različnih strok lahko dosežemo uspeh v usposabljanju (habilitaciji, rehabilitaciji), kar pomeni, da mora vsaka stroka poiskati svoja znanja o zakonitostih in možnostih razvoja in metodah dela s teže in težko duševno prizadetimi otroki in mladostniki.

V skladu s tako opredelitvijo popolnoma upravičeno lahko govorimo o več programih dela s teže in težko duševno prizadetimi, ki morajo imeti svoje vsebine, cilje, načela, sredstva, metode, normative in standarde.

Mnenja smo torej, da mora delo s teže in težko duševno prizadetimi potekati po programih, ki so zajeti v naslednjem ogrodju:

— diagnostično-prognostični program,
— program zdravstvenega varstva in nege,
— program usposabljanja (specialno pedagoški program),
— psihološki program,
— socialni program.

Glede na to, da nam čas ne dopušča poglobljene razlage posameznih programov, bomo prikazali samo nekatere posameznosti in osnovne elemente vsebine.

Ker je ob sprejemu v zavod otrok praviloma razvrščen, lahko rečemo, da je diagnostično-prognostični program zaključen; kljub temu, da pogosto kategorizacijska dokumentacija ne zadošča za začetek usposabljanja in ni primerna predlaga za izdelavo individualnega programa za otroka, diagnostično prognostičnega programa ne bomo razčlenjali.

Negovalni zdravstveni program

Negovalni zdravstveni program obsega naslednja področja:

— osnovne nege,
— specialne nege,
— prevence,
— kurative,
— fizioterapije in korektivne gimnastike in
— specialistična področja.

a) Področje osnovne nege v glavnem vsebuje elemente osebne higiene:

— nego ustne votline in zob,
— umivanje,
— nego rok in nohtov,
— toaleto anogenitalij,
— kopanje,
— nego nog,
— nego las.

Izvajanje elementov s tega področja mo biti prilagojeno psihosomatskim značilnost posameznika.

b) Področje specialne oziroma intenziv nege vsebuje elemente nege in dela pri ot cih, pri katerih se čutijo posledice cerebral paralize, dalje pri otrocih, ki imajo epilepsi in z otroci in mladostniki, ki so nepokret ali slabo pokretni in imajo hude motnje talnih funkcij, pa zato pogosteje obolevajo.

c) Področje preventive po našem mnen delimo na:

— osnovno preventivo in
— posebno preventivo.

V osnovno preventivo sodi preprečevan nastajanja in širjenja akutnih, nalezljivih kroničnih otroških bolezni. V drugo skupi specifične preventive sodi odklanjanje rizi nih faktorjev, ki povzročajo duševno prizad tost, prav tako pa tudi preprečevanje neg tivnih psihosocialnih sprememb znotraj d žine oziroma okolja, v katerem otrok živi.

d) Področje kurative je pri teže in težko duševno prizadetih specifično zaradi njiho primarne patologije in življenjskih razmer organizacijah za usposabljanje.

To področje zajema:

— zdravljenje akutnih obolenj,
— zdravljenje in nadzor nalezljivih bolez
— zdravljenje kroničnih bolezni,
— kontrola kroničnih obolenj in stanj cerebralno paraliziranih otrocih (kontraktu deformacije, obolenja dihalnih poti, preba in kože),
— dolgotrajna zdravljenja (z antiepilepti sedativi, psihofarmatiki),
— aktivnosti in zdravljenje, ki je po zano z epilepsijo,
— laboratorijske kontrole zaradi škodljiv posledic, ki nastanejo zaradi dolgotrajne m dikamentozne terapije (kontrola jeter in le vic).

e) Program fizioterapije in korektivne gi nastike je pri delu s teže in težko duševn prizadetimi otroci in mladostniki izjemno p memben tako v preventivi kot tudi v razv nem pomenu. Fizioterapevtsko delo se d na:

— neurofizioterapijo,
— respiratorno terapijo in
— korektivno gimnastiko z rekreacijo.

Osnovni cilj neurofizioterapije je inhibicija enormalnih refleksnih aktivnosti, lajšanje, timuliranje in vzpostavljanje normalnih vtomatiziranih gibov.

Pri nepokretnih otrocih želimo z respiratorno fizioterapijo preprečiti hipostatične neumonije, pri korektivni gimnastiki pa podbujati normalno gibanje ter popravljati n preventirati slabo držo.

f) Specialistični programi dela so razumljivo v neposredni soodvisnosti od značilnosti osameznega otroka, in sicer na naslednjih področjih medicine:

— razvojna nevrologija,
— nevrologija epilepsij,
— ortopedija,
— fiziatrija,
— psihiatrija in
— stomatologija.

Poleg teh je pediatrija kot izhodiščna specialnost, ki prevzema vlogo nosilca, usmerjalca in koordinatorja zdravstvenih programov dela s teže in težko duševno prizadetimi otroki in mladostniki.

Specialno pedagoški program

Menimo, da specialna pedagogika oziroma defektologija nastopa na treh temeljnih delovnih področjih, ta so:

a) diagnostika,

b) habilitacija, rehabilitacija oziroma usposabljanje — specialno pedagoška praksa,

c) delo s starši.

Ad a) Defektološka diagnoza mora dati pri otroku oceno o organiziranosti psihomotorike, možnosti in nivoje osvojenih vsebin, patologijo vedenja, sposobnost za učenje in diferencialno diagnostično sliko.

Diagnostična ocena mora biti izhodišče za vsebino dela z otrokom ter metode in cilje usposabljanja.

Ad b) Usposabljanje (habilitacija) oziroma specialno pedagoška ali defektološka praksa zajema vsebine, obseg, načela, metode, sredstva in smotre za vsakega posameznega otroka.

Glede na naše izkušnje je vsebino dela s teže in težko duševno prizadetimi možno razvrstiti v naslednja področja:

I. Skrb za samega sebe
1. Hranjenje
2. Osvajanje higienskih navad
3. Oblačenje, obuvanje

II. Razvoj komunikacije in orientacije
1. Perceptivna komunikacija
2. Razvoj govora (ekspresivni govor)
3. Prepoznavanje in vizualno komuniciranje
4. Obvladovanje prostora in spoznavanje okolja

III. Razvijanje socialnih odnosov
1. Spodbujanje ugodja ob kontaktu
2. Razvijanje sposobnosti posnemanja in prilagajanja obnašanja
3. Osvajanje osnovnih prvin vedenja
4. Korekcija neustreznih vedenjskih vzorcev (modifikacija)

IV. Okupacija
1. Razvijanje psihomotornih spretnosti in gibčnosti
2. Igra
3. Osvajanje enostavnih zaposlitev

Ad c) Delo s starši obsega svetovalni in terapevtski del, vsakega je potrebno izvajati kontinuirano in poglobljeno, v skladu s potrebami posameznega otroka in njegovih staršev. Izvaja se na različne načine in v različnih oblikah.

Psihološki program

Pri delu s teže in težko duševno prizadetimi se psiholog sreča z nekaterimi specifičnimi zakonitostmi, ki terjajo od njega dodatne napore in uporabo specialnih in specialističnih znanj, ki determinirajo program dela. Med te specifične zakonitosti štejemo predvsem splošen mentalni nivo otrok, ki tudi v najboljšem primeru ne presega 2,6 let mentalne starosti povprečnega otroka, kar praktično pomeni, da se je razvoj intelektualnih funkcij in kognitivnih sposobnosti ustavil v področju senzomotorike in neposrednih psihomotoričnih aktivnosti. Ob tem se pojavljajo tudi motnje v funkcioniranju osebnosti na posameznih področjih (neizdiferenciranost senzornih in perceptivnih procesov, siromaš-

nost čustev, slaba sposobnost koncentracije pozornosti, slabo pomnenje) kot tudi v celoti (egocentričnost, socialna neprilagojenost, deviantno in destruktivno obnašanje . . .). Zaradi motenj in navedenih značilnosti, ki se pojavljajo pri populaciji teže in težko duševno prizadetih, psiholog ne more uporabljati večino oblik metod in instrumentov, ki jih drugače uporablja (na primer intervju, psihometrična testiranja), zato je edina možna pot pri obvladovanju problematike teže in težko duševno prizadetih individualni pristop k vsakemu posameznemu otroku. Ob tem je osnovna težnja psihologa, da so njegove diferencialno diagnostične ocene osnova za nadaljnje terapevtsko habilitacijsko delo. Psihološki program lahko razdelimo na tri področja:

a) delo z gojenci
b) delo s starši
c) sodelovanje in delo s strokovnimi in drugimi delavci, ki neposredno ali posredno delujejo v programu usposabljanja.

Menimo, da ima psihološki program v okviru usposabljanja teže in težko duševno prizadetih naslednje vsebine in elemente:

a) diagnostiko:
— diagnostiko osnovnih struktur, ki sestavljajo prehod med telesnimi in psihičnimi aktivnostmi,
— določanje ravni in kvalitete inteligence, razlikovanje miselnih procesov, določanje kvalitete in ravni zaznav kot tudi doživljanja prostora in časa, določanje kvalitete in smeri motivacije, težnje v socialnem področju, zaposlitveno usposobljenost itd.,
— diferencialno diagnostiko posameznih problematičnih kliničnih slik.
b) terapijo:
— reedukacijo psihomotorike,
— psihoterapijo psihičnih motenj,
— psihoterapijo motenj vedenja in motenj v socialnem kontaktu,
c) okupacijo in delovno terapijo
d) spremljanje in nadzor stanja in obravnav.

Socialni program

Skrb za družino je v vsaki družbi opredeljena s kulturo naroda, družbeno ureditvijo in materialnimi možnostmi konkretnega okolja.

Posebno družbeno skrb in pomoč potreb
jejo družine, v katerih živijo duševno p
zadeti otroci. Ni družine, ki bi pričakov
teže ali težko duševno prizadetega otroka,
se to zgodi, nepričakovana situacija povzr
krizo. Za lažje premagovanje te krize je st
šem potrebna pomoč.

Sodimo, da so v okviru programa socialne
dela s teže in težko duševno prizadetimi in n
hovimi svojci bistvene naslednje aktivnos

a) v okviru predzakonskega svetovanja n
rata biti bodoča starša poučena o tem, da
jima lahko rodi razvojno moten otrok; to
tudi priložnost za pouk o preventivi;

b) starše je potrebno informirati o tem,
lahko dobijo pomoč zase oziroma za otro

c) pripravljanje staršev na to, da sprejm
otroka takšnega, kot je, brez negativnih sp
memb v medsebojnih odnosih in negativ
sprememb v osebnosti;

d) v okviru socialnega programa se n
staršem pomoč v neposrednih konkret
oblikah, na primer družbena denarna pom
benificija, vključevanje otroka v program
bilitacije, pomoč pri varstvu otroka itd.;

e) pripravljanje staršev za vključeva
otroka v zavod;

f) delo s starši pri vključevanju otroka
zavod in po vključitvi:
— starše je treba seznaniti v kakšno
tuacijo bi naj bil otrok vključen, jim poj
niti program institucije in program uspos
ljanja, določiti kontakte z zavodom,
— obveščanje staršev o razvoju otroka,
veščanje o možnostih razvoja otroka, spre
njanje nestvarnih pričakovanj in pomoč
premagovanju kriz, ki nastanejo zaradi
daje v zavod,
— informiranje staršev o spremembah
konodaje in seznanjanje z benificijami,
— pripravljanje staršev za premesti
otroka;

g) sodelovanje s centri za socialno delo
zelo pomembna naloga, ki je nujna v v
fazah dela s starši;

h) v programu socialnega dela je tudi ko
dinacija med starši in drugimi strokovn
delavci zavoda;

i) zelo kompleksen in pomemben del p
grama socialnega dela je pripravljanje in p
lagajanje širše družbene skupnosti za ust
ne oblike pomoči duševno prizadetim tak
ožjem kot širšem družbenem okolju.

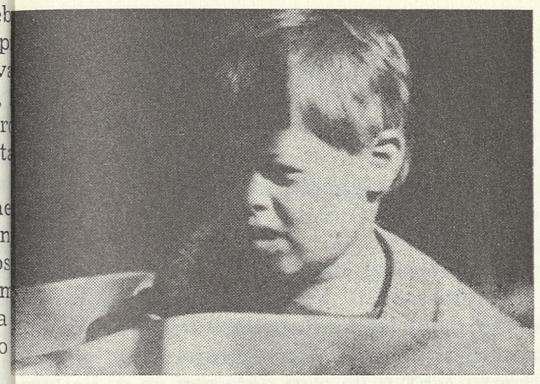

POGOJI ZA DELO S TEŽE IN TEŽKO PRIZADETIMI OTROKI IN MLADOSTNIKI

Za zaključek referata bomo prikazali nekatere temeljne pogoje, od katerih je pomembno odvisno usposabljanje teže in težko duševno prizadetih. Med te pogoje štejemo p r o s t o r, v katerem otroci živijo in delajo oziroma se usposabljajo, in k a d r o v s k e p o g o j e oziroma kvalifikacijsko strukturo in število delavcev, ki z otroki delajo.

Prikaz teh pogojev je povezan z vzorcem (350) otrok in mladostnikov, ki živijo v zavodih Draga in Dornava. V referatu bomo prikazali sedanje stvarne razmere in tiste, ki so naš cilj oziroma za katere menimo, da morajo biti n e o b h o d n o i z p o l n j e n i z a d o s e g a n j e c i l j e v u s p o s a b l j a n j a.

A. Prostorski pogoji

Prostorske pogoje prikazujemo kot neto funkcionalne površine, ki so namenjene teže in težko duševno prizadetim otrokom in mladostnikom v obeh zavodih.

Iz podatkov v tabeli 3 vidimo, da imajo otroci, ki živijo v zavodu v Dragi boljše razmere za bivanje in usposabljanje kot otroci, ki živijo v zavodu v Dornavi. Ugotavljamo, da so prostorske razmere v zavodu v Dragi primerne za usposabljanje, kar je tudi normalno, ker je zavod v Dragi prvi namensko zgrajen zavod za teže in težko duševno prizadete otroke in mladostnike v SR Sloveniji, ki je bil odprt pred dvema letoma.

Zavod v Dornavi pa je v baročnem dvorcu, ki je star 250 let, in vse adaptacije, ki so bile opravljene v 33-letni zgodovini zavoda, je spremljal velik pritisk za sprejem vedno novih in novih otrok zaradi pomanjkanja prostora za te namene.

Delovni ljudje v Socialistični republiki Sloveniji so se za srednjeročno obdobje 1986 do 1990 odločili, da bodo ustvarili finančne možnosti vseh najpomembnejših zavodov za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. V program obnove so vključeni tudi vsi zavodi za usposabljanje zmerno, teže in težko duševno prizadetih republiškega pomena. Prav v tem času se dogovarjamo o izhodiščih za neto površine in opremljenost novih zavodov, skratka za prostorske normative. Naš predlog je, da bi uporabili naslednje normative:

— vsakemu otroku v zavodu pripada 20 do 25 m^2 bivalnih površin,
— vsakemu otroku pripada 12 do 20 m^2 habilitacijskih površin.

Take površine, primerno funkcionalno razporejene, bi omogočile boljše rezultate dela pri usposabljanju otrok in boljše delovne razmere za delavce.

B. Kadrovski pogoji

Profil in število delavcev, ki delajo s teže in težko duševno prizadetimi otroci in mladostniki, imata dvojen pomen. Prvi se nanaša na izvajanje habilitacijskega procesa in doseganje ciljev usposabljanja, kar pomeni, da je od tega neposredno odvisen razvoj vsakega otroka.

Drugi pomen je direktno povezan z delavci oziroma z možnostjo, da opravijo svoje strokovne in delovne naloge (ni vseeno na primer, ali varuška-negovalka dela v skupini s 5 ali 20 otroki). Vrsto in število delavcev v SR Sloveniji določajo kadrovski normativi, ki jih sprejemajo samoupravne interesne skupnosti socialnega skrbstva, zdravstva ter vzgoje in izobraževanja.

Zavoda v Dragi in Dornavi imata enako kadrovsko strukturo (po nazivih) delavcev, ki delajo neposredno z gojenci. To so:

— varuška-negovalka,
— strežnica,
— gospodinja,
— srednja medicinska sestra,

— višja medicinska sestra,
— višji fizioterapevt,
— logoped,
— zdravnik specialist pediater,
— zdravniki drugih specialnosti,
— defektolog,
— psiholog,
— socialni delavec.

S 126 teže in težko duševno prizadetimi otroki in mladostniki v zavodu v Dragi dela 73 delavcev. Na osnovi obstoječih in predloženih kadrovskih normativov bi jih moralo z istim številom otrok v tem zavodu delati 105. V zavodu v Dornavi je 224 teže in teže duševno prizadetih otrok in mladostnikov, njimi neposredno dela 99 delavcev, na osnovi že omenjenih kadrovskih normativov bi moralo z istim številom otrok delati 199 delavcev.

Te razlike v številu zaposlenih in potrebnih delavcev nameravata zavoda nadoknaditi s postopnim zaposlovanjem delavcev do konca tega planskega obdobja.

Zainteresirani bralec se lahko seznani z obstoječimi in predloženimi kadrovskimi normativi v prilogi tega referata.

Tabela 3.

Funkcionalni prostor v zavodu (zidane površine)	Zavod Draga		Zavod Dornava	
	neto površina prostora v m^2	neto površina prostora v m^2 na otroka	neto površina prostora v m^2	neto površina prostora v m^2 na otroka
1. Skupna neto površina zavoda	6000	33	2983	9,6
2. Prostor za bivanje teže in težko duševno prizadetih	2184,8	17,3	1018	4,5
3. Prostor za bevanje in habilitacijo nepokretnih teže in težko duševno prizadetih	1300	18	79,8	5,2
4. Prostor za bivanje pokretnih teže in težko duševno prizadetih otrok	884	14	—	—
5. Prostor za habilitacijo pokretnih telesno invalidnih težko duševno prizadetih otrok	900	8,2	—	—
6. Prostor za bivanje in habilitacijo pokretnih teže in težko duševno prazadetih otrok	—	—	599	4,6

PRILOGA

1. Kadrovski normativi za delo s teže duševno prizadetimi otroci in mladostniki, sprejeti v okviru Izobraževalne skupnosti SR Slovenije

na vzgojno-izobraževalni oddelek (oddelek delovnega usposabljanja), ki šteje naslednje število otrok:

5—7 I. stopnja
6—8 II. stopnja
7—9 III. stopnja

pride za celodnevno delo 1,9 defektologa, za poldnevno delo pa 1,2 defektologa.

2. Kadrovski normativi za nekatere neobhodne profile, ki so potrebni v zavodih za teže in težko duševno prizadete otroke. Normativi so sprejeti v Skupnosti socialnega skrbstva SR Slovenije

— varuška-negovalka	1 na 2,5 otroka
— gospodinja	1 na 50 otrok
— strežnica	1 na 20 otrok
— hišnik	1 na 50 otrok
— kuharica	1 na 60 otrok
— kuhinjska pomočnica	1 na 30 otrok
— šivilja	
— kurjač	
a) trdo gorivo	1 na 500.000 kalorij
b) tekoče gorivo	2 na 1,000.000 kalori
— čistilka	1 na 300 do 500 m^2 površin za čiščenje

— delavci v administraciji	
kapaciteta zavoda	število delavcev
50 gojencev	2—3 delavci
80 gojencev	3—4 delavci
100 gojencev	4—5 delavcev
150 gojencev	5—7 delavcev
nad 150 gojencev	7—10 delavcev

3. Kadrovski normativ za zdravstvene delavce je v fazi predloga. O njem bodo razpravljali in ga verjetno sprejeli v Zdravstveni skupnosti SR Slovenije. Izražen je v številu otrok na delavca in v številu potrebnih delovnih ur na otroka letno (glej normativ na zadnji strani priloge!).

Tabela 5.

	Zmerno d. p. in kombinirano moteni	Teže in težko d. p. in kombiniranoP moteni	Zmerno, teže in težko d. p. ter kombinirano moteni — imobilni
višja medicin. sestra	47,48 46	47,48 46	36,40 60
višji zdrav. delavec	52	52	15,6
fizioterapevt	42	42	140
logoped	68,25 32	104 21	104 21
delovni terapevt	59 37	59 37	59 37
klinični psiholog	— —	— —	— —
srednja medicin. sestra	38,5 61	17,06 128	5,33 409
negovalka	— —	17,9 122	4,27 512
zdravnik-pediater	436,8 5	182 12	109,2 20
zdravnik-stomatolog	728 3	1456 1,5	1456 1,5
zdravnik-nevrolog	8736 0,25	2569 0,85	1560 1,40
zdravnik-ortoped	8736 0,25	8736 0,25	2184 1
zdravnik- fiziater	8736 0,25	8736 0,25	1456 1,5
zdravnik-psihiater	2569,4 0,85	2569,4 0,85	2569,4 0,84
zdravnik-urolog	— —	— —	— —
zobni asistent	728 3	1456 1,5	1456 1,5

Tabela 4.

Delovno mesto	Zavod Dornava (224)									Zavod Draga (126)								
	Skup. štev. del.	Sist. del. mesto	Štev. zap. del.	Štev. del. na osn. kadr. normat. v SIZ				Skupno število delavcev (cilj)	Skup. štev. del.	Sist. del. mesto	Štev. zap. del.	Štev. del. na osn. kadr. normat. v SIZ				Skupno število delavcev (cilj)
				soc. var.	zdravstvo	vzgoja in izobraž.						soc. var.	zdravstvo	vzgoja in izobraž.		
1	7 (4+5+6')	8	9	10	11	12	13 (10+11+12)		7 (4+5+6')	8	9	10	11	12	13 (10+11+12)	
varuška-negovalka	64,4	68	60	98,6	35,2	—	124,8		50,4	44	39,5	50,4	14	—	64,4	
strežnica	3,15	6	6	5,6	—	—	5,6		3,15	5	5	3,15	—	—	3,15	
gospodinja	1,26	6	6	2,4	—	—	2,4		1,26	1,8	1,2	1,26	—	—	1,26	
sr. med. sestra	15	16	16	—	29,8	—	29,8		—	15,5	14,5	—	15	—	15	
višja med. sestra	3	2	2	—	5,4	—	5,4		—	3	2,5	—	3	—	3	
višji fizioterap.	5	7	1	—	10	—	10		—	5	4	—	5	—	5	
logoped	1,2	1,4	—	—	2	—	2		—	1	0,3	—	1,2	—	1,2	
pediater	1	1	0,5	—	1,6	—	1,6		—	1	0,5	—	1	—	1	
zdravniki spec.	0,24	0,25	0,25	—	0,5	—	0,5		—	0,3	0,1	—	—	—	—	
defektolog	7,6	6	6	—	—	11,5	11,5		7,6	4	4	—	0.24	—	7,6	
psiholog	0,7	0,7	0,7	—	—	1	1		—	0,7	0,7	—	0,7	—	—	
soc. delavec	0,7	0,7	0,7	—	—	1	1		—	0,7	0,7	—	0,7	—	—	
delovni terapevt	2	—	—	—	3,8	—	3,8		—	—	—	—	2	—	—	
Skupaj	105,2	115	99,15	97,4	88,3	13,5	199,2		7,6	82	73	54,8	42,8	7,6	105,2	

Bojana Bavdek
Valerija Bužan
Nada Grilc
Zdenka Hitejc
Imre Jerebic
Biserka Klemenc
Boštjan Kuret
dr. Marjan Mramor
Irena Mrše
dr. Majda Ostan-Toplak
Dušan Parazajda
Aleš Pevec
Dunja Poklač
Valerija Trček
Vinkoslav Galešev
Irena Lapornik
Nežka Osredkar
Milenko Rosić
Agata Sedmak

Jožek Lorber, OŠ Gustav Šilih Maribor

OSNOVNO USPOSABLJANJE TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK IN MLADOSTNIKOV V ZAVODU V ČRNI

Z razvojem defektološke stroke na eni strani in razvojem ekonomskih možnosti na drugi strani se postopoma veča in širi tudi družbena skrb za duševno prizadete osebe. Zakonitosti razvoja te skrbi so si praviloma po celem svetu podobne: najprej družba poskrbi za laže duševno prizadete, nato za zmerno in teže prizadete in na koncu za težko prizadete. Po drugem kriteriju pa najprej za šoloobvezne, nato predšolske in v zadnji fazi za odrasle duševno prizadete osebe. Po zelo podobnih načelih in postopkih so se urejale te zadeve tudi v Sloveniji. Tako imamo že več desetletij zakon, ki ureja usposabljanje laže duševno prizadetih otrok in mladostnikov; novelacija tega zakona iz leta 1976 je dokaj precizno opredelila zmerno in teže duševno prizadete otroke in mladostnike ter njihovo usposabljanje. V letu 1983 je bil sprejet še zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb in tako so bile dane zakonske osnove za organizirano in sistematično družbeno skrb za odrasle duševno prizadete osebe.

Šele v zadnjem času pa je v ospredje pozornosti in družbenega dogajanja prišla tudi skrb za težko duševno prizadete otroke in mladostnike.

Začetek družbene skrbi za težko duševno prizadete otroke in mladostnike je bil v zavodu v Dornavi pri Ptuju, temu je sledil zavod na Igu pri Ljubljani. Od 1. 10. 1986 dalje pa je osnovno usposabljanje, varstvo in oskrba težko duševno prizadetih otrok in mladostnikov postala tudi redna dejavnost našega zavoda.

Na to odločitev in takšno razvojno usmeritev zavoda sta vplivala predvsem dva vzroka:

— V Sloveniji je v zadnjih letih vse bolj močno opazna težnja, da bi zavodi postali nekakšni centri, ki bi pokrivali celotno populacijo duševno prizadetih, od zmerno do težko prizadetih otrok, mladostnikov in tudi odraslih oseb. Pri tem pa bi seveda morale biti vsebine in oblike dela popolnoma diferencirane, s primerno prostorsko delitvijo.

— Starši težko prizadetih otrok direktno ali preko skupnosti socialnega skrbstva koroške regije oziroma društva za pomoč DP so vse bolj izražali želje in zahteve, da bi otroke želeli imeti v Črni, če je na tem področju že takšen zavod.

Zaradi tega smo s skupnostmi socialnega skrbstva koroške regije (Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd, Radlje) podpisali sporazum o sovlaganju v preureditev dela prostorov za osnovno usposabljanje težko duševno prizadetih nepokretnih otrok in mladostnikov.

V preteklih dveh letih smo s sredstvi teh skupnosti, z lastnimi sredstvi in s finančno pomočjo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije uspeli preurediti prostore in nabaviti potrebno opremo; in tako smo ustvarili možnosti za osnovno usposabljanje 10 težko duševno prizadetih nepokretnih otrok. Potreba po tej obliki družbene skrbi v koroški regiji je bila več kot nujna, saj je bil oddelek takoj napolnjen. Očitno so (bodo) potrebe samo koroške regije po tej obliki družbene skrbi presegle naše sedanje možnosti. Zaradi tega hkrati z novo gradnjo ob zavodu (prostori za zavodsko ambulanto, delavnice in skladiščne prostore) načrtujemo tudi povečanje kapacitet za osnovno usposabljanje v sedanjih prostorih ambulante zavoda.

Kot že rečeno, smo s to obliko dela začeli pred slabimi tremi meseci. Priznati moramo, da smo na tem področju precejšnji začetniki in da se (oziroma se bo) v procesu dela pokaže marsikatera pomanjkljivost. Po drugi strani pa se z vso človeško in strokovno odgovornostjo zavedamo, da si ne moremo pri tem delu (s temi otroki) privoščiti nikakršnega eksperimentiranja oziroma napak z opravičilom, da smo s tem delom šele začeli.

Zaradi tega smo že veliko pred sprejemom prvega otroka, hkrati z urejanjem prostorov in nabavo opreme, oblikovali vsa strokovna in kadrovska izhodišča bodočega dela. Pri tem so nam bila prvenstvena vsa najnovejša humana in strokovna spoznanja iz naših zavodov, ki obravnavajo to populacijo, kot tudi

nekatera tuja spoznanja. Osnovna izhodišča pri programiranju našega dela so bila naslednja:

— zagotoviti optimalno zdravstveno varstvo,

— v proces dela vključiti ustrezne oblike usposabljanja,

— ustvariti prijetno, domače in intimno vzdušje.

Primerna zdravstvena oskrba in varstvo sta temelj čimbolj uspešnega razvoja težko duševno prizadete osebe. To zdravstveno oskrbo moramo predvsem razumeti z vidika zdravstvene preventive, ki se začenja pri najbolj osnovnem (higiena, hranjenje, gibanje) in se nadaljuje k višjim oblikam zdravstvenega varstva (terapija, fizioterapija).

(Več o zdravstveni negi v članku glavne medicinske sestre).

Danes v svetu in tudi pri nas družbena skrb za duševno prizadete otroke in mladostnike že dolgo ni več samo skrb za »toplo posteljo in poln želodec«. Zato tudi ne govorimo samo o varstvu in oskrbi teh otrok in mladostnikov, temveč o njihovem osnovnem usposabljanju. To pomeni, da so ti otroci vključeni v program dela, ki ustreza njihovim sposobnostim. Ta program zajema skrb za samega sebe, razvijanje socialnih odnosov in zaposlitveno terapijo. To delo izvajajo izkušeni specialni pedagogi. Seveda pa tudi tu velja timski pristop in se po potrebi vključujejo drugi strokovni delavci (psiholog, socialni delavec, zdravstveni delavci) za neposredno obravnavo, svetovanje ali delo s starši. Jasno je, da v pričakovanju rezultatov ne moremo imeti pretiranih pričakovanj, da bodo le-ti veliki in kar čez noč. Dosedanja obravnava v obstoječih zavodih pa je neizpodbitno dokazala, da je bil razvoj obravnavanih otrok in mladostnikov veliko bolj zadovoljiv od neobravnavanih — to pa potrjuje pravilnost takšne usmeritve.

Prijetno vzdušje, intimna urejenost prostorov je brez dvoma eden osnovnih pogojev za uspešno delo in dobro počutje otrok. Izhajajoč iz tega, smo poizkušali sicer zaenkrat skromne prostore opremiti čim bolj prijetno, osebno, s čim več vizualnimi dražljaji, ki bi otroke dnevno spodbujali.

Zavod je skoraj pred dvema desetletjema začel s svojim delom, s 60 gojenci. Razvijal je program delovnega usposabljanja, v zadnjih 10 letih je dejavnost razširil na delanico pod posebnimi pogoji. Vse delo je uspeno steklo. Zato smo tudi sedaj prepričani, bo usposabljanje težko duševno prizadet otrok in mladostnikov, ob upoštevanju zanih težav, postalo enakovredna, kvalitet dejavnost zavoda.

Marijan Lačen

ZDRAVSTVENO VARSTVO V OSNOVNEM USPOSABLJANJU

Oktobra 1986 smo pričeli z delom v novo ustanovljenem oddelku za OU. Ker sm se pravočasno zavedali odgovornosti in zatevnosti dela z mentalno in motorično motnimi otroki, smo poskrbeli za ustrezno kdrovsko, strokovno in materialno osnovo.

Zmogljivost oddelka je trenutno 10 post in predvidevamo, da bodo do konca leta kpacitete zasedene. Oddelek deluje kot samstojna enota. Je odprtega tipa, starši lahdnevno obiskujejo otroke in jih ob vikendjemljejo domov.

To zahteva večje prizadevanje in skzdravstvenih in drugih delavcev za zdravin počutje otrok. Ti otroci so namreč za ifekcijska obolenja bolj občutljivi, prav tapa je njihova čustvena odzivnost pri večizelo močna.

Delo v oddelku osnovnega usposabljanpoteka 24 ur. Pri delu z otroci se izmenjavamedicinske sestre, bolniške strežnice, fizioterapevt; občasno pa te otroke obravnavajospecialisti:

— pediater — enkrat tedensko,
— pedopsihiater — enkrat mesečno,
— stomatolog — po potrebi
— psiholog — po potrebi.

Otroci so torej celostno medicinsko in iterdisciplinarno obravnavani. Vsi skrbimonjihovo zdravje in dobro počutje, za njihpsihofizični razvoj.

Delovni dan v OU se začne ob 6.30 zjutraj prebujanjem otrok in jutranjo nego.

Jutranja nega obsega umivanje, previjanje, oblačenje, česanje in ureditev otrokovega ležišča.

Vsi otroci so čez dan oblečeni v svoje obleke, saj se večinoma plazijo po tleh (na blazinah).

Po jutranjem umivanju sledi zajtrk. Hranjenje otrok nam vzame kar precej časa, in čeprav imajo vsi pasirano hrano, jedo počasi, pri tem pa jih še skušamo navajati na samostojno hranjenje. Po zajtrku sledijo fizioterapevtske vaje in igra z otroki. Otroke navajamo na igrače in spoznavanje igrač, če so pač sposobni. (V tem času bo vključena od 1. januarja 1987 dalje defektološka obravnava.)

Po kosilu otroke previjemo in navadno počivajo kakšno uro. Včasih tudi zaspijo.

Po večerji otroke pripravimo na nočni počitek: umijemo jih, previjemo in oblečemo v pižame. Ko so že vsi otroci v posteljah, pa pripravimo obleke in plenice za naslednji dan, zložimo čisto perilo v omaro, počistimo in razkužimo tla in predmete.

Enkrat dnevno merimo otrokom temperaturo, beležimo defekacijo, telesno težo in epileptične napade. Naša pomembna naloga je opazovanje otroka, zato tudi vse spremembe, ki jih opazimo pri otroku, zabeležimo in sporočimo naprej (vodilni sestri, zdravniku). Skrbimo, da otroci preko celega dne dobijo dovolj tekočine. Še posebej, če imajo diareje, povišano telesno temperaturo, se slinijo ali dihajo skozi usta, poskrbimo za nadomeščanje tekočin.

Otroke čim bolj pogosto vodimo na sprehode, seveda če dopuščata vreme in čas. Tisti, ki imajo vozičke, jih peljemo, ostale nesemo. Glede na vreme jih primerno oblečemo.

Naša skrb je, da otroci dobijo vso predpisano terapijo ob pravem času in da jim pri tem pomagamo (npr. zdrobimo tabletko). Skušamo jih navajati tudi na samostojno umivanje zob in čistočo, seveda ustrezno posamezniku.

Otroke kopamo (umivamo tudi glavo) in tuširamo enkrat tedensko. Tedaj tudi razkužimo igrače in postelje in menjamo posteljnino, drugače postiljamo po potrebi.

Starši lahko obiščejo svojega otroka ob katerikoli uri, in če so na obiskih ob času obrokov, svojega otroka z veseljem sami nahranijo in previjejo.

Čimbolj pa se trudimo, da bi se otroci navadili na novo okolje, saj je zanje to velika sprememba, ko zapustijo domače okolje, starše in svojce.

Iz navedenega sledi, da so osnovni smotri zdravstvenega varstva v osnovnem usposabljanju naslednji:

— prevencija (da se otrokovo stanje ne bi poslabšalo),

— navajanje otrok pri zadovoljevanju osnovnih potreb,

— navajanje otrok na obnašanje do sebe in okolja,

— razviti psihomotorične sposobnosti in pokretnosti.

Na kratko smo vam prikazali potek dela na oddelku OU, šele z delovnimi izkušnjami pa bomo poskušali popestriti in strokovno dvigniti kvaliteto dela.

Želeli bi, da se starši odzovete na naš članek s svojimi željami in predlogi za delo z vašimi in našimi otroki.

Evgenija Steblovnik
Danica Božič

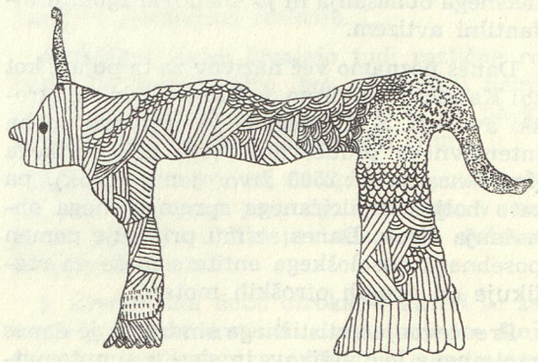

Edi Prah, OŠ Gustav Šilih, Maribor

NA POTI SPOZNANJA AVTISTIČNEGA OTROKA

Obravnava avtističnih otrok pri nas postaja v zadnjih nekaj letih vse bolj aktualna in »išče« svoje mesto v okvirih specialno pedagoške prakse. To lahko vidimo v tem, da se ustanavljajo oddelki za avtistične otroke in vse pogosteje se pojavljajo strokovni članki, v katerih se poskuša opisati problematika otrok in njihovo usposabljanje.

K tej temi bi se rad pridružil s preglednim člankom o avtizmu, v katerem ga bom poskušal orisati z vidika simptomatske, etiološke, diferencialno diagnostične in prognostično terapevtske problematike.

Drugačno obnašanje posameznih otrok od tistega, ki ga je okolje označilo kot normalno in sprejemljivo, je vedno pritegovalo določeno strokovno in družbeno pozornost. A. Bezget[1] navaja, da so že v 18. in 19. stoletju nekateri avtorji opisovali otroke, ki so kazali čustvene motnje, motnje odnosa do resničnih osebnih stvari in dogodkov, da mislijo drugače kot njihovi vrstniki, da kažejo izrazite motnje v razvoju govora in da govora ne uporabljajo za sporazumevanje z drugimi ljudmi ...

Leo Kanner je bil prvi, ki je leta 1943 sistematično opisal posebnost simptomatike takšnega obnašanja in jo imenoval zgodnji infantilni avtizem.

Danes poznamo več nazivov za ta pojav, kot so: Kannerov sindrom, avtistični sidrom, otroški avtizem. S Kannerjem je nastopila epoha intenzivnega proučevanja tega zelo redkega (incidenca je 1 : 2500 živorojenih otrok), pa zato bolj kompliciranega spremenjenega obnašanja otrok. Danes se mu pripisuje pomen posebnega nosološkega entiteta in se ga razlikuje od drugih otroških motenj.

Preučevanje avtističnega sindroma je danes zanimivo z več vidikov, in sicer s simptomatskega, etiološkega, diferencialno diagnostičnega in terapevtsko prognostičnega vidika.

SIMPTOMATSKA PROBLEMATIKA

Poleg tega, da moramo vedno upošteva individualne značilnosti otrok, lahko govor mo o nekaterih skupnih, osnovnih značilnost obnašanja avtističnih otrok.

Te značilnosti lahko opazujemo kot spr menjeno obnašanje na več področjih otrok vega funkcioniranja.

1. Govor avtističnega otroka je moten. P ugotovitvah nekaterih avtorjev predstavlja motnje govora centralno mesto v sindrom Dr. Antonijevićeva[2] trdi, da 1/2 avtistič otrok sploh ne razvije govora, Kanner p da 1/3 avtističnih otrok nikoli ne spregovo

Pri avtističnih otrocih, ki govorijo, pa govor razvije počasi.

Tisti otroci, ki uspejo razviti govor, pa te govora ne uporabljajo za komuniciranje ne govorijo z drugimi, temveč »za sebe Osnovna značilnost govora avtističnega otr ka je eholalija; otrok obnavlja besede, ki j sliši. Na vprašanje »Ali si ti Andrej?«, otr odgovori: »Ali si ti Andrej?«.

Otroci ne govorijo spontano in se ne izr žajo v smiselnih stavkih. Pogosto je v govo navzoča inverzija osebnih zaimkov (names »jaz bom«, otrok reče »ti boš«). Ribič[3] n vaja, da govora avtističnih otrok ne spreml gestovno mimična komunikacija in da jih pr to razlikuje od otrok z razvojno afazijo od govorno retardiranih otrok.

Nekateri avtistični otroci so sposobni z la koto memorirati določene lingvistične vs bine, npr. pesmi. To pa nas lahko napoti diferencialno diagnostičnem smislu k eve tualni izključitvi duševne prizadetosti. Ze zanimivo spoznanje je, da nekateri mutistič otroci občasno tudi spregovorijo in to ob čajno v stres situaciji. Nekateri med njir takrat izgovorijo zelo dobro formulirane sta ke. To nam lahko pove, da prihaja verjetn pri otrocih v določeni fazi do »pohranjev nja« t. i. uporabljivega lingvističnega mat riala.

2. Med osnovne značilnosti avtističnega o našanja sodijo tudi motnje, ki jih ima otr pri vzpostavljanju kontakta z okoljem. Otr odklanja in ne želi socialnega kontakta, p njem se razvija socialna izoliranost vse

popolne izoliranosti (samošnosti), ko več ne išče stika z živim okoljem, in kot pravi B. Pregelj,[4] se zdi, da čuti in se vede, kot bi bil sam v nenaseljenem svetu.

Otrok se upira tudi fizičnemu kontaktu, izogiblje se gledanju v oči, gre mimo staršev, svojcev in drugega osebja, kot da ne obstajajo. Ribič[5] navaja, da se prvi simptomi izoliranosti pojavljajo zelo zgodaj in se kažejo že pri dojenčku v tem, da ima slab refleks sesanja, da se ne smeji niti se ne joče, da ne reagira na obraz matere, se upira, ko ga želi vzeti kdo v naročje in ga ljubkovati. Tudi otrokov odnos do neživega sveta je spremenjen. Igra se s predmeti na čuden način; predolgo se ukvarja z eno in isto stvarjo, igra se sam, predmete uporablja na bizaren način, daje jih v usta, jih premetava in odmetava. Vsebina igre je zelo revna in teži bolj k manipuliranju s predmeti in se ne spreminja z otrokovo starostjo. Njegova igra je podobna igri teže duševno prizadetega otroka.

3. Kot naslednja značilnost avtističnega obnašanja se opisuje otrokova želja, ki je skoraj obsesivna, da zadrži (ohrani) red predmetov in aktivnosti, ki jih sam ustvarja. Če pride do tega, da poskuša kdo drug premestiti ali zamenjati predmete, ki jih otrok uporablja, ali želi njegovo pozornost usmeriti kam drugam, takrat postane otrok nemiren, razdražljiv pa tudi agresiven. Takšno otrokovo razpoloženje se hitro pomiri, ko ponovno sam vzpostavi prejšnji obstoječi red predmetov in aktivnosti.

Tudi pri duševno prizadetem otroku lahko pride v takem primeru do podobne reakcije (jeze in agresije), vendar ne v sleherni situaciji, ko želimo spremeniti njegovo aktivnost. Takšne reakcije ponavadi zasledimo pri tistih duševno prizadetih otrocih, ki so doživeli poškodbo. Opažamo torej razliko pri ponovnem vzpostavljanju prejšnjega reda ali položaja predmetov med avtističnimi in duševno prizadetimi otroci. Avtistični otroci kažejo izredno memorijo za prejšnjo razporeditev predmetov, to pa ni evidentno pri duševno prizadetih otrocih.

4. Senzomotorične reakcije avtističnih otrok so tudi spremenjene. Pri otrocih so vidne spremembe v reakcijah na senzorne dražlje, ki delujejo na področju voha in tipa. Tako avtistični otroci bolj vohajo in otipavajo predmete, in to delajo v obnavljajočem se ritmu. Podobne spremembe se pojavljajo tudi na drugih senzornih področjih, vendar redkeje. Lahko se pojavijo na področju vida, in sicer v tem smislu, da otrok neprenehoma opazuje en predmet ali del svojega telesa (npr. gleda v prste roke, v igračo in podobno). Reakcije otrok na slušne dražljaje so lahko zelo nasprotne.

Tako lahko otrok reagira na višje akustične dražljaje z vznemirjenostjo in strahom ali pa sploh ne reagira, čeprav so ti še tako nenadni in intenzivni.

Za avtistične otroke je značilno tudi to, da se pojavlja v njihovem obnašanju občasna vznemirjenost, ki se nam zdi brez pravega vzroka. Otrok začne brezciljno tavati po prostoru ali zunaj njega, nastopa eretizem, agresija pa tudi avtoagresija.

Imam še premalo izkušenj, da bi z gotovostjo lahko odgovoril, zakaj prihaja do nemira v otrokovem obnašanju. Vendar mislim, da je kljub temu to vprašanje vredno nadaljnjega preučevanja.

Menim, da prihaja do nemira v otrokovem obnašanju takrat, ko na neprimeren način (pa to niti ne opazimo ali nismo pozorni, kako se približamo otroku) »vdremo« v njegov svet. Naš »vdor« otrok »doživlja« kot nepričakovan in tudi nezaželen dražljaj, ki spreminja njegov trenutni ritem v doživljanju sveta. Ker avtistični otrok ni ustvaril sposobnosti socialnega kontakta (sposobnosti prilagajanja novi situaciji in ustvarjanja dialoga v kontaktu z drugimi), razvije nesprejemljivo obrambno reakcijo.

Avtistični otroci izvajajo tudi različne repetitivne bizarne gibe, kot so različni nemiri rok (ploskanje ali zvijanje rok) ali pa zibanje celega telesa v določenem ritmu.

Zelo zanimivo je to, da opisane spremembe na senzomotornem področju srečujemo v enaki ali podobni obliki pri nekaterih duševno prizadetih otrocih.

5. Življenjska doba otroka, v kateri se začnejo pojavljati avtistična znamenja, se šteje tudi kot indikator za avtizem. Danes se vsi strinjajo, da se avtizem začne pri otroku vedno pred 3. letom starosti.

ETIOLOŠKA PROBLEMATIKA

Etiologija avtizma je še vedno nejasna. Vsa dosedanja hotenja, s katerimi naj bi razložili vzroke nastanka avtizma, lahko uvrstimo v dve t. i. etiopatogenetski smeri, in sicer: psihosocialno in organsko genetično.

Mnenje o avtizmu kot posledičnem fenomenu psihosocialnih faktorjev je prevladovalo nekaj časa po Kannerjevem opisu sindroma. Velika odgovornost za avtizem v tej smeri se pripisuje nenormalni čustveni atmosferi, v kateri otrok živi, posebej pa anksioznosti matere, hladnemu odnosu do otroka, ki je »oropan« normalnih čustvenih vezi.

Novejše raziskave na področju genetike, biokemije, imunologije in nevrofiziologije spreminjajo spoznanja o etiologiji avtizma in vse bolj opozarjajo na njegovo organsko zaledje. Ribič[6] navaja ugotovitve Folsteina in Rutterja, ki pripisujeta pomembnost hereditetu v nastajanju avtizma. To svojo trditev razlagata z naslednjim.

Težave v razvoju jezika ima tudi 25 % drugih članov družine, v kateri se je rodil avtistični otrok. Tudi bratje in sestre avtističnih otrok so 50-krat pogosteje avtistični kot otroci v splošni populaciji. Ista avtorja sta ugotovila konkordantnost v 4 od 11 parov monozigotnih dvojčkov in nobene konkordantnosti pri 10 parih neidentičnih dvojčkov. Z etiološkega genetskega stališča je zanimiv pojav avtizma v 254 družinah v ZDA, ki ga opisuje Ritvo (po Ribiću[7]).

Med člani teh družin (njihovimi otroki) je Ritvo ugotovil naslednje:

41 družin je imelo po 2 avtistična otroka, ki nista dvojčka,

6 družin je imelo 3 avtistične otroke,

25 družin je imelo monozigotne dvojčke avtistične otroke,

22 družin je imelo dizigotne dvojčke, od katerih sta v 2 družinah bila oba dvojčka avtistična, v 7 družinah je bil samo 1 otrok dvojček avtističen, drugi pa je imel druge razvojne motnje, 13 družin je imelo 1 avtističnega otroka,

76 družin je imelo 1 avtističnega otroka in 1 otroka z drugimi razvojnimi motnjami,

74 družin je imelo 1 avtističnega otroka in enega sorodnika iz drugega kolena, ki je imel razvojne motnje, in 10 družin je imelo 1 a tističnega otroka, v družini pa sta ali oče a mati imela druge razvojne motnje.

Za razumevanje avtističnega obnašanja b do verjetno zanimive tudi raziskave Hutt ki jih prav tako navaja Ribić.[8] Huttove trditv temeljijo na razlikah v elektroaktivnosti mo ganov avtističnih in normalnih otrok.

Pri avtističnih otrocih prevladuje kroničn hipervznemirjenosti CŽS, ta pa naj bi bil tudi odgovorna za to, da se avtistični otro izogiba gledanja v oči in da izvaja stereotipn gibe. Kot možen etiološki faktor pri nast janju avtizma se omenjata slabši razvoj a poškodba možganske hemisfere.

Ribić[9] navaja, da se s takšno hipotezo u varjata dva avtorja. Prvi, Blackstock, men da se zaradi disfunkcije leve cerebralne h misfere pojavlja pri avtističnih otrocih v težav v jeziku, da se zaradi tega pojavlj tudi več motenj logičnega mišljenja in da j več otrok levičarjev.

Drugi avtor, Rimland, pa je zbral podatk med 7500 avtističnimi otroki in je ugotovi da se približno 10 % teh otrok obnaša p načelu »idiot — savant« oziroma da imaj ti ohranjene in bolj razvite nekatere sp sobnosti, za katere je odgovorna boljša funk cija desne cerebralne hemisfere. Te funkcij so matematična in glasbena memorija ter l kovne in mehanične spretnosti.

V prid teh trditev govore tudi moje lastn izkušnje z avtističnim otrokom v zavodu Dornavi. Ta fant ima izredno visoko razvit likovne sposobnosti za reprodukcijsko likovn in originalno plastično izražanje. Prav tak ima razvite sposobnosti za sestavljanje i »gradnjo« zelo zapletenih in smiselnih strub tur, ki jih naredi iz materiala za sestavljanj (avtomobili iz lego kock, stolpnice iz grad benega materiala in podobno). Fant je raz vrščen kot zmerno duševno prizadet.

Nekateri raziskovalci avtizma danes pri pisujejo tudi odgovornost za nastanek av tizma možganskim poškodbam in težavam ki nastajajo ob porodu.

Ob zaključku tega kratkega pregleda vzro kov avtističnega obnašanja, do katerih so s dokopali razni avtorji, lahko rečem, da se s ne morem z gotovostjo opredeliti za vzrok avtizma. Vzroki avtizma se verjetno ne bod mogli iskati izključno samo na ekstremni področjih (bioloških in psihosocialnih), tem več bo treba upoštevati več področij, v katerih delujejo skupni faktorji v medsebojno odvisni dinamiki.

DIFERENCIALNO DIAGNOSTIČNA PROBLEMATIKA

Podobno kot z etiološkega stališča predstavlja avtizem tudi veliko težavo z diagnostičnega vidika. Vsakdo, ki se pri svojem delu srečuje s to problematiko, mora upoštevati dvoje načel.

Prvič: otrok mora biti diagnostično večstransko obravnavan. Pri tem ne smemo pozabiti, da mora biti otrok dalj časa opazovan; celotna simptomatika, ki jo manifestira, mora biti dobro opazovana in analizirana. In drugič: diagnoza avtizma naj bi bila preverjena zunaj okolja, v katerem je postavljena. Normalno je, da se mora že na začetku diagnostičnega postopka pri otroku izključiti možnost, da gre za kakšno drugo motnjo sluha in govora. Z diferencialno diagnostičnega vidika se težave pojavljajo glede na duševno prizadetost, organsko lezijo CŽS in psihoze.

Poskušal bom razložiti nekatere podobnosti avtističnega obnašanja z obnašanjem duševno prizadetih, in to posebej tistih stanj, ki so dodatno komplicirana z možgansko poškodbo. Že na začetku lahko zastavimo vprašanje: ali duševno prizadet otrok postaja avtističen ali pa avtističen otrok postaja duševno prizadet?

Pri avtističnih otrocih skoraj vedno prihaja do resnega kognitivnega deficita. Ne tako redko se intelektualno funkcioniranje avtističnega otroka znižuje na stopnjo zmerne duševne prizadetosti. V zvezi s tem nekateri avtorji vključujejo zelo visoko število avtističnih otrok v skupino zmerne in težje duševne prizadetosti. Tako Kaminer (po Došenu[10]) pravi, da celo 57 % otrok z IQ, nižjim od 50, funkcionirajo kot avtisti.

Kljub temu, da v našem prostoru nimamo o tem točnih podatkov, lahko z gotovostjo trdimo, da smo od teh številk zelo daleč. Naše izkušnje (ki jih je treba še preverjati) nam povedo, da se v kategoriji zmerno duševno prizadetih avtizem pojavlja v 2—3 %. Res pa je tudi, da se v tej isti kategoriji duševno prizadetih pojavlja tudi večje število otrok, pri katerih gre za obnašanje (posebej na senzomotoričnem področju), podobno avtističnemu.

Obnašanje duševno prizadetega otroka je globalno odrejeno z istim področjem faktorjev, kot je to odrejeno tudi obnašanje normalnega otroka. Nanj delujejo biološka t. i. organska baza (pri tem se na prvem mestu misli na delovanje CŽS, socialno-kulturni vpliv in vpliv lastne aktivnosti otroka, ki pri tem deluje kot »volja«, da se obnašanje pojavlja v določeni obliki. Pri duševno prizadetem otroku je vse tisto, čemur pravimo biološko, specifično, na neki način »poškodovano«, a posebej je to izrazito, če je še navzoča t. i. organska možganska poškodba.

Tudi delovanje socialno-kulturnih faktorjev na obnašanje duševno prizadetega otroka, in to na prvem mestu vzgoje, je spremenjeno — hitreje dobiva negativne dimenzije kot pri normalnem otroku, pa zato tudi povzroča večje negativne čustvene posledice. Duševno prizadeti otroci v večini primerov ne dobivajo primernih socialno-kulturnih dražljajev iz svojega okolja, ker nanj sami delujejo kot prolongirana stres situacija, pri čemer se nenehno povečujejo negativni dražljaji otroka na okolje in negativne reakcije okolja na otroka.

Vpliv lastne aktivnosti duševno prizadetega otroka na njegovo obnašanje v tem smislu, da ga oblikuje oziroma usmerja v sprejemljivo ali nesprejemljivo formo, pa je zanemarljiv, kajti ta temelji na aktivnih interesih in zavestnih odločitvah.

Težave, ki nastajajo pri diagnosticiranju avtizma pri zmerno in teže duševno prizadetih otrocih, izhajajo iz podobnosti obnašanja obojih, in to prav v tistih oblikah obnašanja, ki so simptomatične za avtistično obnašanje. Vsi mi, ki se vsakodnevno ukvarjamo z duševno prizadetimi, srečujemo otroke, ki so samotni in vase umaknjeni, ne ustvarjajo kontakta z drugimi, nekateri med njimi ne govorijo, pri nekaterih je navzoč eholaličen govor, drugi so v stalnem gibanju, ki ne pomeni konstruktivne usmerjene aktivnosti, mnogi imajo kratkotrajno in disperzno pozornost ali pa je ta močnejša samo ob določenem dražljaju, nekateri so obremenjeni z raznimi stereotipijami, pri drugih se pojavlja nemir, ki narašča in zanj vedno ne vemo pravega vzroka, navzoča je tudi agresivnost, ki se manifestira v najrazličnejših oblikah.

Opisana simptomatika ima v sebi gotovo tudi elemente avtizma, pa kljub temu otrok ni diagnosticiran kot avtist. Postavljanje diagnoze avtizma pri zmerno in teže duševno prizadetih otrocih samo na osnovi navzočih posameznih simptomov bi bilo napačno.

Šele obseg in intenziteta simptomatike, ki sta navzoča pri posameznem otroku, naj bi bila odločujoča pri diagnostiki. Za ugotovitev avtizma pri otroku morajo biti navzoči pri njegovem obnašanju vsa naslednja znamenja:

1. Zelo pomembna je reakcija otroka na fizični kontakt z drugo osebo. Avtistični otrok se vedno izogiba fizičnega kontakta tj. dotikanja, božanja, objemanja ali prijemanja. V takšni situaciji se otrok upira, včasih tudi fizično napade. Odklanjanje fizičnega kontakta pri avtističnem otroku se pojavlja vedno, tudi takrat, ko se nam zdi, da za to ni pravega vzroka.

2. Izogibanje pogleda v oči je zelo značilen simptom avtizma.

3. Obsesivna želja, da se zadrži red predmetov takšen, kot si ga otrok želi, in vznemirjajoča reakcija otroka, če kdo drug ta red spremeni.

4. Konstantna socialna izoliranost.

5. Motnje govora v smislu eholalije ali popolne odsotnosti govora.

PROGNOSTIČNO TERAPEVTSKA PROBLEMATIKA

Kot laho vidimo iz predhodnega poglavja, vsaj na začetku obravnave ne moremo vedno biti prepričani, s kakšnim otrokom imamo opravka: ali se ukvarjamo z otrokom, ki je v pravem smislu avtističen, ali pa z otrokom, ki ima samo nekatera znamenja avtističnega obnašanja. Ta negotovost povzroča tudi težave pri planiranju in izvajanju same obravnave otroka. Prognoza avtizma je negotova, obravnava pa je zelo težavna in dolgotrajna in ne vedno z najboljšimi pričakovanji.

V literaturi, ki mi je dostopna (praksa tudi ni zapisala drugače), se ne navajajo uspehi, ki poznajo popolno »ozdravitev« od avtizma.

Ribić[11] navaja zelo pesimistično prognozo, ki jo podaja Lotter. Ta pravi, da je »... majhno število tistih z IQ manjšim od 70, ki se jim obnašanje izboljša, in jih največ konča svoje življenje v azilu... samo tisti otroci, ki do 5. leta starosti uspejo razviti relativn dobro sposobnost jezikovnega izražanja, im jo tudi relativno dobro prognozo«.

Takšno stališče, ki je zelo pesimističn gledano z današnjega spoznanja o način pomoči avtistom in našega splošnega znanj o avtizmu, je pri večini primerov tudi realn to pa ne pomeni, da mora takšno tudi ostat

Ublaževanje in odklanjanje avtističneg obnašanja je, po mojem mnenju, odvisno o več faktorjev, ki jih lahko razporedimo dve glavni skupini.

V prvo lahko vključimo nivo intelektual nega funkcioniranja in manifestnost simpto matike, torej individualne lastnosti avtisti nega otroka. V drugo skupino pogojev, ki ji lahko rečemo tudi terapevtski pogoji, p predvsem vključujemo naslednje:

1. Stopnjo strokovne usposobljenosti stro kovnega tima, ki organizira in izvaja obrav navo otroka. Sem spada tudi pripravljenos delavcev, da se konstantno usposabljajo i preverjajo svoje znanje ter da prilagodij sebe in ostalo okolje potrebam, ki nastajaj kot posledica otrokovega obnašanja, tako d ustvarjajo stalno skladje otrokovih akcij i akcij okolja.

2. Možnost in pripravljenost družbe, d ustvari ustrezne materialne in socialne raz mere za obravnavo otrok. Posebnost stanj avtističnega otroka zahteva določene speci fične razmere za obravnavo glede prostorskih možnosti in sprejemljivo družbeno gledanj na pojav.

3. Kontinuiteto obravnave.

4. Pripravljenost staršev in družinskih čla nov, da objektivno doživljajo spremembe ot rokovega obnašanja in da konstruktivno so delujejo v njegovi terapiji.

Danes obstaja več dilem o tem, kje naj se izvaja obravnava avtističnih otrok. Mnenj o tem niso enotna, ali je boljše, da je otrok vključen v domsko (zavodsko) obliko ali pa v odprto (dnevno) obliko obravnave. Prav tako so različna mnenja, ko se je treba odločiti ali napotiti otroka v »zdravstveno« ali pa v pedagoško« institucijo.

»V večini primerov se danes avtistični otroci usposabljajo skupaj z drugače motenimi v razvoju (najpogosteje z duševno prizadetimi) v oddelkih za delovno usposabljanje, v razvojnih oddelkih VVO, v zavodih za varstvo in delovno usposabljanje in v osnovnih šolah s prilagojenim programom.

Obstajajo tudi iniciative, naj se avtistični otroci obravnavajo samo v institucijah, ki so namenjene le njim.

Verjetno ne bomo mogli vseh teh dilem hitro in enostavno rešiti. Pri vsem tem je zelo pomembno to, da se zagovarja potreba timske obravnave, ne glede na to, kje se izvaja. S tem lahko upravičeno pričakujemo tudi izboljšanje obravnave.

V procesu večstrokovne obravnave avtističnih otrok dobiva svoje mesto tudi defektološka obravnava, ki si postopoma utemeljuje svoja načela v pristopu do avtističnega otroka.

Kompleksnost obnašanja avtističnega otroka zahteva vedno individualno obravnavo in individualizirani postopek. Kljub temu morajo obstajati določene skupne značilnosti pedagoško psihološko terapevtskega okolja, v katerem se usposabljajo avtistični otroci. Z defektološkega stališča so te značilnosti naslednje:

1. Avtistični otrok mora biti obravnavan v atmosferi popolnega ugodja in skladja akcij okolja z akcijami ter značilnostmi otrokovega obnašanja. Na začetku obravnave se mora začeti graditi most zaupanja med otrokom in okoljem. Otrok ne sme doživljati frustracij, biti mora v stalnem okolju, ki ima primeren ritem aktivnosti, pri katerih se bo počutil prijetno in varno.

2. Na začetku obravnave je priporočljiva vključitev otroka v prostor reduciranih dražljajev. Otrok mora biti vključen v takšen prostor, v katerem bo čimmanj nepotrebnih, odvečnih spodbud in v katerem se bo maksimalno zmanjšala tista stimulacija, ki povzroča pri otroku neprijetnost in frustracijo.

V programu dela z otrokom morajo biti samo tiste vsebine, ki ustrezajo specifičnemu nevro-psihičnemu značaju otroka. V okolju reduciranih dražljajev naj bi ostal otrok tako dolgo, dokler se ne bo razvilo zaupanje med njim in osebami iz okolja in dokler ne bo kazal znamenj, da je začel razvijati nove, sprejemljive oblike obnašanja.

3. Zelo pomembno mesto v obravnavi avtističnega otroka zavzema način fizičnega kontakta z otrokom. Verjetno je to eden izmed najbolj delikatnih trenutkov obravnave glede na to, da avtističen otrok odklanja fizični kontakt z drugo osebo. Premagovanje tega odpora pa mora terapevt doseči prav preko primernega fizičnega kontakta z otrokom in preko kinestetskega čutila, ki izziva pri otroku občutek ugodja.

Objemanje otroka, premikanje otrokovega telesa ali delov telesa v položaje, ki povzročajo ugodje, fizični dotiki med terapevtom in otrokom med izvajanjem različnih nalog dnevnega ritma, igre v gibanju..., vse to sodi med načine, s pomočjo katerih izvajamo t. i. kontakt terapijo s ciljem, da zbuja pri otroku občutek prijetnosti.

4. Ko smo s pomočjo začetne kontakt terapije razvili pri otroku sposobnost, da začasno ustvari in zadrži stik s terapevtom, si moramo v nadaljevanju obravnave prizadevati razvijati in poglabljati splošni kontakt s pomočjo različnih materialov, sredstev in igrač, pri čemer že uporabljamo verbalni kontakt. V tej fazi nam govor, sluh in vid služijo za komuniciranje z otrokom in za njegovo uvajanje v spoznavanje okolja oziroma otroka začenjamo navajati na odnose in zahteve, ki jih postavlja okolje.

5. Kot posebno pravilo v nadaljevanju obravnave avtističnih otrok naj velja potreba po obveznem vračanju na tiste postopke, s katerimi smo ustvarili začetne mostove ugodja in povezovanja otroka z okoljem. To pomeni, da je dobro izvajati z otrokom vsebine t. i. kontakt terapije tudi takrat, ko je otrok postal sposoben, da sledi našim usmerjenim navodilom. Takšen način terapije pa pomaga k razvoju trdnejšega kontakta in povezovanja otroka z okoljem.

6. Posebnost pedagoško psihološko terapevtske obravnave pri usposabljanju avtističnih otrok je tudi v tem, da morajo biti pristopi okolja do otroka enotni. To pomeni, da mora biti pristop osebja do otroka grajen na enotni strukturi odnosov, ne glede, ali je otrok voden v neposrednem kontaktu s strokovnim delavcem ali do katerega drugega delavca.

Nedopusten je način delovanja delavcev »vsakega po svoje«, kajti to pripelje do diskontinuitete obravnave, ki se potem hitro konča z neuspehom.

Delavci, ki delajo z avtističnim otrokom, se morajo medsebojno stalno strokovno spodbujati, preverjati in izobraževati ter posvečati stalno pozornost svojemu delu.

prof. def. Milenko Rosić

Uporabljena literatura:

1. Dr. Alenka Bezget: Avtistični otrok, Naš zbornik, št. 3, Ljubljana 1985.
2. Dr. Olga Hadži Antonijević: Avtizem kot prepreka v rehabilitaciji in socializaciji otrok, Naš zbornik, št. 3, Ljubljana 1985.
3. Krešimir Ribić: Neka novija istraživanja infantilnog autizma, Defektologija, št. 1-2, Zagreb 1984.
4. Bazilija Pregelj: Zgodnji otroški avtizem, Psihiatrija, DDU Univerzum, Ljubljana 1978.
5. Krešimir Ribić: Idem, 3.
6. Krešimir Ribić: Idem, 3.
7. Krešimir Ribić: Idem, 3.
8. Krešimir Ribić: Idem, 3.
9. Krešimir Ribić: Idem, 3.
10. Ante Došen: Poremećaj socijalnog kontakta kod retaridiranog djeteta — autizam, psihoza ili nešto drugo — dijagnostički i terapeutski pokušaji, Defektologija, št. 1-2, Zagreb 1983.
11. Krešimir Ribić: Idem, 3.

RAČUNALNIŠKA IN VIDEO TEHNIKA V SLUŽBI POMOČI PRIZADETIM OTROKOM IN ODRASLIM

Vse kaže, da računalniška in video tehnik in njune zmožnosti vse bolj prodirajo tud na področja izven zbiranja in obdelave po datkov, torej tudi na področje zdravstva, pe dagogike, psihologije itd. Vendar ne v smi slu obdelave podatkov, ampak v terapevtsk namene.

Razvojna skupina zveze društev za cereb ralno paralizo je pred več kot letom dni pri stopila k razvoju prvih računalniških progra mov za pomoč otrokom s specifičnimi učnim težavami, otrokom z motnjami motorike, ori entacije v prostoru, vizualne percepcije, mot njami govora, motnjami branja in pisanja itd Poleg tega pa tudi kot pomoč pri obravnav odraslih pri stanjih po možganskih kapeh in različnih drugih možganskih poškodbah.

Celoten tim omenjene razvojne skupine je razvil prvih pet računalniških programov za te namene, katerih idejni in vsebinski avtor je Vladimir Bitenc, spec. pedagog, ki sicer dela v Zdravstvenem domu v Kranju, v Di spanzerju za mentalno zdravje in nevrologijo Uporaba računalniške in video tehnike v te rapevtske namene na različnih področjih je novost ne le pri nas, ampak tudi v svetu Kot že omenjeno, je razvoj prvih programov pri nas omogočila Zveza društev za cerebralno paralizo SRS, programi so bili predstavljeni strokovni komisiji Zavoda za šolstvo SRS in bili odlično ocenjeni, nagrajeni pa so bili tudi z zlato plaketo na razstavi Vse za otroka, v Celju.

Programi so izdelani tako, da jih bo lahko uporabljal vsak, tudi tisti, ki sicer nima no benega predznanja iz računalništva. Programi so opremljeni z izčrpnimi navodili. Seveda je smisel programov ta, da se bodo lahko čim bolj široko uporabljali. Kasete s prvimi pro-

grami je že možno nabaviti in jih strokovni tim zveze za cerebralno paralizo priporoča vsem osnovnim šolam, šolam s prilagojenim programom, zavodom za usposabljanje, vzgojno varstvenim ustanovam, dispanzerjem za mentalno higieno, vzgojnim posvetovalnicam itd.

Praktično delo izgleda tako, da bo tisti, ki bo delal s prizadetim otrokom ali odraslo osebo, moral imeti hišni računalnik (npr. ZX Spectrum ali Commodore) in barvni monitor ali TV sprejemnik in bo lahko delal s posameznikom ali z manjšo skupino. Praktični preizkusi pri delu z otroki in odraslimi, ki imajo prej omenjene težave, so namreč pokazali, da je terapevtsko delo na računalniku in spremljanje dogajanja na barvnem monitorju hitro in uspešno, ker ta tehnika omogoča močne vidne in slušne dražljaje na človekova čutila in s tem na aktiviranje možganov, s tem pa trening za vzpostavljanje nerazvitih ali porušenih zvez pri prizadetih osebah. Tako vzpostavljanje zvez z močnim aktiviranjem čutil pripelje hitreje do želenih rezultatov in tako vzpostavljene zveze se tudi dalj časa obdržijo, kot z drugimi do sedaj uporabljenimi metodami.

Že med predšolsko populacijo otrok namreč ni malo tistih, ki imajo občutne težave z motoriko rok, z govorom, s prostorsko orientacijo, z vizualno percepcijo in drugo, kar ima vse lahko za posledico kasnejše težave pri učenju branja in pisanja. Te težave pa lahko šolskega otroka precej ovirajo pri učenju nasploh. Tudi ni malo otrok, pri katerih gre za poškodbe možgan že od rojstva in pri katerih lahko določene sposobnosti dosežemo le z vztrajno vadbo.

Prav tako tudi pri odraslih, pri katerih gre za poškodbo možgan bodisi zaradi možganske kapi, bodisi za poškodbe zaradi različnih zunanjih faktorjev (padci, nesreče, avtomobilske nesreče itd.), je večkrat potrebno ponovno vzpostavljati določene funkcije: od motorike, govora, branja in pisanja itd., kar mnogo hitreje lahko dosežemo z moderno tehniko.

Pri tem seveda ne smemo zanemariti že ustaljenih oblik terapevtskih tehnik, tehnika dela z računalniki je le ena od novih modernih tehnik, ki lahko dopolnjuje ostale. Različne vaje za urjenje določenih sposobnosti nam na papirju lahko hitro posreduje računalnik s priključenim tiskalnikom. Take vaje lahko prizadeta oseba rešuje sama, tudi brez računalnika.

V zadnjem času se strokovni delavci razvojne skupine pri zvezi za cerebralno paralizo dogovarjajo, da bodo pri iskanju novih načinov pomoči prizadetim osebam vključili tudi video tehniko. Prav kombinacija videa in računalnika pa ima neslutene možnosti za razvoj novih terapevtskih postopkov.

Avtor prvih izdelanih programov je mnenja, da bo v bližnji bodočnosti možno izdelati zelo uspešne programe z uporabo obeh tehnik in sicer na področju splošne vzgoje in izobraževanja, še prav posebno pa na področju terapije prizadetih in motenih oseb. Avtor je prepričan, da je možno izdelati uspešne programe za področje učnih težav, za področje psihiatrije in nevrologije, za področje logopedije, surdopedagogike itd. Posebno je potrebno poudariti, da je široko odprto področje psihoterapije pri obravnavi vedenjsko motenih oseb, različnih nevroz, depresij itd.

Vendar, kot je v sedanji težki gospodarski situaciji stanje finančnih možnosti zelo okrnjeno, imajo člani razvojne skupine tudi tu težave in sicer pri nabavi ustrezne opreme za nadaljnji razvoj in sploh za kasnejše terapevtsko delo. Vse dosedanje programe so člani razvojne skupine razvijali večji del na volonterski bazi in s svojimi aparaturami. Poleg avtorja so v skupini sodelovali programerji in dijaki srednjega izobraževanja-računalniška smer. Za nadaljnje uspešno delo bo razvojna skupina morala vsekakor imeti opremljen računalniški in video laboratorij.

Prav tako tudi avtor teh prvih programov na svojem delovnem mestu, kjer dela kot terapevt-spec. pedagog, nima nobenih aparatur, ki bi omogočile praktično uporabo izdelanih programov. Pri tem naj poudarimo, da je vse pripravljeno za pričetek dela, zdravstveni dom je namenil v te namene manjši prostor, ki je zaenkrat še prazen, ker ni finančnih sredstev za nabavo aparatur. Nedvomno se bodo morali razvojna skupina in dispanzer za mentalno zdravje in nevrologijo obrniti po pomoč na samoupravne interesne skupnosti in na združeno delo, da bi skupaj omogočili delo takega prvega terapevtskega laboratorija pri nas. Celotna sredstva, ki so potrebna za začetno opremo, niti nisi tako visoka, po

presoji strokovnih delavcev bi potrebovali za celotno opremo 20—30 milijonov din. Za začetek bi terapevtsko delo lahko steklo že z celotno opremo, za katero bi porabili 10 milijonov din.

Ustanova ZD Kranj, ki bo pričela s to novo obliko terapevtskega dela, bo verjetno primorana poiskati med našimi proizvajalci računalniške opreme pokrovitelja, ki bo poskrbel za opremo, strokovno tehnično svetovanje in servisiranje računalniške opreme.

Vse samoupravne interesne skupnosti Gorenjske, pa tudi celotno združeno delo, zavarovalnice, zavodi za zaposlovanje in drugi ne bi smeli ostati gluhih ušes, ko bo prišlo do tega, da se bo zaprosilo za pomoč, saj gre končno za to, da se bo omogočilo moderno terapijo s prizadetimi osebami, ki naj bi bile skrb celotne družbe.

V. B.

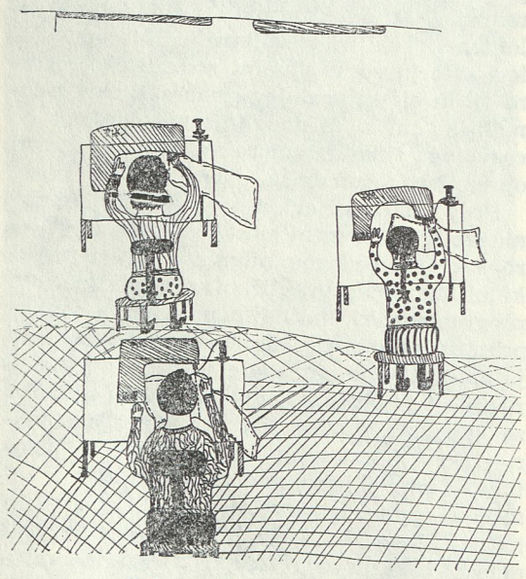

Sabina Kaučič, OŠ Gustav Šilih, Maribor

NJEGOVA SKODELICA KAVE

Ko sem zjutraj v naglici zaklepala vhod vrata in si hkrati z drugo roko zapenj plašč, sem že vedela, da me čaka »divji« d Komaj sem lovila sapo, ko sem hitela pr avtobusni postaji. Povsod rdeči semafo vsem se je neznansko mudilo, a jaz sem b na tem, da zamudim delavski avtobus. Zad trenutek sem skočila v čakajoče vozilo in pri tem prisegala, da si še ta dan kupim nesljivo budilko. Dan se je začel s preveli naglico, da bi se utegnila pošteno prebuditi.

Sledila je poskakujoča vožnja do zavo in že sem začela odpirati vrata spalnic va vancev. V nos mi je udaril znan in nezaže vonj. »Ja, Vinko,« sem glasno in nejevolj zavzdihnila, »že spet si se polulal!«

»Ja, ja, lulal,« je veselo odgovarjal m desetletnik, »ja, pojdimo na stranišče.«

»Kako? Na stranišče! To bi bil moral prej storiti! Ali ti nisem včeraj lepo rek da pojdi lulat, ko te bo tiščalo? Zakaj čis nič ne ubogaš?« sem nadaljevala na moč pr pričljivo bolj sebi kot njemu.

»Ja, lulat,« je še bolj prepričljivo odgov jal mali. »Takooo, zdaj pa pojdimo pod tuš in je zlezel iz mokre pižame.

»Seveda greš pod tuš,« sem glasno pritrdi »ali ne vidiš, da vse smrdi?«

Ko se je zmrdnil »fuj!« ter zlezel v kopal kad, sem se dodobra prebudila in se prvič to jutro nasmejala sama pri sebi: »Seve ne moreš 'videti', da zaudarja, saj ni h videti! Pa tudi, če bi bilo vidno, tvoje sle oči tega ne bi mogle zaznati!« Nežno sem umila, kot bi se mu hotela opravičiti za pr več ostre besede. On pa je užival v vodi nadaljeval z govorjenjem brez povezave pravega smisla. Oblekla sem ga in pri te poslušala besede, ki jih poslušam vsak da »Zdaj pa majčko, pa pulover, nogavice copatke ... Tako, zdaj pa umit zaspanč potem pa jest ...«

Zajtrk je prišel na mizo, ko so bili v otroci v skupini oblečeni in pripravljeni. N kateri so nestrpno čakali, saj je hrana za

največje zadovoljstvo na tem svetu. Tudi Vinko se je lotil svojega zajtrka kot bi šlo za stavo, v koliko sekundah ga bo pospravil.

»No, no,« sem ga poskušala zaustaviti, »ne hiti tako! Saj se nikamor ne mudi. Lepo počasi jej! Nihče ti ne bo vzel!« Moje besede niso prišle do njegove zavesti, saj je v hipu stlačil vse v usta. Še preden sem dojela, kako je mogel v takšni naglici pospraviti ogromen kos kruha s čokolado, je že zakrilil z rokami in tipal za svojim obrokom. Ker ga ni mogel otipati, je s še večjo ihto zakrilil in polil polno skodelico kave, ki je še ni utegnil izpiti.

»Vinko!« sem zavpila v svoji osuplosti in nemoči. »Že spet! Saj sem te ravnokar preoblekla!«

»Kavo pil, kavo pil!« je planil v jok.

»Nič kavo pil,« sem jezno vztrajala. »Preobleč se greva. Saj sem ti rekla, da počasi jej!« sem nadaljevala v veri, da ga bo to izučilo. Odvedla sem ga v spalnico, mu slekla mokra oblačila in ga oblekla v sveže perilo od glave do pet. Ves čas je hlipal in nemočno ponavljal: »Kavo spil, kavo spil!« Soj sobne svetilke je padal na njegove vranje črne lase in oster žarek se je odbil z velike solze, ki je zdrknila z njegovih dolgih trepalnic ter me zadel v dno duše ... Zdrznila sem se. Kakor blisk so se lovile misli v moji glavi: »Majhen fant je, umsko nerazvit in nemočen. Njegova trenutno največja želja je odvisna od moje dobre volje. Ali bi mu prinesla nov obrok kave, če bi bil sin mojega znanca ali kakšnega uglednega človeka?« sem preizkušala svojo vest. »Ali bi izpolnila njegovo prošnjo, če bi se bala, da bi me zahrbtno zatožil ali se celo zlagal staršem, da mu nisem dala zajtrka ...? Gotovo bi! ... Toda on je nemočen. On je le Rom brez staršev in zaščitnikov! Njegov dom je ta zavod in jaz sem tukaj zaradi njega in ne on zaradi mene! Ali me ne bi bilo sram pogledati v njegove mrtve oči in sram pred samo seboj, če ne bi izpolnila njegove želje?« Ginjena sem ga pobožala po kratkih laseh in ga objela: »Ne jokaj, saj grem v kuhinjo prosit za novo kavico!«

»Ne bom se razburjala, če boš čez pol ure spet moker,« sem še dodala v sebi, ko sem se vračala s polno skodelico. Ne bo me sram pred seboj in pred tvojo nepoznano babico, ki je verjetno nikoli ne bom srečala. Po svojih močeh sem te poskušala osrečiti ...«

Ivanka

MAMA, NE SANJAJ O MENI

Mama, ne sanjaj o meni —
to je bilo včeraj, spomni se,
to malo bitje v tvojem naročju ...
Mama, ko si zvedela,
tekle so tvoje solze.
Mama, ko si zvedela,
zavrglo me je tvoje srce.
Ne očitaj si, mamica,
jaz ti ne očitam.
Danes me sprejmi.
Mama, ne sanjaj o meni —
Danes sem že odrasel,
ne znam dobro brati,
ne znam pisati.
Ko bi bil podoben tvojim sanjam ...
Mama, ne teci,
saj ti ne morem slediti.
Odpočij se malo,
poslušaj lastno bolečino.
Tako boš razumela lepoto cvetice,
občutila boš svežino nasmeška.
Ob dnevu tvojega obupa
boš brisala moje solze.
Ob dnevu moje radosti
boš praznovala z menoj.
Mama, ne sanjaj o meni:
Tukaj sem — LJUBI ME!

KAKŠNA SO POTA PRAVICE PRIZADETIH OTROK

Prvič se oglašam v vašem glasilu. Moja zgodba bo morda podobna zgodbam prenekaterih mater oziroma staršev prizadetih otrok. Ob prebiranju teh mi je laže pri srcu, čeprav se človek po tolikih letih še vedno docela ne sprijazni, da je njegov otrok drugačen.

Ime mu je Tomaž. Tomaž, ker je že pravi fant pri osemnajstih, zame še vedno Tomaži. Vsak dan se vozi na delovno usposabljanje v ZDUM Črno, kjer je njegov drugi dom.

Do pred letom dni je bil naš sin vesel, družaben, vedno pripravljen sodelovati v igrah. Da usoda še ni zadosti kruta, se je njegovo zdravje poslabšalo. Pričelo se je z bolečinami v hrbtenici, neskončna pota zdravljenja — od zdravnika do zdravnika, končna diagnoza pa še do danes ni docela znana (po dosedanjih ugotovitvah ishias). Kako hudo je materi pri srcu, ko gleda svojega otroka trpeti, ni treba posebej opisovati.

Če bi bilo mogoče, bi te bolečine prevzela nase, ko te z nedolžnimi očmi vpraša, kdaj bo boljše in ali sploh bo. Kaj naj mu odgovorim? Že tako čuti, da je zaradi svoje bolezni prikrajšan za marsikaj, čeprav se vsi trudimo, da mu poleg ljubezni nudimo, kar je le mogoče. In ob tem se vprašam, kako je mogoče, da ti naši otroci, bolni otroci nimajo pravice do zdravljenja v zdraviliščih. Kaj nimamo vsi enakih pravic, ali niso del nas, del naše humane družbe? Ali smo jih priznali za sebi enake samo na papirju?

Kaj so do zdravilišča upravičeni res samo ljudje, ki se vrnejo zdravi na delo. Ob tem grenkem spoznanju lahko vidimo, da še nismo v celoti porušili zidov, vendar je čas, da tudi tu storimo korak naprej.

Borili smo se, da so dobili svoje mesto v zakonu za priznanje statusa invalidov, pravice, mogoče še posebej opredeljene pa bo treba boriti naprej. Mislim, da bi b prav o tem spregovoriti na društvih za pom duševno prizadetim in naprej na zvezi d štev; pomanjkanje sredstev v te namene bi smelo biti opravičilo za negativen od vor, saj vsi delovni ljudje odvajamo prispev za zdravstveno varstvo.

Strokovni delavci (zdravniki-specialisti nasploh vso zdravstveno osebje) bi mor imeti več posluha za naše otroke, ne pa, jih ponekod obravnavajo kot številke. Ka moremo potem obsojati ljudi okrog nas, ne razumejo naših težav, ko jih ne tisti, so za to poklicani. Saj ti otroci niso sa krivi svoje drugačnosti, so pa vendar ljud ki znajo marsikdaj več čutiti, dati več l bezni in izkazovati več pozornosti.

Priznati moramo, da se je v 20 letih veliko naredilo za naše otroke, in vse p znanje tistim, ki so imeli in imajo posluh njihove težave ter seznanjajo širšo skupno s tovrstno populacijo. Vendar ne smemo o stati, saj je še veliko neosveščenih, ki vedo, da ti otroci prav tako potrebujejo l bezen, toplino in skrb in pozornost, ne staršev, temveč celotne družbe. In da je na družba dolžna poskrbeti zanje in ščititi tu njihove pravice.

V sredstvih javnega obveščanja bi lah marsikdaj posvetili malo prostora temi p zadetosti in življenju teh oseb; tako bi ima ljudje več predstave o njih, manj bi bilo z čudenih pogledov in več razumevanja na vs kem koraku.

Ob koncu se želim zahvaliti celotnemu k lektivu zavoda za delovno usposabljanje m dine v Črni za dolgoleten trud in skrb naše otroke in jim želim še veliko uspehov p nadaljnjem delu ter osebne sreče v letu 198 In končno še, da bi bilo takih zavodov več, zavodov s toliko topline, človeškega r zumevanja in tovarištva.

Tomaževa mama

SPOŠTOVANE TOVARIŠICE IN TOVARIŠI!

Kot starša, ki znava ceniti vaše delo, vaša prizadevanja za zdravo, lepo, srečno otrokovo življenje, čutiva dolžnost, da se oglasiva s skromno zahvalo.

Najin sin Mladen je že toliko let v vašem zavodu, da je že pravzaprav pravi »Vipavčan«. To mu je drugi pravi dom.

V težkih delovnih razmerah ste vsa leta za Mladenovo (seveda velja enako tudi za druge otroke) izobraževanje in usposabljanje vložili veliko znanja, naporov, ljubezni, topline.

Zadnji čas ste imeli še posebne skrbi v zvezi s pripravo na Mladenovo operacijo.

Ko se bo Mladen vrnil iz bolnice v zavod, bo potreben posebne skrbi in nege. In prijetno je pri srcu, če smo kot starši daleč od sina lahko glede tega mirni.

K Mladenu ves ta čas nismo mogli in še nekaj časa ne bomo mogli na obisk, Mladen ve, da je bil tudi očka na operaciji in da še ni povsem okreval. Ko se bo le dalo, ga pridemo obiskat v Vipavo.

Mladenovi starši

PO SEMINARJU V UMAGU

Moja hčerka je težko prizadeta, zato sem vse do letos mislila, da z njo ne moremo drugam na počitnice kot v zdravilišče. Med zdrave ljudi v počitniške domove in hotele sploh ne, težko pa bi bilo z njo, tako sem mislila, tudi na seminarjih Društva za pomoč duševno prizadetim v stavbah, ki so bolj prilagojene gostinski kot bolniški dejavnosti. Vendar pa se je dekličino stanje z leti le toliko izboljšalo, da smo se letos odločili za seminar v Umagu.

Naše dekle se na morju dobro počuti, ob soncu in morju je z njo vse nekako laže, in če bo še čutila, da jo je okolje ljubeznivo sprejelo, bo morda šlo.

Moje pričakovanje se je izpolnilo v polni meri. Bili smo presenečeni nad hčerkinim dobrim počutjem in vodljivostjo. Res da smo bili z njo ves čas vsi — jaz, oče in njena starejša sestra, objeli pa so jo z vso prijaznostjo tudi vsi ostali: obe požrtvovalni voditeljici letovanja, vsi — mali in veliki letovavci in osebje obeh počitniških domov.

Mislim, da smo to občutili prav vsi. Po nekaj dneh so odpadle med nami vse pregraje, postali smo ena družina z istimi cilji, istimi željami, istimi občutki — le čas je prehitro mineval . . .

Večkrat pa sem pomislila na vse tiste težko prizadete, ki še niso bili deležni takega letovanja iz različnih vzrokov — bodisi, da se njihovi roditelji bojijo zavrnitve zaradi težje prizadetosti svojega otroka, bodisi zaradi velikih težav pri prevozu itd.

Mislim, da bi morali pritegniti na seminarje prav te otroke in njihove roditelje in organizirati zanje tudi primeren prevoz z osebnim avtomobilom ali pa z rešilcem. Nekateri od težko prizadetih so nepokretni in terjajo več pomoči, kot jo zmorejo njihove mame, če bi te prišle same z njimi. Naj se ne boje, da bi ostale osamljene s svojimi otroki! Pomagali jim bomo vsi, ki bomo to zmogli.

Tudi mala Tinka naj prihodnje leto v spremstvu svoje mame Olge pride na morje, pa še mnogi drugi skriti, najteže prizadeti po Sloveniji. Prav te bi morali poiskati in jih posebej povabiti. Prav za te, ki živijo svoje življenje le na svojih domovih, pa čeprav jih domači obdajajo z vso skrbjo in ljubeznijo, so ti seminarji zelo pomembni. Njihovi starši vemo, da jih ne moremo kaj dosti naučiti, lahko jim pa življenje napravimo lepše.

Bivanje ob morju bi jim gotovo koristilo, prav tako njihovim staršem in drugim, ki žive z njimi.

Edino, kar smo pogrešali, je bil obisk predstavnika društva pa morda pedopsihiatra. To so pogrešali tudi tisti starši manj prizadetih, ki so bili že na predhodnem seminarju v Črni, saj se z leti pojavijo nova vprašanja in spremembe. Lahko je reči: Pa pojdite z otro-

kom v ordinacijo ali posvetovalnico! Verjemite, starši smo po tolikih letih že siti beganja po zdravstvenih ustanovah, postajanja in čakanja po čakalnicah s sitnim in naveličanim otrokom. Mislim, da bi bilo to bolje opravljeno na letovanju. Seveda mislim pri tem na tiste otroke, ki niso nikjer vključeni in torej nekako odrinjeni od splošne skrbi za naše prizadete otroke. Pa smo spet tam! Če oddaste otroka v zavod, bomo poskrbeli in plačali zanj. Če ga imate doma, ne boste dobili nobene pomoči. Pa vendar nas je precej, ki smo obdržali naše otroke doma, ker pač to še nekako zmoremo v prepričanju, da je zanj najboljše življenje v družini, kot je pač to najbolje za vsakega otroka. Potrebovali bi pa mobilno pomoč, varstvo, denarno pomoč ...

Seminarji Društva za pomoč duševno prizadetim so vendarle nekaj tudi za te naše otroke, ki so doslej dobili od družbe najmanj. Moja deklica je bila na seminarju le ena od tistih, ki žive na svojih domovih po vsej Sloveniji in ponekod res brez vsakršnega večjega zanimanja družbe zanje. Moramo pa priznati, da je naše društvo vendarle znalo zbuditi zanimanje tudi zanje in jih obenem priteguje tudi v svoje območje.

Doslej so bili deležni, vsaj kolikor je meni znano pretežno le zdravstvene pomoči. Kako dobro so deli nasveti naše spec. pedagoginje in telesne terapevtke pa spodbujanje staršev, da bi tudi s težko prizadetimi poskusili to in ono ter jih bolj vključili v celotno druščino! Starši smo namreč že utrujeni in preplašeni ob vseh neuspehih, a vendar je treba znova in znova poizkusiti ter se zanašati na uspeh.

Vključiti bi bilo treba tudi več mladih, predvsem bratov in sester prizadetih, ki poznajo življenje z njimi, da bi pomagali težko prizadetim in njihovim staršem ter nadaljevali z lepo začetim delom.

Prisrčna hvala vsem, ki nam pomagajo!

Eva Jekovec

SVOJEGA OTROKA SEM ODDALA V ZAVOD

Ni se lahko sprijazniti s tem, da je t otrok drugačen, kot so vsi ostali otroci. Te je pot, ki jo prehodiš od zdravnika do zdra nika. Ne verjameš njihovim besedam in moreš doumeti, zakaj se je to pripetilo p tebi. Toda doza izvidov se kopiči in prav t se kopiči v tebi spoznanje, da je tvoj otr prizadet in da ne bo nikoli hodil in govo Takšni so zakoni v naravi in s tem se mo sprijazniti, čeprav mnogim staršem v resn to nikoli ne uspe.

Strah me je bilo tistega dne, ko sem Pe dala v oskrbo v zavod. Bila je velika sp memba v mojem življenju. Strahu pa je b po vsakem obisku manj. Skrb in pozorno s katero delavke v zavodu negujejo otro me je navdala s spoznanjem, da je Petra p šla v dobre roke.

Naši otroci potrebujejo nekoga, ki se vedno odzval, kadarkoli potrebujejo druž ali pomoč. Nekoga, ki bo prisluhnil njihovi željam, potrebam in se igral z njimi, jim p našal drobce sveta, da si jih bodo lahko og dali. Za otroka ni dovolj, da zadovoljuješ n gove telesne potrebe. Potrebuje nežnost toplino in to tisto, ki jo naši otroci resnič potrebujejo.

In prav to občutiš v zavodu v Črni p na vsakem koraku.

Petrina mama

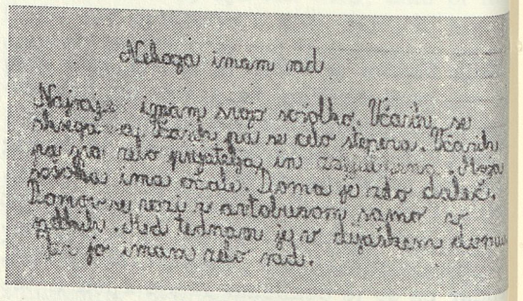

Marko Končan, OŠ Ostrovrh, Škofja Loka

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

DELOVNI PROGRAM ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIH SRS V LETOŠNJEM LETU

Običajno je mesec december tisti čas, ko sprejemamo naloge, delamo načrte in se v prednovoletnem času pripravljamo na obveznosti, ki jih nameravamo izpolnjevati v naslednjem letu. Tudi na naši Zvezi ni drugače. Razlika je le ta, da smo že pred nekaj leti vpeljali prakso, da pred formalnim sprejemanjem delovnih zadolžitev za naslednje leto najprej na posvetu predsednikov društev izdelamo okvirni program nalog, ki jih bomo združevali na ravni republike, ta pa je kasneje osnova za konkretni vsebinski načrt. To pot smo ubrali tudi letos, zato je naš delovni načrt pravzaprav sestavljen iz dveh delov. V prvem so vsa slovenska društva za pomoč duševno prizadetim nekakšen uporabnik skupnega programa. To pomeni, da smo se dogovorili, kaj bo Zveza izvajala v naslednjem letu za potrebe društev. Drugi del programa pa zajema aktivnosti, ki jih na Zvezi združujemo v okviru lastne redne dejavnosti, stalnih nalog in t. i. svobodne menjave dela z matičnimi društvi.

V letu 1987 naj bi dogovorjeni republiški program v izvedbi delavcev Zveze z vsemi zunanjimi sodelavci zajemal:

1. Področje usposabljanja in izobraževanja staršev oziroma družin z duševno prizadetimi osebami še nadalje ostaja eden od temeljev našega skupnega programa. V zadnjem desetletju pridobljene bogate izkušnje na tem področju in hkrati relativno povečane potrebe po tovrstni dejavnosti so nam narekovale, da smo ta del programa izbrali celo kot prednostnega. Razpis za letošnje seminarje in letovanje v vseh različnih oblikah bo predvidoma pripravljen za obrazložitev aktivnostim društev v prvih dneh marca. Obseg tega programa je ta hip še težko oceniti, ker še dokončno ne poznamo finančne konstrukcije. Že sedaj pa vemo, da bo imelo prednost predvsem usposabljanje (seminarji), za različne oblike letovanj pa se bo program izoblikoval v skladu z možnostmi v največjem obsegu.

2. Naša dogovorjena naloga za potrebe vseh naših članov po društvih ostane tudi v tekočem letu izdajanje revije Naš zbornik, hkrati pa v okviru možnosti tudi tisk drugih publikacij, ki bi bile namenjene izobraževanju, informiranju in osveščanju. V letošnjem letu naj bi ponatisnili tudi nekaj gradiva, ki ga je Zveza izdala v preteklih letih, pa je že pošlo ali pa ga je potrebno novelirati.

3. Leto 1987 naj bi bilo tudi zaključno leto za izvedbo popisa duševno prizadetih v Sloveniji, ki se je sicer začel že leta 1985. Na tem popisu naj bi hkrati slonela tudi izdelava sklepne analize o duševno prizadetih v Sloveniji, ki naj bi bila po naši oceni osnova za programske in vsebinske aktivnosti vseh družbenih dejavnikov, ki se ukvarjajo s skrbjo za duševno prizadete.

4. Skupna in prednostna naloga v letu 1987 naj bi bila tudi ponovno močnejše angažiranje pri oblikah zaščite duševno prizadetih v naši družbi. Ekonomska in splošna socialna situacija v naši državi je, žal, namreč taka, da bo potrebno odnos do problematike duševno prizadetih in njihovih družin ponovno ustrezno zaščititi, ohraniti obstoječe pozitivne dosežke in še nadalje izgrajevati celovit sistem družbene zaščite vseh kategorij duševno prizadetih v vsej njeni raznolikosti.

5. Izredno težka skupna naloga, ki smo si jo začrtali, naj bi bila pomlajevanje naših vrst. Izredno težka namreč zato, ker poznamo podobna gibanja drugod po svetu, ki so bila že pred časom v taki situaciji, kot smo danes mi, da se na določeni stopnji družbenega razvoja skrbi za duševno prizadete prostovoljno delo in akcijska povezanost mlajših staršev

v društva zmanjša. Kljub temu bomo v naši nadaljnji usmeritvi vztrajali pri pomlajevanju članstva, ker menimo, da je taka situacija razumljiva le z določenega vidika. Osnovni, avtentični interes, ki se izraža od človeške stiske dalje, pa vseeno ostaja. Zavedamo se tudi tega, da bo zmanjšan pritok mlajših staršev v društva slej ko prej imel za posledico tudi manjše notranje angažiranje v društvih, slabši pritok idej in s tem v zvezi tudi manjše rezultate pri opravljenih nalogah društev.

6. Republiška Zveza tudi v naslednjem razdobju ostaja dogovorjeni nosilec skrbi za razvoj normativne urejenosti problematike posameznih duševno prizadetih in njihovih družin, hkrati pa tisti gibalni element, ki naj skrbi tako za kontrolo doseženega stanja kakor za spremljanje gibanj v upravnih strokovnih in samoupravnih oblikah normativne zaščite duševno prizadetih. S tem v zvezi je v tej nalogi zajeto več konkretnih pobud, ki se nanašajo na poenotenje kriterijev dela komisij za razvrščanje, invalidskih komisij, za vprašanje šolske obveznosti in plačila stroškov za določene kategorije prizadetih ipd.

7. Vse doslej je zelo pomembna tudi vloga naše Zveze v odnosu do drugih invalidskih organizacij. V tem krogu poteka namreč določena invalidska politika, pridobivajo se sredstva, in se čedalje več avtonomno odloča o različnih oblikah lastne in družbene socialne varnosti. Kljub temu, da je ta naloga videti relativno formalna, praktično iz njene dobre izvedbe lahko izvajamo vse ostale programe, ki so vezani na financiranje, saj se na tej ravni ta hip kreira tudi materialna politika.

8. Za tiste, ki že dalj časa spremljajo delo v društvih, je že kar nekako logično, da je Zveza povezovalno jedro med posameznimi društvi, vseeno pa smo v delovnem načrtu za leto 1987 to koordinativno funkcijo ponovno določili kot eno prednostnih ciljev, glede na to, da je leto 1987 za nas tudi leto novih srednjeročnih usmeritev.

Pomladi letošnjega leta bo izvedena tudi programsko volilna skupščina. Vsaka 4 leta se s tako zasnovano obliko dela po eni strani ozremo nazaj, hkrati pa skupščina nakaže s svojimi sklepi tudi nadaljnje usmeritve. Izvedba te skupščine bo po naših ocenah tudi prispevala k poživitvi dela po društvih, saj že priprava na skupščino z obravnavo grad po občinah dovolj razgiba naše članstvo. (prav ni samo naša naloga, bo popolnoma naši izvedbi izpeljano tudi prvo srečanje st šev duševno prizadetih Jugoslavije, in si februarja v Kranju.

Terminski plan izvedbe nalog v letu 19 in določeni odgovorni nosilci so sestavni (sprejetega delovnega načrta, ki so ga delegi naših društev soglasno sprejeli decembra. del načrta je veliko bolj operativen in pom konkretizacijo nalog s področja globalni usmeritev, ki smo jih v tem članku opisa Izvedba posameznih nalog je seveda veza tudi na materialne možnosti, ki jih bo Zve imela, žal pa odločitev o denarju ni v n pristojnosti in bomo prisiljeni ponovno tu izvedbo programa usklajevati z »vrečo«, up števaje vsa družbena gibanja pri nas. Na člane oziroma bralce Našega zbornika bo med letom o izvedbi delovnega načrta tu sproti informirali.

Tomaž Jereb

NOVA RAZREDNA SKUPNOST

Prišla sem iz OŠ Levstikove brigade Škl ljica. Lani sem imela pri učenju velike težav Bilo mi je hudo, saj sem se trudila kot m sošolci.

Ko mi je mamica povedala, da bom n slednje šolsko leto hodila v drugo šolo, me skrbelo, kako bo. Hodim v 5. a razred. V ra redu je 11 učencev in tovarišica. Imam sam dve sošolki, drugo so fantje. Mirjana in Maj sta mi že prvi dan razkazali šolo. Takoj se si zapomnila kje je telovadnica, risalnic kuhinja in drugi prostori. Sošolci so prec nemirni in radi nagajajo. Jaz bi jih poslal iz razreda, kot je to storila tovarišica iz Šol ljice.

V šolo zelo rada hodim. Tu se lažje uči in imam boljše ocene. Mamica je prišla z r diteljskega sestanka zelo vesela. Tovarišic me je pohvalila. Mamica je naredila za ve čerjo mojo najljubšo jed — palačinke.

Betka Šefančič
ZU Janez Levec

TAKO LUŠTNO JE B'LO, DA ŠE NIKOLI TAKO

Tako in podobno so se ob koncu veselega piknika poslavljali otroci in starši.

Društvo za pomoč duševno prizadetim Domžale — Kamnik je ob pomoči strokovnih delavcev centra za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb že drugo leto pripravilo društveni piknik. Ob 15. uri so pričeli prihajati prvi otroci v spremstvu svojih staršev. V centru je bilo že vse pripravljeno, mize so bile lepo pogrnjene, z ražnja se je veselo kadilo in kmalu je zadišalo po pečenih čevapčičih. Ansambel Marela iz Mengša je zaigral prve poskočne melodije in prvi pari otrok so se razigrano zavrteli na plesišču.

Otroci so pomagali pri strežbi in prav zanimivo jih je bilo opazovati, kako so postregli svoje starše; seveda tudi nase niso pozabili.

Neumorni člani ansambla Marela so poskrbeli, da je bilo ves čas zabavno in pestro pa tudi zborček otrok je vneto pomagal pri petju pesmi Poštar zvoni samo dvakrat . . .

Čas, namenjen rajanju, je kar prehitro minil. Na koncu so se vsi slikali z ansamblom in veselo peli Mi se imamo radi, radi, radi, radi . . .

V spomin na prijetno srečanje so otroci poklonili članom ansambla grafike mladega akademskega slikarja Črtomirja Freliha. V imenu društva in vseh otrok se je Jože Mlakar zahvalil ansamblu Marela za prijetno vzdušje in brezplačno igranje v korist mladih iz obeh občin, saj je ansambel lahko zgled tudi drugim, kako lahko popestrijo življenje tistim, ki so pomoči in pozornosti najbolj potrebni.

Vodja ansambla Marela Franc Kompare pa je obljubil, da se bomo prihodnje leto ponovno videli.

Jože Mlakar

BILI SO V BOHINJU

Mladi taborniki iz centra za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb v Mengšu so skupaj s taborniki odreda Mlinski kamni iz Radomelj taborili v Bohinju s svojim starešinom Danilom. Popolnoma so se vživeli v taborniški red in način življenja v naravi in zdravi prijatelji so jih prisrčno sprejeli. Imeli so tudi srečo z vremenom, tako da so lahko opravili več izletov in si ogledali planšarski muzej v Stari Fužini, slap Savica, bili so na Voglu in opravili pohod okrog Bohinjskega jezera in si zaslužili veščino taborniškega pohodnika.

Jože Mlakar

SONČNI DAN

Da, natanko tako bi rekel udeleženec prvega srečanja prizadetih oseb v občini Lendava.

Bilo je hladno petkovo jutro, 19. septembra lansko leto. To pa ni motilo ljudi, ki so se odločili, da se bodo udeležili srečanja. Marsikaterega od njih je prevzemal topel in prijeten občutek: saj vendar nismo povsem sami. Prav to pa smo jim želeli povedati, njim in vsem njihovim skrbnikom ter spremljevalcem.

Pripeljali so jih kombiji delovnih organizacij občine Lendava. Prijazni vozniki kombijev so nekatere poiskali na domu, jih dobesedno dvignili in nesli do sedeža. Zbirali so se nekam boječe in plašno. Pa vendar, prišli so, zaupali so nam. Komu, vendar? Peščici skrbnih članov Društva za duševno prizadete osebe v Lendavi: specialnim pedagogom, socialnim delavcem in morda še komu.

Dogovorili smo se in skrbno pripravili prvo srečanje prizadetih oseb občine Lendava. Vse prizadete, ki jih je po zadnjem popisu iz leta 1986 okrog 100, smo obiskali in se z njim pogovarjali. Želeli so si srečanja. Mi pa smo jim ga obljubili.

Prijazno pismeno povabilo smo poslali slehernemu od njih. Odziv je bil zelo dober. Srečanja so se udeležile osebe od Kobilja do Bistrice, Pinc in Petišovec.

Srečanje smo pripravili na osnovni šoli Jože Kramar-Juš v Lendavi. Učilnica, namenjena srečanju, je bila polna do zadnjega kotička. Prav to pa smo si močno želeli. In kaj smo jim pripravili ob prvem srečanju? Prisrčen pozdrav in dobrodošlico je izražal že sam moto srečanja: »Zapojte z nami!«

Predsednica Društva za duševno prizadete občine Lendava, Slava Donko, je vse navzoče pozdravila in spregovorila o namenu srečanja.

Srečanje je posebej toplo pozdravil direktor TOZD Planika iz Turnišča, ki je bila obenem pokrovitelj srečanja. Nato je o sociani varnosti prizadetih spregovorila direktorica centra za socialno delo v Lendavi Angela Hozjan. Povabila jih je, naj se oglasijo kaj tudi na centru, kjer jim lahko pomagajo pri reševanju težav.

V obeh jezikih je udeležence pozdra tudi ravnatelj OŠ Jože Kramar-Juš, tova Jože Fehér.

Sledil je pester kulturni program, v ka rem so sodelovali učenci OŠ Jože Kram Juš, cicibani iz VVO Lendava in gojenci gl bene šole. Posebno prijetno pa je bilo p sluhniti pesmim, ki jih je zapel oktet Plani iz Turnišča. Programu so zelo zavzeto in p zorno sledili vsi udeleženci. Marsikatere od njih so se zaiskrile oči ob pogledu na stopajoče. Kdo ve, o čem so razmiljali? M da o sebi, življenju, mladosti ... O čemerk že, saj je vseeno. Vemo le to, da jim je b prijetno, bili so v družbi, bili so z nami!

Po izteku programa smo jih zadržali skromni zakuski. Usedli smo se z njimi ob kavi prijetno pokramljali o tem, ka živijo, kaj delajo in kaj si morda še želij Razpoloženi so nam pripovedovali in prip vedovali. Zasišala se je tudi pesem. Skup smo zapeli in tudi zaplesali .Nezaupanja plašnosti ni bilo več. Nasprotno, le še nasm in sij v očeh sta prevladovala na srečanju.

Popoldne so se udeležepci poslovili. Na sr čanje jih bo spominjal prijeten občutek skromen spominček, ki so ga prejeli. Verj mite, večkrat ga bodo vzeli v roke, ga s p gledom ljubko pobožali, ob tem pa začuti toplino: da, toplino človeškega srca.

Mi pa smo se obvezali, da jim bomo toplino še večkrat pričarali. Ob koncu sesta ka pa čutim še prijetno obveznost, da se z hvalim vsem, ki so kakorkoli prispevali srečanju. Ni jih bilo malo. Želimo si le, bi nas bilo vsako leto več.

Mira Unger

ZAPADEL JE SNEG

Včeraj je zapadel sneg. Otroci se veselim snega. Z Anito se bova kepali. Otroci se bod sankali, smučali in delali snežene može.

Že dolgo smo čakali sneg. Otroci se tud drsajo in kepajo. Za ptičke bomo morali do jati hrano. Nekatere živali bodo zimo pre spale. Na drevesih je sneg. Na lužah je led Lastovke so odletele v tople kraje.

Majda Kerbler
OŠ Ana Gale, Sevnica

VIKEND LETOVANJE

Škofjeloško društvo za pomoč duševno in telesno prizadetim je staršem in našim prizadetim otrokom pripravilo nepozaben vikend, ki smo ga skupaj preživeli v penzionu Pri Makeku na Jezerskem.

Tridnevnega srečanja se je udeležilo dvanajst družin. Zbrali smo se v petek popoldan pred hotelom na Jezerskem in se skupaj odpeljali do penziona Pri Makeku in se nastanili.

Po okusni večerji smo dolgo v noč posedeli ob glasbi iz kasetofona in pogovorih. Otroci so plesali in poslušali glasbo, starši pa smo si izmenjali izkušnje in skupaj premlevali naše skrbi in težave. V bistvu je bil to nekakšen spoznavni večer, čeprav se večina staršev med seboj že dobro pozna, saj so se seznanili ob raznih srečanjih in piknikih, ki jih prireja naše društvo.

Naslednji dan smo vsi odšli do Planšarskega jezera in si v njegovi bližini ogledali tudi razstavo slikarja samouka. Mrzlo in oblačno vreme ni moglo pokvariti prijetnega vzdušja.

Po kosilu nas je obiskal tov. Tomaž Jereb z republiške zveze za pomoč duševno prizadetim in nam predstavil delo zveze in kup zanimivosti in novosti, ki bodo nam in našim otrokom omogočili lažje vključevanje v okolje in nam olajšali življenje. V razgovoru smo mu opisali naše težave, tov. Jereb pa nam je skušal po najboljših močeh svetovati.

Po večerji smo pripravili družabni večer, ki je potekal zelo veselo ob šaljivih igrah, v katerih so sodelovali prav vsi udeleženci. Po naključju smo zvedeli, da prav v teh dneh praznujejo rojstni dan eden od otrok in dva starša. S skromnim darilom — šopkom — in prisrčnimi čestitkami smo popestrili večer. Ob glasbi, šaljivih igrah in pogovorih se je večer potegnil pozno v noč.

Nedeljsko dopoldne je vsak preživel po svoje. Za boljše razpoloženje nas je pozdravilo sonce. Nekateri so se odpeljali v vas, drugi so odšli na sprehod v bližnjo okolico, nekaj pa se jih je odpravilo tudi v gore do Češke koče.

Po kosilu smo se lepo zahvalili gospodinji za prijetno preživet vikend in ostali skupaj do poznega popoldneva, čeprav se je uradno naše srečanje zaključilo že po kosilu.

Kot ena od staršev se lepo zahvaljujem organizatorju, da nam je omogočil preživeti tako lep vikend v krogu ljudi, ki imajo podobne težave, čeprav prihajamo z raznih koncev naše občine. Škoda je le, da se tega srečanja ni razen nas udeležila nobena od mladih družin. Majhni otroci ne bi smeli biti ovira za taka srečanja, saj smo imeli mi poleg našega osemletnega prizadetega sina tudi trimesečnega dojenčka, ki je prav užival na svežem zraku. Prav tako se tudi sama nisem počutila prav nič slabo in odrinjeno, čeprav so bili nekateri od prizadetih otrok stari toliko kot jaz ali celo starejši. Nasprotno, v razgovorih z njihovimi starši sem se naučila veliko novega in dobila marsikateri dober nasvet, ki mi bo omogočil lažje in boljše delo z mojim prizadetim sinom.

Zaključujem z željo, da bi postalo to srečanje vsakoletno in da bi se ga prihodnjič poleg starejših družin udeležilo tudi več mladih družin s šoloobveznimi ali celo predšolskimi otroci. Naj vas ne bo sram. Ne bo vam žal!

Vojka Cakići

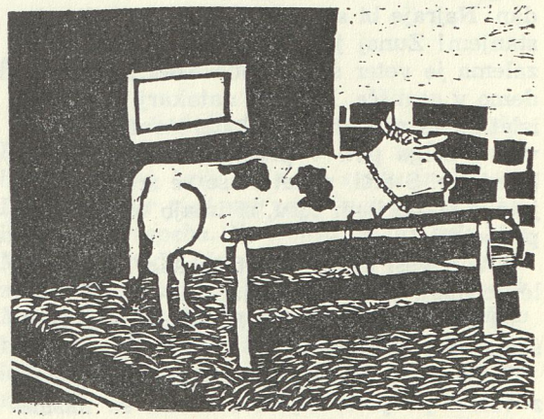

Jožek Lorber, OŠ Gustav Šilih, Maribor

ŠE SE BOMO SREČALI

Hladno jesensko jutro. Prestopamo se po postaji, veter se zaganja v nas in sončni žarki so še preslabi, da bi nas ogreli. Končno pripelje vlak. Pa ne navadni, ne ekspresni, to je posebni vlak. K nam v Ljutomer je to jesensko soboto, zadnjo v oktobru, pripeljal vlak člane Društva za pomoč duševno prizadetim občine Ljubljana, da bi se srečali in spoznali s člani ljutomerskega društva za pomoč duševno prizadetim.

Z večino se tu na postaji srečamo prvič, stisk rok, pozdrav in topel nasmeh, pa vetra in mraza sploh ne čutimo več. Veselo se pogovarjamo v avtobusih, ki nas prepeljejo do Jeruzalema, prelepega dela naše Prlekije. To je vinorodno področje. Lep, jasen dan nudi prelep razgled po okoliških gričih, prepredenih z vinogradi, terasami in kot škatlice, lepo obarvane, se vmes bohotijo hiše, nekatere že stare, skromne, nekatere pa nove in urejene. Vso to jesensko idilo popestrijo še gozdovi s čudovitimi jesenskimi barvami. Mnogi so tu prvič, razgledujejo se okrog, se čudijo, nevajeni gričev, vinogradov, v katerih je še videti posamezne grozde, ki marsikoga zamikajo, da steče med trse in utrga sladek grozd. In zdi se, da je danes to grozdje še posebej sladko.

Otroci so razposajeni, z vriščem pozdravijo ogenj na žaru in veliko vrečo kostanja, ki so ga učenci naše šole pridno nabirali za ta dan. Najraje bi se kar takoj posladkali s kostanjem! Zunaj je hladno, tu na vrhu Jeruzalema je veter še posebno oster, zato posedemo v gostišče. Prijazni natakarji hite, vsak izletnik bi rad prvi dobil naročeno, saj je za vsemi dolga pot. V prostoru vrvi kot v čebelnjaku. Starši, nekateri so se srečali s prijatelji po daljšem času, si imajo toliko vsega povedati.

»Ti, a veš, da naš fant že kar lepo pleše, le počakaj, da bodo zarajali!...«

»Tudi moja deklica je že zrasla, zdaj se že sama vozi v delavnico.«

In še in še se sliši! Otroci se pozdravljajo z vsemi povprek. Njihovi obrazi so nasmejani, zadovoljni, stisk roke prisrčen in močan in vsak bi rad povedal čim več o sebi.

Hodim med mizami. Prvič sem na srečan staršev s prizadetimi otroci, na srečanju, ki se je naenkrat zbralo toliko staršev in n hovih prizadetih otrok, ki imajo vsak svo težave. Toda danes so vsi pustili težave, žal doma. Obrazi so nasmejani, veselo klepeta sklepajo nova prijateljstva, kajti na tak d ugotoviš, da nisi sam, osamljen, da je še do ljudi, s katerimi se lahko pogovoriš in te bo razumeli, ti svetovali, ker imajo pač sa prizadetega otroka ali pa delajo z njim šoli, zavodu, delavnici.

Naše društvo organizira srečanje staršev prizadetimi otroki s področja ljutomerske o čine. A žal se vsi starši teh srečanj ne ud ležujejo. Otroci ostajajo ob takih dnev doma, na srečanja prihajajo vedno eni in is Tudi danes so tu. Nekoliko zadržani, nevaje takih srečanj, opazujejo to množico vesel ljudi.

Tudi meni je bilo ob prihodu vlaka tes pri srcu, saj nikogar ne poznam, sem razmi ljala. A komaj so se vrata vlaka odprla, se ugotovila, da je bil moj strah odveč. Kak da bi se poznali že dolgo, dolgo. Sedimo, kl petamo in toliko vsega si imamo povedat Starši mi s svojim sproščenim pripovedova njem preženejo še zadnji strah. Klepetam kot stari znanci, prijatelji. Pri tej mizi m »pocuka« mama za rokav: »Samo malo pr sedite...!«, tam oče, pa spet me k mizi od pelje Aleš, pa Matjaž in... saj si vseh imen niti zapomniti ne morem. Vse za hip utihne kajti oglasi se harmonika, nato pa nastan vrvež in vse se že veselo zavrti. Otroci, star ši, mame, očetje, tovarišice in sploh vsi; pro stor je kar premajhen, vse skupaj spremlj tudi glasna pesem. Nekateri so neutrudni, š kosilo komaj pojedo in že plešejo naprej Vrtim se zdaj z enim, zdaj z drugim, spro ščeno pojemo v krogu, nihče ne gleda, kak pleše ta ali oni, kako je kdo oblečen. Ne, da nes smo vsi veseli, sproščeni, danes smo t vsi enaki.

Žal ura vse prehitro teče in že nas opo zarjajo, da se bo treba pripraviti za odhod vendar ne moremo nehati plesati, peti. Samo še eno pesem! Le kdaj je minil ta dan! Slov je težko, med pesmijo, s stiski rok si obljub ljamo — še se bomo srečali!

Ta dan je minil. A meni, in prepričana sem, da ne le meni, ampak še marsikomu, je pri nesel mnogo spoznanj... Starši, Dejanova mama, Saševi starši, Matjaževi... Koliko sem se danes naučila od vas! Mlada sem še, delovne izkušnje počasi nabiram kot kamenčke na plaži. A zdi se mi, ne, prepričana sem, da sem danes, ta dan, veliko pridobila, veliko sem se naučila od vas. Najbrž je to tako težko razumeti, kot je tudi meni težko razložiti, a res je tako. Vaša spoznanja, vaše izkušnje, vaše pripovedovanje, predvsem pa vaša sproščenost sta k moji beri pedagoške prakse veliko doprinesla. Upam in želim, da bi se še srečali, poklepetali in se poveselili, kajti le mi sami si moramo in moremo narediti naš vsakdanjik lepši, vedrejši... Ja, prav zares se moramo še srečati!

Irena Cvetko

V ČRNOMLJU JE PRIČELA Z DELOM DELAVNICA POD POSEBNIMI POGOJI

Konec oktobra so pri osnovni šoli s prilagojenim programom odprli delavnico pod posebnimi pogoji. V njej dela dvanajst varovancev, v kratkem pa nameravajo vključiti še štiri. Delo organizirata in vodita specialna pedagoginja Nada Barič in terapevt Stane Križ. Začeli so izdelovati lesene podstavke za posodo, kar je del lastnega programa. Že pred doslej neuradno otvoritvijo pa sta prizadevna delavca obiskala več OZD v metliški in črnomaljski občini ter se pozanimala za dela, ki bi jih lahko opravljali v delavnici. Začetek je dokaj obetaven. Iskra Semič je odstopila eno orodje za kovičenje pokrovčkov za kondenzatorje; hkrati si je nekaj delavcev ogledalo delavnico. Enostavno delo so našli tudi v črnomaljski pekarni, res da le za nekaj dni, vendar zbuja upanje. Varovanci so požigosali več kot 3 tisoč vrečk za drobtine, pred Miklavžem pa so narezali tisoč šeststo trakcev — »jezikov za parkeljne«. Delo obljubljajo še v Gorenju in Beti. Za slednjo je v načrtu tudi tiskanje napisov za posamezna oblačila, saj imajo v delavnici pod posebnimi pogoji nov stroj za termo tisk.

Delovno in nekako praznično je vzdušje med varovanci. Ne mine teden, da jih ne bi obiskali predstavniki katere od komisij pri samoupravnih interesnih skupnostih, starši, predstavniki združenega dela. Marsikdo se prav tu seznani s krutostjo, ki lahko prizadene človeka, še preden se rodi.

Med lepljenje in barvanje podstavkov, kovičenje pokrovčkov, žigosanje vrečk se zliva prijetna glasba. Tu so mladi ljudje tako drugačni od svojih vrstnikov. Tu je delavnica tako drugačna kot tisoče drugih. Teh 100 m^2 delovne in življenjske površine je zmaga humanosti. Človečnost družbe se meri tudi po tem, kako in koliko je pripravljena poskrbeti za svoje prizadete člane. Zaposleni na osnovni šoli Milke Šobar-Nataše in člani društva za pomoč duševno prizadetim se zavedajo, da je bilo v času, ki ga danes najraje označimo s kritičnim, težko zagovarjati potrebo po delavnicah pod posebnimi pogoji, zato so toliko bolj veseli razumevanja združenega dela obeh občin in dejstva, da humanost na izpitu ni padla.

Vida Šutej

ŽIVIM V MIRU

V miru se igram.
V miru se učim in pišem domače naloge.
Rada imam mir, kadar spim.
Zelo sem vesela, ker je v naši državi mir.
Če ne bi bilo mira na svetu, bi bilo zelo hudo.

Andreja Lesenk
OŠPP, Muta

BLIŽA SE NOVO LETO

Še dobrih 9 dni in bo zopet tu novo leto. Pisalo se bo 1987. V novem letu si želim, da bi bilo mirno brez vojn po svetu in lakote. Da bi bil mir tudi pri nas. Tudi v šoli si želim veliko uspeha. V učenju in pri delu. Za Novo leto bodo okrašena mesta z novoletnimi jelkami. Tudi najmlajše bo obiskal dedek Mraz. Dal jim bo darilo. Tudi na našo šolo bo prišel. Mi se veselimo novega leta. Za novo leto smo nekaj časa doma. Mi bomo v šoli za novo leto plesali. Jaz zelo rada plešem.

Sonja Vodopivec
OŠ Ana Gale,

SREČANJE Z ODRASLIMI DUŠEVNO PRIZADETIMI OSEBAMI, NJIHOVIMI STARŠI, REJNIKI IN SKRBNIKI V ORMOŽU

Da bi vzdušje ob pričakovanju novega leta občutili tudi tisti, ki so v svojem življenju za marsikaj prikrajšani, ker se je narava neusmiljeno poigrala z njimi, smo se člani IO društva odločili, da jih povabimo na družabno srečanje.

Vabila smo poslali 49 družinam. Srečanje je bilo 30. decembra 1986 v prostorih OŠ Stanka Vraza Ormož. Vabilu se je odzvalo 30 povabljenih. Lutkovni krožek OŠ Stanka Vraza je pripravil lutkovno igrico Papagaj in sinica. Po igrici smo vsem navzočim čestitali ob novem letu s čestitko, ki so jo izdelali v klubu. Razdelili smo tudi novoletna darila. Med skromno pogostitvijo in ob zvokih narodne glasbe smo člani IO društva prisluhnili vsakodnevnim težavam odrasle duševno prizadete osebe in problem njihovih staršev, rejnikov ali skrbnikov.

Po enournem srečanju smo se razšli, člani IO društva pa smo čutili zadovoljstvo, da smo s tem srečanjem vsaj za kratek čas olepšali težko življenje prizadetih oseb in tistih, ki nesebično skrbijo zanje.

Mira Grmič-Podgorelec

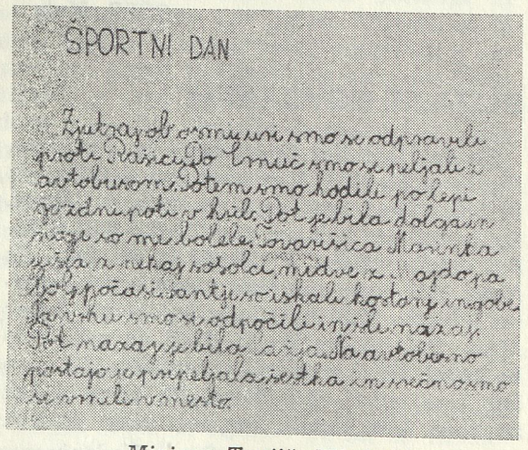

Mirjana Trujič, ZU Janez Levec, Ljubljana

DEDEK MRAZ JE TUDI V GROSUPLJEM ZOPET OBISKAL DUŠEVNO PRIZADETE

Prepričani smo, da sliki dovolj nazorno prikazujeta prijetno srečanje naših duševno prizadetih otrok in odraslih z dedkom Mrazom. Srečanje, obdaritev in pogostitev smo organizirali 20. 12. 1986, udeležba pa je bila polnoštevilna. Za kulturni program so poskrbele tovarišice iz VVZ Grosuplje.

MED ODMOROM

Kaj vse počnemo med odmorom za malico! Nekateri prepisujejo naloge, drugi imajo malico kar poleg zvezkov! Serviete mečemo po tleh, tepemo se in kričimo. Delamo vse tisto, kar ne smemo med poukom in kar ne bi smeli niti med odmorom! Ko se z malice vrne tovarišica, se večkrat zgrozi: Kakšen hlev! Potem se spet prepiramo in valimo krivdo drug na drugega. Glavni krivec pa je reditelj, ki vedno pozabi pobrisati tablo. Tovarišica vedno naredi red in razred je spet čist. Do naslednje malice ...

Branko Emeršič
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
»Janka Premrla Vojka«
Vipava

DPP V MURSKI SOBOTI

Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb ureja status invalida in oblike družbenega varstva duševno in telesno prizadetih odraslih oseb. Ena izmed oblik tega varstva je tudi dnevno varstvo za osebe, ki zaradi težjih oblik motenj v telesnem in duševnem razvoju niso sposobne za usposabljanje in zaposlitev v rednih OZD, vendar pa z organiziranim dnevnim varstvom pridobivajo in ohranjajo temeljne socialne in delovne navade.

V občini Murska Sobota je bila v letu 1981 ustanovljena invalidska delavnica, ki zaposluje invalide s preostalimi delazmožnostmi. Za vključevanje zmerno, teže in težko prizadetih oseb pa smo veliko naredili z ustanovitvijo delavnic pod posebnimi pogoji (DPP). V Murski Soboti so delavnice plod večletnega dela aktivistov Društva za pomoč duševno prizadetim, OŠ Prekmurske brigade, SIS socialnega skrbstva, sam. skup. za zaposlovanje itd.

Delavnice so delovale nekaj časa poskusno, s preselitvijo v nove, ustreznejše prostore pa so postale enota delovne organizacije ID Solidarnost. Ustanovitelj DPP v Murski Soboti je občinska skupnost socialnega skrbstva. Enota DPP opravlja svoje delo v stanovanjski hiši, kar pa je le začasna rešitev delovanja. V letu 1987 naj bi se našla ustrezna rešitev sedanje prostorske problematike ID in DPP.

V delavnico je trenutno vključenih 16 varovancev v starosti od 17—32 let.

Življenje in delo v DPP organizirata dva strokovna delavca — specialna pedagoga.

V DPP Murska Sobota je vključena zmerno in teže duševno prizadeta populacija z dodatnimi psihičnimi motnjami (psihoze, težje nevroze, epilepsije, kombinirane motnje, družinska kulturna in socialna prikrajšanost itd.).

Vsi, razen enega varovanca (kombinirane motnje), imajo rešen status varovanca in se zaradi teh duševnih značilnosti ne morejo zaposliti v rednih oziroma invalidskih OZD, ampak v organizirane oblike varstva in dela v DPP.

Varovanci prihajajo samostojno na delo, to je s prevozi z avtobusi in peš tisti, ki so iz mesta Murska Sobota. Delovni čas v delavnicah je od 7.—15. ure. Delovna terapija v delavnici je preokupacija z enostavnimi produktivnimi deli, tako da pri organizaciji dela upoštevamo sposobnosti in usposobljenost posameznika za določeno delo.

Program dela sestavljata dva elementa:

— dnevno varstvo z zaposlitvijo, ki temelji na enostavnih opravilih,

— organiziran prosti čas

Delo temelji na:

— kooperantskem sodelovanju z združenim delom in z obrtniki (montaža, lepljenje, vezanje, poliranje itd.),

— lastni program (izdelava dekorativnih in uporabnih predmetov — ideje instruktorjev).

Zaradi preokupacije s kooperantskimi deli se je lastni program pri nas uveljavljal le v manjši meri. Tako smo le ob pomembnejših praznikih izdelovali dekorativno — uporabne predmete (npr. pasove in nakit iz naravnega usnja, nakit iz gline, rute — butik tehnika itd.), ki smo jih razstavili in prodali v trgovini matične organizacije.

Za svoje delo so delavci-varovanci nagrajeni po določenih kriterijih spec. pedagoga (sposobnost in usposobljenost posameznika, prizadevnost v povezavi s prizadetostjo, količina in kvaliteta izdelkov, odnos do dela, navzočnost).

Vsak delavec ima možnost dobiti še stimulativni del po oceni specialnega pedagoga (npr. vestno opravljanje dežurstva — čiščenje sanitarij, prostorov itd., vsestransko vključevanje v organizirane aktivnosti ...).

Delavnice imajo predvsem zaščitno vlogo, ki prevladuje nad proizvodno. Sestavni del življenja in delo v delavnici je organizacija varstva, prostega časa in rekreacije za vse varovance. Ustrezno preživljanje prostega časa jih vsaj približno poenoti z njihovimi zdravimi vrstniki in jih osrečuje. Organizacijske oblike preživljanja prostega časa v DPP M. Sobota so:

— sprehodi v bližnjo okolico (ogled trgovin, mestnih zanimivosti, sproščena hoja, opazovanje ljudi in prometa);

— aktivni odmori in telovadba ob glasbi;

— poslušanje plošč, radijskega programa in gledanje TV;

— praznovanje ob rojstnih dnevih in pomembnejših praznikih (sproščeni pogovori ob čaju);

— organizacije razvedrilnih iger;
— letne ekskurzije (v letu 1985 izlet v Gornjo Radgono in ogled DPP G. Radgona, v letu 1986 ekskurzija v Postojnsko jamo, za letos načrtujemo ogled DPP v Lendavi);
— pikniki na prostem (obletnice ustanovitve DPP);
— udeležba na vseh praznovanjih v matični organizaciji;
— sodelovanje z OŠ Prekmurske brigade in Društvom za pomoč duševno prizadetim (udeležili smo se srečanja z invalidi, ki niso vključeni v nobeno obliko varstva in živijo doma);
— ohranjanje in krepitev zdravja naših varovancev, ki opravljajo v pretežni meri dela sede in nujno potrebujejo organizirane oblike rekreacije. V ta namen smo organizirali za vse varovance rekreacijo, potem ko smo se z Društvom invalidov dogovorili za šport in rekreacijo, da nam odstopi nekatere objekte. Sodelovanje smo poglobili z ustanovitvijo aktiva DPP za šport in rekreacijo, ki je sodeloval na vseh športnih igrah društva in v tekmovalni skupini kegljanje na visečem kegljišču prejel priznanje. Žal se veliko mladostnikov kljub lastni želji, da bi se udeleževali treningov, le-teh ni mogla udeležiti zaradi oddaljenosti od doma.

Le ob takšnih in podobnih vsebinah lahko varovancu zagotavljamo, da se bo vsestransko razvijal in se približal integraciji v življenje ob zdravi populaciji. Organizacije prostega časa zunaj delavnice tudi pri nas ni in v Pomurju nasploh še ni ustrezno rešena. Vsa skrb zunaj delavnice je tako v celoti prepuščena staršem, ki naj bi imeli za varovanca dovolj časa in posluha in mu nudili vse, kar se da za njegov razvoj.

Organizirane oblike družbene skrbi se pri nas še niso uveljavile, razen že obstoječih oblik vključevanja prizadetih oseb, ki niso vedno najbolj ustrezne.

Mislim, da bo potrebno ustrezno sistemsko koncipirati in rešiti ta odprti problem tudi v Murski Soboti in celotni pomurski regiji, se pravi najti ustrezno obliko domskega varstva za duševno prizadeto odraslo populacijo. To bi bila ustrezna rešitev za vse tiste varovance, ki naj se zaradi različnih razlogov ne bi vračali v družino oziroma so jo že izgubili. S tem bi zaokrožili sistem družbene skrbi za te osebe, ki ne morejo živeti samostojno.

Darinka Zelko

SREČANJE ABSOLVENTOV

Delavci osnovne šole ANA GALE Sevnica smo pripravili dne 23. decembra 1986 srečanje absolventov te šole. Vabilo je bilo posredovano preko Radia Sevnica in namenjeno vsem nekdanjim učencem. Prvotni namen srečanja je bil, da se učitelji in nekdanji učenci osnovne šole ANA GALE v sproščenem pogovoru seznanijo z uspehi in problemi, ki jih imajo le-ti po končani šoli.

Prav za takšno srečanje lahko rečemo, da se je namen uresničil. Ob 16. uri se je srečanje pričelo, beseda je dala besedo in se razrasla v sproščen pogovor. Nekdanji učenci so izmenjali z vzgojitelji pomembne informacije, ki bodo lahko obojestransko koristne v prihodnosti.

Čutiti je bilo tudi obojestransko željo, da bi se še kdaj sestali in pokramljali. Učitelji šole pa tudi sicer omogočajo vsem nekdanjim učencem osnovne šole ANA GALE Sevnica, da se po potrebi lahko vračajo na šolo bodisi na sproščen pogovor ali pa po pomoč pri razreševanju morebitnih problemov.

Besede »SREČNO NOVO LETO« in prisrčni stiski rok ob slovesu so bili prijeten zaključek prvega srečanja.

Franc Novšak

PRIJETEN IZLET V ČRNOMELJ

V vsakoletnem programu kranjske delavnice za delo pod posebnimi pogoji vedno predvidimo tudi obisk drugih DPP. Tako smo že obiskali DPP v Škofji Loki, Radovljici in na Jesenicah.

30. oktobra 1986 pa smo obiskali novo ustanovljeno DPP v Črnomlju. IO Društva za pomoč duševno prizadetim Kranj nam je plačal stroške prevoza (in kosila) in tako smo se že v zgodnjih jutranjih urah odpeljali iz Kranja.

Poleg 28 mladostnikov in treh tovarišic so bili z nami tudi štirje člani IO DPDP. Ves čas vožnje je v avtobusu prevladovalo veselo vzdušje, prepevali smo pesmi in se pogovarjali o tem, kar smo opazili med vožnjo. Nekaj časa nas je nadvse dohovito zabaval Pavle, ki nam je pojasnjeval pot kot pravi vodič.

Med potjo smo se ustavili in pomalicali. Začelo je rahlo pršeti, vendar dež ni mogel skaliti prijetnega razpoloženja.

Ker smo se peljali čez Gorjance, smo se z vožnjo zamudili dalj časa, kot smo predvidevali, tako da je bilo srečanje v Črnomlju potem še bolj prisrčno.

V Črnomlju nas je sprejela tov. ravnateljica Ema Šuica, nam zaželela dorodošlico in nas odpeljala na ogled DPP.

DPP je v lepih, preurejenih prostorih. So šele na začetku, vendar tov. Nada, tov. Stanko in vsi vključeni varovanci kažejo toliko volje in veselja, da smo prepričani, da se že na začetku kažejo uspehi ob uresničeni misli o ustanovitvi DPP v Črnomlju.

Po ogledu DPP so nam v šoli pripravili pod mentorstvom tov. Cvetke dobro malico in nam spekli celo konstanj. Naše dobre volje ni mogel zmotiti dež, čeprav je vedno bolj močno deževalo.

Po malici pa še dobro kosilo v dijaškem domu. To je bilo veselje: same dobrote — ena boljša od druge!

Hvala vsem, ki ste se potrudili, da smo tako lepo preživeli dan!

Po Partizanski magistrali smo se v poznih popoldanskih urah vrnili v Kranj.

Silva Lebar

V NOVI ŠOLI

Zelo težko, toda vendarle smo dočakali tudi ta radostni trenutek. V 80 letih skrbi za duševno in telesno prizadete otroke v Mariboru je leto 1986 najsrečnejše za vse nas. Končno smo vsi pod eno streho in to pod novo povrhu!

Leta 1972 smo se prvič odločali o samoprispevku za izgradnjo objektov splošnega pomena, s katerimi smo želeli dvigniti družbeni standard. Takrat je bila del tega denarja deležna tudi naša stara šola. Polepšali smo jo in prostore naredili znosne za normalno življenje in delo. Potrebe so narekovale širjenje in večanje števila prostorov. Nujno potrebno je bilo zgraditi novo šolo. Leta 1977 smo se občani drugič odločali o samoprispevku za izgradnjo prepotrebnih objektov. V ta program je bila zajeta tudi izgradnja naše šole. Čim bolj se je realizacija programa bližala koncu, tembolj nam je bilo jasno, da v drugem krogu ne bomo prišli na vrsto. Tako smo v tretjem odločanju o samoprispevku občanov leta 1982 nastopali kot upniki družbe, ki je z realizacijo programa III. samoprispevka poravnala svoj dolg tudi do nas.

Novo šolo smo pričeli graditi v poletnih mesecih leta 1985, gradnja je bila zaključena avgusta 1986. Šolska zgradba je velika 4062 kvadratnih metrov neto površine. V njej je 48 matičnih učilnic, 10 delavnic, 3 telovadnice, 9 kabinetov, 2 jedilnici, večnamenska prostora in prostori za upravo šole ter šolskih svetovalnih delavcev. Srečni smo, da imamo urejeno tudi okolje s prelepimi asfaltiranimi igrišči.

Celotna investicija (nova gradnja z opremo prostorov, ureditvijo okolice in nabavo didaktičnega materiala) je znašala 790,000.000 dinarjev.

Novo šolsko leto 1986/87 smo torej pričeli v novih in urejenih šolskih prostorih. Velik večnamenski prostor je bil tega dne kar premajhen za vse učence, starše in delavce šole. Navdajal nas je nenavaden občutek, ker smo se po več desetletjih končno zbrali skoraj vsi pod eno streho. Ločeno življenje naredi svoje in začetne težave zaradi privajanja, ki so se pojavljale, smo kar hitro odpravili. Mnogo

več težav pa je bilo s prevozi učencev na novo lokacijo; pri tem smo se kalili vsi — tako učenci, učitelji kot starši in delavci avtobusnega podjetja Certus iz Maribora. Po petih mesecih bivanja v novih šolskih prostorih ugotavljamo, da smo skoraj vse začetne težave prebrodili, tudi s prevozi učencev je vedno manj težav, saj so naši učenci mnogo bolj samostojni in iznajdljivi, kot smo si mislili. Dnevno se zdaj in se bomo tudi v bodoče še vedno srečevali z majhnostjo prostorov. Takoj moram pripomniti, da je velikost šole v skladu z veljavnimi normativi o gradnji posebnih osnovnih šol. Vendarle so ti normativi zelo stari, neživljenjski in neusklajeni s sodobnim konceptom vzgoje in izobraževanja duševno in telesno prizadetih otrok ter kličejo po takojšnji spremembi.

Z izgradnjo nove šole so se kljub vsemu močno izboljšale delovne razmere. Z njo smo delavci šole sprejeli nov dolg do družbe v obliki zahtev po dvigu kvalitete dela. Potrudili se bomo, da bodo rezultati dovolj vidni.

Še enkrat velja zahvala vsem občanom občin mesta Maribora za ta prelepi objekt, ki je bil uradno odprt ob dnevu republike — 29. novembru 1986. leta.

Nika Leskovar

MISLI OB NOVI ŠOLI

Učencem osnovne šole Gustav Šilih se je drugi pogoj izpolnil šele v letu 1986, ko smo odprli prostore nove, svetle sodobne šole, v odprtem, lepem, a ne izoliranem okolju. Upamo in želimo samo lahko, da bo že doslej dober pedagoški kolektiv te šole znal tudi naprej, v novi zgradbi s sodobno opremo, vzgajati tako zavzeto kot doslej, zavedajoč se, da je tudi najboljše, najsodobnejše komaj dobro za otroka.

Alojz Širec
predstojnik zavoda SRS za šolstvo
organizacijska enota
Maribor

Ob svečanem trenutku, kar je odprtje osnovne šole Gustav Šilih gotovo bilo, človeka obidejo tudi lepe misli in želje. Naj jih le nekaj zapišem.

Razvitost, humanost in kulturo nekega naroda lahko ocenjujemo tudi po tem, kako skrbi za nekatere svoje (pomoči potrebne) člane: bolnike, invalide in osebe, potrebne specifične strokovne in družbene pomoči.

Kot se nam zdi normalno, da za bolnika v družini želimo najboljšo nego in najboljšega zdravnika, se mi zdi prav, da v družbi težimo za tem, naj bi otrok v osnovni šoli s prilagojenim programom imel najboljše učitelje in vzgojo ter dobre delovne razmere.

Vsi otroci, ki se šolajo na šoli s prilagojenim programom, so šli tudi »skozi roke« zdravstvenih delavcev in njihovih sodelavcev — pediatra, pedopsihiatra, psihologa, specialnega pedagoga, socialnega delavca. Prav zato lahko rečemo, da ta šola ni le vzgojna, temveč tudi habilitacijska ustanova, s katero mora zdravstvena služba tesno sodelovati. Ti otroci pogosteje kot drugi potrebujejo tako pediatrično, predvsem pa pedopsihiatrično in psihološko pomoč.

Vsa leta, še v starih prostorih v Razlagovi ulici, ki so bili po našem mnenju za te otroke lokacijsko pravzaprav bolj primerni, smo s šolsko svetovalno službo tesno in dobro sodelovali. Zdravstveni delavci smo z veseljem spremljali rast nove šolske stavbe, ki naj bi omogočila tako občutljivi populaciji, kot so laže in zmerno duševno manjrazviti otroci, da bi postali kolikor se da enakovredni in koristni člani naše družbe. Posebno veseli smo bili tega, da bodo pod eno streho tudi otroci, ki so vključeni v oddelke za delovno usposabljanje.

Ob gradnji take šole družba ne bi smela varčevati z denarjem — s tesnobo smo namreč opazovali, kako so se prav zaradi finančnih težav prostori zmanjševali in utesnjevali. Posebno prostori za strokovne delavce na šoli, ki naj bi z individualnim delom z otroki omogočili napredovanje tudi najbolj problematičnim otrokom. Premajhni in arhitektonsko neprimerni so se nam zdeli tudi prostori, v katerih so nepokretni kombinirano moteni otroci.

Vemo, da je stavba le del materialnih pogojev, da šele strokovni team, ki dela na šoli, vnese pedagoški duh. Vendar se sprašujemo, ali bosta izredna strokovna opremljenost in entuziazem kolektiva lahko nadomestila arhitektonske pomanjkljivosti.

dr. Alenka Bezget
dispanzer za pedopsihiatrijo
zdravstveni dom Maribor

Preselitev v novo šolo je že sam po sebi izjemen dogodek, ki ga spremlja obilo pričakovanj in prijetna vznemirjenost. Je kot darilo, ki ga sicer že dolgo pričakujemo, kljub temu pa v sebi obdrži nekaj skrivnostnega in upe vzfujajočega, kar daleč presega sámo vrednost zidov in opreme.

V novi šoli smo se najprej srečali z belino zidov, bleščečimi talnimi ploskvami, vonjem po novem, svežem — skratka, z docela drugačnimi higienskimi razmerami kot v stari šoli. S tem je pretrgana zelo neugodna tradicija, da so zavodi za usposabljanje pogosto locirani v opuščenih graščinah in drugih nenamenskih starih zgradbah.

Prednosti namenske gradnje zaznamo v ustrezni velikosti razredov, ki so prilagojeni manjšemu številu otrok in dajejo docela drugačen občutek varnosti in domačnosti kot terezijanska učilnica z visokimi stropovi, skoraj nedosegljivimi okni in velikimi razdaljami med učitelji in učenci. Isto velja za telovadnici, še zlasti pa za jedilnico, ki je prevzela funkcijo osrednjega šolskega prostora, torej prostora srečevanja.

Kljub težavam s prevozom do šole so dobro vidne tudi prednosti lokacije: na voljo so prostrana igrišča, šola ni vkleščena med druge visoke stavbe, zato imajo učilnice dovolj svetlobe in zraka, pogled na Pohorje daje trdno orientacijsko točko, da vemo, kje smo.

Pogled široko naokoli pa še nikoli ni oviral kritičnega pogleda nase in na svoje delo.

mag. Franc Prosnik
vzgojna posvetovalnica
Maribor

S ponosom in radostjo smo letos slavili dan republike, ker smo ob tem prazniku v našem mestu pridobili nove šolske prostore osnovne šole Gustava Šiliha. S tem je bila uresničena odločitev delovnih ljudi in občanov mariborskih občin, ki so s samoprispevkom vložili velika sredstva, da so naši učenci dobili novo sodobno šolo.

Šola je imela v dosedanjem obdobju velike prostorske težave. Njeno delo se je odvijalo v raznih predelih mesta, na osnovnih šolah in v vzgojno-varstvenih organizacijah. Kljub težavam pa so učitelji ves čas skrbeli za napredek in razvoj šole in z dobro organizacijo dela, z uvajanjem različnih delovnih oblik dosegali zelo dobre vzgojnoizobraževalne uspehe. Z dograditvijo nove šole so ustvarjene dobre možnosti za še bolj kakovostno delo z učenci, ki so potrebni naše posebne skrbi.

Lepo urejena šola in njena okolica pomenita priznanje naše družbenopolitične skupnosti osnovnemu izobraževanju v Mariboru in še posebej učencem in delavcem OŠ Gustava Šiliha.

Franjo Karažinec
predsednik Poslovne
skupnosti OŠ Maribor

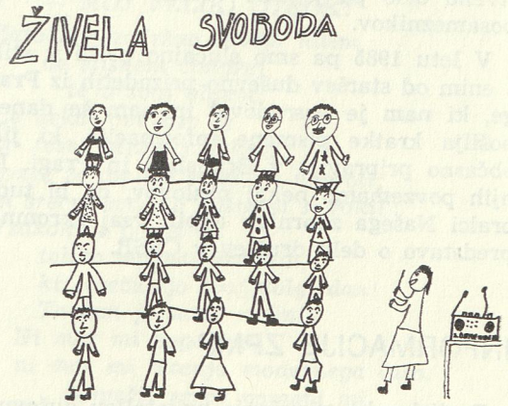

Boštjan Zagoršek, OŠ Gustav Šilih,
Maribor

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM TUDI NA ČEŠKEM IN SLOVAŠKEM

Ustanavljanje društev za pomoč duševno prizadetim pred 25. leti in več se je res pričelo v deželah »zahodnega« sveta, vendar je zajelo tudi druga področja — kljub drugačnim družbenim in gospodarskim razmeram. Danes je to močno svetovno gibanje s številnimi različnimi organizacijskimi, kadrovskimi, političnimi, verskimi, vsebinskimi in ekonomskimi opredelitvami — pravzaprav jim je skupno le dvoje: da delajo v korist duševno prizadetih (večinoma volontersko) in da sodelujejo starši duševno prizadetih (marsikje pa aktivno poizkušajo vključiti tudi prizadete neposredno) in strokovnjaki.

Pred leti je delegacija Sveta organizacij za pomoč duševno prizadetim SFRJ (naša zvezna organizacija) obiskala sorodno organizacijo na Poljskem, do vrnitve obiska z njihove strani pa žal ni prišlo. Naši predstavniki so takrat ugotavljali presenetljivo dobro delo ustanov za duševno prizadete, društveno delo pa je bilo vezano le na nekaj posameznikov.

V letu 1985 pa smo slučajno prišli v stik z enim od staršev duševno prizadetih iz Prage, ki nam je posredoval in nam še danes pošilja kratke pismene informacije, ki jih občasno pripravijo v Bratislavi in Pragi. Iz njih povzemamo nekaj naslovov, da bi tudi bralci Našega zbornika dobili vsaj skromno predstavo o delu društev v ČSSR.

INFORMACIJE ZPMP

Bratislavsko združenje prijateljev duševno prizadetih v svojih junijskih informacijah poroča o:

— razstavi in tekmovanju za najlepši likovni izdelek v Pragi. Sodelovali so tudi na tradicionalni razstavi »Mencap« v Veliki Britaniji;

— športnih igrah;

— plavalnem tečaju;

— obisku bratislavskih otrok in funkcionarjev v Budimpešti. Tam so imeli družabni večer v šoli za prizadete, organizirajo pa tudi radijske oddaje, v katerih starši iščejo nasvete v zvezi s svojimi prizadetimi otroki;

— rekreaciji družin s prizadetimi otroki v hribih;

— dvodnevnem izletu v neznano;

— predlogih in pripombah h kakovosti skrbi za prizadete;

— akcijah področnih organizacij (predvsem o izletih, taborjenjih ipd.).

Objavljeno je tudi polemično pismo matere o šolanju prizadetih otrok in o skrbi za duševno prizadete na Norveškem, kjer je bila delegacija funkcionarjev iz Bratislave. Otroke pozivajo na sodelovanje s kratkimi prispevki, v nadaljevanju pa izhaja delo Pearl S. Buckove »Moja punčka ne bo nikoli odrasla«.

PISMO ČLANOM

Tako je naslov informaciji Združenja za pomoč duševno prizadetim mestnega odbora Praga. V njej poročajo o:

— razstavi in nagrajencih likovnih del v Pragi. Na mednarodni razstavi v Londonu je sodelovalo 30 otroških del iz ČSSR, 5 jih je dobilo nagrade;

— nastopu otrok iz različnih ustanov za duševno prizadete v ČSSR, ki ga organizirajo vsako drugo leto;

— izletu v Kolin in taborjenju v Bublavi;

— letu otrok (akciji celodnevnih aktivnosti prizadetih otrok, starši so otroke zjutraj pripeljali in zvečer prišli iskat, imeli so izlete, filme, plavanje, športne igre itd.);

— pripravah na nove akcije, npr. izlet z ladjo, brigade staršev, glasbena in gibalna vzgoja, plesni tečaj, disko, glasbena terapija, lutkovni krožek, pevski krožek, izobraževalni krožek, tečaj plavanja, obiski muzejev in razstav itd.;

— klubu R + D (starši + otroci), katerega namen je razvijati psihične sposobnosti in navade s pomočjo igre;

— olimpiadi mentalno prizadetih v Bruslju, ki je trajala 3 dni;

— mednarodnem družabnem večeru na Madžarskem;

— vozičkih za bolne, ki jih izdelujejo za večje otroke;

— mednarodni dekadi invalidov (Združeni narodi), katere glavni motiv je enakopravna udeležba invalidov pri ustvarjanju in izvedbi programa na vseh ravneh.

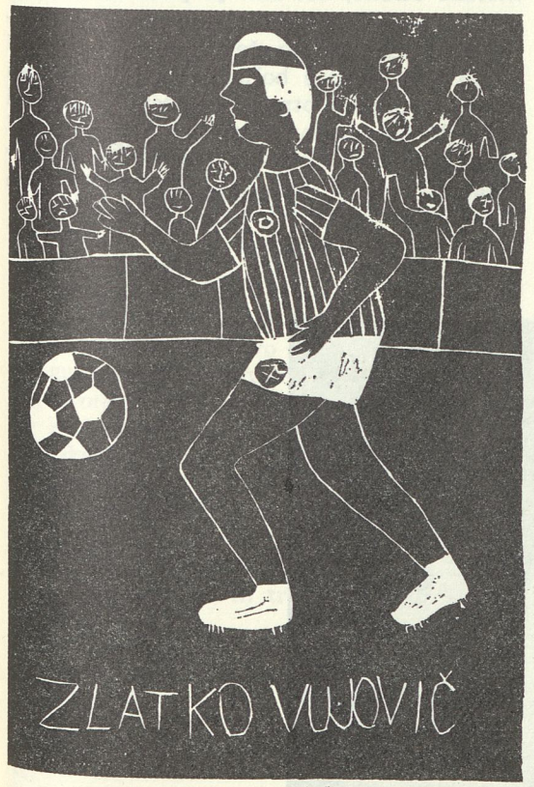

Henrik Lenarčič, OŠ M. Langus, Kamna Gorica

Že iz teh informacij je razvidno, koliko in v katero smer so aktivni naši »kolegi« iz ČSSR. Tudi na Madžarskem se očitno v tej smeri nekaj dogaja in prav gotovo bomo morali z enimi in drugimi v prihodnje poiskati več sodelovanja.

Božena Veber
Jan Ulaga

NAJIN DAN!

Tiho se umika mrak,
ko zapuščam
samotne ulice mesta.
V meglenem jutru
me pelje pot
tja daleč, kjer si ti,
MOJA DEKLICA, MOJ OTROK!
Ne mraz, ne sneg,
ne klanci dolgi,
ne megla siva jesenskega jutra,
ne zadržijo me
v hitenju k tebi!
Za mano je že dolga pot,
ko žarki sonca
še brez moči mi šepetajo tvoj:
— pridi mama!
Samo tebe imam
— MOJ VELIKI OTROK!
Zato z nezadržno močjo hitim,
da stisnem čimprej
te v svoj objem!
Le nekaj ovinkov še
po tesni Mežiški dolini,
sonce že topleje sveti mi naproti;
in srečni sva, ko stisneva si roki!
Vsakokrat poveš mi
toliko novosti drobnih,
ki osrečujejo tvoj dolgi dan!
Ta dan je samo najin!
Ni mar mi bogastvo,
ni mar mi hitenja modernega časa,
največjo srečo pomeni mi
— SREČA V TVOJIH OČEH!

Irmina mama

SKRB ZA PREDŠOLSKE RAZVOJNO MOTENE OTROKE V KRŠKI OBČINI

V mesecu decembru 1985. leta smo tudi v krški občini začeli z organizirano skrbjo za predšolske razvojno motene otroke.

V vzgojnovarstveni organizaciji sva se zaposlili spec. pedagoginja in psihologija, ki dela tudi v zdravstvenem domu, kjer opravlja sistematske preglede tri- in petletnih otrok.

Organizirali smo mobilno specialno-pedagoško službo, ki pa smo jo prilagodili potrebam in možnostim. Tako to ni delo spec. pedagoga z otroki in starši na domu, pač pa obravnavanje razvojno motenih otrok v vrtcu, kamor so vključeni; obenem poteka tudi svetovalno delo z vzgojiteljicami teh otrok in z njihovimi starši.

Razvojno moteni otrok je tako vse dopoldne vključen v redno skupino v vrtcu. Vzgojiteljica, ki je seznanjena z naravo otrokove motenosti, skuša upoštevati moje nasvete; v igro in delo vključuje elemente specialno-pedagoškega dela (npr. tudi ostali otroci se lahko »igrajo« s prstki, skupaj lahko razgibavajo govorni aparat . . .).

Individualno delo z otroki pa poteka v drugem prostoru; tam imamo na voljo igrače in različne didaktične pripomočke. Pri delu vedno izhajam iz otroka, iz njegovih želja in potreb in sposobnosti. V igri — igraje pridobivava spretnosti in navade, potrebne za življenje v družbi. Otroka spodbujam k sodelovanju, vsebine mu skušam ponuditi v takšni obliki, da ga pritegnejo, da tudi delo sprejme kot igro.

Ob individualnem vzgojnem delu, ko spoznavam razvojno motenega otroka, ko ga opazujem v skupini, pa sestavljam individualni program usposabljanja. To je osnova za nadaljnje delo.

Pri mojem delu se mi zdi zelo pomembno tudi sodelovanje s starši razvojno motenih otrok, saj morajo le-ti najprej sploh spoznati, kaj delam z njihovim otrokom, in se z mojim delom strinjati.

Eno izmed oblik uspešnega sodelovanja s starši sva s psihologinjo izvedli letos v juniju. To je bila Šola za starše in razvojno motene otroke, kot smo jo poimenovali.

Seveda pa še vedno iščemo nove in uspešnejše načine za delo, še vedno ne vemo, ali ne bi bilo mogoče bolje, če bi bili nekateri razvojno moteni otroci vključeni v razvojni oddelek; ne vemo, kako bomo organizirali obravnavo tistih otrok, ki niso vključeni v vrtec. To pa so vprašanja, na katera bomo dobili odgovore z delom.

Romana Cvar

commerce

ZASTOPSTVA
IZVOZ-UVOZ
SERVISI
KONSIGNACIJE
PROIZVODNJA

ZASTOPAMO TUJE PROIZVAJALCE
— strojev za obdelavo kovin in lesa
— gradbene mehanizacije
— birotehnične opreme
— kemikalij
— tekstila
— gum
— plastičnih mas
— agrokemikalij
PROIZVAJAMO IN KONFEKCIONIRAMO:
pogonska jermena in transportne trakove

61109 ljubljana — pp. 98 einspielerjeva 6

yu commerc

NAŠ ZBORNIK

1987, leto 20, št. 2/3

YU ISSN 035-655X

UDK 376.3

priva anje in usposabljanje otrok doma

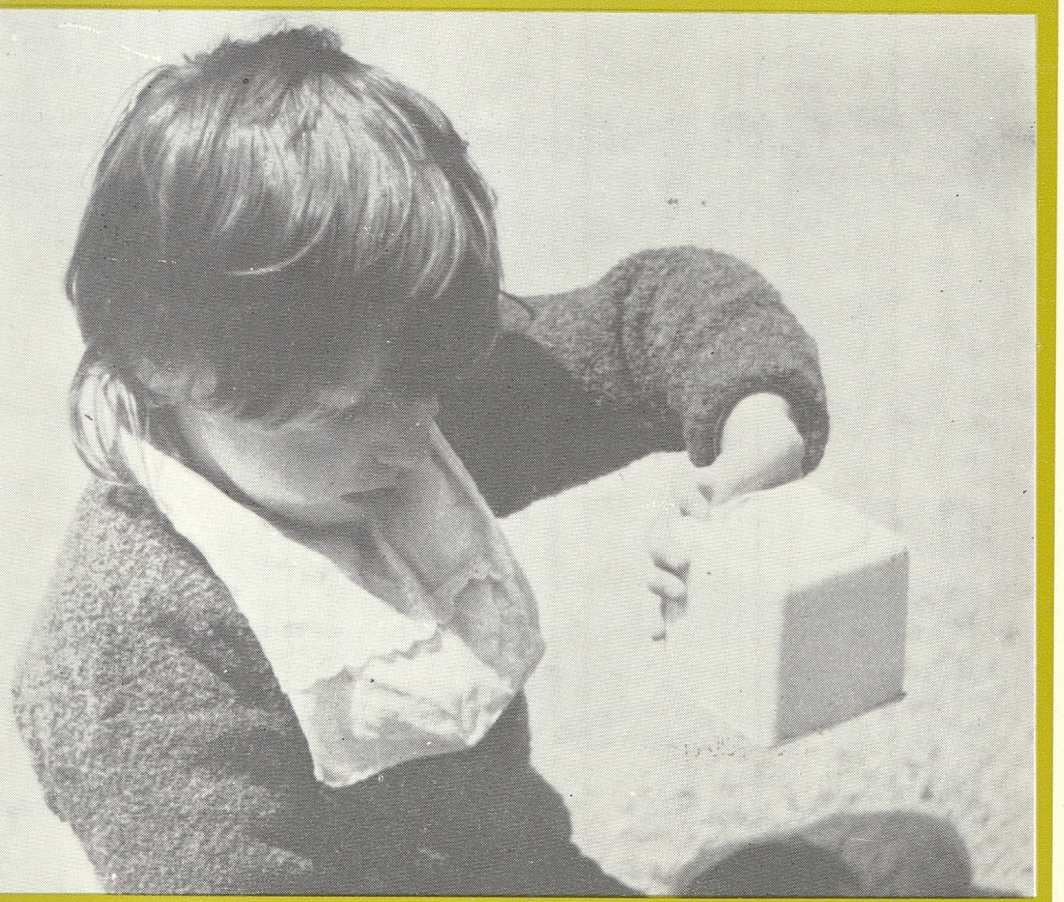

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 20 — ŠT. 2-3 — MAJ 1987

VSEBINA

Spremna beseda 1

Igra in igrače predšolskega otroka 2

Zaposlitve 17

Oblikovanje socialnih in higienskih navad . 53

Razpis nagrad za inovacije na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov . . . 63

Avtorja besedila sta Ante Kotar in Tonči Koželj.
Risbe so delo Lili Hribar, fotografije je posnel Marjan Ciglič.

SUMMARY

NAŠ ZBORNIK is the organ of the National Association for the Mentally Handicapped, which is a volunatry body of parents and professionals concerned with the care for mentally handicapped persons. The journal is published six times years.

The present issue, which brings a selection from articles published under the heading "Home adjustment and training" during the past six years, is intended as a guidebook for parents and professionals. The main subjects dealt with include play and toys of a preschool child with a mental handicap, and help offered to mentally handicapped children to engage in various activities and to overcome problems concerning their social integration and hygiene.

This guidebook, written by our noted author Anton Kotar and Tonči Koželj, incorporates many methodical instructions supplemented by clear illustrations by Lili Hribar.

We trust that this issue will encourage parents, as well as those professionally concerned with handicapped children to look for new attractive and effective ways of encouraging these children to engage in various daily activities and to enjoy in playing.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwil-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina . . . . . 1200 din

Za dijake in študente . . . . . 600 din

Posamezna številka stane . . . . . 200 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

SPREMNA BESEDA

V uredništvu Našega zbornika smo se odločili, da bomo skušali vsako leto pripraviti posebno številko, ki bi bila kot priročnik namenjena staršem pa tudi strokovnjakom, ki sodelujejo pri usposabljanju duševno prizadetih otrok in mladostnikov. Za začetek smo izbrali usposabljanje in privajanje otroka doma.

Pred leti je izšla knjižica To zmore tudi moj otrok, nato pa še posebna številka Našega zbornika o privajanju in usposabljanju otroka doma. Obe publikaciji sta kmalu pošli, zato smo zdaj pripravili izbor člankov, ki so po letu 1979 izhajali v rubriki Privajanje in usposabljanje otroka doma in sta jih pripravila Tonči Koželj in Ante Kotar. V primerjavi s prejšnjima priročnikoma je to gradivo metodično dopolnjeno, še posebej v poglavju o razvijanju socialnih in higienskih navad, in opremljeno z bogatim slikovnim gradivom.

Gradivo temelji na bogatih izkušnjah avtorjev. Ob neposrednem delu z otrokom pa se vam bodo porodile še nove ideje, kako otroku popestriti življenje. Veseli bomo vaših sporočil o uspehih pri usposabljanju otrok in bomo prispevke o prav posebno uspešnih in izvirnih pristopih, igrah, postopkih objavili v našem glasilu.

Avtorjema priročnika se zahvaljujemo za skrbno pripravljeno in bogato gradivo, ilustratorki Lili Hribar pa za nazorne ilustracije ter želimo, da bi njihovo delo naletelo na tako ugoden odmev kot prejšnji priročniki.

Uredništvo

IGRA IN IGRAČE PREDŠOLSKEGA OTROKA

ROPOTULJICE

Za vsakega otroka je igra zelo pomembna dejavnost. Zasledimo jo že pri dojenčku. Dojenček leži v košari ali posteljici in z ročicami sega po nožicah. To mu zbuja občutek ugodja, kar izraža z dobrovoljnim grgranjem. Enako prijetna mu je igra s prstki rok. Že v prvih mesecih življenja mu mama priveže živobarvne in različno oblikovane ropotuljice na vrvico, ki je na dosegu njegovih rok pritrjena na vozičku ali košarici. Dojenček je gibalno aktiven, zato udarja ob ropotuljice, katerih prijeten zvok ga usmeri k zavestnemu udarjanju po tej zvočni igrački.

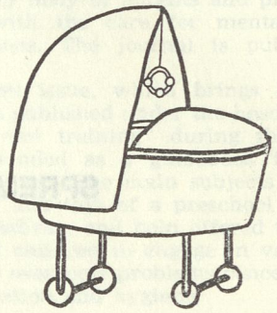

Pomembna značilnost duševno prizadetega otroka, ki je gotovo opazna že v dobi dojenčka, je gibalna neaktivnost, kar velja tudi za tiste otroke, ki so kot dojenčki zelo nemirni (jokavi, nespečni). Prizadetega otroka

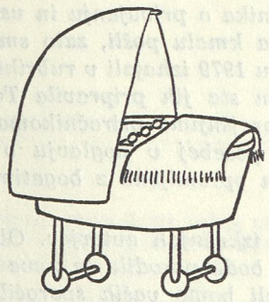

moramo k igri začeti čimprej spodbujati. Božamo otrokove ročice in se igramo z njimi, dokler se otrok na to ne odzove, se pravi, da prime za naš prst, da sega po svojih nožicah, če mu pomagamo. Otrok po ropotuljici, ki visi ali je pritrjena na košarici, sam ne bo segel. Na začetku bo mama nihala z viseco ropotuljico oziroma udarjala ob ropotuljice, nanizane na vrvici, toliko časa, da bo otroka pritegnil zvok. Kasneje bo zaznal tudi nihanje oziroma premikanje teh živobarvnih igrač. V drugi fazi bo mama prijela otrokovo ročico in z njo udarjala po viseči ropotuljici, da bo nihala. Otrok bo ob tej igri imel občutek ugodja, in če se bo igra ponavljala, se bo sčasoma začel sam igrati. Z ropotuljicami, ki so nanizane na vozičku ali na košarici, se bo otrok igral šele, ko bo sedel.

Naslednja je prav gotovo ročna ropotuljica, za katero lahko trdimo, da bo otroku ljubša, če bo lahka, če bo imela za otrokovo ročico primerno držalo, živo barvo in prijeten zvok. Po taki ropotuljici bo dojenček rad segel in se z njo igral.

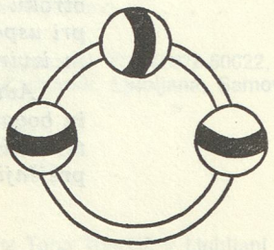

Nekatere otroke bomo aktivirali šele z močnejšimi slušnimi dražljaji in bomo zanje raje izbrali ropotuljice z močnejšim zvokom.

Postopek za igranje z ročno ropotuljico je enak, le da moramo otroka naučiti prijema. Mama bo otroku naravnala prstek okoli držala ropotuljice za pravilni prijem, nato bo obsegla otrokovo roko s svojo in bosta skupaj mahala z ropotuljico. Pri večini otrok bo treba to dolgo časa ponavljati, preden bo otrok sam prijel in zadržal ropotuljico v roki. Šele kasneje bo otrok sam segel po ropotuljici in se igral z njo.

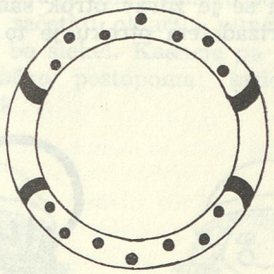

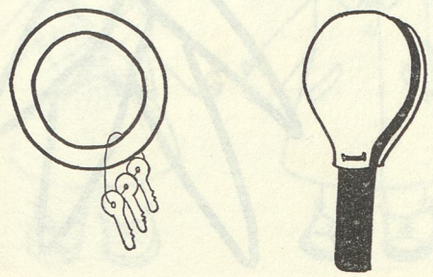

Prej ali slej začne otrok dvigati glavico, kar pomeni, da bo kmalu sedel. Ko otrok samostojno sedi, ga občasno posadimo v stajico najprej za kratek čas, postopoma pa za dalj časa. Zaradi trdnejše opore otroka zadaj in ob straneh obložimo z blazinami. To mu da tudi občutek večje varnosti. Še večji občutek varnosti pa da otroku mama s svojo prisotnostjo, torej otroka v stajici ne puščamo samega. Imamo oglate, lesene in okrogle mrežaste stajice. Vsaka od teh stajic ima svoje prednosti in tudi pomanjkljivosti. Lesena stajica je stabilnejša, predvsem kar zadeva lesene pokončne letvice, za katere se otrok prijema in s sigurnostjo dviga. Če otrok pade, se v tej stajici ob letvice udari in tudi koti mu delajo težave. Mrežasta stajica je na oko bolj prijetna, zgornji obroč je oblazinjen, mreža ni nevarna, ne daje pa otroku trdne opore in občutka varnosti pri poizkusih vstajanja. Kakršnokoli stajico smo kupili za otroka — pod stajice mehko pogrnemo.

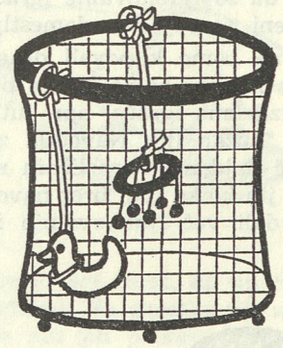

Če smo stajico otroku primerno uredili, bo za otroka prijeten kotiček, v katerem se bo rad zadrževal. Kljub temu pa je govorni kontakt z mamo še vedno potreben. Otrok ne bo zadovoljen in ne bo aktiven, če mu bomo stresli v stajico k nožicam kup igrač. Te igrače bo samo razmetal in če mu jih ne bomo takoj pobrali nazaj, bo z jokom silil iz stajice. Uporabili bomo razne ropotuljice, ki jih je imel v košari in vozičku, dopolnili pa jih bomo še z drugimi igračami.

Otrokovo aktivnost bodo vzbudile igrače, ki visijo od zgornjega roba stajice. Nekatere so mu na doseg rok, druge pa ne. Igrače morajo biti živih barv in morajo imeti prijeten

zvok. Vsaka igrača mora biti posebej privezana na debelejšem traku. Trak ne sme biti dvojen in ne sme imeti zank, kar je nujno zaradi varnosti otroka. Otrok bo najprej zadovoljen z igračami, ki so mu na doseg rok. Te igrače bo spoznaval, ko jih bo gledal, premikal, otipaval s prsti in z ustnicami in poslušal. Sčasoma ga bodo začele zanimati oddaljene igrače, tiste, ki visijo pred njim in nad njim. Mama opazuje otroka, kako željno sega po odmaknjeni igrači. Pri tem ga spodbuja in če sam ne more do igrače, mu pomaga. Ta faza gibalnega razvoja je važna, ker se otrok začne plaziti, sede odrivati in ob opori dvigati.

LJUBKOVALNE IGRAČE

Vsak otrok potrebuje ljubkovalno igračo. Znano je, da so ljubkovalne igrače za otrokov čustveni razvoj nenadomestljive.

Otroku ne bomo kupovali dragih ljubkovalnih igrač, saj se bo še morda bolj navezal na doma izdelano igračo, npr. lutko, zajčka, medvedka, kužka itd. Navodila za izdelavo takih igrač najdemo v različnih revijah. Izdelamo pa jih lahko tudi brez navodila. Otroku bomo dali več ljubkovalnih igrač, med katerimi si bo sam izbral najljubšo. S to igračo ga položimo zvečer v posteljo. Pri ljubkovalni igrači je pomembna velikost in material, iz katerega je izdelana. Igrača naj bo velika do 30 cm in iz mehkega materiala, ki prenese pogosto pranje: flanela, žamet, dlakaste sintetične tkanine, volna.

Ljubkovalne igrače otroka dolgo spremljajo, saj še šolski otroci zvečer lažje zaspijo, če je z njimi v postelji medvedek ali punčka. Ljubkovalne igrače nudijo otroku občutek ugodja, polagoma pa se začne z njimi tudi igrati. Medvedke, zajčke, punčke ... polagajo otroci v posteljice, jih pokrivajo in povijajo. Prizadetega otroka bomo take igre morali naučiti. Učimo in pomagamo otroku pri igri toliko časa, da se samostojna igra. Ob igri otroka spodbujamo h govornemu izražanju: Punčka spi ... Medo spi ... Zajček spi ... Mamica in otrok pojeta skupaj:

aja, aja, punčka spi,
aja, aja, medo spi,
aja, aja, zajček spi ...

Otrok, ki še nima razvitega govora, govorno ne bo sodeloval pri igri in uspavanki, zato mora mama uspavanko sama ponavljati toliko časa, da otrok po svojih sposobnostih začne sodelovati.

Oblačenje punčk in medvedkov je zahtevna igra, ki se je zdrav otrok sam hitro nauči. Pri prizadetem otroku je to teže. Želja

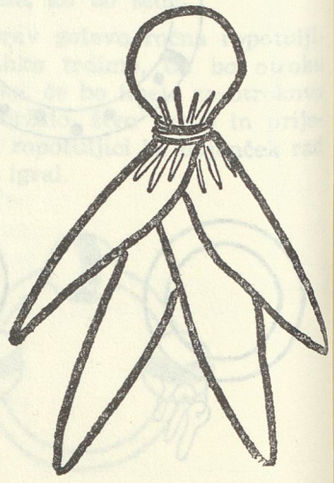

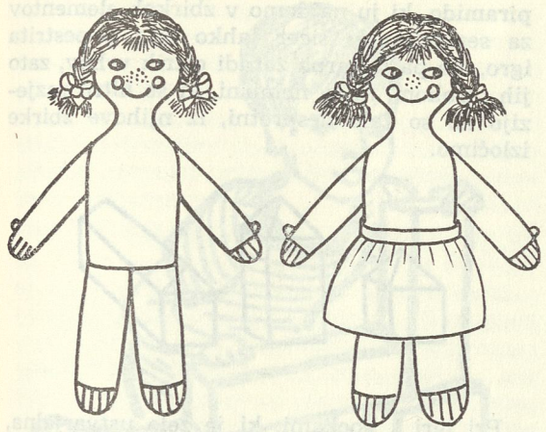

po tej igri se pokaže mnogo kasneje, in še ko se pokaže, mu manjka znanja in spretnosti. Prizadeti otrok bo dalj časa punčko in medvedka samo povijal, kasneje pa mu bomo dali enostavna oblačila: široke hlačke, krilo, brezrokavnik, kapo, copate. Oblačila, ki imajo rokave, bi delala otroku velike težave, ker še samega sebe ne zna obleči. Oblačenje punčke pa je še težje, ker so oblekice majhne in ker otrok še nima osnovne orientacije: spredaj — zadaj, zgoraj — spodaj. Ko bo otrok znal obleči sebe, se bo naučil obleči tudi punčko.

Pri slačenju je otrok mnogo bolj spreten, zato bo na začetku oblačila punčko mama, otrok pa jo bo slekel. Kasneje pa se bo učil oblačiti punčko postopoma: krilo, hlačke, brezrokavnik ...

KOCKE

Razvoj otroka v predšolskem obdobju zahteva raznovrstne igrače in igre. Poleg ljubkovalnih igrač bomo otroku prav gotovo kupili kocke in kockam podobne oblike, ki morajo biti lahke in lepih živih barv. Na tržišču je veliko raznovrstnih plastičnih in lesenih kock. Odločamo se za plastične kljub temu, da so lesene lepše, toplejše in bolj stabilne pri sestavljanju, so pa lahko nevarne, posebno če se igra veliko otrók ali če je otrok samonapadalen. Vendar pa morajo biti dovolj čvrste, da se ne zdrobijo pri udarcih.

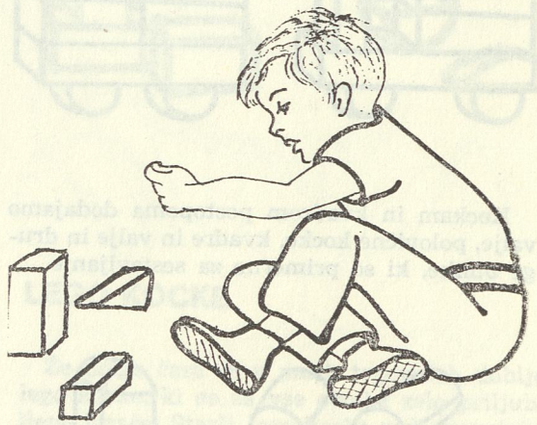

Otroku damo več kock, ki jih bo najprej samo razmetaval. Na začetku jih ne bo sam pobral, zato mu jih poberemo mi. Dodamo kanglico, škatle, tovornjak ... in ga učimo prelagati in pretresati, kasneje graditi stolp, vlak, zidati hišo, garažo, ograjo itd.

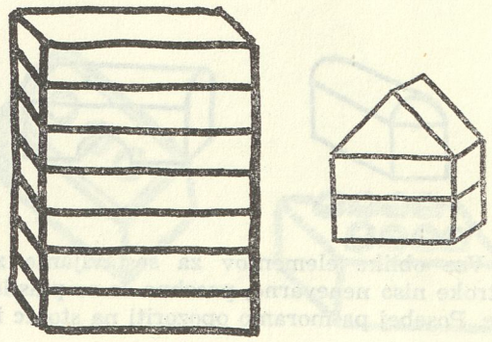

Kot pri igri z ljubkovalno igračo tudi pri igri s kockami ne smemo pozabiti na spodbujanje h govoru. Otroku povemo in on za nami ponavlja: »To je hiša. To je ograja. Naredila sva hišo. Naredila sva cesto.« Kasneje pa otroku rečemo: »Naredi hišo! Naredi vlak! Naredi cesto!« Tovrstne igre so že ustvarjalne in otroka vsestransko razvijajo, zato jih bomo gojili vse do šolske starosti. Glede na otroka in njegove sposobnosti bomo igre s kockami postopoma oteževali.

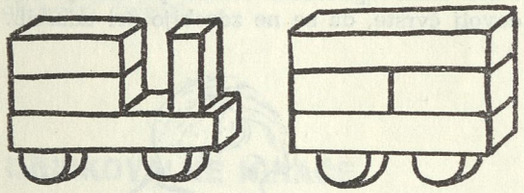

Kockam in kvadrom postopoma dodajamo valje, polovične kocke, kvadre in valje in druge oblike, ki so primerne za sestavljanje.

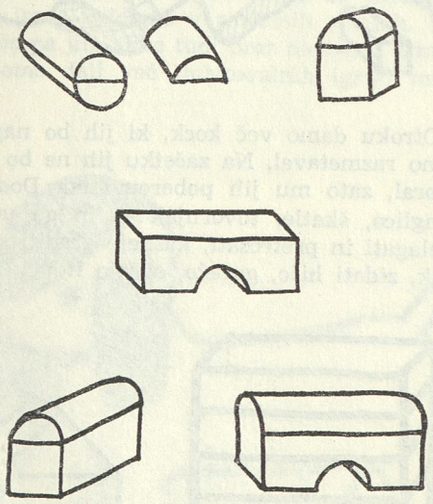

Vse oblike elementov za sestavljanje za otroke niso nenevarne, posebno če so plastične. Posebej pa moramo opozoriti na stožec in piramido, ki ju najdemo v zbirkah elementov za sestavljanje; sicer lahko zelo popestrita igro, sta pa nevarna zaradi ostrih vrhov, zato jih otrokom, ki so nemirni, ki se hitro razjezijo ali so zelo nespretni, iz njihove zbirke izločimo.

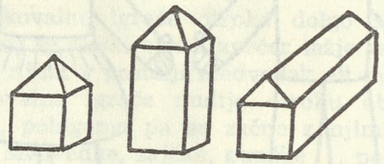

Pri igri s kockami, ki je zelo ustvarjalna, moramo paziti, da otroku ne damo preveč elementov, temveč le toliko, kolikor je potrebnih za določeno sestavljenko, npr. ograjo, hišo, stolp, grad (veliko hišo), gasilski dom ipd.

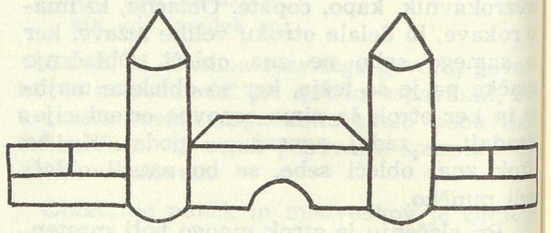

Hkrati z ustvarjalno igro s kockami se bo otrok igral z njimi tudi drugače. Prav gotovo smo otroku v predšolski dobi kupili ali naredili voziček, avto in samokolnico. Če voziček ali kamion nima vrvice, mu jo privežete sami. Najprej otrok vleče prazen voziček ali avto za seboj, kasneje ga naloži z različnim materialom: punčkami, medvedki, kockami, če je zunaj, tudi s kamenčki, listjem, peskom, sadeži in plodovi. Otrok nalaga, prevaža, prevrača in zopet nalaga. Pri tej igri mu pomagamo, ga spodbujamo, da vleče vozek ali kamion za seboj.

Težje kot vlečenje vozička za seboj je potiskanje samokolnice pred seboj. Otrok prav tako naloži samokolnico z različnimi predmeti, prime za ročaje in jo potiska pred seboj.

Kadar otrok vozi voziček ali samokolnico zunaj, mu določimo tudi cilj, do katerega mora pripeljati.

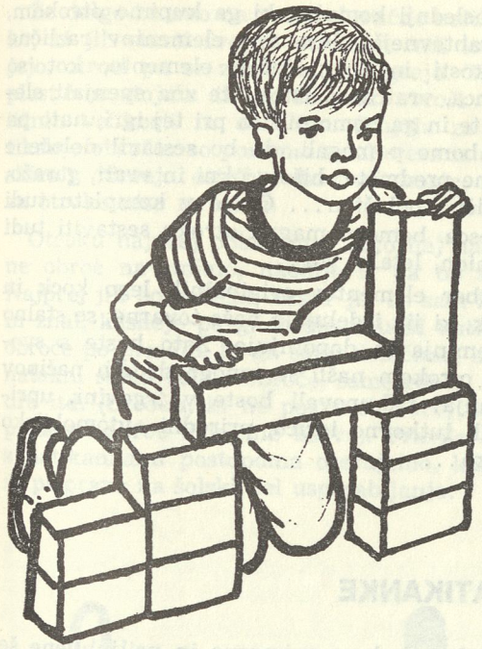

Vsak otrok se rad igra s kamionom tudi brez vrvice. Naloži ga z igračami in ga kleče potiska pred seboj. Lahko ga potiska prosto, gre za njim po kolenih in ga potisne zopet dalje.

Po končani igri mora otrok kocke pospraviti. Pomagamo mu in pokažemo, kateri elementi sodijo skupaj in kako jih je treba zložiti v škatlo.

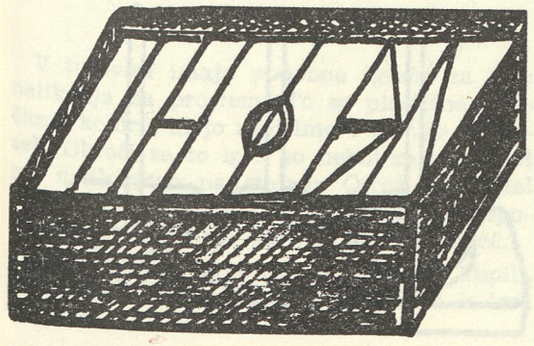

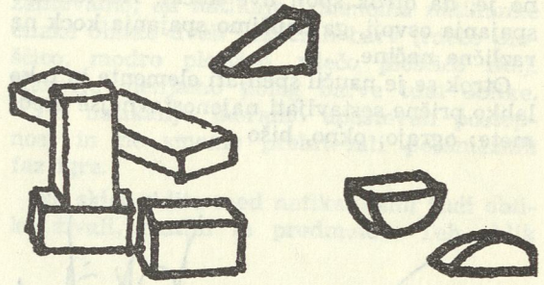

LEGO KOCKE

Že dolgo časa se v naših trgovinah dobijo lego kocke, ki so za vse otroke zelo priljubljene igrače. Starši lego kocke radi kupujejo, saj se otroci z njimi igrajo cele ure, večkrat pa sodelujejo pri igri tudi starši. Lego kocke dajejo široke možnosti za igro, od najbolj enostavnega spajanja dveh elementov do sestavljanja helikopterjev, žerjavov, tovornjakov itd. Kompleti lego kock so glede na velikost in število elementov prirejeni za posamezne razvojne stopnje otroka.

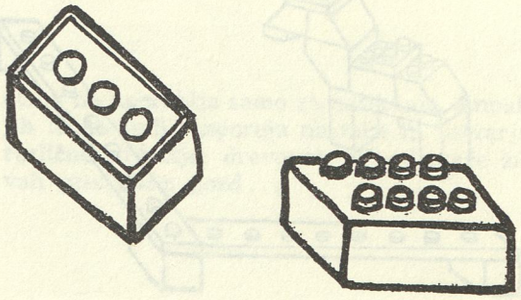

Za prizadetega otroka bomo kupili komplet z najenostavnejšimi elementi. Gre za to, da damo otroku malo elementov, ki se med seboj preveč ne razlikujejo in so večjih dimenzij. Otrok naj si te elemente najprej ogleda in se z njimi po svoje igra. Mogoče bo sam prišel do tega, da se elementi lahko spajajo. Kolikor otrok tega sam ne ugotovi, mu pokažemo. Prvo spajanje kock je brez navodil, pomembno je, da otrok spoji dve kocki. Ko tehniko spajanja osvoji, ga naučimo spajanja kock na različne načine.

Otrok se je naučil spenjati elemente in tako lahko prične sestavljati najenostavnejše predmete: ograjo, okno, hišo ...

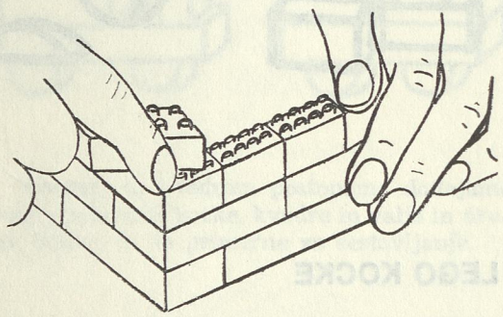

Komplet z majhnim številom elementov lego kock ne da veliko možnosti za sestavljanje predmetov, gotovo pa otrok ob igri s temi elementi osvoji tehniko spenjanja. Naučimo ga prijemati večje in manjše elemente, jih razlikovati med seboj po velikosti in pritiskati element na element.

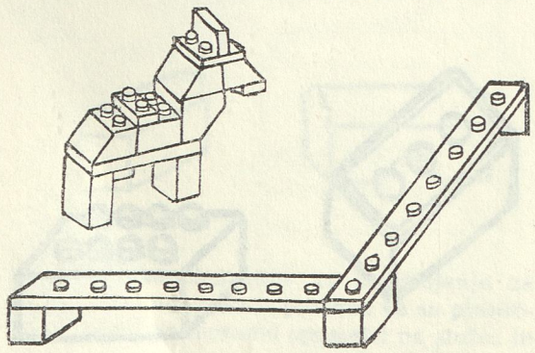

Naslednji komplet, ki ga kupimo otrokom, je zahtevnejši. Ima več elementov različne velikosti in še dodatne elemente, kot so okenca, vratca ... Otrok že zna spenjati elemente in ga bomo pustili pri tej igri, nato pa mu bomo pomagali, da bo sestavil določene znane predmete: hišo z okni in vrati, garažo, različno pohištvo ... Če so v kompletu tudi kolesca, bomo pomagali otroku sestaviti tudi kamion, letalo, voz ...

Izbor elementov originalnih lego kock in kock, ki jih izdelujejo naše tovarne, se stalno spreminja in dopolnjuje. Zato boste s svojim otrokom našli še mnogo drugih načinov igranja: nakupovali boste v trgovini, uprizorili lutkovno igrico, priredili avtomobilsko dirko ...

NATIKANKE

Poleg kock so primerne in priljubljene še razne natikanke.

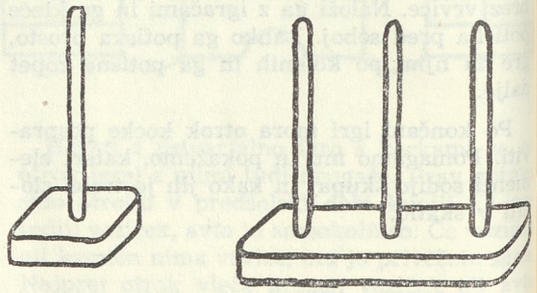

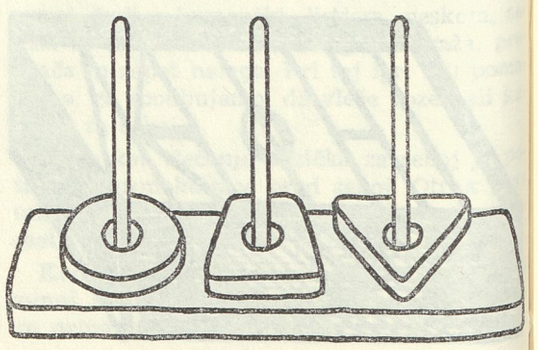

Že dolgo imamo na voljo plastične natikanke, ki jih starši svojim otrokom radi kupujejo, otroci pa se z njimi radi igrajo. To so plastična stojala in živobarvni obroči različnih velikosti in debeline. Stojala za natikanje obročev so posamezna ali vezana (glej skico!), nimajo ostrih robov ali konic, zato za otroke niso nevarna.

Otroku najprej pokažemo, kako naj natakne obroč na stojalo, nadaljeval pa bo sam. Najprej jih bo natikal, kakor jih bo sam želel in znal, kasneje pa ga bomo naučili natikati obroče po pravilu, ki ga sami določimo, npr.: natakni samo velike obroče, samo rdeče, modre itd. (Otroku, ki ne pozna še barv, bomo pokazali obroč določene barve). Pravila igre z natikankami postopoma otežujemo, kar je že priprava na šolski del usposabljanja.

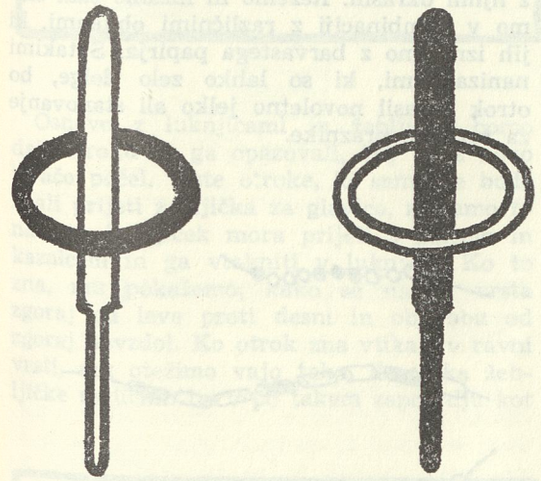

V trgovini imajo podobno igračo za igro natikanja na prostem. To so plastične paličice s konico, ki jo zapičimo v zemljo ali pesek. Obroči za to igro so nekoliko večji kot pri natikankah na stojalo. Otrok bo metal obroče na zapičeno palico najprej iz neposredne bližine, nato pa vse bolj od daleč.

Starši, ki teh igrač otroku ne boste kupili, jih zaradi enostavnosti izdelate doma iz lesa ali kartona.

Nekoliko bolj zahtevne natikanke so ploščice različnih oblik in barv. Postopek je enak kot pri natikanju plastičnih obročev, seveda pa nam te natikanke nudijo več različnih možnosti:

Otroci lahko natikajo najprej vse oblike določene barve, nato enake oblike različnih barv, nato enake oblike enakih barv. Pri otrocih, ki že poznajo barve in oblike, lahko zahtevamo, da natikajo izmenoma natikanke enake oblike dveh različnih barv (rdečo ploščico, modro ploščico, rdečo ploščico itd.). Kasneje menjamo poleg barve tudi oblike.

Pri natikanju moramo upoštevati postopnost in ne smemo prehitevati posameznih faz igre.

Na skici vidite med natikankami tudi oblike živali, rastlin in predmetov. Teh oblik

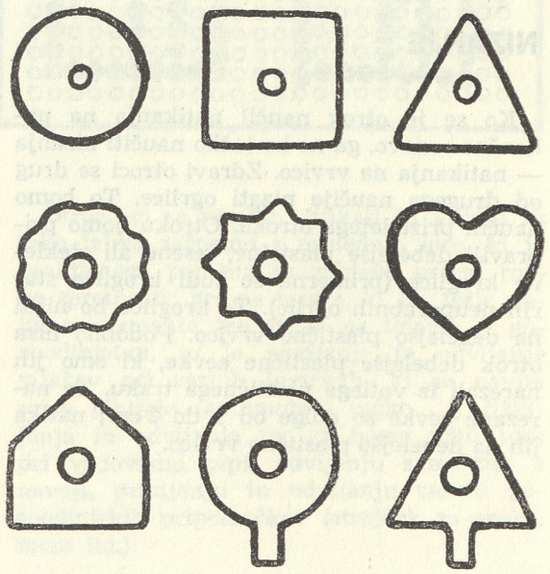

otrok ne uporablja samo za natikanje, ampak jih lahko tudi razporeja na mizi in ustvarja različne situacije: drevo ob hiši, domače živali pred hišo, gozd ...

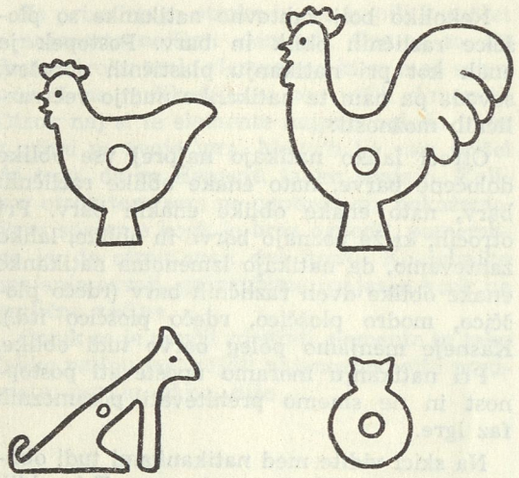

NIZANJE

Ko se je otrok naučil natikanja na pokončno osnovo, ga ne bo težko naučiti nizanja — natikanja na vrvico. Zdravi otroci se drug od drugega naučijo nizati ogrlice. To bomo naučili prizadetega otroka. Otroku bomo pripravili debelejše plastične, lesene ali steklene kroglice (primerne so tudi kroglice starih neuporabnih ogrlic). Te kroglice bo nizal na debelejšo plastično vrvico. Podobno niza otrok debelejše plastične cevke, ki smo jih narezali iz votlega plastičnega traku. Te narezane cevke so dolge od 1 do 2 cm; natika jih na debelejšo plastično vrvico.

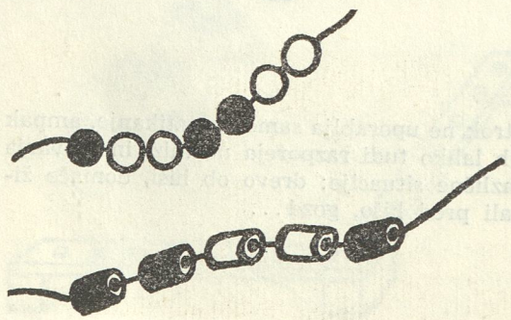

Težje pa je natikanje drobnih plastičnih cevčic na tanko plastično nitko. Kroglice in cevke se ne razlikujejo samo po velikosti, ampak tudi po barvi. Otrok bo najprej natikal kroglice oziroma cevke prosto, nato pa po določenih navodilih, ki so manj ali bolj zahtevna, npr. rdeča — modra — rdeča — modra ali rdeča — modra — bela — rdeča — modra — bela ali 2 rdeči — 2 modri 2 rdeči — 2 modri.

Otroci bodo radi nizali pisane ogrlice in se z njimi okrasili. Režemo in nizamo tudi slamo v kombinaciji z različnimi oblikami, ki jih izrežemo z barvastega papirja. S takimi nanizankami, ki so lahko zelo dolge, bo otrok okrasil novoletno jelko ali stanovanje za različne praznike.

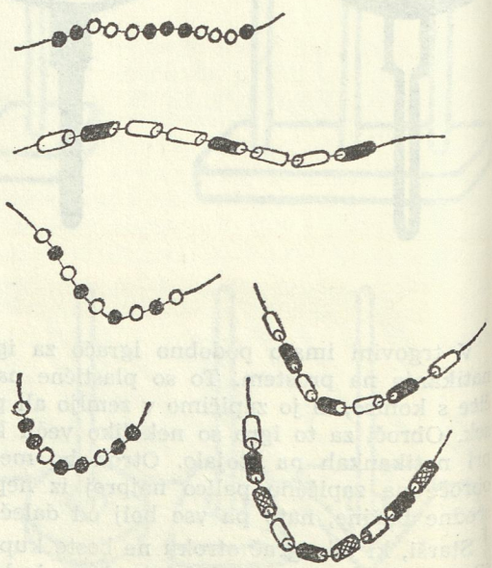

ŽEBLJIČKI

Igra s plastičnimi žebljički (coloredo) je med otroki zelo priljubljena. Kupimo lahko škatle z večjimi ali manjšimi žebljički, vendar priporočamo večje.

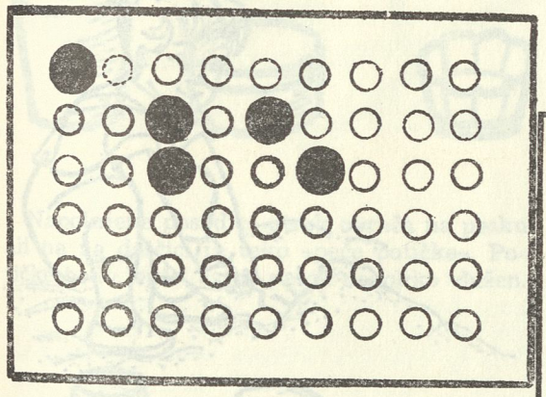

Osnovo z luknjicami in žebljičke bomo dali otroku in ga opazovali, kaj bo z novo igračo počel. Tiste otroke, ki sami ne bodo znali prijeti žebljička za glavico, moramo to naučiti. Žebljiček mora prijeti s palcem in kazalcem in ga vtakniti v luknjico. Ko to zna, mu pokažemo, kako se naredi vrsta zgoraj od leve proti desni in ob robu od zgoraj navzdol. Ko otrok zna vtikati v ravni vrsti, mu otežimo vajo tako, da vtika žebljičke različnih barv po takem zaporedju kot pri nizanju kroglic. Predloge, ki so v škatli, otrok ne bo mogel uporabljati, zato mu mi v levo polovico osnove naredimo vzorec, ki ga on ponovi na desni strani. Ker otrok ne zna šteti in še nima orientacije na ploskvi, mu bomo morali pomagati. Otroku oblikujemo samo enostavne predmete, ki jih že pozna: hišo, mizo, stol...

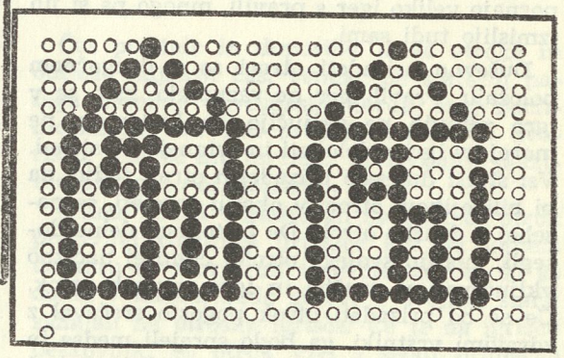

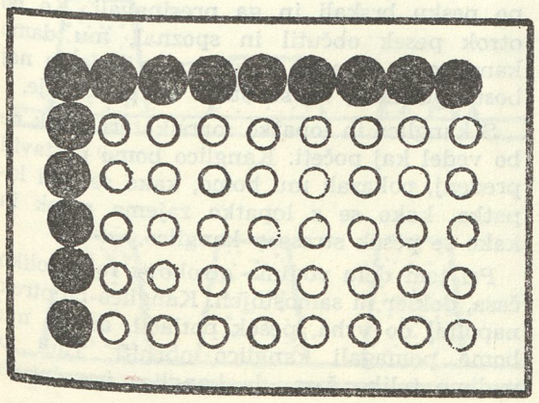

Otroci so se naučili natikati in vtikati in tako lahko začnemo z naslednjo igro, ki je praktičnega pomena in zahteva precej ročne spretnosti: gre za igrače, ki jih težje dobimo, elemente teh igrač pa imamo v gospodinjstvu, to je navijanje in odvijanje vijakov pri raznih igračkah, ki se navite same gibljejo (avtomobili, račke...). Navijanja in odvijanja pa ga bomo učili tudi pri vodovodni pipi, odvijanju zamaškov z navoji, privijanju in odvijanju raznih gospodinjskih pripomočkov (strojček za orehe, meso itd.).

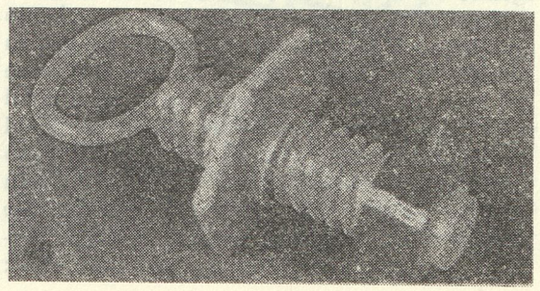

SPREHODI IN IGRE NA PROSTEM

Vsak otrok potrebuje gibanje v naravi na svežem zraku in soncu. Otroci, ki živijo na deželi, so glede tega mnogo na boljšem, saj so na svežem zraku in soncu, brž ko pridejo iz stanovanja ali hiše. V mestu je povsem drugače, saj je le malo takih, ki imajo okoli hiše vrt in prostor za gibanje in igro. Zdrav otrok se na dvorišču, na vrtu, travniku, v gozdu, v parku hitro znajde. Najde druščino vrstnikov, s katerimi se igra. Zdravi otroci poznajo veliko iger s pravili, mnogo pa si jih izmislijo tudi sami.

Duševno prizadeti otroci so v drugačnem položaju. Pravil iger ne razumejo, zato se v igro zdravih ne vključijo, in kadar se, ne morejo v igri sodelovati in ostanejo ob strani. Vsi starši duševno prizadetih otrok želijo, da bi bili njihovi otroci v okolju sprejeti, še posebej v družbo otrok. Da bi to vsaj delno dosegli, morajo svojega otroka čimprej načrtno vključevati v družbo in igro zdravih otrok. Če se bo prizadeti otrok pogosto srečeval z zdravimi vrstniki, ga bodo sprejeli medse in mu pri navezovanju stikov in dalje pri igri pomagali, seveda, če ne gre za teže prizadetega otroka. Zdravih otrok pa ne smemo prepogosto obremenjevati, ker imajo tudi igre, v katere se prizadeti ne more vključiti. Vse to velja tudi za bratce in sestrice prizadetega otroka. Starši pogosto grešijo, ko zaradi pomanjkanja časa prepuščajo prizadetega otroka v varstvo bratcu ali sestrici vsak dan; s tem mu kratijo njegov prosti čas, ki ga nujno potrebuje za svoj telesni in duševni razvoj. Posledice takega ravnanja so večkrat nepopravljive.

Otroka peljemo čim prej in čim pogosteje v naravo. Na deželi bo to najpogosteje dvorišče, vrt in sadovnjak, v mestu pa park, igrišče v parku, in če je mogoče, bližnji gozd.

Kamorkoli gremo z otrokom, ga bomo spodbujali h gibanju in aktivnosti. Če gre za otroka, ki je komaj shodil ali ima še težave pri hoji, mu bomo pomagali, da se bo obdržal na nogah, in mu omogočili, da bo prijemal kamenčke, pesek, plodove, travo, rože. Tako se bo pogostoma spoznaval z naravo in sam postajal aktiven. Ob tem, ko prijema različne predmete in jih gleda, polaga, prelaga, meče . . ., naj ga starši govorno spodbujajo, npr.: Poberi kamenček! Daj kamenček na klop! Odtrgaj rožico! Daj rožico meni! S ponavljanjem takih situacij otrok spoznava vedno več predmetov in je vse bolj aktiven, kar pripomore k njegovemu gibalnemu in umskemu razvoju.

IGRE V PESKOVNIKU ALI NA PESKU

Igre v peskovniku ali na pesku so za vse otroke zelo privlačne. Ob prvem stiku s peskom se otroci še ne bodo igrali, pač pa bodo po pesku brskali in ga presipavali. Ko bo otrok pesek občutil in spoznal, mu damo kanglico in lopatko. Kanglica in lopatka naj bosta plastični, da se otrok ne poškoduje.

S kanglico in lopatko marsikateri otrok ne bo vedel kaj početi. Kanglico bomo postavili predenj, pokazali mu bomo, kako se drži lopatka, kako se z lopatko zajema pesek in kako se pesek strese v kanglico.

Pri tem delu vodimo otrokovo roko toliko časa, dokler ni samostojen. Kanglico bo otrok napolnil do vrha, pesek potlačil, mi pa mu bomo pomagali kanglico obrniti. Tudi to vadimo toliko časa, da kanglico napolni in obrne samostojno. Kasneje uporablja otrok poleg kanglice še posodice in modelčke, če tega nimamo, je uporabna plastična embalaža od jogurta, sirov, kreme itd.

Napolnjene posodice otrok obrača na pesku ali pa na deščici in tako »peče potičke«. Potičke bodo lepše, če bo pesek nekoliko vlažen.

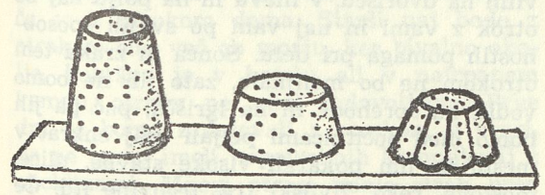

Potičke so različnih oblik in velikosti. To bomo izkoristili tako, da bomo z otrokom primerjali potičke po velikosti, po obliki in ugotavljali enakost.

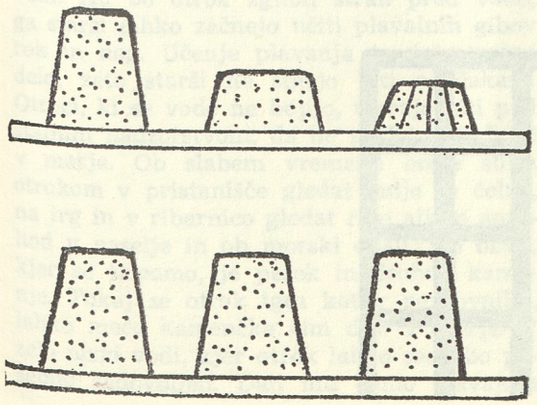

S pomočjo staršev naj otroci z rokami oblikujejo kupčke različnih velikosti, delajo jamice in poti. S prstom ali paličico zarisujejo like, opazujejo sledi dlani in stopal v pesku ter jih obrisujejo. Zahtevnejše oblikovanje v peskovniku se nadaljuje v šoli pod vodstvom specialnega pedagoga.

KAJ BODO DELALI OTROCI MED POČITNICAMI

Čas počitnic in dopustov je za otroke in odrasle najlepši čas, vendar pa staršem nalaga posebne obveznosti. Otrok med počitnicami ne sme biti prepuščen cesti in dvorišču, temveč mu moramo preživljanje počitnic primerno organizirati.

Doma, bodisi v mestu ali na vasi, bo otrok preživljal počitnice drugače kot na letnem dopustu ob morju ali v hribih. Otroci, ki so doma v mestu, bodo gotovo s svojimi starši zahajali na otroška igrišča. Če je na igrišču peskovnik, bo otrok vzel s seboj primerne igrače.

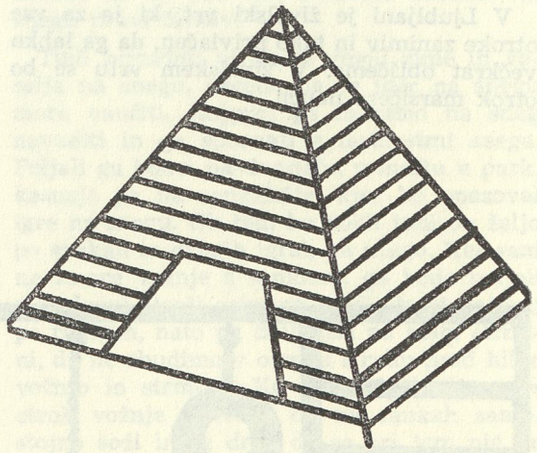

Na urejenih igriščih so razne gugalnice, vrtiljaki, plezala, piramide — hišice ipd. Te naprave so namenjene igranju in razgibavanju, vendar moramo našega otroka pri teh igrah voditi, tako da ima otrok občutek varnosti.

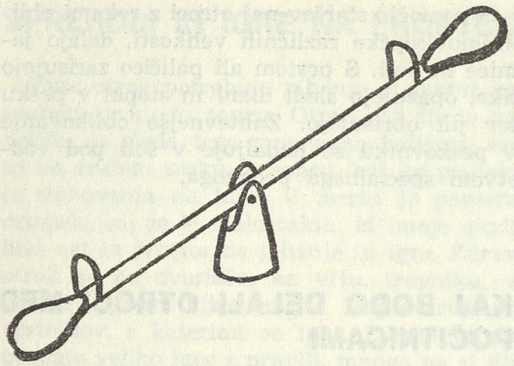

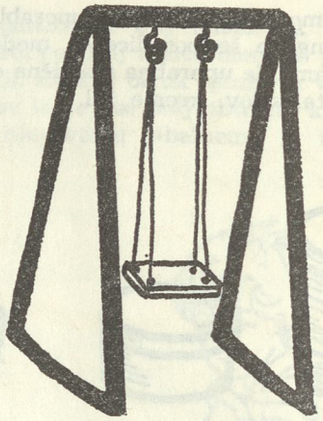

Med počitnicami pokažemo otroku v mestu to, česar med letom ne utegnemo: peljemo ga v otroški kino, na lutkovno predstavo, s seboj ga vzamemo na živilski trg in v trgovino. Ob tem ga navajamo na hojo po pločniku, na prečkanje ceste po prehodu, ki ima semafor in ki ga nima. Zelo primerni so sprehodi v gozd, kjer se otrok sprosti in naužije svežega zraka. Nabira pa tudi borovnice in jagode.

V Ljubljani je živalski vrt, ki je za vse otroke zanimiv in tako privlačen, da ga lahko večkrat obiščemo. V živalskem vrtu se bo otrok marsičesa naučil.

Vaški otrok ima mnogo več gibalnega prostora kot mestni otrok. Tu je domače dvorišče, travnik, polja, gozd. Pri domačih opravilih na dvorišču, v hlevu in na polju naj bo otrok z vami in naj vam po svojih sposobnostih pomaga pri delu. Sonca in zraka tem otrokom ne bo manjkalo, zato jih ne bomo vodili na sprehode in na igrišča, pač pa jih bomo med počitnicami peljali vsaj enkrat v mesto in jim pokazali visoke stavbe, ulice, mostove, reko, živilski trg, trgovine itd. Če bomo otroka peljali v Ljubljano, bomo gotovo obiskali živalski vrt.

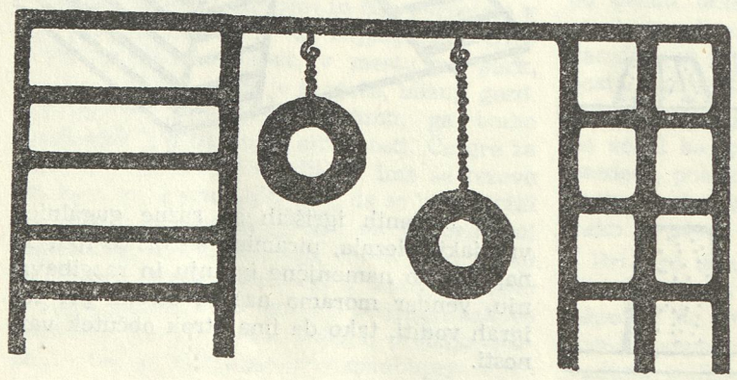

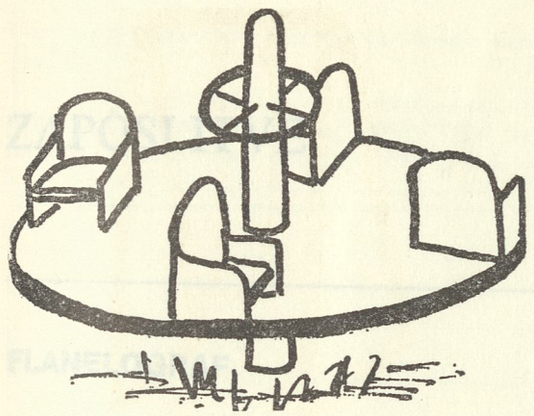

Počitnice na morju so za otroka posebno doživetje, za starše pa večja obremenitev, kot če so z otrokom doma. Starši naj bodo z otrokom čim več ob morju, ker bivalno okolje, kakršno je v hotelu ali v natrpanem kampu, otroku ne nudi zadovoljstva. Prve dni se bomo zadrževali z otrokom v senci, da ne bomo imeli nepotrebnih komplikacij z opeklinami. Mnogi otroci imajo strah pred vodo, nekateri pa se niti pred globoko vodo ne ustavijo. Zato morajo biti stalno pod vodstvom in nadzorstvom. Boječe otroke bomo postopoma navajali na vodo in se zato dalj časa zadrževali v zelo plitvi vodi ali pa jim bomo z mlačno vodo napolnili bazenček. Postopoma pa bodo s pomočjo napihnjenega obroča radi brcali tudi po nekoliko globlji vodi. Ko bo otrok zgubil strah pred vodo, ga starši lahko začnejo učiti plavalnih gibov rok in nog. Učenje plavanja je dolgotrajno delo, zato starši ne smejo biti neučakani. Otroci, ki se vode ne bojijo, morajo biti pod stalnim nadzorstvom, da ne zaidejo predaleč v morje. Ob slabem vremenu boste šli z otrokom v pristanišče gledat ladje in čolne, na trg in v ribarnico gledat ribe ali na sprehod v naselje in ob morski obali. Ob obali, kjer se kopamo, je pesek in drobno kamenje. Tukaj se otrok igra kot v peskovniku, lahko meče kamenčke čim dlje v morje. V zelo nizki vodi, kjer otrok lahko sedi, bo posebno zadovoljen. Dali mu bomo plavajoče igrače, s katerimi se bo igral. Primerne so tudi posodice za zajemanje in prelivanje vode. Med peskom išče školjčne lupinice, v plitvi vodi opazuje vodne živali in rastline.

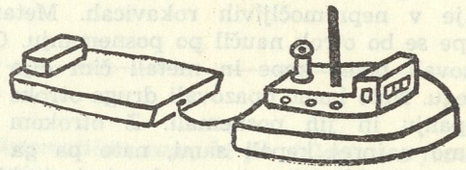

ZIMSKO VESELJE

Zime se že od nekdaj veselijo vsi otroci. Že prvi sneg, tudi če ga je samo nekaj centimetrov, jih tako vznemiri, da se po vsej sili hočejo sankati in smučati, čeprav bodo drsali s sankami in smučmi po pesku. Veselje na snegu otroka zelo prevzame. Takoj si poišče družbo in na vasi kot v mestu nastane na snegu pravi živžav.

Tudi prizadeti otrok se veseli zime in veselja na snegu, seveda pa se iger na snegu mora naučiti. Najprej ga moramo na sneg navaditi in ga spoznati z lastnostmi snega. Peljali ga bomo na dvorišče, v mestu v park, kasneje pa na sankališče, kjer bo opazoval igre na snegu. Ob tem bo dobil tudi on željo po sankah in drugih igrah na snegu. Ker sam ne zmore vožnje s sankami, ga bodo peljali s sankami starši oziroma večji otroci najprej po ravnem, nato pa dalj časa po blagi strmini, da ne zbudimo v otroku strahu pred hitro vožnjo in strmino. Ko ugotovimo, da se je otrok vožnje navadil, da na sankah samostojno sedi in se drži, da se pri tem nič ne boji, lahko otroka spustimo samega po blagi in ne predolgi strmini. Na tej stopnji samostojnega sankanja ga zadržimo dalj časa, nato ga pa postopoma navadimo na vožnjo po sankaški stezi. Za to samostojno vožnjo bomo potrebovali nekaj zim. Hkrati s sankanjem, ko otrok spozna sneg, pričnemo s kepanjem.

To je zelo zabavna igra, pravzaprav prva igra na snegu, toda tudi te igre ga moramo naučiti. Mi sami najprej naredimo kepo, otrok nas pri tem opazuje. Otroka smo že ob uporabi plastelina in testa naučili stiskanja in oblikovanje kroglice v pesti. Kepa iz snega bo večja in za oblikovanje lažja kot plastelin ali glina. Če otroka zebe, naj kepe oblikuje v nepremočljivih rokavicah. Metanja kepe se bo otrok naučil po posnemanju. Oblikovali bomo kepe in metali čim dlje po snegu. Nato bomo opazovali druge otroke pri kepanju in jih posnemali. Z otrokom se bomo najprej kepali sami, nato pa ga po možnosti vključili v igro z drugimi otroki.

Veliko veselje naredi otrokom postavljanje sneženega moža. Prizadeti otrok mora sneženega moža najprej videti, potem pa opazovati otroke pri postavljanju. Postavljanje sneženega moža je kompliciranо in otrok tega ne bo nikoli sam zmogel, lahko pa nam pri tej igri pomaga. Skupaj bomo zvaljali kepi za trup in glavo in med delom povedali, kaj delamo: to je trup, to je glava. Ko je snežak oblikovan, naj nam otrok pove, kaj mu moramo še dodati. Otrok poimenuje in samostojno polaga na pravo mesto oči, nos, usta, pokrivalo in gumbe. Če nam je uspelo oblikovati tudi roke, snežaku postavimo še metlo.

Otroka smo že učili risanja, barvanja in oblikovanja s plastelinom, zato lahko snežaka riše in oblikuje.

Na televiziji in v naravi otroci vidijo veliko smučanja. Mnogi si smuči zelo želijo. Smučanje je drag šport in tisti starši, ki otroku kupijo smučarsko opremo, se bodo morali zadovoljiti s hojo na smučeh in s spuščanjem po kratki in blagi strmini. Tudi učenje te dejavnosti bo dolgotrajno, ker je potrebno obvladovanje stanja na smučeh, ravnotežja, pravilne drže telesa in nato koordinacije gibov rok in nog.

ZAPOSLITVE

FLANELOGRAF

V vseh naših učnovzgojnih ustanovah že vrsto let s pridom uporabljajo učitelji in vzgojitelji za ponazarjanje učne snovi pripravo, ki ji rečemo flanelograf. To so veliki stenski flanelografi, ki jih starši poznate, zelo verjetno pa ne veste, da se v posebnih osnovnih šolah in oddelkih za delovno usposabljanje uporabljajo namizni flanelografi. Te namizne flanelografe naj bi imeli otroci tudi doma.

Namizni flanelograf je sestavljen iz okvirja, na katerega je pritrjena oziroma vdelana deščica, ki je prevlečena z zelenim blagom (klobučevina, lovsko blago ali flanela). Flanelograf je pravokotne oblike, približno 60 × 40 cm. Tako veliko ploskev otrok lahko obvlada.

Znano je, da starši vložijo mnogo truda v učenje branja in pisanja svojih otrok, mnogokrat pa najamejo celo učitelja, ker menijo, da sami nimajo pravilnih delovnih metod. Mnogi otroci se naučijo oblikovati črke, kar pa nima nič skupnega z opismenjevanjem, saj otrok črko le nariše. To starše zelo zavede in so prepričani, da je njihov otrok sposoben pisanja. Z napotki želimo starše usmeriti pri njihovem trudapolnem delu v pravilen način pripravljanja otroka za vključitev v šolo, oziroma v usposabljanje. Vse vaje, ki jih boste delali na flaneli, morajo biti privlačne, raznovrstne, da bo dobil otrok veselje za to delo.

Sistematične vaje, ki jih delamo na flanelografu:

Otrok polaga daljše paličice ali kartonaste trakove vodoravno na flanelo,

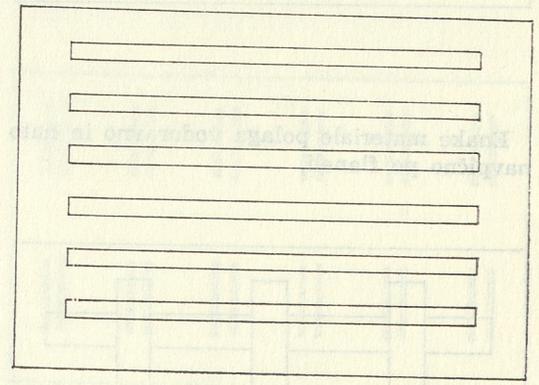

... polaga vezalke ali tekstilne trakove vodoravno na flanelo,

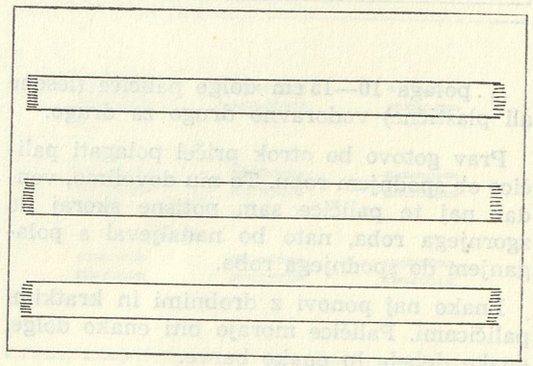

...polaga paličice ali kartonske trakove navpično po flaneli. Enako vezalke ali tekstilne trakove.

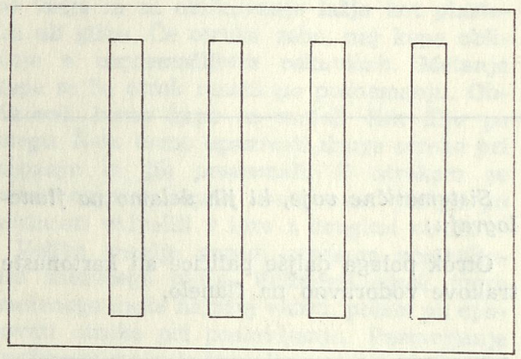

Enake materiale polaga vodoravno in nato navpično po flaneli,

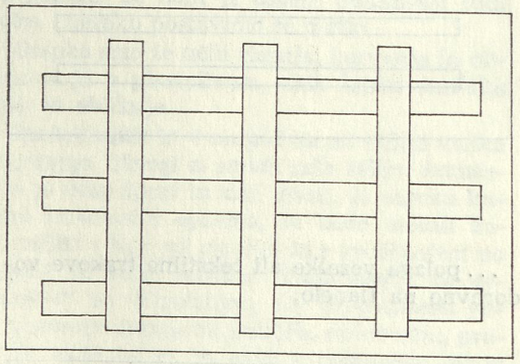

...polaga 10—15 cm dolge paličice (lesene ali plastične) vodoravno drugo za drugo.

Prav gotovo bo otrok pričel polagati paličice ob spodnjem robu. To mu dovolimo, vendar naj te paličice sam potisne skoraj do zgornjega roba, nato bo nadaljeval s polaganjem do spodnjega roba.

Enako naj ponovi z drobnimi in kratkimi paličicami. Paličice morajo biti enako dolge, enako debele in enake barve.

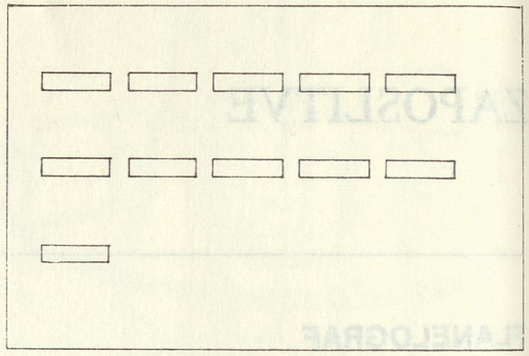

Otrok ne ve, kaj je to: na sredi, zgoraj in spodaj, zato naj dela naslednjo vajo:

Paličice nastavi ob zgornji rob in jih potisne do sredine. Otrok naj nastavi paličice ob spodnji rob in naj jih potisne do sredine. Seveda mu povemo, kje je zgoraj, na sredi in spodaj.

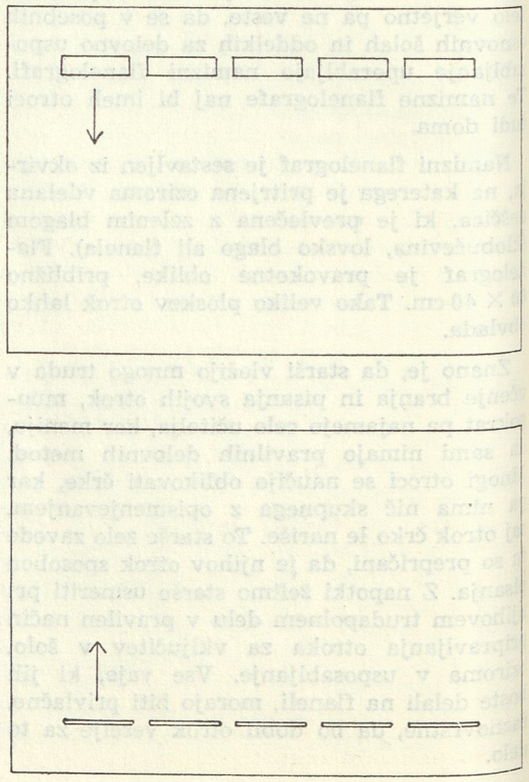

...polaga paličice zgoraj, na sredini in spodaj.

Za utrjevanje teh vaj naj otrok nastavi paličice in jih premika od zgornjega roba na sredino, od spodnjega roba na sredino itd.

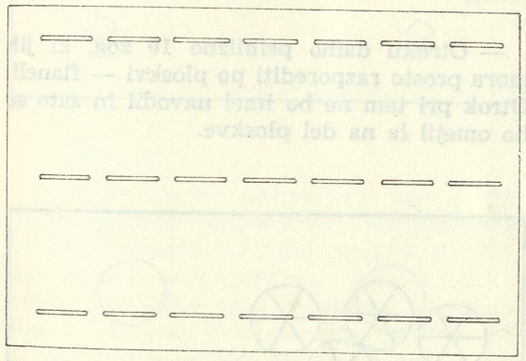

... polaga 10—15 cm dolge paličice na flanelo navpično.

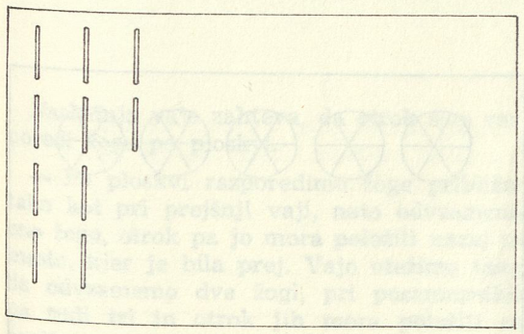

...polaga paličice na levi rob flanele in jih potiska na desni rob in nazaj, nato jih potisne z levo roko do sredine, nato na desni rob in nazaj do sredine z desno roko.

Enake vaje dela otrok s krajšimi in drobnejšimi paličicami. Pri vseh vajah polaganja pazimo na enako ozke presledke.

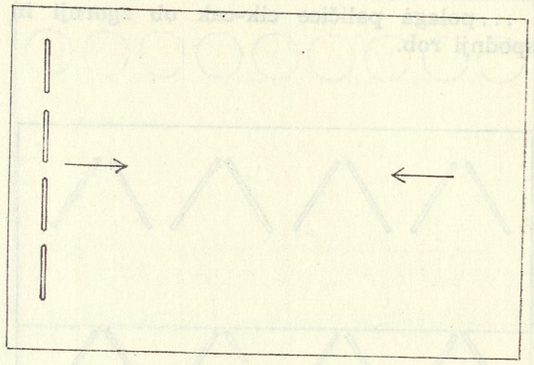

...polaga po dve in dve paličici skupaj. Med njimi je širši presledek.

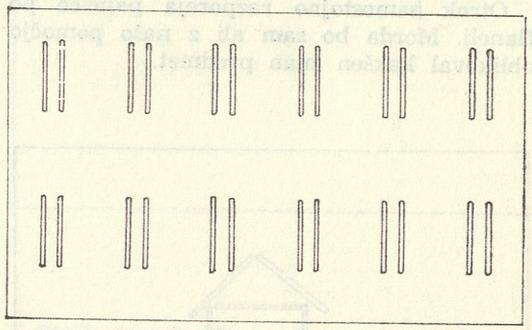

Vajo je treba ponoviti v vodoravnem položaju.

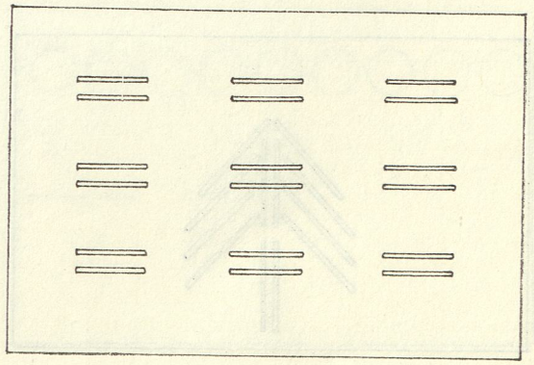

... polaga paličice cik-cak ob zgornji in spodnji rob.

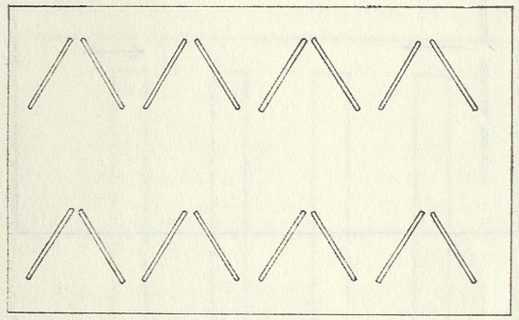

Vajo ponovimo s krajšimi in drobnejšimi paličicami.

Otrok samostojno razporeja paličice po flaneli. Morda bo sam ali z našo pomočjo oblikoval kakšen znan predmet.

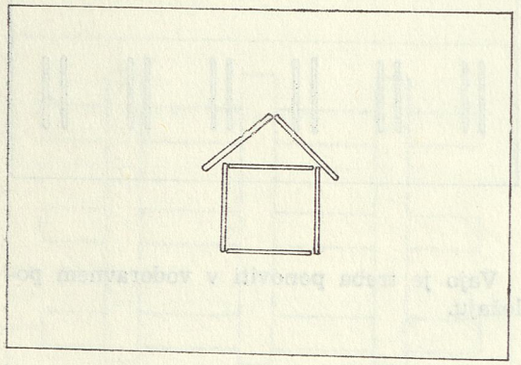

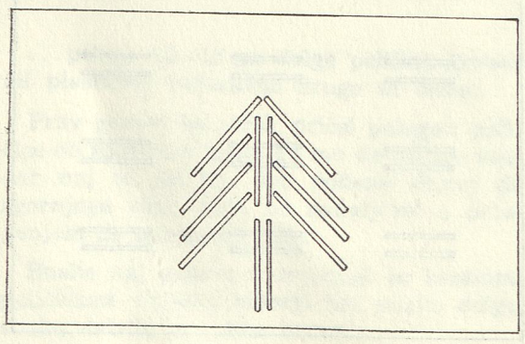

Nadaljujemo z vajami, pri katerih so trakove in paličice nadomestili krogci, ki jih boste doma pripravili tudi vi sami.

Okrogle kartončke porišemo s flomastrom, da izgleda kot žoga in jih bomo tudi poimenovali žoga. Barva kartončkov mora biti taka, da se na podlagi dobro vidi (rumena ali rdeča).

— Otroku damo približno 10 žog, ki jih mora prosto razporediti po ploskvi — flaneli. Otrok pri tem ne bo imel navodil in zato se bo omejil le na del ploskve.

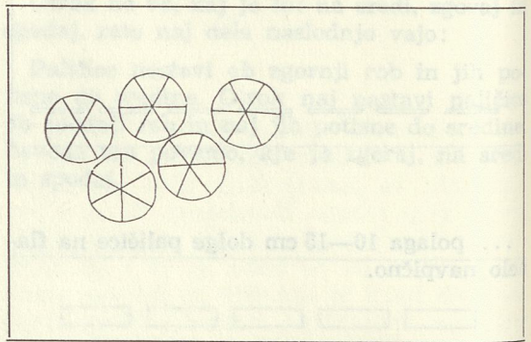

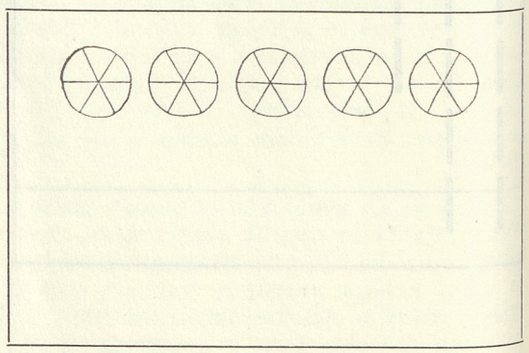

Otrok mora pri polaganju žog videti in uporabiti vso ploskev, zato mu pomagamo:

— Po ploskvi razporedimo zelo majhne koščke mehkega papirja. (Iz zelo ozkega traku narežemo majhne kvadratke.) Na koščke otrok položi žoge.

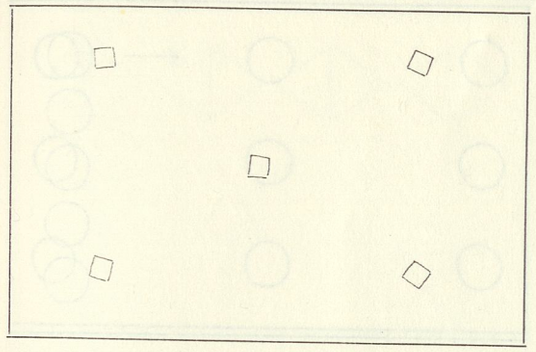

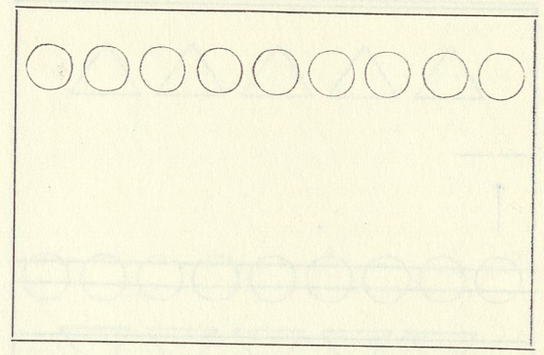

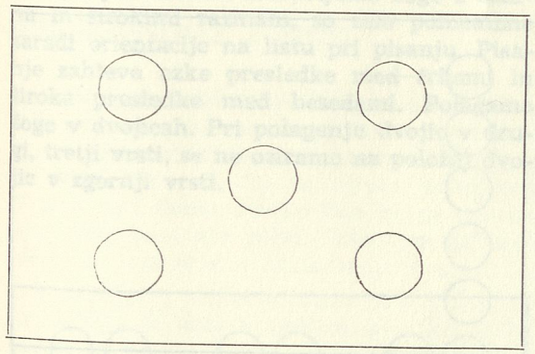

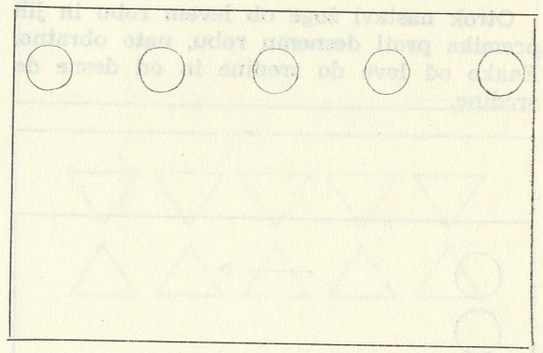

Naslednja vaja zahteva, da otrok sam razporedi žoge po ploskvi.

— Po ploskvi razporedimo žoge približno tako kot pri prejšnji vaji, nato odvzamemo eno žogo, otrok pa jo mora položiti nazaj na mesto, kjer je bila prej. Vajo otežimo tako, da odvzamemo dve žogi, pri posameznikih pa tudi tri in otrok jih mora položiti na prejšnje mesto. Papirčkov ne pustimo na flaneli.

Ko otrok obvlada razporejanje žog po ploskvi, preidemo na naslednje vaje:

— Otrok položi na flanelo liho število žog, recimo 11, mi pa mu nato odstranimo vsako drugo žogo. Tako nastanejo širši razmahi. Enako polagamo na spodnji rob in nato na levi rob.

Otrok premika žogo od zgornjega roba navzdol do sredine, nato jih nastavi na spodnji rob in jih premika navzgor do sredine.

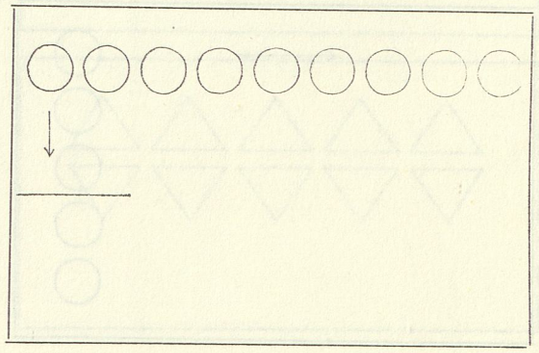

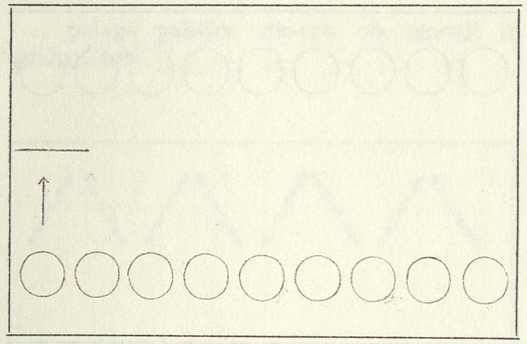

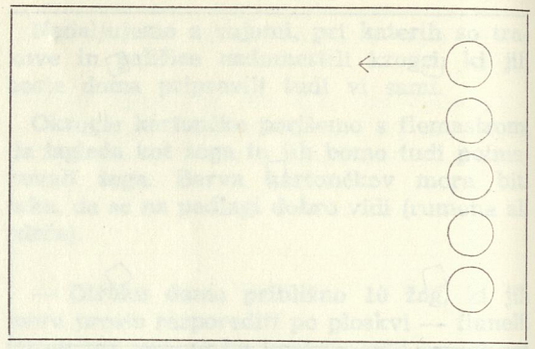

Otrok nastavi žoge ob levem robu in jih premika proti desnemu robu, nato obratno. Enako od leve do sredine in od desne do sredine.

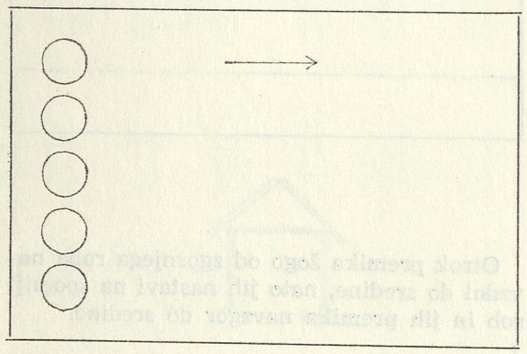

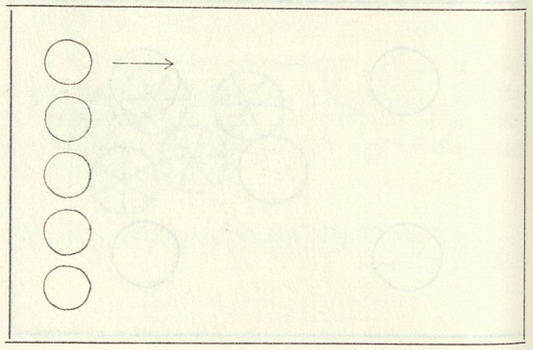

Otrok nastavi žoge v vrste z ozkimi in nato s širokimi razmahi. Žoge morajo biti druga pod drugo. Navajamo ga na ravno vrsto.

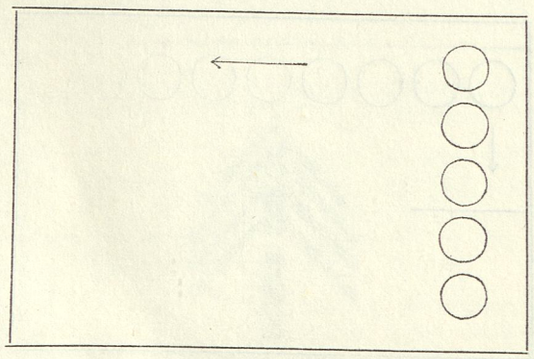

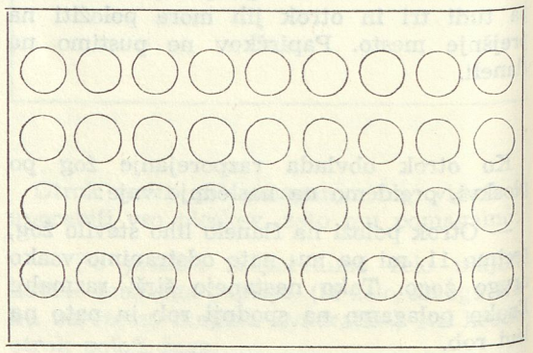

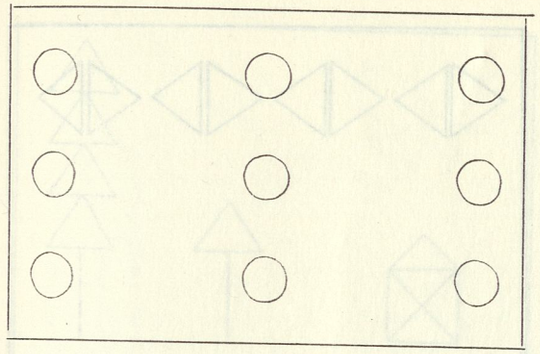

Vaje, pri katerih nastavljamo žoge z ozkimi in širokimi razmahi, so zelo pomembne zaradi orientacije na listu pri pisanju. Pisanje zahteva ozke presledke med črkami in široke presledke med besedami. Polagamo žoge v dvojicah. Pri polaganju dvojic v drugi, tretji vrsti, se ne oziramo na položaj dvojic v zgornji vrsti.

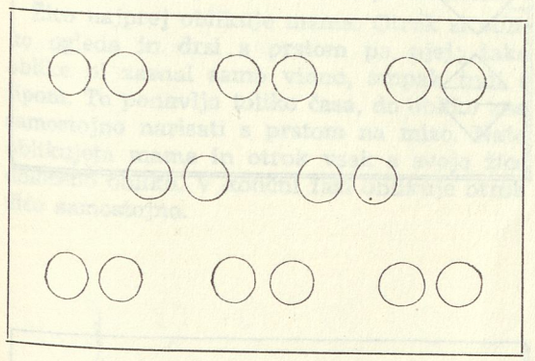

Prav tako kot smo otroku pripravili žoge iz kartona, mu pripravimo trikotne ploščice iz kartona. S temi trikotnimi ploščicami dela otrok, seveda najprej z našo pomočjo, nato pa samostojno naslednje vaje. Pri teh vajah se držimo postopnosti kot je to nakazano s številkami. Pri dvanajsti vaji se boste spomnili še sami nekaterih predmetov, ki jih otrok pozna in se lahko sestavijo iz trikotnih ploščic.

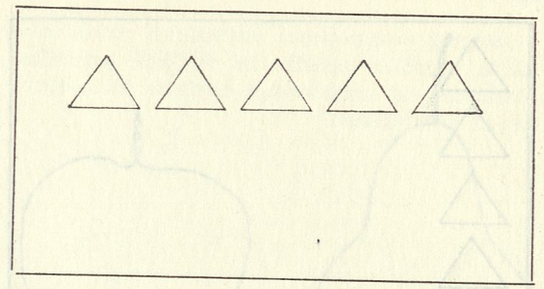

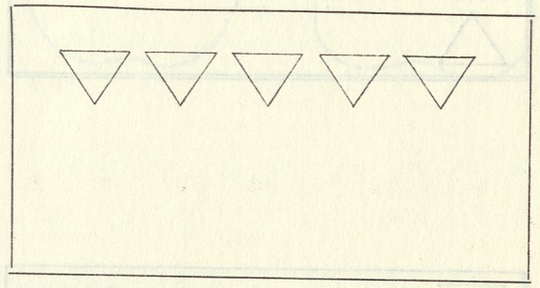

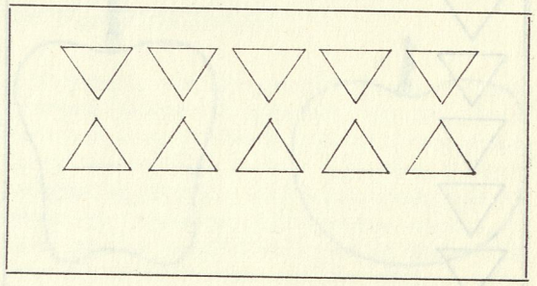

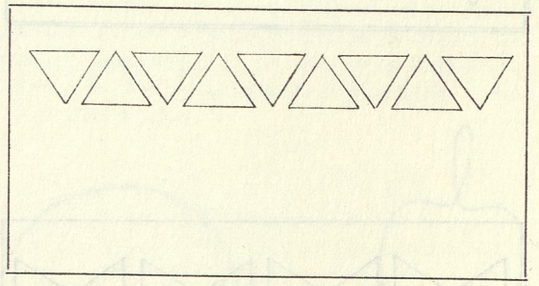

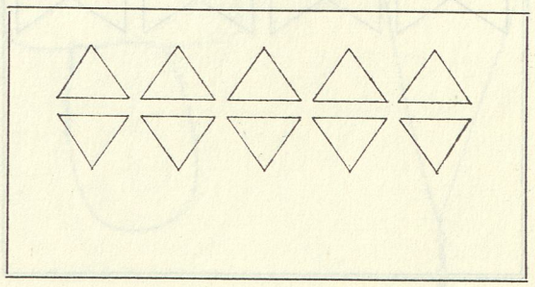

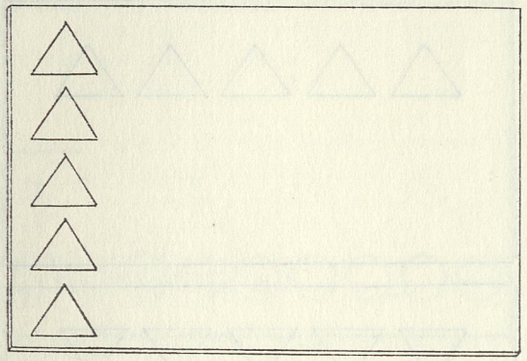

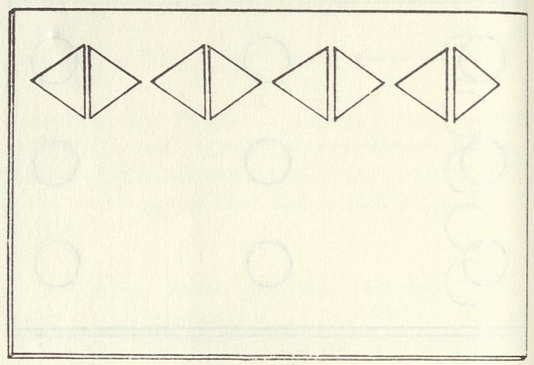

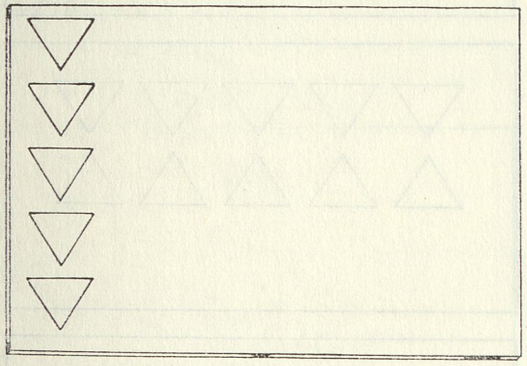

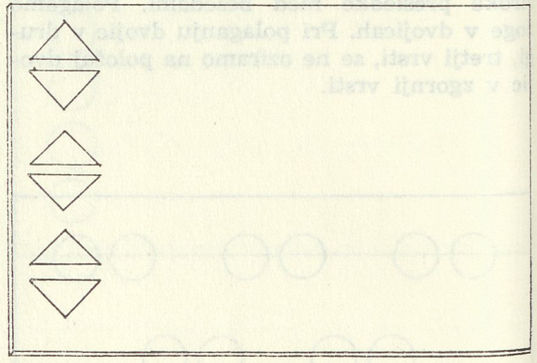

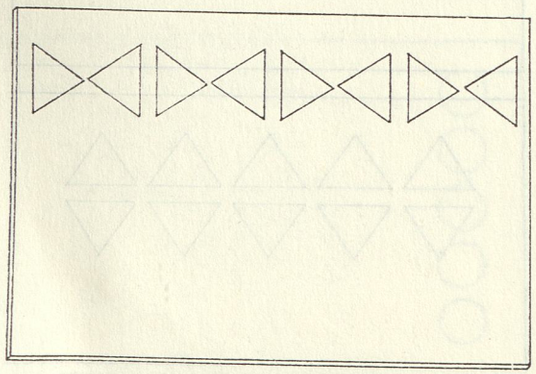

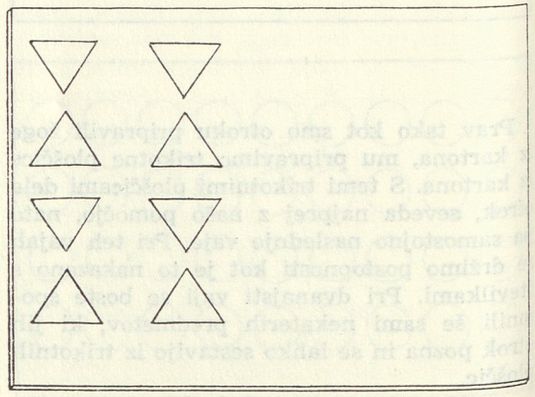

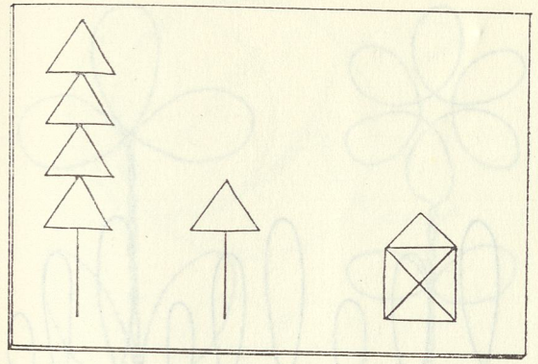

OBLIKOVANJE Z ŽICO

Z otrokom poizkusite oblikovati žico. Najbolj primerna je žica, ki je ovita s plastiko, saj se lahko oblikuje in ni nevarna. Žica naj bo živih barv, da bo za otroka privlačna. V prvi fazi damo otroku žico in ga opazujemo, kaj bo z njo počel. Polagoma pa preidemo na usmerjeno oblikovanje žice.

Žico najprej oblikuje mama. Otrok si obliko ogleda in drsi s prstom po njej; tako oblike ni zaznal samo vidno, ampak tudi s tipom. To ponavlja toliko časa, do obliko zna samostojno narisati s prstom na mizo. Nato oblikujeta mama in otrok vsak s svojo žico določeno obliko. V končni fazi oblikuje otrok žico samostojno.

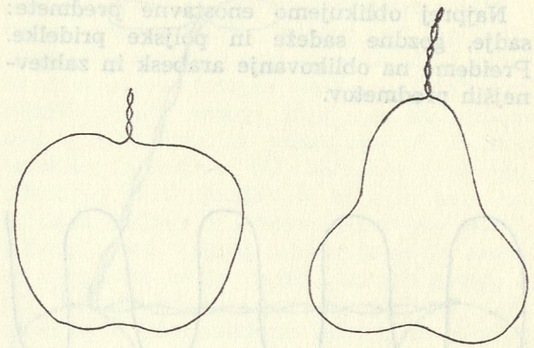

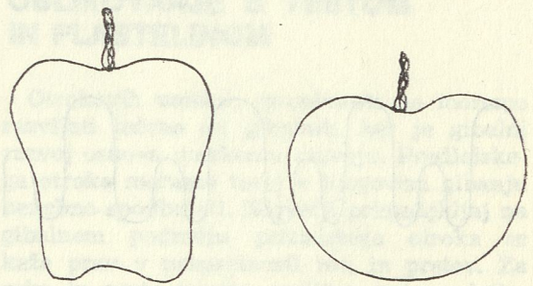

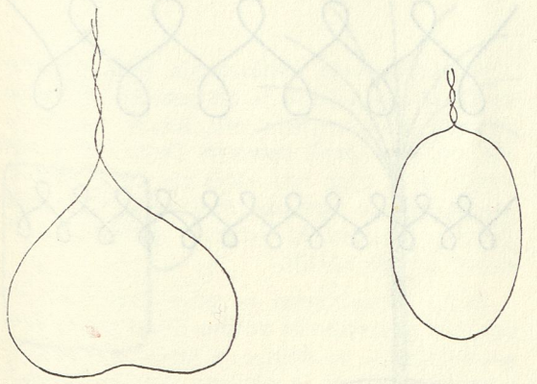

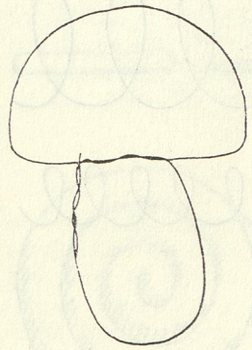

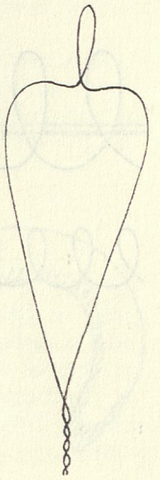

Najprej oblikujemo enostavne predmete: sadje, gozdne sadeže in poljske pridelke. Preidemo na oblikovanje arabesk in zahtevnejših predmetov.

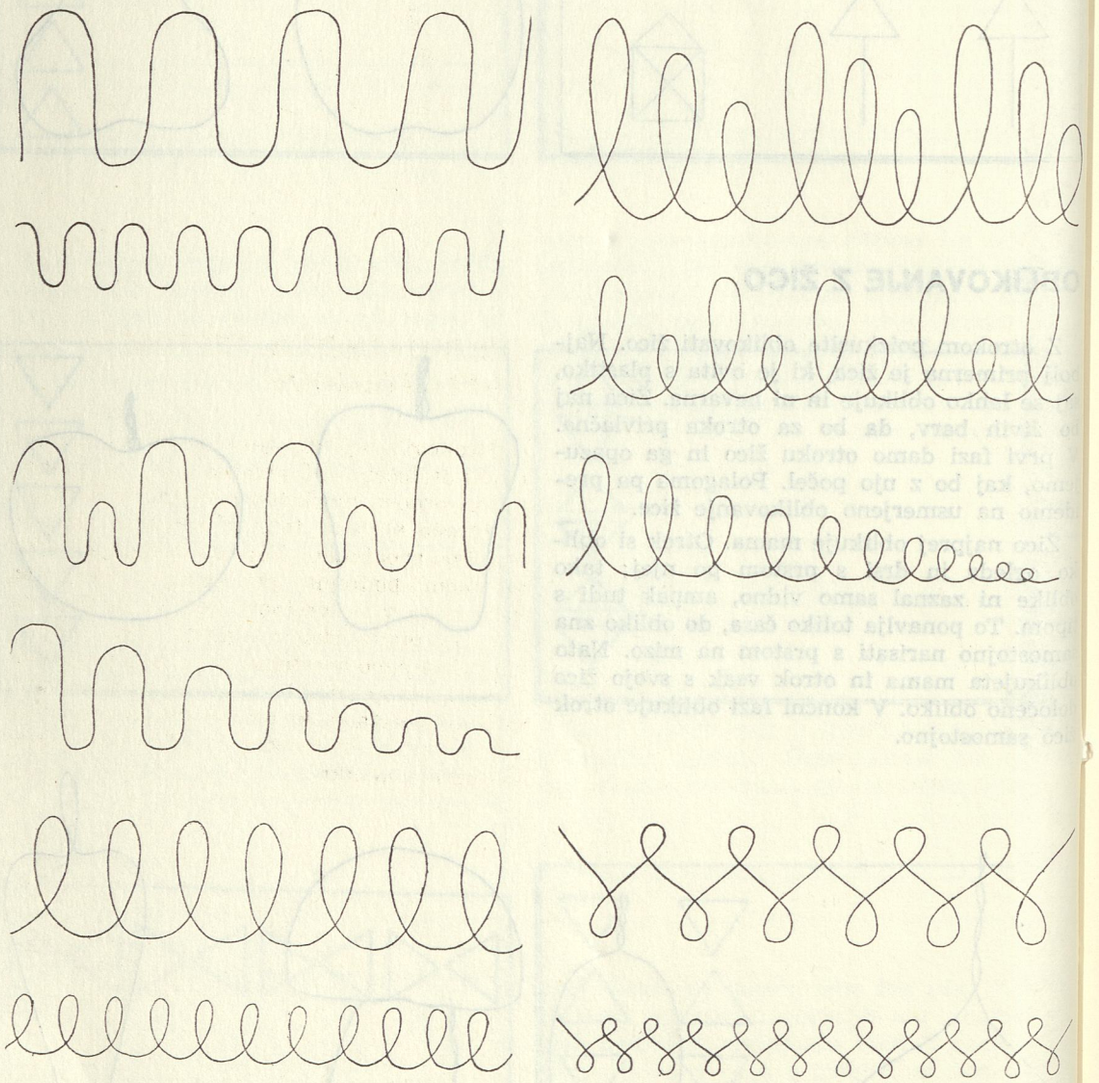

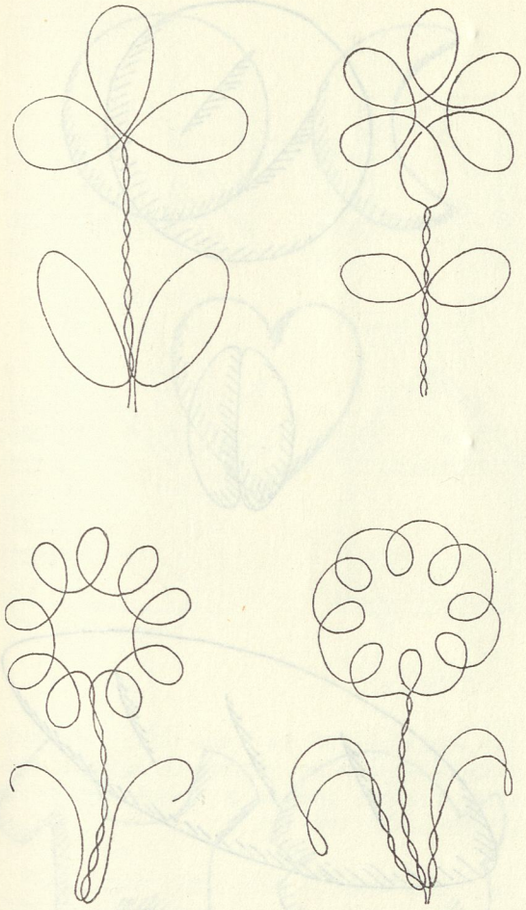

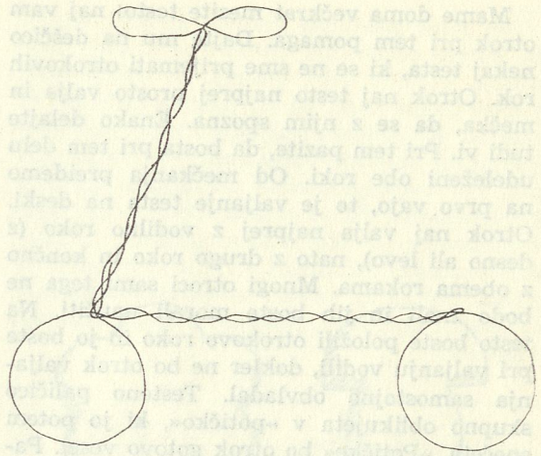

OBLIKOVANJE S TESTOM IN PLASTELINOM

Otrokovih umskih sposobnosti ne moremo razvijati ločeno od gibalnih, ker je gibalni razvoj osnova umskemu razvoju. Predšolskega otroka moramo torej v njegovem gibanju nenehno spodbujati. Največji primanjkljaj na gibalnem področju prizadetega otroka se kaže prav v nespretnosti rok in prstov. Za roke in prste imamo različne vaje, s katerimi razvijamo spretnost in moč, ki je osnova za igro, učenje in delo. Starši že poznate vaje, igre in materiale, ki otroka vsestransko razvijajo, mi pa bi to želeli še dopolniti z naslednjimi napotki:

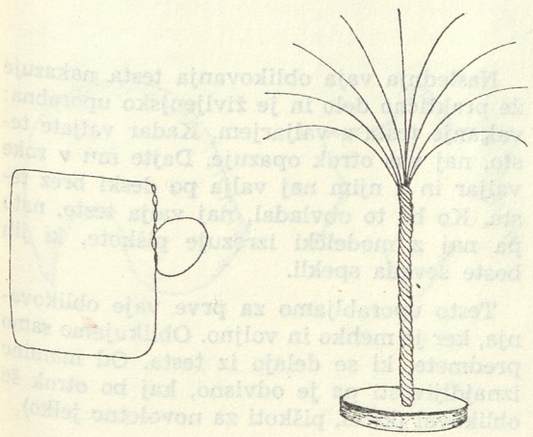

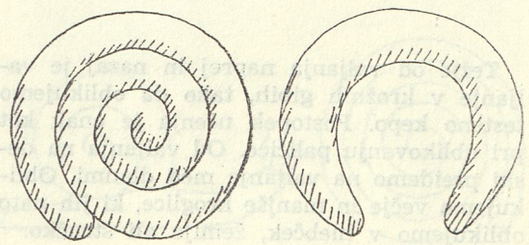

Mame doma večkrat mesite testo; naj vam otrok pri tem pomaga. Dajte mu na deščico nekaj testa, ki se ne sme prijemati otrokovih rok. Otrok naj testo najprej prosto valja in mečka, da se z njim spozna. Enako delajte tudi vi. Pri tem pazite, da bosta pri tem delu udeleženi obe roki. Od mečkanja preidemo na prvo vajo, to je valjanje testa na deski. Otrok naj valja najprej z vodilno roko (z desno ali levo), nato z drugo roko in končno z obema rokama. Mnogi otroci sami tega ne bodo znali in jih boste morali naučiti. Na testo boste položili otrokovo roko in jo boste pri valjanju vodili, dokler ne bo otrok valjanja samostojno obvladal. Testeno paličico skupno oblikujeta v »potičko«, ki jo potem spečeta. »Potičke« bo otrok gotovo vesel. Paličice so lahko krajše in daljše, debelejše in tanjše. Na podoben način oblikujte rogljiče, preste, piškotne obročke.

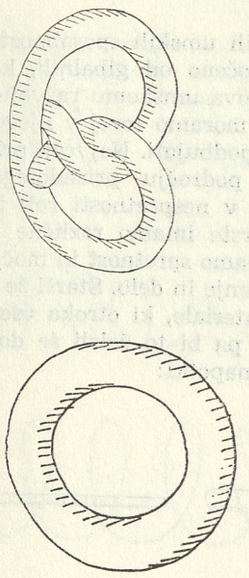

Težje od valjanja naprej in nazaj je valjanje v krožnih gibih, tako da oblikujemo testeno kepo. Postopek učenja je enak kot pri oblikovanju paličice. Od valjanja na deski preidemo na valjanje med dlanmi. Oblikujemo večje in manjše kroglice, ki jih nato oblikujemo v hlebček, žemljo ali štručko.

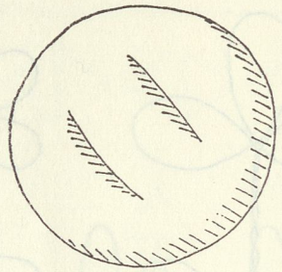

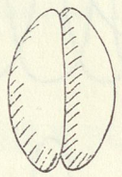

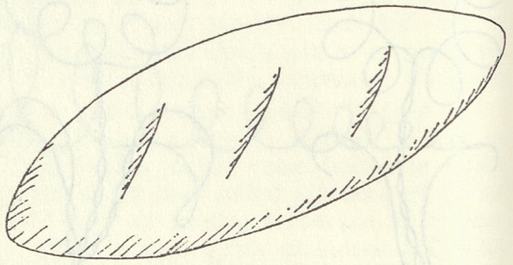

Naslednja vaja oblikovanja testa nakazuje že praktično delo in je življenjsko uporabna: valjanje testa z valjarjem. Kadar valjate testo, naj vas otrok opazuje. Dajte mu v roke valjar in z njim naj valja po deski brez testa. Ko bo to obvladal, naj valja testo, nato pa naj z modelčki izrezuje piškote, ki jih boste seveda spekli.

Testo uporabljamo za prve vaje oblikovanja, ker je mehko in voljno. Oblikujemo samo predmete, ki se delajo iz testa. Od mamine iznajdljivosti pa je odvisno, kaj bo otrok še oblikoval (krofi, piškoti za novoletno jelko).

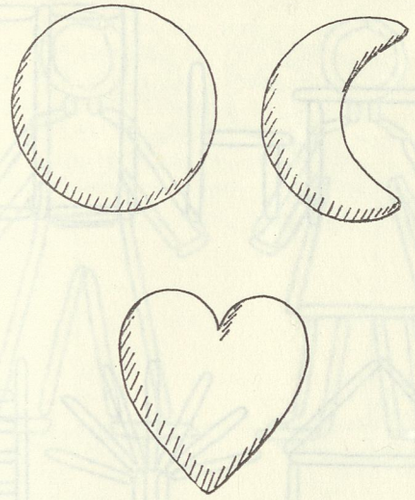

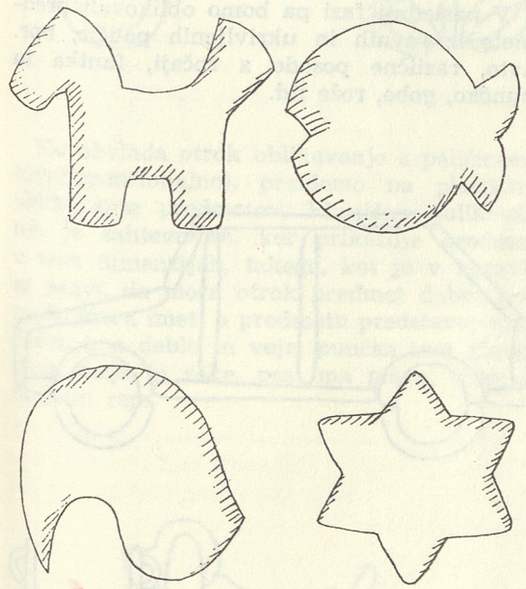

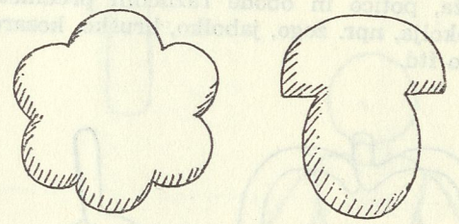

Zahtevnejši material od testa pa je plastelin, s katerim otrok lahko oblikuje tudi zahtevnejše predmete iz svojega okolja. Že vrsto let s pridom uporabljajo plastelin posebno predšolske ustanove, šole na razredni stopnji, otroci pa se z njim zaposlujejo tudi doma. Plastelin kupimo v trgovinah s šolskimi potrebščinami. Pri nakupu pa moramo biti pazljivi glede kvalitete. Uporabljamo lahko le mehak plastelin, ki se ne drobi. Tudi kvaliteten plastelin postane v mrzlem prostoru trd in zato teže uporaben. Pred uporabo ga bomo segreli in zmehčali na ta način, da ga bomo gnetli med dlanmi. Šele ko bo mehak, ga damo otroku.

Duševno moten otrok — posebno v predšolski dobi — ne bo mogel samostojno oblikovati predmetov iz plastelina, zato ga moramo oblikovanja naučiti. Začeli bomo z najenostavnejšimi vajami.

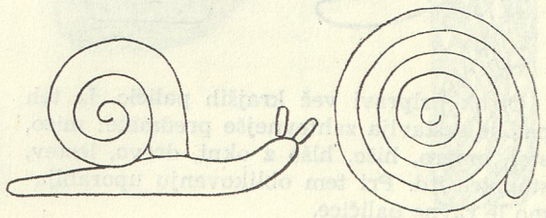

Na mizo položimo deščico ali trši karton in kepico plastelina. Otrok naj z iztegnjeno dlanjo vodilne roke (desne ali leve) valja kepico toliko časa, da bo nastala paličica ali svaljek. Ko obvlada valjanje z eno roko, preidemo na valjanje večje kepe z obema rokama. Pri valjanju otroku pomagamo oziroma kontroliramo, da je pritisk rok na plastelin enakomeren po vsej dolžini paličice. Iz paličice začnemo oblikovati enostavne predmete: polža, potico in obode različnih predmetov iz okolja, npr. žogo, jabolko, hruško, kozarec, luno itd.

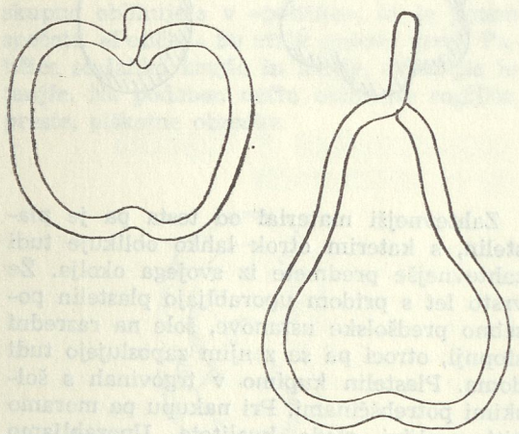

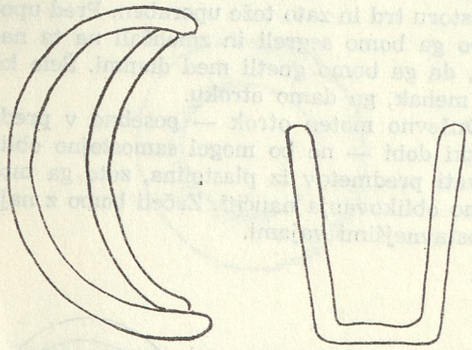

Otrok pripravi več krajših paličic. Iz teh paličic sestavlja zahtevnejše predmete: mizo, stol, omaro, hišo, hišo z okni, drevo, lestev, stopnice itd. Pri tem oblikovanju uporabljamo le ravne paličice.

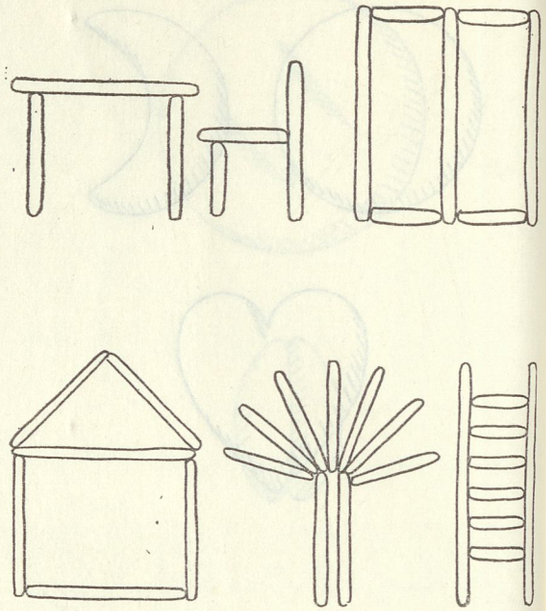

V naslednji fazi pa bomo oblikovali predmete iz ravnih in ukrivljenih paličic, npr. avto, različne posode z ročaji, fantka in punčko, gobo, rože itd.

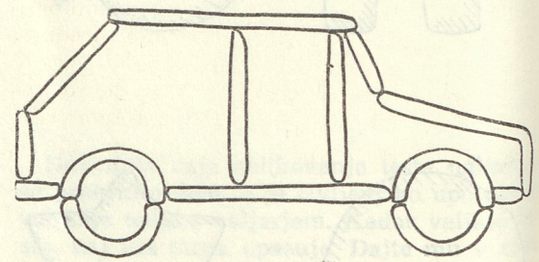

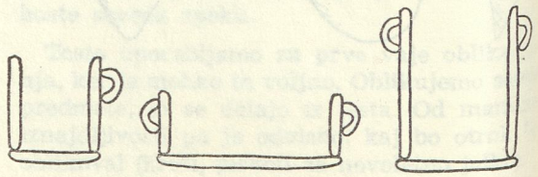

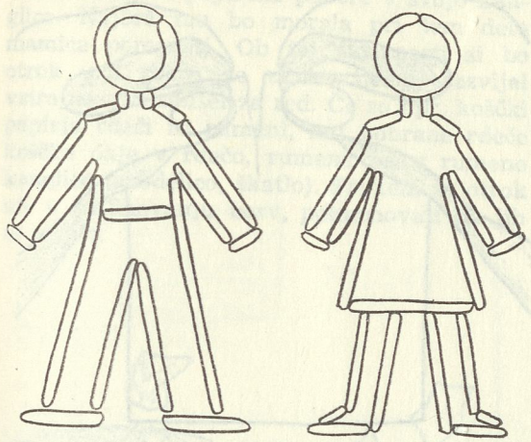

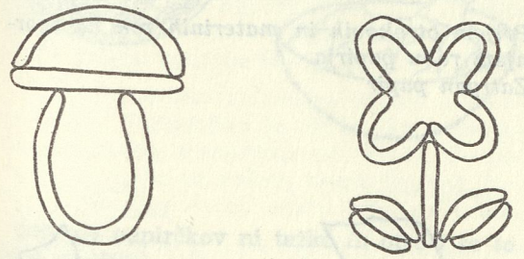

Ko obvlada otrok oblikovanje s paličicami (dvodimenzionalno), preidemo na plastično oblikovanje predmetov. Plastično oblikovanje je zahtevnejše, ker prikazuje predmet v treh dimenzijah, takega, kot je v naravi, se pravi, da mora otrok predmet dobro poznati, mora imeti o predmetu predstavo; npr. drevo ima deblo in veje, punčka ima glavo, trup, noge in roke, pes ima glavo, trup, 4 noge in rep.

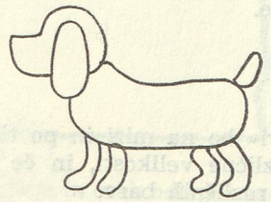

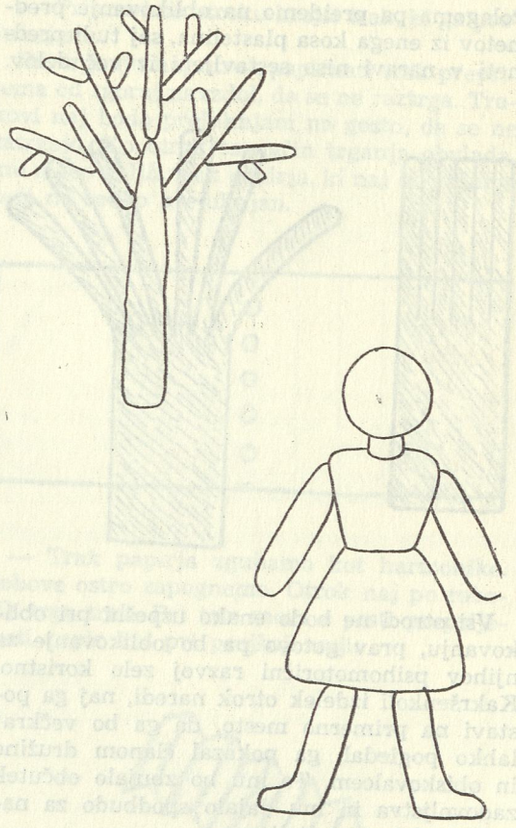

V 1. fazi, ko je otrok ploskovno oblikoval, so bili predmeti sestavljeni iz posameznih delov. Tako bo tudi v začetku plastičnega oblikovanja, ker je to za otroka veliko laže.

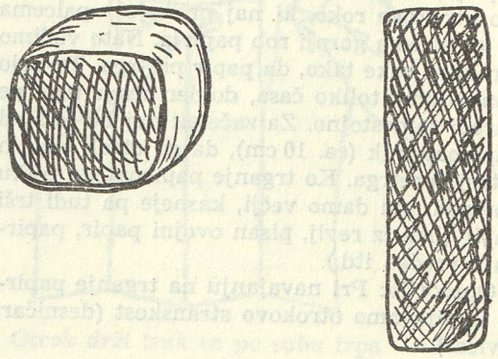

Polagoma pa preidemo na oblikovanje predmetov iz enega kosa plastelina, saj tudi predmeti v naravi niso sestavljeni iz več delov.

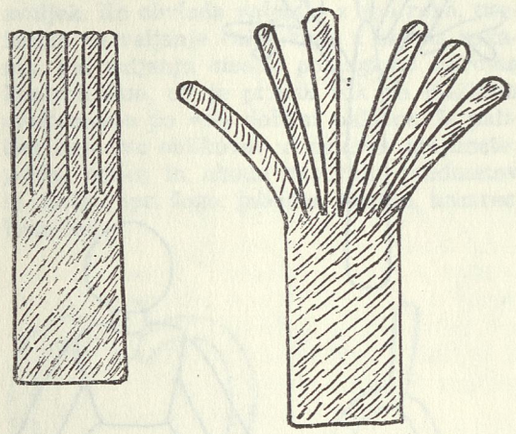

Vsi otroci ne bodo enako uspešni pri oblikovanju, prav gotovo pa bo oblikovanje za njihov psihomotorični razvoj zelo koristno. Kakršenkoli izdelek otrok naredi, naj ga postavi na primerno mesto, da ga bo večkrat lahko pogledal, ga pokazal članom družine in obiskovalcem. To mu bo zbujalo občutek zadovoljstva in mu dajalo spodbudo za nadaljnje delo s plastelinom.

TRGANJE PAPIRJA

Najprej naj otrok prosto, kot more in zna, trga mehak (klobučni, časopisni) papir.

Naslednja vaja zahteva pravilno držanje papirja, ki ga bomo pretrgali: Z rokami držimo otrokove roke, ki naj primejo s palcema in kazalcema gornji rob papirja. Nato vodimo otrokove roke tako, da papir pretrga. To vajo ponavljamo toliko časa, dokler otrok tega ne naredi samostojno. Za začetek naj bo to širši papirnat trak (ca. 10 cm), da ga otrok laže in hitreje pretrga. Ko trganje papirnatega traku obvlada, mu damo večji, kasneje pa tudi trši papir (listi iz revij, pisan ovojni papir, papirnate vrečke itd.).

Opozorilo: Pri navajanju na trganje papirja upoštevamo otrokovo stranskost (desničar, levičar).

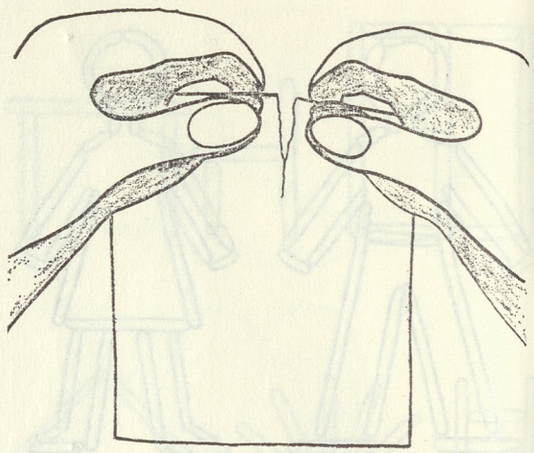

Prijem otrokovih in materinih rok na zgornjem robu papirja
Zatrgan papir

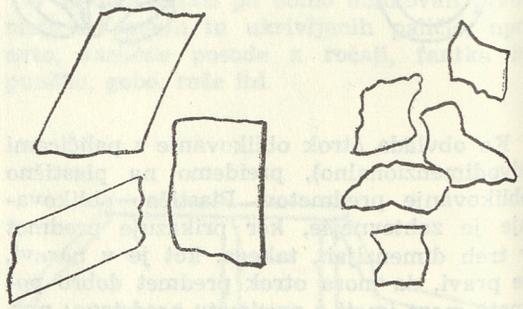

Kosi papirja *Koščki papirja*

Pri trganju papirja nastanejo manjši kosi različnih oblik. Te kose naj otrok raztrga na še manjše koščke.

Pri tej »igri« bo na mizi in po tleh polno papirčkov različne velikosti, in če je papir barvast, tudi različnih barv.

Otrok naj te papirčke pobere v svojo kanglico. Najbrž mu bo morala pri tem delu mamica pomagati. Ob tej aktivnosti si bo otrok uril prste, se učil prijema, razvijal vztrajnost in smisel za red. Če so npr. koščki papirja rdeči in rumeni, naj pobrane rdeče koščke daje v rdečo, rumene pa v rumeno kanglico (skodelico, škatlo). Pri tem se otrok uri v razlikovanju barv, poimenovati pa jih ni nujno.

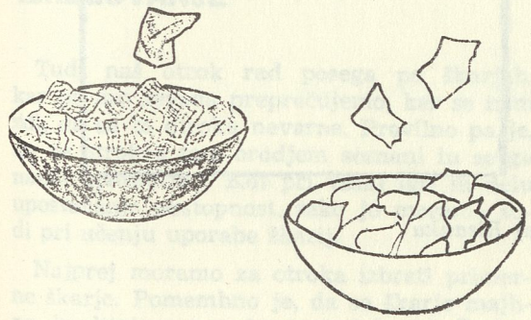

Trganje papirčkov ni težko in otroci se to hitro naučijo.

Naslednja vaja pa je težja: Trganje papirnatih trakov.

Ta vaja ima več težavnostnih stopenj:

— Otroku pripravimo približno 10 cm širok in ne predolg papirnat trak. Na začetku utrdimo prijem papirnatega traku, kot prikazujeta prvi dve skici. Od papirnatega traku otrok trga ožje trakove.

Opozorilo: Otrok z dominantno levo reko bo trgal trakove od leve proti desni.

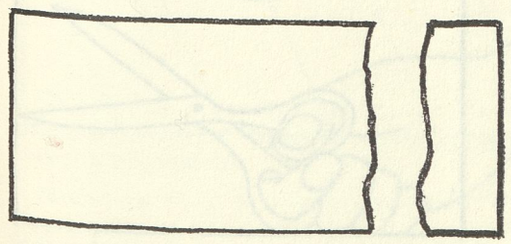

Trak papirja in ozek odtrgan trak

— Pripravimo otroku krajši trak, ki ga preluknjamo.

Pri trganju naj otrok papirnati trak prepriјema od zgoraj navzdol, da se ne raztrga. Trakovi naj bodo preluknjani na gosto, da se ne zatrgajo. Ko otrok ta način trganja obvlada, mu damo daljši trak papirja, ki naj bo kasneje bolj na redko preluknjan.

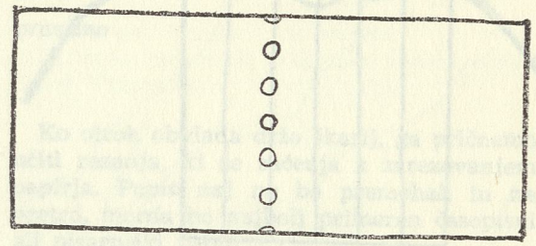

— Trak papirja zgubamo kot harmoniko. Robove ostro zapognemo. Otrok naj po robovih trga trak. Pri tem mora s prsti prepriјemati papir kot pri prejšnji vaji.

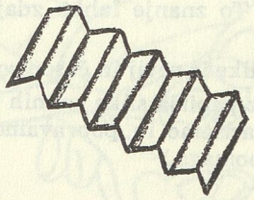

a) *Zguban trak v harmoniko*

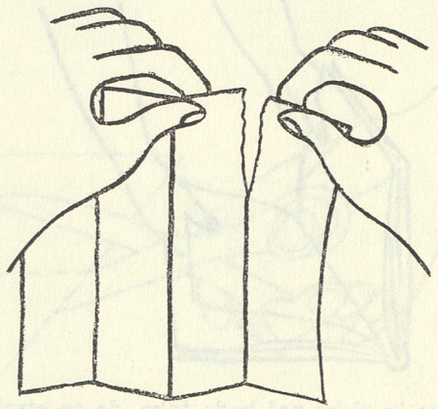

b) *Otrok drži trak in po robu trga*

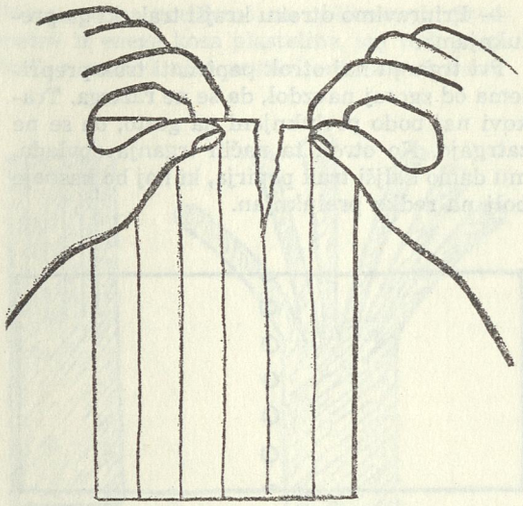

Otrok trga papirnat trak po narisanih navpičnih črtah.

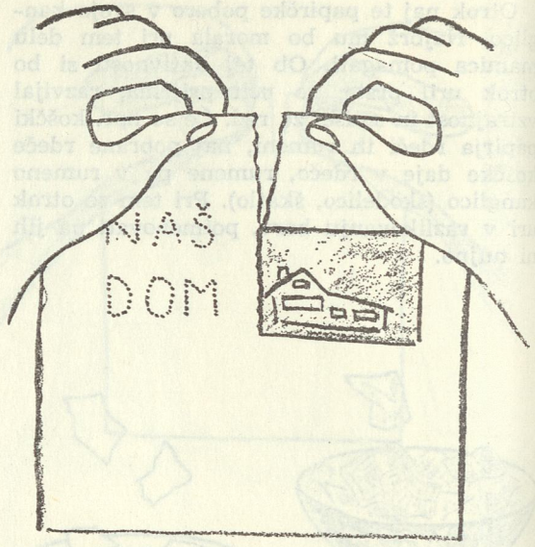

a) *Risanka*

Pri opisanih vajah se je otrok naučil trganja papirja. To znanje lahko zdaj praktično uporabi:

Trga naj slike iz revij in časopisov.

Trga naj iz papirja slike znanih predmetov, ki mu jih narišemo in pobravamo. (Pri tem nam lahko pomaga.)

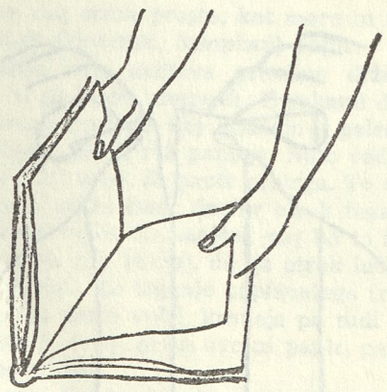

Slike in risbe naj bodo take, da so otroku všeč.

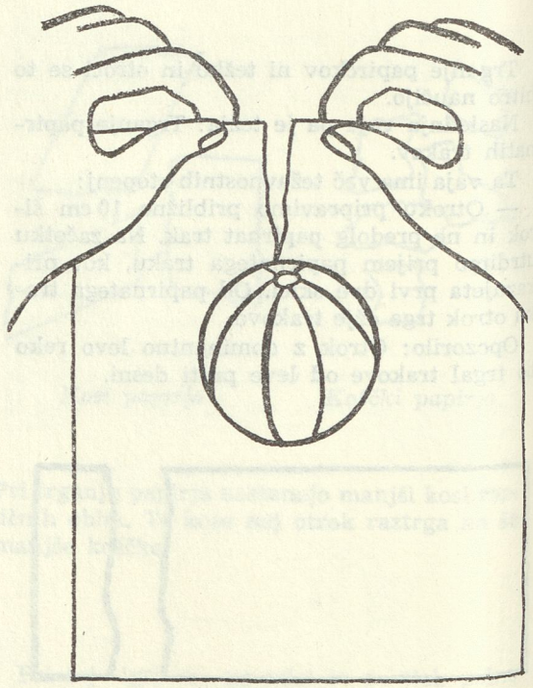

b) *Žoga*

Končno pa naj se otrok uči iztrgati slike različnih predmetov iz revij.

Iztrganih slik predmetov ne zavržemo, ker je to otrokovo delo, ampak jih z njegovim sodelovanjem nalepimo v risalni blok.

IZREZOVANJE

Tudi naš otrok rad posega po škarjah, kar pa mu seveda preprečujemo, ker se nam zdi, da so za otroka nevarne. Pravilno pa je, da se otrok s tem orodjem seznani in se ga nauči uporabljati. Kot pri vsaki igri in delu upoštevamo postopnost, tako jo moramo tudi pri učenju uporabe škarij.

Najprej moramo za otroka izbrati primerne škarje. Pomembno je, da so škarje majhne, kvalitetne, z zaokroženimi kraki. Če bomo dali otroku prevelike, premajhne ali skrhane škarje, se ne bo naučil pravilno rezati.

Če dobi otrok v roke škarje in poskuša rezati brez navodil, bo držal škarje s palcem in kazalcem — torej napačno. Ta napačni prijem škarij moramo toliko časa popravljati, da se jih nauči držati pravilno: s palcem in sredincem, kazalec pa je za oporo spodnjemu kraku škarij. Spodnja dva prsta pa se avtomatično pokrčita ob dlan.

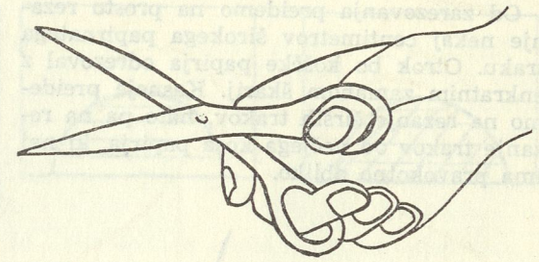

pravilno

Ko otrok obvlada držo škarij, ga pričnemo učiti rezanja, ki se začenja z zarezovanjem papirja. Papir naj ne bo premehak in ne pretrd, morda bo najbolj primeren časopisni ali pisarniški papir.

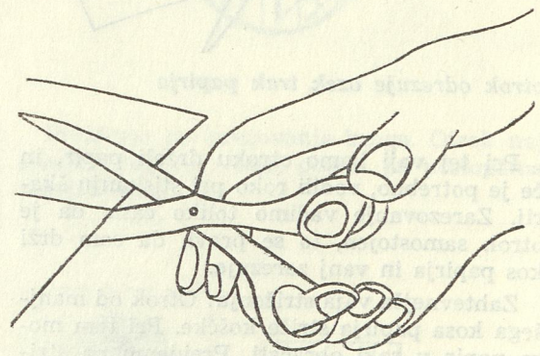

zarezovanje s pomočjo

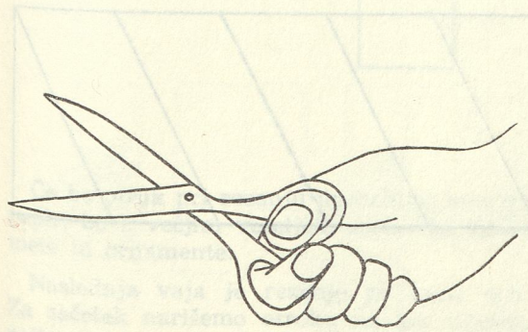

nepravilno

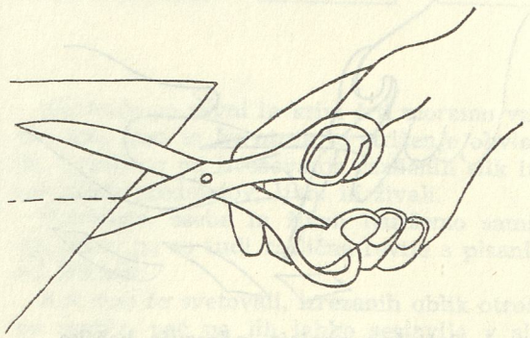

samostojno

Od zarezovanja preidemo na prosto rezanje nekaj centimetrov širokega papirnatega traku. Otrok bo koščke papirja odrezoval z enkratnim zamahom škarij. Kasneje preidemo na rezanje širših trakov, nato pa na rezanje trakov od večjega kosa papirja, ki naj ima pravokotno obliko.

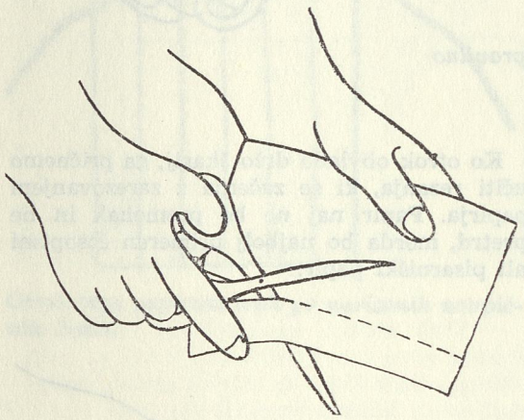

otrok odrezuje ozek trak papirja

Pri tej vaji bomo otroku držali papir, in če je potrebno, vodili roko pri stiskanju škarij. Zarezovanje vadimo toliko časa, da je otrok samostojen, to se pravi, da sam drži kos papirja in vanj zarezuje.

Zahtevnejša vaja striženja: Otrok od manjšega kosa papirja striže koščke. Pri tem mora papir v roki obračati. Preidemo na striženje koščkov od večjega kosa papirja.

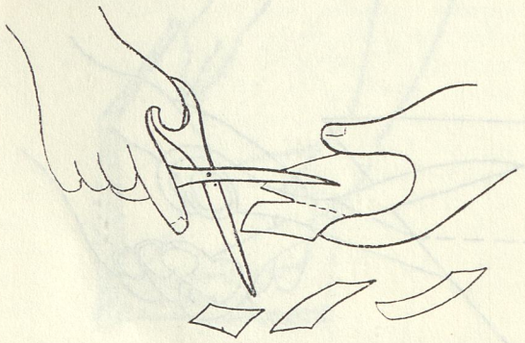

otrok drži kos papirja, odrezuje koščke, nekaj je že odrezanih

Na približno 5—6 cm širok trak papirja zarišemo vzporedne črte v razdalji 3 cm. Otrok naj po črtah reže trakove.

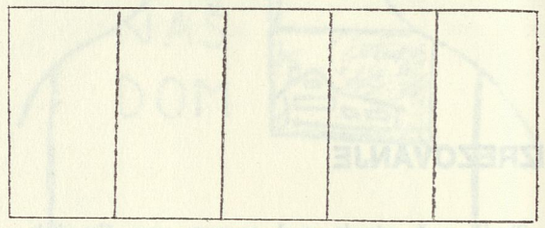

Kasneje reže po črti daljše in ožje trakove. Za boljše obvladovanje papirja in škarij v rokah naj otrok reže poševne trakove.

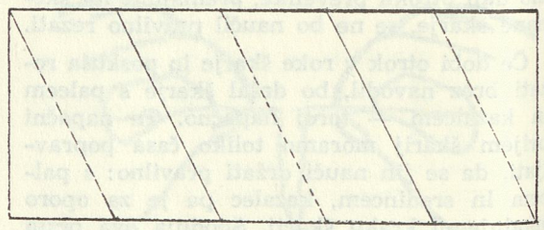

Tehniko striženja po črti lahko utrjujemo in nadaljujemo na sledeči način:

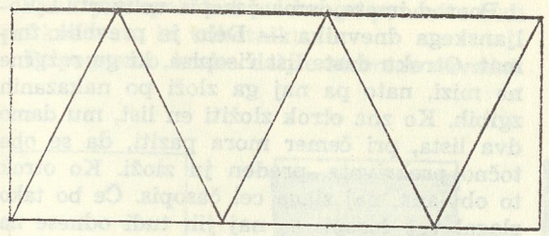

papirnati trak z zlomljeno črto

Trikotnike, ki jih bo otrok narezal, uporabi za sestavljanje oblik.

Tako pride do različnih oblik, s katerimi sestavlja znane predmete in enostavne ornamente.

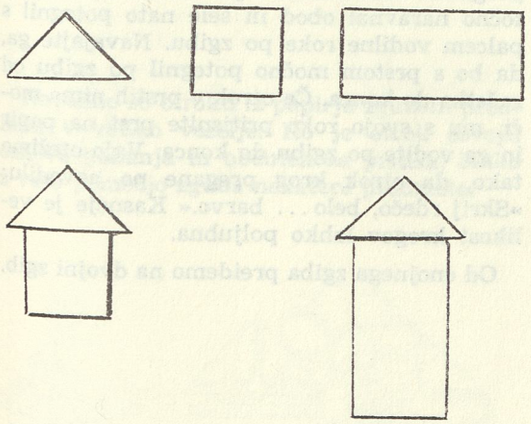

Če bo otrok pri rezanju uporabljal barvast papir, bo z večjim veseljem sestavljal predmete in ornamente.

Naslednja vaja je rezanje po krivi črti. Za začetek narišemo otroku na kos papirja polkrožno črto, po kateri otrok reže in izreže polkrog.

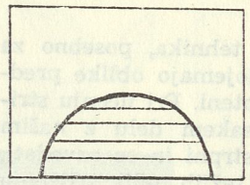

narisan polkrog na kosu papirja

Iz dveh izrezanih polkrogov lahko sestavi krog. Priporočamo barvast papir.

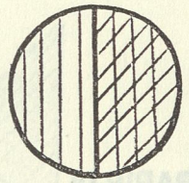

Preidemo na izrezovanje kroga. Otrok naj izrezuje najprej večje, potem pa postopoma manjše kroge.

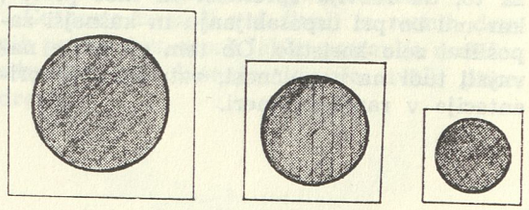

Striženje po ravni in krivi črti moramo vaditi dalj časa in ko otrok to striženje obvlada, preidemo na izrezovanje različnih slik in narisanih predmetov, ljudi in živali.

Predmete, osebe in živali narišemo sami, uporabne pa so tudi različne revije s pisanimi slikami.

Kot smo že svetovali, izrezanih oblik otrok ne zavrže, pač pa jih lahko sestavlja v situacije in lepi v poseben zvezek.

Nasvet:

Striženje je težavna tehnika, posebno za tiste otroke, ki težko dojemajo oblike predmetov ali so gibalno moteni. Pri učenju striženja, tako kot pri vsakem delu z našim otrokom, moramo biti strpni in se zavedati, da nekateri naši otroci težjih oblik striženja ne bodo mogli osvojiti.

Od vsega začetka vadimo vodilno roko, ki je navadno desna, včasih pa tudi leva. Otroka ne smemo preusmerjati, pač pa bomo vadili striženje z roko, ki je vodilna. Tudi, ko mu pomagamo, uporabljamo sami desno ali levo roko, odvisno od vodilne roke otroka.

GUBANJE PAPIRJA

Gubanje papirja je spretnost, ki se je bo otrok sam težko naučil, prav gotovo pa se je ne bo naučil v predšolski dobi. Pri tej tehniki ne gre samo za to, da bi se otrok naučil gubati določene predmete (kozarec, letalo, vojaško kapo, ladjico, živali v zgibu itd.), pač pa tudi za to, da razvija spretnost in moč prstov, kar mu bo pri usposabljanju in kasnejši zaposlitvi zelo koristilo. Ob tem ga boste navajali tudi na natančnost, vztrajnost in orientacijo v različne smeri.

Povsod imate doma časopis velikosti Ljubljanskega dnevnika — Delo je prevelik format. Otroku daste list čisopisa, ki ga razgrne na mizi, nato pa naj ga zloži po nakazanih zgibih. Ko zna otrok zložiti en list, mu damo dva lista, pri čemer mora paziti, da se oba točno prekrivata, preden ju zloži. Ko otrok to obvlada, naj zlaga cel časopis. Če bo tako zlagal več časopisov, naj jih tudi odnese na za to določeno mesto.

Preidemo na gubanje likov. Otroku boste izrezali nekaj pravilnih krogov s približnim premerom 20 cm. Na eni strani naj ostanejo beli, na drugi strani pa jih pobarvate vsakega z drugo barvo — rdečo, rumeno, zeleno, modro . . .

Izrezan krog samo preganete čez polovico. Polovici se morata točno prekrivati. Zganjene kroge otrok odpira in zapira, pri tem pa mu pomagamo, da ugotovi različnost barv. Krog morate zganiti tako, da je znotraj bel, zunaj pa pač določene barve. Če je otrok sposoben, naj barvo tudi poimenuje.

Pri naslednji vaji naj otrok poskuša krog preganiti sam. Pri tem pazite, da bo najprej točno naravnal obod in šele nato potegnil s palcem vodilne roke po zgibu. Navajajte ga, da bo s prstom močno potegnil po zgibu od začetka do konca. Če otrok v prstih nima moči, mu s svojo roko pritisnite prst na papir in ga vodite po zgibu do konca. Vajo otežimo tako, da otrok krog pregane po navodilu: »Skrij rdečo, belo . . . barvo.« Kasneje je velikost krogov lahko poljubna.

Od enojnega zgiba preidemo na dvojni zgib.

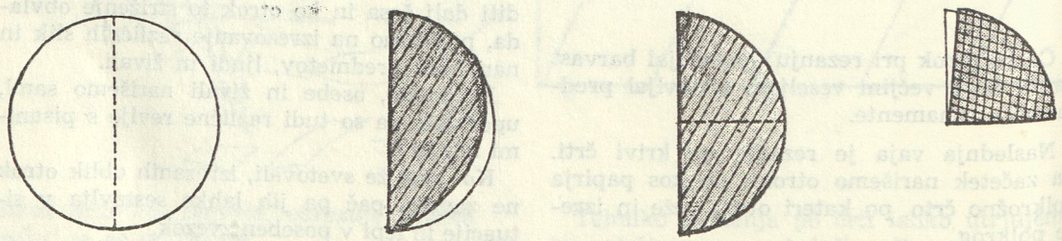

Enak postopek kot pri krogu ponovite tudi pri kvadratu in trikotniku.

Pripognemo krake daljše stranice navzdol.

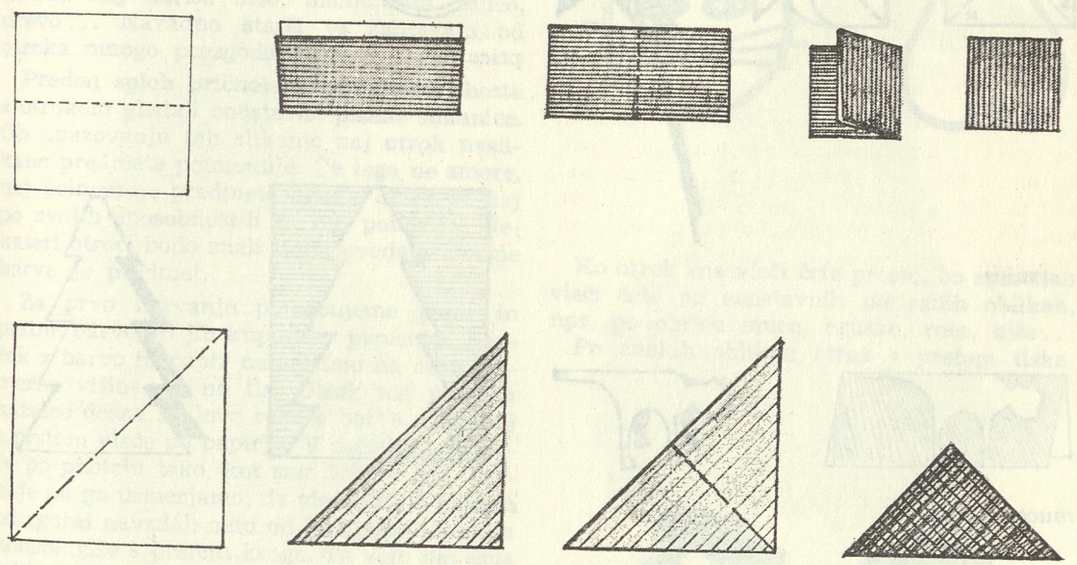

Navadno so otroku iz papirja zgubani predmeti v veliko veselje. Ko je otrok osvojil osnove gubanja in občutek za pritisk, lahko z vašo pomočjo zguba nekatere predmete.

Papir v enojnem zgibu lahko kombiniramo z risanjem in izrezovanjem in tako dobimo stoječe živali in druge predmete.

Če boste izrezali več živali in raznih drugih predmetov, otrok lahko postavlja različne situacije, npr. hišo in domače živali, ptice, drevesa . . .

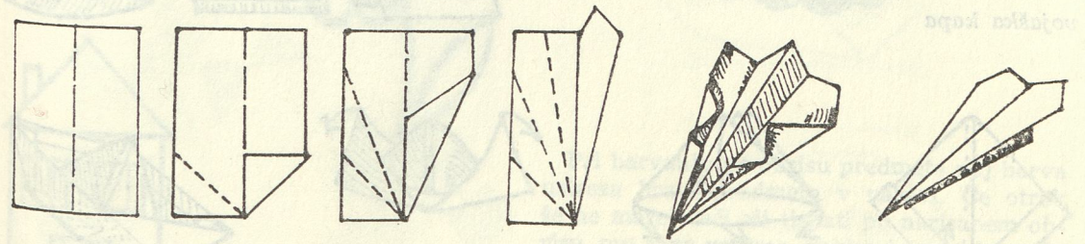

letalo

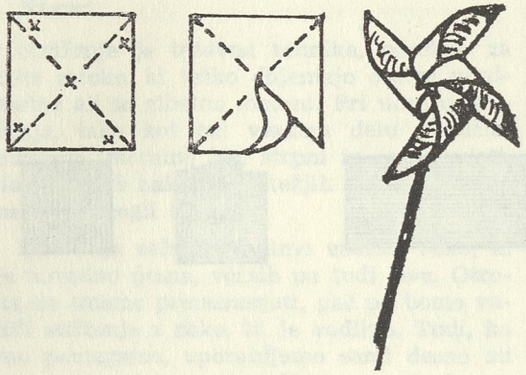

vetrnica

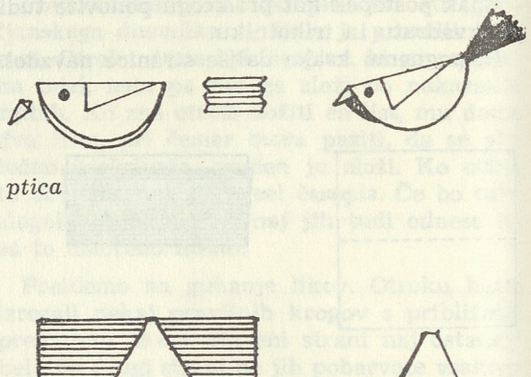

ptica

muca

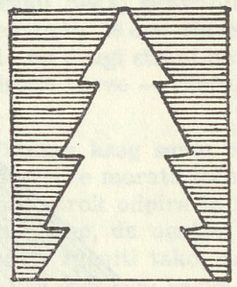

smreka

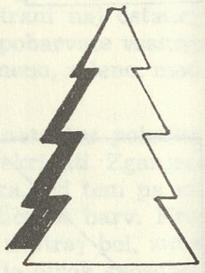

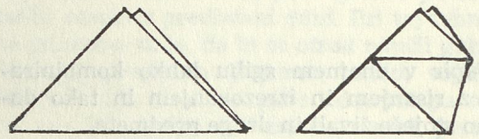

kozarec

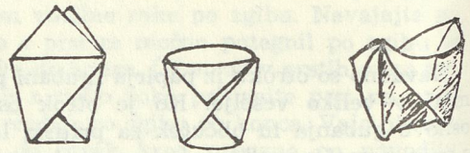

vojaška kapa

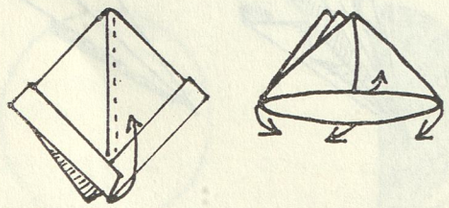

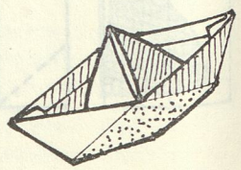

ladja, ki jo izpeljete iz vojaške kape

BARVANJE IN TISKANJE

Vsak otrok rad poseže po barvnikih in papirju. Čim starši to opazijo, že spodbujajo otroka naj nariše hišo, mamo, ata, muco, drevo... Navadno starši to zahtevajo od otroka mnogo prezgodaj.

Preden sploh pričnete z barvanjem, boste z otrokom gledali enostavne pisane slikanice. Ob opazovanju teh slikanic naj otrok naslikane predmete poimenuje. Če tega ne zmore, naj poimenuje predmete mama, otrok pa naj po svojih sposobnostih za njo ponavlja. Nekateri otroci bodo znali tudi povedati, kakšne barve je predmet.

Za prvo barvanje potrebujemo papir in prstne barve, ki jih kupimo v papirnici. Lonček z barvo in papir namestimo na mizo primerne višine ali na tla. Otrok naj pomaka kazalec desne ali leve roke v barvo, nato naj s prstom vleče po papirju. V začetku naj vleče po papirju tako, kot sam želi in zna, kasneje pa ga usmerjamo, da vleče črte s prstom od zgoraj navzdol, nato od leve proti desni in končno riše s prstom kroge. Te vaje naj dela toliko časa, da se bo naučil pravilnega pomakanja prsta v barvo in vleči s prstom po papirju. Od vlečenja črt preidemo na tiskanje pik z enim in nato z več prsti.

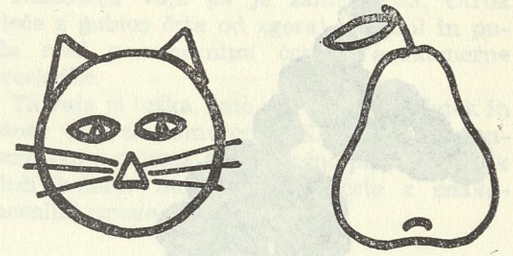

Ko otrok zna vleči črte prosto, bo sposoben vleči črte po enostavnih narisanih oblikah, npr. po obrisu muce, hruške, rože, hiše... Po enakih oblikah otrok s prstom tiska.

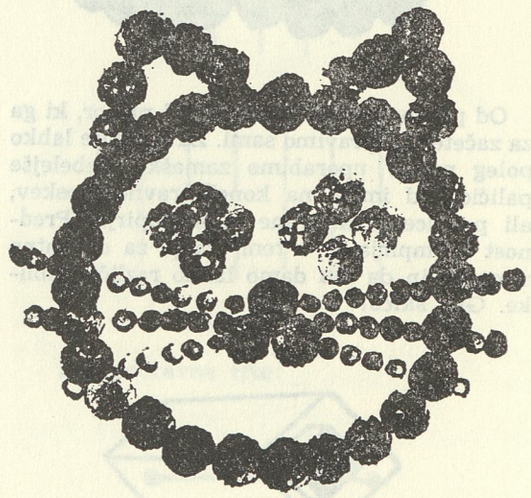

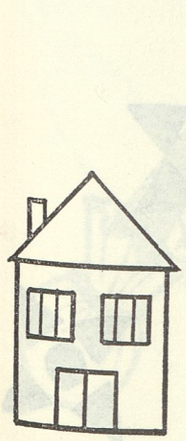

Pri barvanju po obrisu predmeta naj barva ustreza bravi predmeta v naravi. Če otrok še ne more vleči ali tiskati po narisanem obrisu, mu roko vodimo, dokler je potrebno. Na samostojno barvanje in tiskanje sheme predmeta preidemo po posnemanju, kot kaže skica:

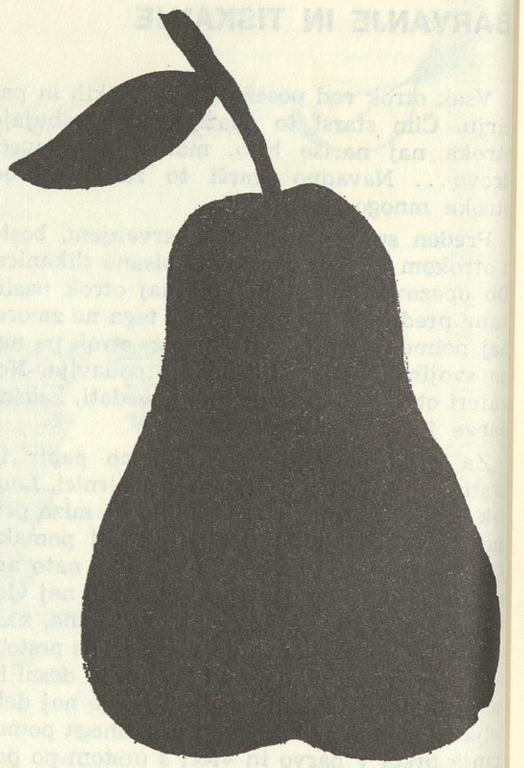

Od prstov preidemo na risalni pribor, ki ga za začetek pripravimo sami. Za tiskanje lahko poleg prstov uporabimo zamaške, debelejše paličice, ki imajo na koncih ravno ploskev, ali paličice, oblikovane iz krompirja. Prednost krompirja je v tem, da je za enkratno uporabo in da mu damo lahko različne oblike. Glej skico!

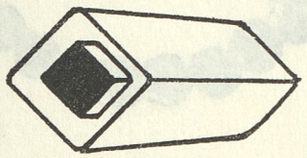

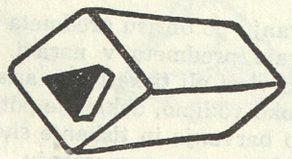

Vaje z zamaški, paličicami in krompirjem delamo enako kot s prsti.

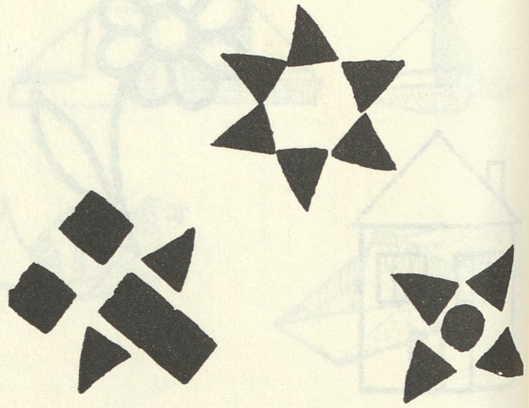

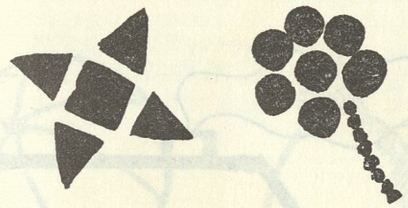

Od tiskanja preidemo na barvanje. Uporabljali bomo iste barve kot za tiskanje s prsti in paličicami, nov pa bo pripomoček za barvanje. Odrežemo košček peneče gume (ca. 3 cm^2) in jo pritrdimo na držalo. Otrok pomaka gobico v barvo in vleče po papirju od zgoraj navzdol in od leve proti desni, tako da pobarva celo ploskev.

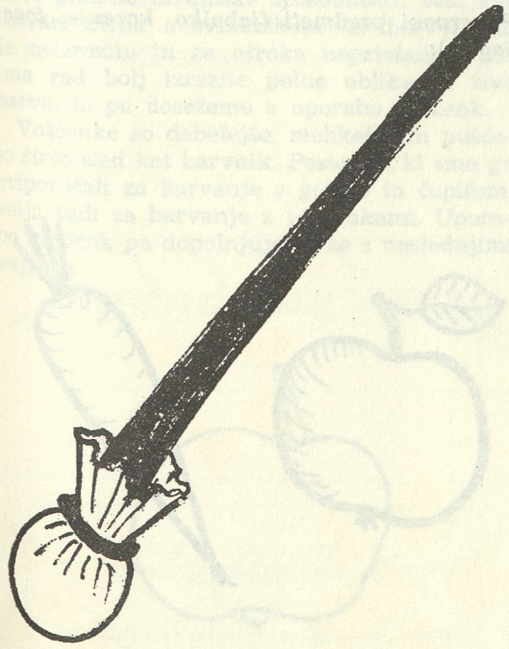

Naslednja vaja pa je zahtevnejša. Otrok vleče z gobico črte od zgoraj navzdol in pušča med posameznimi črtami enakomerne presledke.

Ta vaja je težka, zato mu najprej začetek in konec črte zaznamujemo. Kasneje zaznamujemo samo začetek črte, končno pa mora otrok vleči kolikor mogoče ravne črte z enakomernimi presledki samostojno.

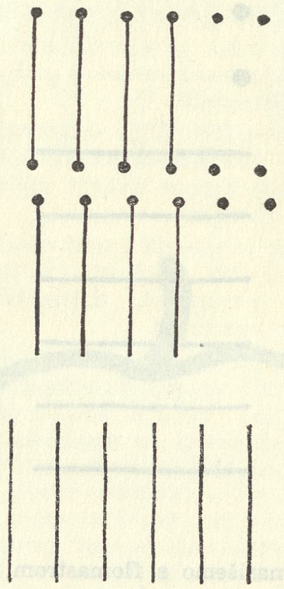

Za vodoravne črte:

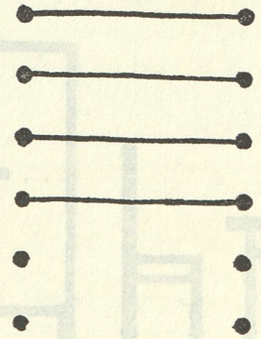

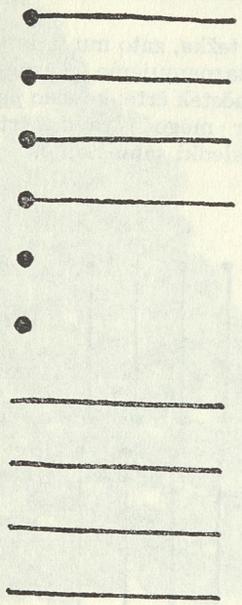

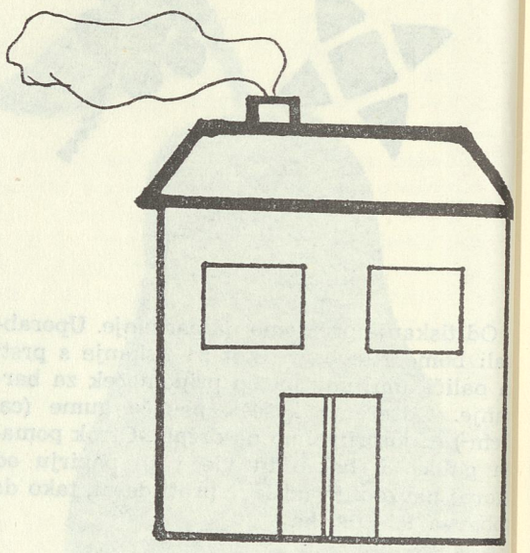

Otroku narišemo s flomastrom obrise velikih enostavnih predmetov, on pa obrise prevleče z gobico. Nekatere od teh predmetov v celoti pobarva. Pri tem mora paziti, da ne zaide preko obrisa predmeta.

Obrisi predmetov (miza, stol, omara, hiša):

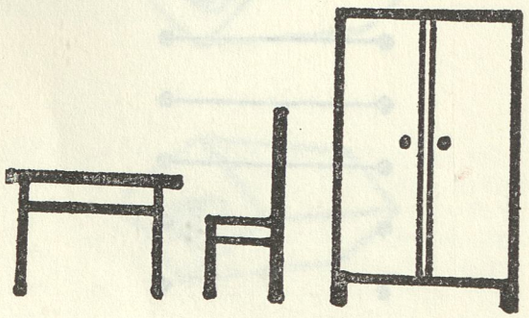

Pobarvani predmeti (jabolko, korenje, žoga, čepica):

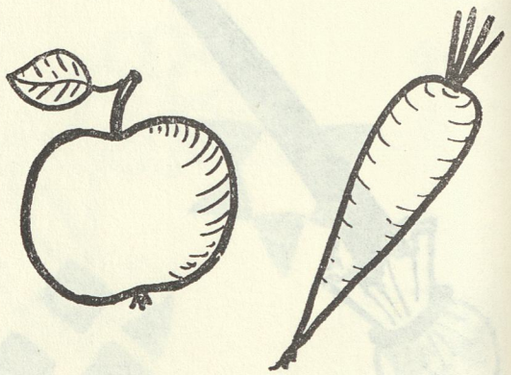

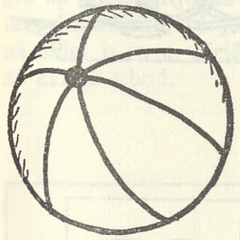

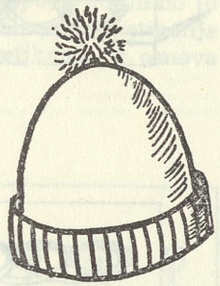

Vse opisane vaje dela otrok tudi s čopičem. Barvanje s čopičem je težje, ker mora otrok narahlo vleči po papirju, zato bodo začetne vaje trajale dalj časa.

V veri, da delajo prav, mnogi starši otroku dajo svinčnik oziroma bravnik, ker želijo, da bi se otrok čim hitreje naučil risati in pisati. Prav gotovo je to prevelika zahteva za otrokove gibalne in umske sposobnosti. Vse, kar ustvari otrok s svinčnikom ali barvnikom, je neizrazito in za otroka neprivlačno, ker ima rad bolj izrazite polne oblike in žive barve, to pa dosežemo z uporabo voščenk.

Voščenke so debelejše, mehkejše in puščajo širšo sled kot barvnik. Postopek, ki smo ga priporočali za barvanje z gobico in čopičem, velja tudi za barvanje z voščenkami. Uporabo voščenk pa dopolnjujemo še z naslednjimi vajami:

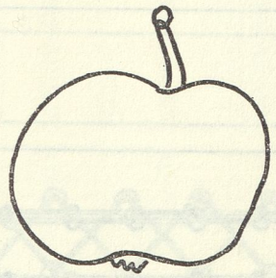

Preganemo list papirja ali ga predelimo s črto in na levo stran narišemo obliko predmeta, ki je otroku znan. Z voščenko otrok vleče po obrisu predmeta, na desni strani pa enak predmet nariše samostojno.

Po nekaj vajah bo otrok znal narisati enostavne znane predmete samostojno.

Predmete, ki jih otrok riše, moramo izbirati premišljeno, tako da je lahko možna medsebojna povezava, npr. miza — stol, drevo — jabolka, lonček — pokrovka . . .

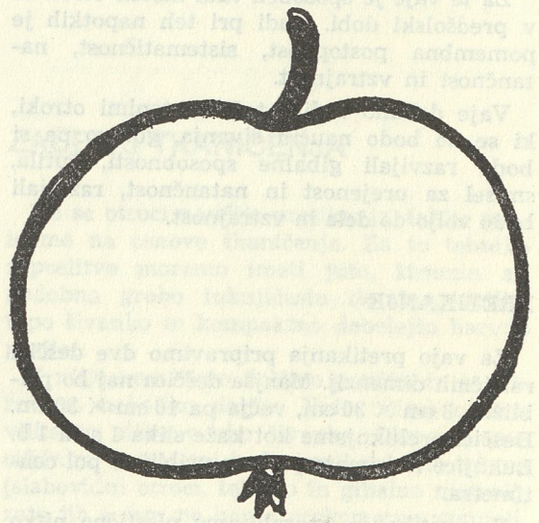

PRIPRAVA NA ŠIVANJE

V programu za delovno usposabljanje srednje duševno motenih otrok in v učnem načrtu za osnovne šole s prilagojenim programom je tudi učenje šivanja. Šivanja pa otroka nikakor ne moremo učiti brez vaj, ki vsebujejo elemente šivanja, ker bi bilo direktno učenje šivanja za motene otroke prezahtevno. Šivanje je sestavljena tehnika in zahteva obvladanje določenih gibov, ki so nujni za šivanje in obvladanje dela z iglo in nitko.

Pri prvih vajah ne uporabljamo šivanke in niti, ampak ju nadomestimo s priborom, ki je za delo prikladnejši.

Priprava na šivanje je dolgotrajen proces, toda ne pri vseh otrocih enako dolg. Šele ko otrok obvlada vaje za šivanje, lahko začnemo z učenjem šivanja.

Za te vaje je sposoben tudi moten otrok že v predšolski dobi. Tudi pri teh napotkih je pomembna postopnost, sistematičnost, natančnost in vztrajnost.

Vaje delamo tudi s teže motenimi otroki, ki se ne bodo naučili šivanja, gotovo pa si bodo razvijali gibalne sposobnosti, čutila, smisel za urejenost in natančnost, razvijali bodo voljo do dela in vztrajnost.

PRETIKANJE

Za vajo pretikanja pripravimo dve deščici različnih dimenzij. Manjša deščica naj bo približno 8 cm × 30 cm, večja pa 16 cm × 30 cm. Deščici preluknjamo kot kaže slika 1 a in 1 b. Luknjice naj imajo premer približno pol centimetra.

Za pretikanje uporabljamo plastično nitko ali okroglo vezalko s trdo ojačenim koncem.

Pretikanje na 1. skici je enostavno. Nitko na robu deščice zavežemo in pretikamo iz luknjice v luknjico.

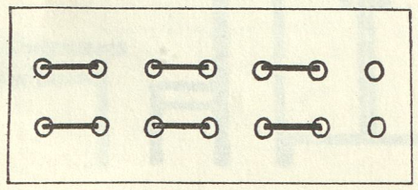

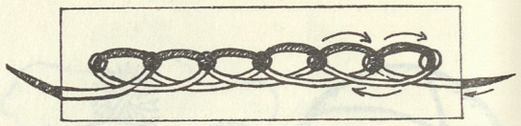

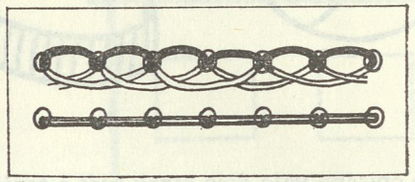

Pretikamo enako kot pri 1. skici, le da zapolnimo prazne prostore med luknjicami z drugobarvno nitko in tako nastane strnjen šiv.

Pretikanje je nekoliko zahtevnejše, ker mora biti zapolnjen prostor med vsemi luknjicami in zgornji šiv tak kot pri šivanju s strojem.

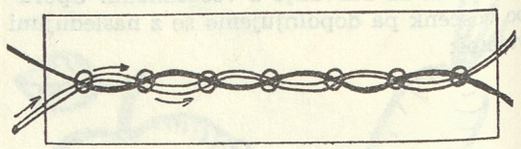

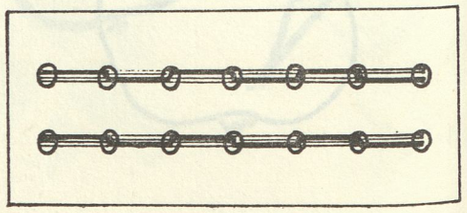

Pretikanje na naslednjih skicah ne potrebuje posebnega navodila, saj je razvidno, da gre za pretikanje navpično, poševno desno in levo in križno, ki je kombinacija pretikanja na skici b in c. Križno pretikanje je osnova za križni vbod.

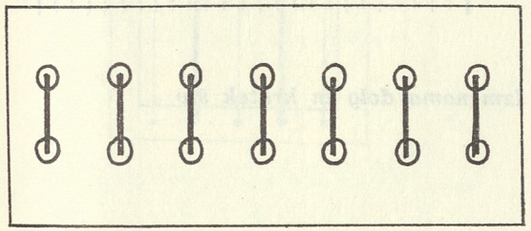

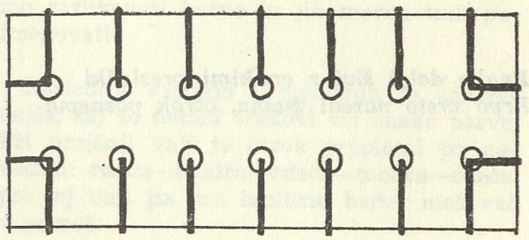

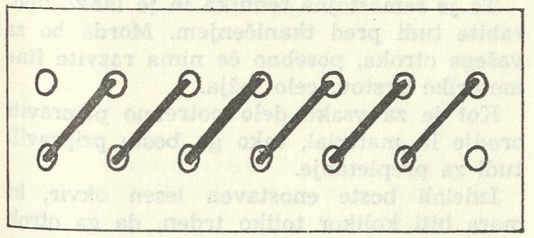

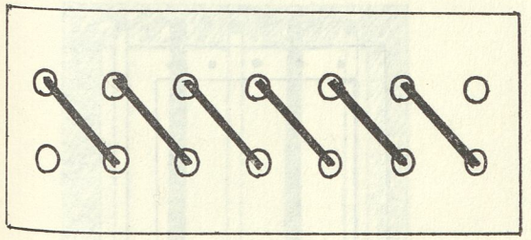

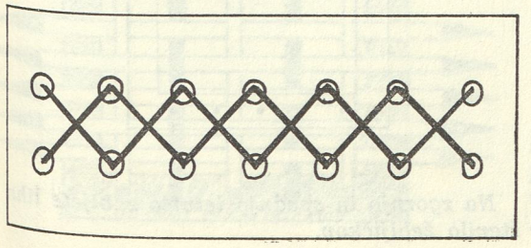

Vse opisane vaje delamo tudi na kartonu z rafijo. Pri pretikanju bo imel otrok več veselja, če bodo vrvice in rafija živih barv. Otrok, ki je levičar, naj dela z levico, pri tem pa pazimo, da pretika od leve proti desni.

ZAČETKI TKANIČENJA

Ko se otroci naučijo pretikanja, lahko preidemo na osnove tkaničenja. Za to tehniko zaposlitve moramo imeti juto, štramin ali podobno grobo luknjičasto tkanino, veliko topo šivanko in kompaktno debelejšo barvno prejico.

Z nitjo pomerimo dolžino prtička in jo odrežemo nekoliko daljšo. Nato učimo otroka vtikanja nitke v uho šivanke. Otroci s specifičnimi motnjami bodo imeli pri tem težave (slabovidni otroci, telesno in gibalno moteni), zato jih s tem ne bomo prekomerno utrujali.

Tehnika dela je v bistvu enaka kot pri pretikanju na skici 1 a, vendar je to delo mnogo težavnejše, ker je podlaga mehka, pretika pa z iglo in mehko nitko. Najbolj pa moti otroka, ker luknjice niso označene, zato mora sam ugotoviti, kam bo zabodel iglo. Šteti otroci ne znajo, tega jih tukaj tudi ne bomo učili, pač pa bodo ob posnemanju pregledali število nitk, ki jih obsega posamezen šiv. Postopnost tehnike je razvidna iz skic. Začenja se s posnemanjem, prehaja na nadaljevanje začetega in končno na samostojno tkaničenje enostavnih vzorcev.

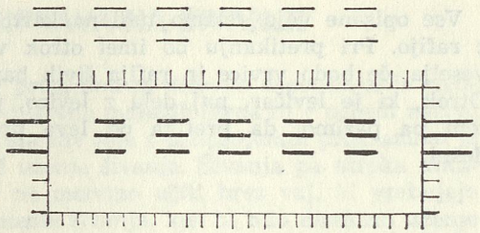

Enako dolgi šivi z enakimi presledki
Prvo vrsto naredi mama, otrok posnema

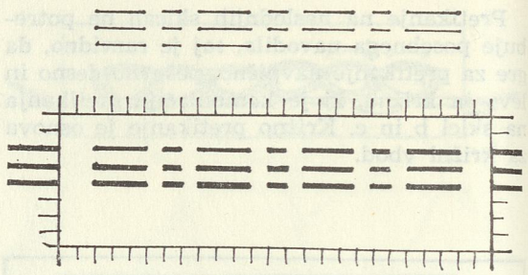

Izmenoma dolg in kratek šiv

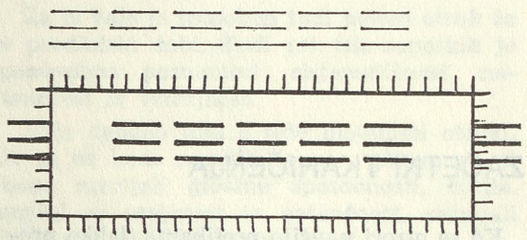

Otrok samostojno nadaljuje začeti vzorec.
Dolgi šivi in kratki presledki

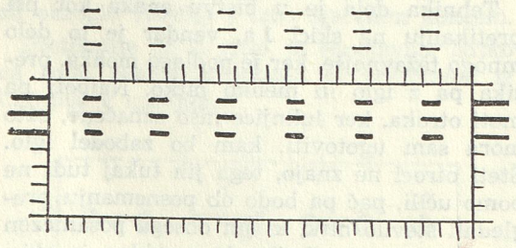

Kratki šivi in dolgi presledki

PREPLETANJE

To je samostojna tehnika in jo lahko uporabite tudi pred tkaničenjem. Morda bo za vašega otroka, posebno če nima razvite fine motorike prstov, celo lažja.

Kot je za vsako delo potrebno pripraviti orodje in material, tako ga boste pripravili tudi za prepletanje.

Izdelali boste enostaven lesen okvir, ki mora biti kolikor toliko trden, da ga otrok ne bo prehitro razmajal ali celo zlomil. Meri naj približno 20 × 25 cm.

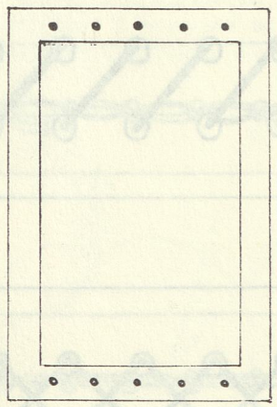

Na zgornjo in spodnjo letvico zabijete liho število žebljičkov.

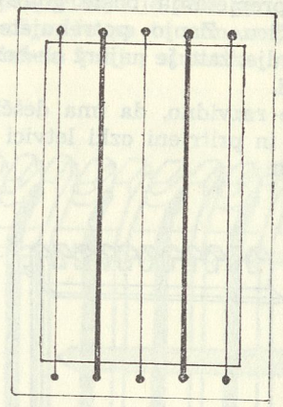

Na žebljičke napnete široke trakove, podobne vezalkam. Trakovi naj bodo izmenično v dveh živih barvah.

Otrok prepleta s širokimi vezalkami, ki so na konceh zaključene s kovino. Imeti jih mora več, ker mora vsako vrsto začeti z novo vezalko. Na okviru so napeti trakovi dveh barv in za prepletanje vzame vezalke v eni izmed teh barv.

Otrok bo namreč težko razlikoval več kot dve barvi. Ob tej zaposlitvi lahko otroka učimo razlikovati barve in jih morda tudi poimenovati.

Naslednja stopnja prepletanja je zahtevnejša, saj so napeti trakovi vsi enake barve. Pri prejšnji vaji je otrok prepletal po navodilu: rdeča—modra—rdeča—modra—rdeča, pri tej vaji pa mu različne barve niso več v pomoč.

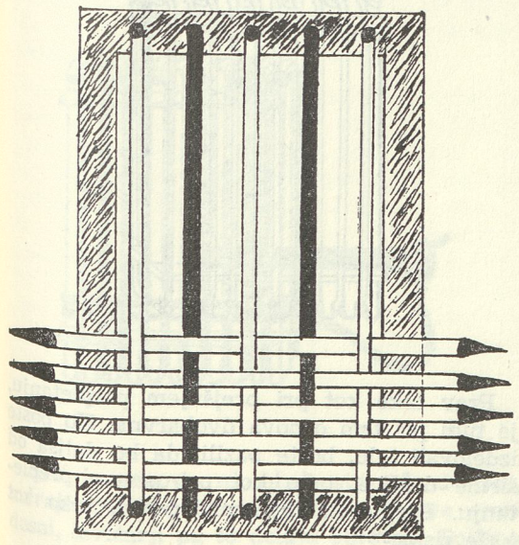

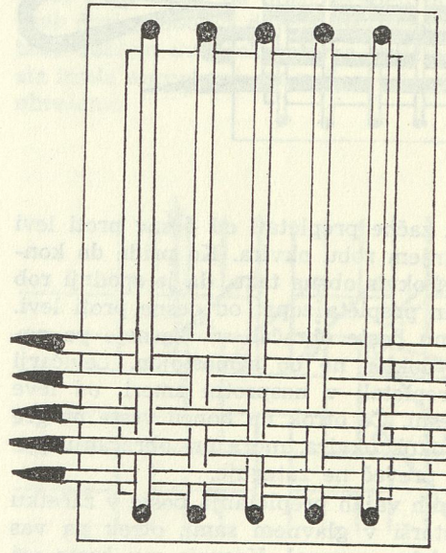

Namesto vezalk lahko uporabite ozke trakove iz klobučevine ali drugačnega kompaktnega blaga. Ko otrok preplete do konca, trakove ob žebljičkih odrežemo in dobimo dekorativni prtiček-podstavek.

Ko otrok obvlada prepletanje enobarvnih trakov s trakovi drugačne ali enake barve, mu prepletanje otežite. Uporabljali boste tanjši material, npr. domačo volno, debelo prejo, zelo primerna pa je tudi rafija. Otrok ne bo več začenjal vsake vrste z novo nitjo, pač pa bo imel daljšo, za dve ali tri vrste. Za to stopnjo prepletanja mu boste izdelali plastično šivanko.

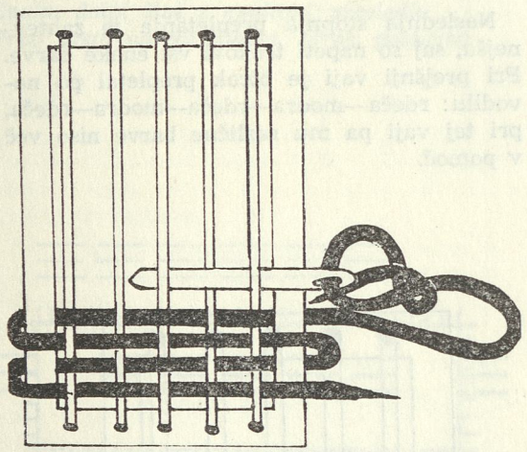

Otrok začne prepletati od desne proti levi na spodnjem robu okvira. Ko pride do konca vrste, okvir obrne tako, da je spodnji rob zgoraj in prepleta zopet od desne proti levi. Okvir mu boste obračali vi, kasneje pa pomagali, dokler ne bo samostojen. Levičarji bodo prepletali v nasprotni smeri, od leve proti desni. Če otrok na koncu vrste ne gre z nitjo okoli okvira, mora pri obračanju paziti, da preveč ne zateguje.

Pri vseh vajah prepletanja boste v začetku delali starši v glavnem sami, otrok pa vas bo pri delu opazoval. Kasneje mu boste pri vajah pomagali, dokler ne bo prepletal samostojno. Dokončani izdelek položite na primerno mesto, da bo otroku v veselje.

Namesto enostavnega okvira, ki ste ga izdelali sami, potrebujete to pot deščico, ki je lahko kvadratne ali pravokotne oblike in različne velikosti. Od oblike in velikosti deščice bo odvisna tudi oblika in velikost izdelka — dekorativnega prtička.

Za prva prepletanja boste gotovo izbrali manjšo deščico. Zanjo potrebujete vezano ploščo in orodje, zato je najbrž ne boste mogli izdelati sami.

Z risbe je razvidno, da ima deščica zažagane zareze in pritrjeni ozki letvici in to na obeh straneh.

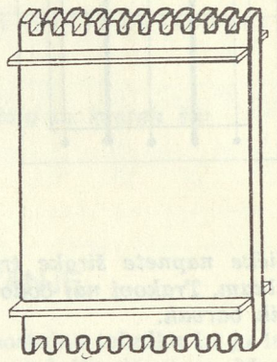

Na deščico morate napeljati osnovo in to na obe strani. Napeljava osnove ni težka, vendar pa jo je z besedami težko popisati, a menimo, da boste to znali narediti na osnovi obeh risb.

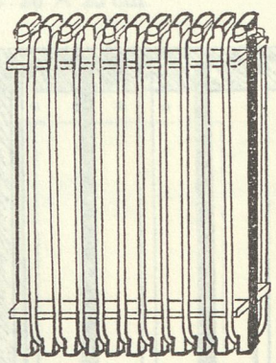

Prav tako kot pri prejšnjem prepletanju, je tudi pri tem osnova dvobarvna. Ko boste izdelovali iglo, boste pazili, da bo daljša od širine deščice, tako kot pri prvem prepletanju. Prepletati začnemo spodaj, tako kot kaže risba.

Za to prepletanje je zelo primerna raznobarvna rafija, če pa te nimamo, bomo uporabljali debelo prejo, sintetiko, volno.

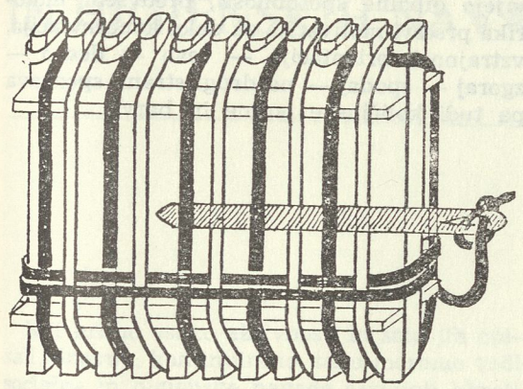

Od dvobarvne osnove preidemo na enobarvno. Pri prepletanju na dvobarvni osnovi si bo večina otrok znala pomagati s tem, da bodo niti nad iglo npr. modre, pod iglo pa rdeče, naslednja vrsta pa obratno. Pri enobarvni osnovi pa mora razumeti, da je treba dvigniti vsako drugo nit. Tistim otrokom, ki še ne razlikujejo barv, morate pri začetnem prepletanju starši pomagati.

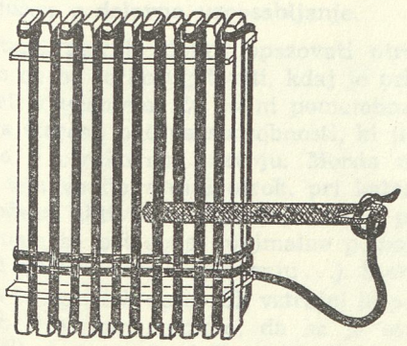

Ker je osnova na obeh straneh deščice, morajo deščico otroci obračati od leve proti desni, levičarji pa to delajo obratno. Dolžina niti naj ne bo predolga, da se otroku ne zavozlja. Ko otrok preplete osnovo do konca, je treba prtiček zaključiti, česar pa otrok ne bo znal. Prtiček boste obšili sami.

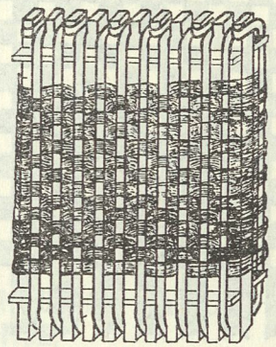

Ko sta prtička na obeh straneh obšita, na vseh štirih robovih deščice prerežemo niti in tako dobimo dva dekorativna prtička, ki bosta imela neenakomerne resice, zato jih ravno obrežemo.

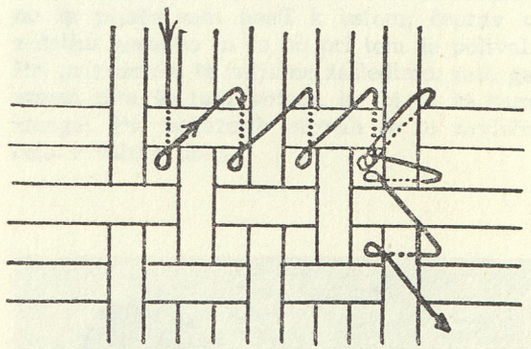

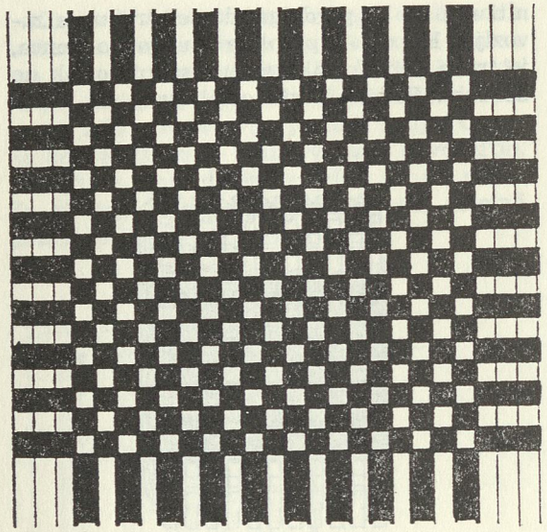

Pri prepletanju bo otrok počasen, zato delo prekinjamo, da se ne utrudi in ne dobi odpora do dela.

Ob prepletanju pričakuje otrok svoj izdelek, vi pa veste, da se mu ob tem delu razvijejo gibalne sposobnosti, predvsem motorika prstov, motivacija za delo, koncentracija, vztrajnost, orientacija — levo — desno — zgoraj — spodaj — na drugi strani, spoznava pa tudi količinske pojme in barve.

OBLIKOVANJE SOCIALNIH IN HIGIENSKIH NAVAD

Kot urimo vsako aktivnost, ki smo jih opisali, dnevno, kontinuirano, tako moramo tudi socialne in higienske navade razvijati hkrati z drugimi aktivnostmi. Osvajanje socialnih in higienskih navad je široko področje, na katerem lahko dosežemo tudi pri prizadetem otroku velike uspehe, če pravočasno in pravilno začnemo in če smo pri osvajanju teh navad vztrajni in dosledni. Mnogi starši otroku, posebno v predšolski dobi, vse sami naredijo in pri tem mislijo, da mu pomagajo, v resnici pa zamudijo pravi čas za osvajanje prvih socialnih in higienskih navad. Tako se zgodi, da pride otrok v šolsko obravnavo popolnoma nebogljen; zato začne osvajati osnovne navade dosti kasneje, kot bi jih moral. Ta zaostanek se čuti še več let, ko je otrok vključen v delovno usposabljanje.

Starši morajo dobro opazovati otroka in tako ne bo težko ugotoviti, kdaj je primerno začeti z učenjem. Za to ni pomembna otrokova starost, pač pa sposobnosti, ki jih opazimo v otrokovem razvoju. Morda nam je pri tem vodilo zdravi otrok, pri katerem se določene aktivnosti razvijajo same po sebi oziroma so potrebne minimalne pomoči (pomoč pri hranjenju, oblačenju . . .). Starši morajo biti pri teh opravilih vztrajni in potrpežljivi. Vse, kar menimo, da se je otrok že naučil, moramo še dalje uriti, da mu dejavnost preide v resnično navado.

NAVAJANJE NA SAMOSTOJNO HRANJENJE

Med vsemi živimi bitji je človek po rojstvu najbolj nebogljen in zato najdalj časa odvisen od svojih staršev. Ko mati preneha dojiti, je vsak otrok odvisen od stekleničke, kmalu pa sprejema hrano tudi po žlički in pije iz lončka. Dokler otrok ni sposoben prijeti žličke in prijeti kozarčka, ga pita mama. Zdravi otrok bo kmalu sam izražal željo po samostojnosti, prijel bo žlico ali lonček in bo hrano in pijačo sam nosil k ustom, čeprav v začetku nerodno in se bo pri tem še polival. Pri prizadetem te želje ne zasledimo, zato ga mama pita še tudi potem, ko bi to že sam zmogel. Pri nekaterih otrocih se to zavleče celo v šolsko dobo.

Večina mam je zaposlenih. Razumljivo je, da otroka mnogo prej sama nahrani, kot pa da ga navaja na samostojnost. Poleg tega se pri navajanju na samostojnost otrok umaže, polije po sebi, po mizi in po tleh, kar daje materi dodatno delo. Poudarjamo pa, da je to edini način, da naučimo otroka kolikor se da na samostojno hranjenje.

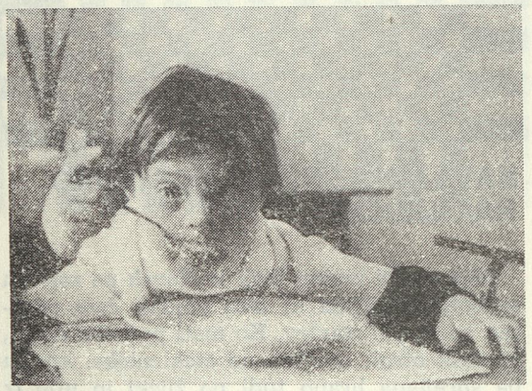

Učenje samostojnosti pri hranjenju je dolgotrajno, zato moramo biti potrpežljivi in vtrajni. Nekateri otroci se naučijo samostojnosti prej, drugi pozneje. Večje težave so gotovo pri gibalno prizadetih. Če opazimo, da je otrok levičar, ga navajamo jesti z levo roko. Otroku dajemo mešano hrano, kjer ne uporablja samo žlice, ampak tudi vilice. Prve vilice, ki jih otrok uporablja, so manjše, ker se bo s takimi prej naučil jesti. Nož je otrok sposoben uporabljati mnogo kasneje. Že od vsega začetka otroka navajamo, da hrano dobro prežveči, da jé z zaprtimi usti in da med jedjo ne govori. Če otrok ne more pojesti vsega, kar smo mu dali na krožnik, ga ne silimo, da poje do konca, ampak mu hrano ponudimo kasneje.

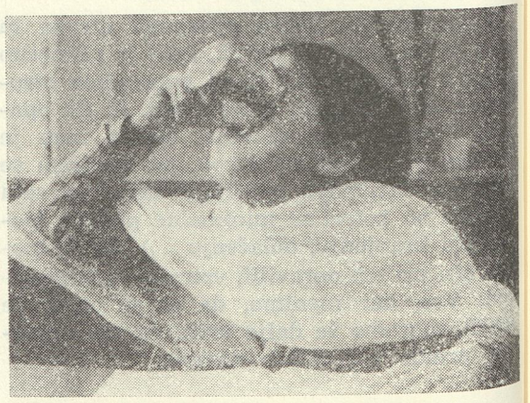

UMIVANJE ROK IN OBRAZA

Vzporedno, ko otroka navajamo na samostojnost pri hranjenju in pitju, ga navajamo tudi na umivanje. Pri otrocih, ki imajo strah pred vodo, ne moremo začeti takoj z učenjem umivanja, pač pa mu moramo najprej odpraviti strah pred vodo, nikakor pa ga ne smemo sami umivati s silo.

Že pri igri s peskom damo otroku vodo. Posodice, s katerimi se otrok igra, napolnimo z vodo, ki jo otrok preliva in prenaša. Predvsem ga privajamo na vodo z igro s kanglico. Kasneje se otrok igra z vodo ob morju ali v plitvih otroških bazenčkih. Plastične bazenčke ali banjice imamo tudi doma. Postavimo jih na dvorišče ali na balkon in vanje nalijemo malo mlačne ali hladne vode. V vseh primerih se bo otrok sam približal vodi in začel po njej čofotati.

Ko je otrok tako vodo sprejel, ga vzamemo s seboj v kopalnico ali k umivalniku in ga spodbujamo, da nas gleda, kako si mi umivamo roke. Pri umivanju uporabimo tudi milo. Če bomo to delali na prijeten način, bomo v otroku vzbudili željo, da nas posnema.

Pri tem, ko nas skuša posnemati, mu pomagamo tako, da drug drugemu umivamo roke. Pri tej vaji umivanja rok pazimo, da si otrok roke namili, umije in dobro pere. Kmalu si bo otrok sam znal umiti roke, nakar pa si jih mora naučiti obrisati. Če je le možno, naj ima otrok svojo brisačo. Povemo mu, da je to samo njegova brisača in mu povemo, kje bo visela. Ker si otrok najbrž tega ne bo takoj zapomnil, moramo to večkrat preveriti.

Ko si otrok že samostojno umiva roke, ga kontroliramo, da se ne igra z milom in ne poliva po kopalnici ter da roke dobro oplakne.

Bolj neradi kot roke si otroci umivajo obraz. Umivanje obraza učimo otroke po enakem postopku kot umivanje rok. Pri deklicah pazimo, da si ne zmočijo las, zato jih pokrijemo s polivinilno kapo ali jim zavežemo ruto. Kolikor uporabljamo za umivanje obraza milo, mora biti le-to otroško. Naučimo otroka, da bo imel med umivanjem obraza oči zaprte toliko časa, dokler ga ni dobro izplaknil. K umivanju obraza sodi tudi umivanje ušes, na kar otrok pogosto pozabi.

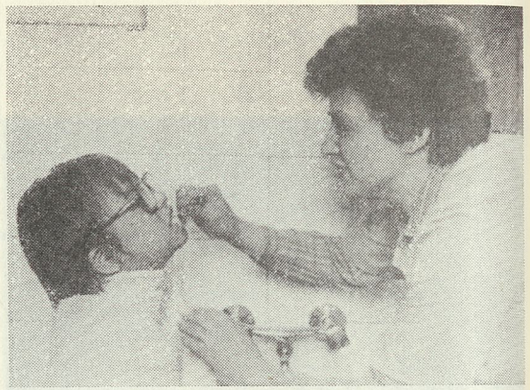

V naslednji fazi otrok sam drži krtačko, pri čemer mu mi vodimo roko. To delamo toliko časa, dokler otrok ne doseže samostojnosti pri umivanju zob. Po umivanju zob mora otrok splakniti kozarec in ščetko, posebej pa ga naučimo, kako se odpira in zapira tuba in kako in koliko zobne paste se iztisne iz tube. Otrok mora imeti svoj kozarček in ščetko vedno na istem mestu.

Otrokom ne dajemo preveč sladkarij, ker povzročajo zobno gnilobo. Po zaužitih sladkarijah si mora otrok umiti zobe.

Čim prej ga navadimo tudi na redne obiske pri zobozdravniku. Večji posegi so opravljeni pod narkozo in neboleči. Nekatere otroke bo zobozdravnik napotil tudi k ortodontu.

UMIVANJE ZOB

Zobozdravstveni delavci vse starše opozarjajo, da je nujno potrebno čimprej navaditi otroka na umivanje zob. V enaki ali še večji meri velja to za prizadete otroke. Učenje umivanja zob je težavno in otroci se temu kaj radi izmaknejo.

Najprej ga učimo uporabljati samo zobno krtačko in vodo, ko pa zna otrok izpljuniti vodo, uporabljamo tudi zobno pasto.

Za zgled in lažje posnemanje in privajanje si tudi mi z njim sočasno umijemo zobe.

Najprej bomo otroku umivali zobe mi sami in ga opozorili, da ne sme požirati vode in zobne paste, ampak jo mora izpljuniti. Izplakovanje ust bo potrebno dalj časa uriti.

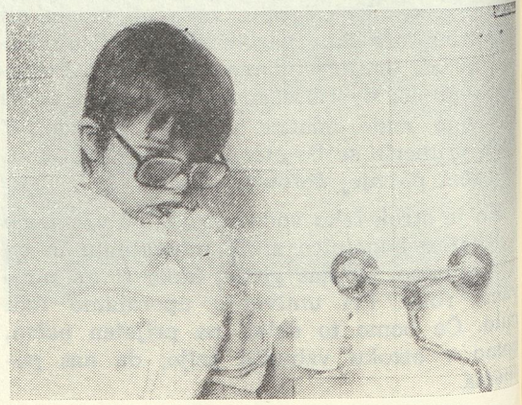

SEZUVANJE IN OBUVANJE

Zdravniki pogosto opozarjajo na ploska stopala, kar je danes zelo pogost pojav pri otrocih. V zvezi s tem priporočajo primerno obutev in posebne vaje pri fizioterapevtu, veliko vaj pa delamo z otrokom tudi doma. Zelo zdrava je hoja po pesku, po pokošeni travi, po položni vzpetini navzgor in navzdol. Priporočljive so vaje pobiranja in prenašanja paličice ali svinčnika in gubanje krpe s prsti noge.

Pri prizadetih otrocih so ploska stopala še bolj pogostna in močneje izražena. To nam narekuje, da otroku že od vsega začetka nabavimo primerno obuvalo. Brž ko otrok shodi, mu bomo kupili copatke in čeveljčke, ki bodo dajali otrokovi nogi oporo. Torej bomo kupili visoke copatke in čeveljčke na vezalke in s primerno usločenim podplatom. V primeru močneje izražene ploske noge ali kakršnekoli druge okvare nog se glede obuvala posvetujemo z zdravnikom ortopedom. Popolnoma odklanjamo mehke copatke, vse nizke, tudi telovadne copatke, cokle in razne natikače, plastične sandale. Če pa nosi otrok v poletnih mesecih sandale, morajo imeti prav tako visok opetnik in pravilno usločen podplat.

K navajanju na skrb za samega sebe sodi tudi sezuvanje in obuvanje copat in čevljev. Starši pogosto otroke sami sezuvajo in obuvajo, tudi če bi otrok to že sam zmogel, ker je mnogo enostavnejše in hitreje opravljeno. Tako ravnanje je napačno, saj otroka oviramo pri aktivnostih, ki se jih mora naučiti.

Veliko lažje od obuvanja je sezuvanje. Zato bomo začeli s sezuvanjem. Za začetek odvežemo pentljo na copatkah ali na čeveljčkih,

zrahljamo vezalke, tako da bo otrok obuvalo z našo pomočjo lahko sezul. To ponavljamo toliko časa, da otrok obuvalo sam sezuje. S tem ko mu pri sezuvanju dalj časa pomagamo, otrok osvoji prijem, ki je potreben pri sezuvanju. Enako ga bomo naučili odvezovanja pentlje in zrahljanja vezalke. Posebej vadimo, kako se prime pentlja in potegne

vezalka, da se pentlja razveže. Te tehnike sezuvanja in odvezovanja otrok ne bo hitro osvojil, zato moramo biti potrpežljivi in vztrajni.

Težje od sezuvanja je obuvanje, kjer otrok potrebuje določeno moč, pravilen prijem čevlja in pravilen položaj noge in telesa. To je za otroka kompliciranа aktivnost, zato učenje traja dalj časa. Najprej otroka obuvamo mi, in sicer tako, da manjšega držimo v naročju, pri večjem pa čepimo za njim in usmerjamo otrokove gibe in držo, kakršno zahteva samostojno obuvanje. Pri obuvanju pomagamo otroku toliko časa, dokler se otrok sam ne obuje. Hkrati z obuvanjem ga učimo tudi prepletanja in zategovanja vezalk, kasneje pa zavezovanja, ki je pomaknjeno v šolsko starost.

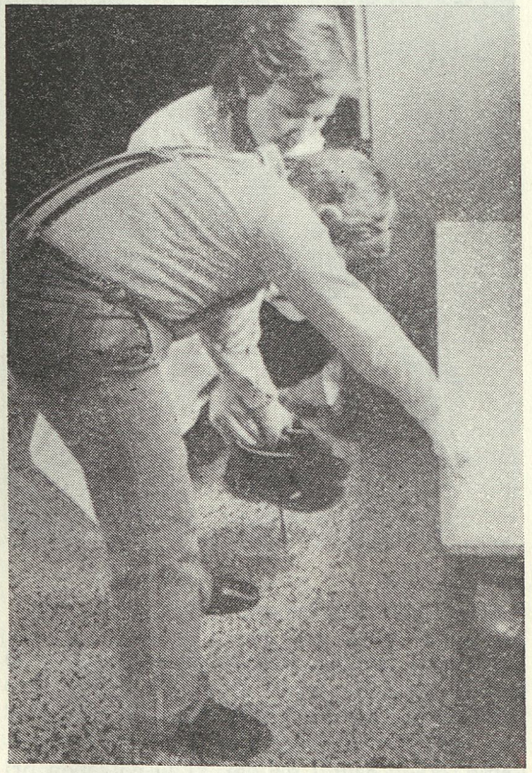

Hkrati s sezuvanjem in obuvanjem navajamo otroka na to, da ve, kje so shranjeni njegovi čevlji in kam naj jih spravi, ko jih sezuje. Isto velja za copate. Zelo koristno za razvoj otrokovih lepih navad je, da prinese ali spravi tudi mamine ali očetove copate. Čiščenja čevljev učimo otroka kasneje, v tej dobi pa ga naučimo le to, da umazani čevlji ne sodijo k čistim čevljem v omaro. Kadar čistimo čevlje, naj bo otrok navzoč in naj nas opazuje in po svojih sposobnostih sodeluje.

SLAČENJE IN OBLAČENJE

Slačenje in oblačenje obleke in perila je vsakodnevno opravilo vsakega človeka in seveda tudi otroka. Od staršev je v veliki meri odvisno, kdaj otrok postane samostojen pri tej aktivnosti. Za zdravega otroka je to največkrat zelo enostavno opravilo in postane pri tem popolnoma samostojen. Prizadeti otrok odstopa v vsakem pogledu od zdravega in ga je vsake aktivnosti treba naučiti oziroma mu pomagati, da jo osvoji. Napaka staršev je v preveliki pomoči otroku, kar zavira razvoj otrokove samostojnosti in sploh psihofizični razvoj v celoti. Vsako učenje zahteva veliko časa in truda, zato starši zaradi časovne stiske mnogokrat opravijo sami vse tisto, kar bi moral otrok opraviti pod kontrolo staršev oziroma z njihovo pomočjo. Slačenje in oblačenje je kompliciranа aktivnost, saj obsega slačenje in oblačenje perila in drugih oblačil, ki so različna glede na letne čase. Najenostavnejše je slačenje in oblačenje perila.

SLAČENJE IN OBLAČENJE PERILA

Zvečer, ko otroka odpravljamo spat, mu slečemo zgornjo obleko. Hlačke in majico pa naj otrok čimprej poskuša sleči sam. Pri slačenju ga govorno spodbujamo: z rokami potisni hlačke dol; če to ne zmore, mu pomagamo. Ko hlačke potisne navzdol, mu nudimo primerno oporo, da dvigne nogo in stopi iz hlačk. Naslednji kos perila je majica, ki zahteva večjo gibalno spretnost, posebno če ima majica dolge rokave. Pri prvih poizkusih otroku naročimo, naj dvigne roke, mi pa mu slečemo majico. Nato ga naučimo prijema majice s prekrižanimi rokami in mu pomagamo, da potegne majico preko glave in potegne roke iz naramnic oziroma rokavov, kakor to sam zmore. Slečene hlačke in majico naj zloži na določeno mesto oziroma odnese v košaro za perilo.

Pri slačenju ostane majica obrnjena. Otrok se bo kmalu navadil obrniti letno majico, majico z dolgimi rokavi pa ga bomo morali dalj časa učiti. Pozimi ima otrok preko hlačk oblečene žabe. Ker je veliko težje sleči in obleči žabe kot spodnje perilo, ga bomo to naučili kasneje, ko bo že samostojno slačil majico in hlačke. Pri slačenju žab je postopek enak kot pri slačenju hlačk, le da mora otrok z rokami potegniti žabe z nog, kar naj dela sede.

Ko se otrok umije, obleče pižamo ali spalno srajčko. Pri oblačenju mu najprej pomagamo, da mu držimo hlačke oziroma bluzo ali srajco in ga naučimo potisniti noge v hlačnice, roke v rokave in glavo skozi vratni izrez.

Zjutraj bomo učili otroka po enakem zaporedju slačenja pižame ali spalne srajce in oblačenja perila.

Težje je oblačenje žab. Žabe bomo dalj časa oblačili otroku sami. Ob tem pa ga bomo spodbujali k sodelovanju. Preden otroka učimo samostojnega oblačenja žab, mora vedeti, kako naj drži žabe, da so pravilno obrnjene. Dolgo časa bo trajalo, da bo znal otrok pravilno zgubati žabe in jih natakniti na noge, kar mora delati sede. Nato otrok vstane in potegne žabe do pasu. Če so žabe zgubane in zavite, mu to popravimo in jih naravnamo.

SLAČENJE IN OBLAČENJE OBLEKE

Če nam ni uspelo, da bi se otrok naučil oblačenja in slačenja perila, žab in nogavic, ga moramo pričeti učiti oblačenja vrhnjih oblačil, kar je za marsikaterega otroka lažje kot slačenje in oblačenje perila in nogavic.

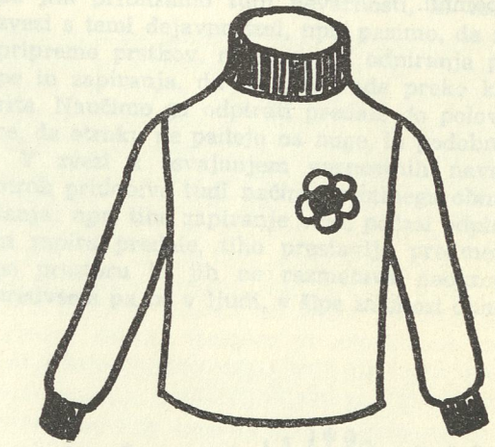

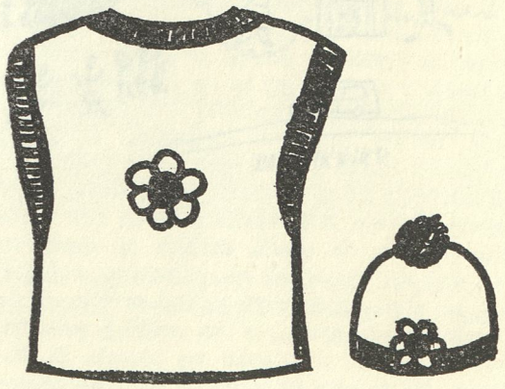

Kosi vrhnjih oblačil so večji in ohlapnejši in tako lažji za oblačenje. Lahko pričakujemo, da bo otrok hitreje samostojen pri slačenju in oblačenju teh oblačil. Prvi korak k samostojnosti pri oblačenju je prepoznavanje sprednje in zadnje strani oblačil: gumbi so spredaj, zadrga je spredaj, pri pulijih in puloverjih pa naj mama našije znak, po katerem bo otrok razlikoval sprednjo in zadnjo stran. Tak prepoznavni znak velja tudi za večino kap in za rokavice. Na vseh kosih obleke mora biti enak znak in to vedno na sprednji ali na zadnji strani, da si bo otrok to laže zapomnil.

KAKO SE OBLAČIMO V RAZLIČNIH LETNIH ČASIH

Oblačimo se letnim časom primerno, česar moramo naučiti tudi otroka. Odbiramo mu obleko glede na letni čas in vreme, kasneje pa se bo sam naučil izbirati pravo obleko, če mu bomo dosledno in vztrajno pripovedovali npr. Danes je toplo, povej, katero srajčko in hlačke boš oblekel? Danes je mraz, kaj boš oblekel? Kaj boš oblekel preko puloverja? Otrok se bo pri izbiranju laže odločil, če bo imel shranjeno zimsko in letno garderobo ločeno stalno na istem mestu v njegovem delu omare. Enako velja za čevlje in perilo.

Otrokova oblačila imajo enako kot oblačila odraslega gumbe, pritiskače ali zadrgo. Zapenjanja in odpenjanja gumbov, pritiskačev in zadrge na obleki, ki jo ima oblečeno, ga moramo naučiti.

Napačno bi bilo, če bi se otrok učil odpenjanja in zapenjanja pritiskačev, gumbov in zadrge na obleki, ki jo ima oblečeno nekdo drug, ali na lutki, kajti v tem primeru bi imel otrok drugačen položaj rok in prijem s prsti, kot če to dela na sebi. Najlažje je odpenjanje pritiskačev, nato odpiranje zadrge in končno odpenjanje gumbov. Vrstni red pri zapenjanju je enak. Kljub temu, da je zapenjanje težje kot odpenjanje, moramo pri začetnem učenju odpenjanja biti bolj pozorni, ker otrok oblačilo sunkovito vleče narazen in lahko potrga gumbe.

Ko pride otrok s sprehoda, igrišča, dvorišča itd. se preobleče in preobuje. Ob tem ga navajamo, da obleko in čevlje dá na svoje mesto. Če bo otrok vsaj delno obvladal oblačenje in slačenje ter sezuvanje in obuvanje, ne bo imel večjih težav ob vključitvi v proces usposabljanja.

SPOZNAVANJE NEVARNOSTI DOMA

Človeku pretijo vse življenje različne nevarnosti in mnogim od teh se lahko izogne, saj se je tega naučil že v otroški dobi. Na nevarnost so ga že v zgodnjem otroštvu in še kasneje opozarjali starši in drugi odrasli, mnoge nevarnosti je sam spoznal in se jim izognil na osnovi lastne presoje in tudi na osnovi lastnih negativnih izkušenj. Tak je proces pridobivanja varnostnih navad pri zdravem otroku. Pri prizadetem otroku pa je učenje in osvajanje teh navad drugačno.

Dokler se otrok ne giblje, učenje teh navad ne pride v poštev, brž ko pa se začne plaziti po prostoru — kuhinji, sobi ..., pa že pretijo številne nevarnosti. Že pri samem plazenju se otrok lahko poškoduje, če pod ni gladek. Vsak otrok sega po predmetih, ki so mu na dosegu rok, zato moramo odstraniti vse predmete, s katerimi in ob katerih bi se lahko poškodoval. Plazenja pa mu ne smemo preprečevati, ker je osnovnega pomena za njegov gibalni in psihični razvoj. Ostre robove pohištva obložimo z mehkim materialom. Ker se otrok dotika tal z rokami in pogosto tudi z obrazom in usti, moramo paziti, da so tla vedno čista.

Nevarnosti so številnejše, ko otrok shodi. Otrok prijemlje pohištvo, predmete, ki so na pohištvu, vleče blazine s klopi in stolov, prt z mize, posodo s štedilnika ali kuhinjskega pulta, skratka vse, kar doseže. Pri tej gibalni aktivnosti se otrok lahko udari, polije, opeče, rani ali še huje poškoduje. Otrok teh nevarnosti ne pozna, zato se ne varuje pred njimi oziroma se jih ne izogiba. Vse te nevarnosti je treba prizadetemu otroku konkretno približati in ga tako naučiti, da se jim bo izogibal, npr. otrokovo roko približamo vroči plošči štedilnika ali peči in jo s primernim vzklikom (au, ajs) hitro odmaknemo. Enako mu približamo pribor in vse tiste predmete, s katerimi bi se lahko otrok poškodoval.

Otrok raste in pričenja odpirati predale, vrata v stanovanju, vrata pri pohištvu, predvsem pri hladilniku, vodovodno pipo in podobno. Zdravi otroci te spretnosti osvojijo brez pomoči, prizadete pa moramo največkrat tega naučiti. Ob učenju odpiranja in zapiranja vrat in predalov ter vodovodne pipe jim približamo tudi nevarnosti, ki so v zvezi s temi dejavnostmi, npr. pazimo, da ne pripremo prstkov, naučimo ga odpiranja pipe in zapiranja, da ne teče voda preko korita. Naučimo ga odpirati predale do polovice, da otroku ne padejo na noge, in podobno.

V zvezi z osvajanjem varnostnih navad otrok pridobiva tudi načine socialnega obnašanja: npr. tiho zapiranje vrat, počasi odpira in zapira predale, tiho prestavlja predmete po prostoru in jih ne razmetava naokrog, predvsem pa ne v ljudi, v šipe in skozi okno.

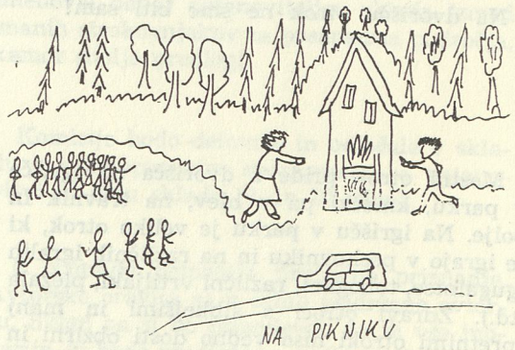

NEVARNOSTI IZVEN DOMA

Večina staršev vodi dojenčka na svež zrak in sonce, kar je nujno in za otroka ne pomeni nevarnosti, saj je v skrbnih rokah. Ko otrok shodi, želi na dvorišče, v naravo in to mu moramo omogočiti. Na prostem pa otrokom pretijo različne nevarnosti, posebno tistim, ki so zelo živahni, nemirni, strokovno jim rečemo hiperaktivni. Dvorišča se v mestu in na vasi zelo razlikujejo med seboj. Na večjih dvoriščih moramo biti pozorni predvsem na vsa motorna vozila, ob katerih se otroci zelo radi zadržujejo, se zaigrajo in jih voznik, kadar izpeljuje vozilo, ne opazi. Nesreč v takih primerih je bilo že veliko.

Na dvorišču otrok ne sme biti sam!

Mestni otrok pride z dvorišča na igrišče v parku, kmečki pa v hlev, na travnik in polje. Na igrišču v parku je veliko otrok, ki se igrajo v peskovniku in na različnih igralih (gugalnice, tobogani, različni vrtiljaki, plezala itd.). Zdravi otroci s šibkejšimi in manj spretnimi otroki niso vedno dosti obzirni in jih odrivajo ali se jih celo fizično lotijo. Tudi prizadeti otrok si to zapomni in se boji. Zato priporočamo, da starši skrbijo za otrokovo varnost. Ko gre otrok na gugalnico, vrtiljak itd., ne sluti nevarnosti, ki mu pretijo, če je gugalnica previsoka, če se vrtiljak prehitro vrti, če spleza previsoko na plezala in podobno. Na te igre ga moramo navajati postopoma in biti ob njem, da bo imel otrok občutek varnosti in da bo postopoma obvladal spretnosti, ki so potrebne za igre na igralih.

Vsi otroci imajo radi živali. Tudi tisti, ki se jih bojijo, jih od daleč radi opazujejo. Kmečki otroci tako rekoč rastejo med živalmi, zato se jim večkrat približajo na način, ki za žival ni primeren, vlečejo živali za rep, jim gredo pod noge ali jih kako drugače vznemirjajo. Igre z živalmi so lahko zelo nevarne, zato otroka navajamo, da jih opazuje s primerne razdalje. Iz zdravstvenih razlogov odsvetujemo telesne kontakte med otrokom in živalmi, predvsem s psom in mačko.

Kmečkemu otroku, ki se bolj svobodno giblje, pretijo nevarnosti v okolju gospodarskega poslopja, na travniku itd., kjer so razne gnojnične in apnene jame, mlake in vodnjaki. Vse to moramo skrbno zavarovati.

Na mestnih ulicah otrok nikoli ne sme biti brez spremstva. Nevarne pa postajajo tudi ceste in poti na vasi, saj je motoriziranih vozil vedno več.

Sklad za nagrajevanje inovacij na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Skupnosti socialnega varstva Slovenije objavlja na podlagi samoupravnega sporazuma o ustanovitvi in delu sklada

RAZPIS NAGRAD ZA INOVACIJE NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV

1. V letu 1988 bo podeljenih pet enakovrednih nagrad. Nagrajeni bodo najuspešnejši izumi, tehnične in druge izboljšave na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov, ki bodo v razpisanem roku predložene skladu.

2. Sklad je bil ustanovljen z namenom, da bi spodbujal inovacijsko delo in podpirali prizadevanja posameznikov ali avtorskih skupin, ki bi z izumi, tehničnimi in drugimi izboljšavami prilagajali invalidnim osebam delovne razmere, delovna orodja, bivalne razmere, predmete vsakdanje rabe oziroma uvajali inovacije na področju aktivnega varstva invalidov.

Sklad je določil, da so prednostne naloge v letošnjem letu predvsem tiste, ki bodo bistveno izboljšale stanje na področju GIBANJA IN KOMUNICIRANJA invalidov. To so npr. rešitve premagovanja arhitektonskih ovir, hidravlični transport, prilagoditve na področju telekomunikacije in podobno.

Razpis pa je v skladu s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi odprt tudi za druge inovacije tehnične ali metodološke narave.

3. V razpisu lahko sodeluje vsak državljan SFRJ, ki predloži skladu dokazila o svojem izumu, tehnični ali drugi izboljšavi in dokaže, da gre za izvirno novo napravo, za izboljšavo določene naprave, stroja, predmeta vsakdanje rabe oziroma prilagoditev le-teh posameznim vrstam invalidov ali za inovacije na področju izvirnih metod dela z invalidi.

Sodeluje lahko tudi skupina avtorjev.

4. Predlogu za nagrado mora biti priložena tehnična dokumentacija, opis naprave, stroja, predmeta ali inovativne metode dela z invalidi, potrebne skice, fotografije ali modeli. Priložen mora biti tudi opis delovanja in obrazložitev v čem je inovacija koristnejša in boljša od dosedanjih rešitev.

5. O predlogih za nagrade sklada bodo odločale posebne strokovne komisije, ki jih bo imenoval odbor ustanoviteljev sklada izmed znanih strokovnjakov za posamezna področja, kamor sodijo predlogi.

Komisije bodo delovale in odločale v skladu s samoupravnim sporazumom o ustanovitvi in delu sklada (9. in 10. člen).

6. Nagrade pomenijo družbeno priznanje. Avtorske pravice so v celoti pridržane avtorju. Sklad pa si bo prizadeval, da bi vse inovacije, ki bodo predložene, tudi resnično našle svoje mesto v življenju in delu invalidov.

Višina nagrade v letu 1988 bo dva poprečna mesečna čista osebna dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v letu 1987.

7. Podelitev nagrad bo javna in slovesna ob 1. maju 1988. leta na seji odbora ustanoviteljev sklada.

8. Predloge je treba poslati najkasneje do vključno 30. novembra 1987 na naslov: Sklad za inovacije na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Skupnosti socialnega varstva Slovenije, Ljubljana, Kidričeva 3.

Odbor ustanoviteljev sklada

NAŠ ZBORNIK

1987, leto 20, št. 4

YU ISSN 035-655X

UDK 376.3

družbena skrb za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji

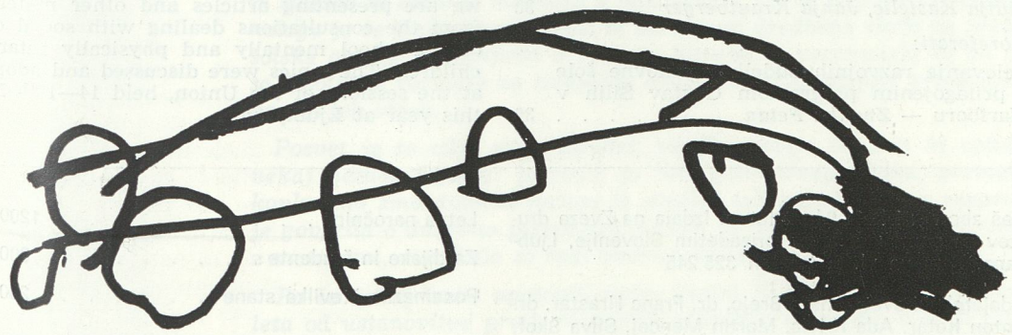

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 20 — ŠT. 4 — OKTOBER 1987

VSEBINA

Spet smo razpravljali — bomo tudi kaj spremenili? — *Aljoša Vodnik* 1
Uvodna beseda — *mag. Majda Plestenjak* . 2
Referati:
Vloga centra za otroke z motnjami v razvoju pri zgodnjem odkrivanju ter habilitaciji otrok z motnjami v razvoju — *dr. Erika Udovič-Dovnik* 5
Vloga pedopsihiatričnega dispanzerja pri diagnostiki in vodenju duševno manj razvitih otrok — *dr. Alenka Bezget* 8
Zgodnje usposabljanje v duševnem razvoju motenih otrok — *Peter Skuber* 12
Nekateri objektivni in subjektivni pogoji za pospeševanje socialne integracije predšolskih otrok z motnjami v razvoju v VVO — *Nada Lebarič* 16
Defektološki aspekt obravnave otrok z zmerno in težjo stopnjo prizadetosti predšolske starosti — dr. ph. dr. sc. *Anton Kotar* . . . 23
Programi in organizacijske možnosti usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju v SR Sloveniji — *Mara Šemrl, Aljoša Vodnik* 27
Pregled problematike dela razvojnih oddelkov ljubljanske regije — *Saša Podberščck, Lidija Kastelic, Janja Krautberger* 33
Koreferati:
Delovanje razvojnih oddelkov osnovne šole s prilagojenim programom Gustav Šilih v Mariboru — *Zvonka Petan* 39
Delo v razvojnem oddelku — vloga specialnega pedagoga v vrtcu v bodoče — *Anica Režun* 45
Razvojni oddelki v vzgojnovarstveni organizaciji — *Janja Krautberger* 46
Problematika razvojnih oddelkov pri usposabljanju težko duševno in telesno manj razvitih otrok — *Zora Reja* 48
Kratek prikaz dela z razvojno motenimi otroki v občini Šiška v okviru zdravstvenega doma Ljubljana — *Januša Rotovnik* . . . 49
Mobilna služba v občini Trebnje — *Jožica Medved* 50
Zaključki posveta o družbeni skrbi za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji 57
Odlomki iz razprave so objavljeni na več mestih v reviji.

SUMMARY

Naš zbornik is the publication of the Union of various associations, responsible for the help to the mentally handicapped people from all Slovenia. The union is an organization of volunteer members including parents and professionals, both united by the mutual care about mentally handicapped people.

Each publication has its main topic. This time we are presenting articles and other materials from the consultations dealing with social care of pre-school mentally and physically retarded children. The topics were discussed and adopted at the sessions of the Union, held 14—15th May this year at Ljubljana.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwil-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina . . . . . 1200 din
Za dijake in študente . . . . . 600 din
Posamezna številka stane . . . . . 200 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

SPET SMO RAZPRAVLJALI — BOMO TUDI KAJ SPREMENILI?

Sredi maja je bil v Ljubljani posvet o družbeni skrbi za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji. Pobudnik posveta je bila sekcija za delo z duševno prizadetimi pri Društvu defektologov Slovenije, pri organizaciji in izvedbi pa sta sodelovali še skupnost otroškega varstva Slovenije in Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Zanimanje za posvet je bilo veliko, še posebej med vzgojiteljicami, ki delajo v razvojnih oddelkih.

Na posvetu naj bi z različnih zornih kotov osvetlili potrebe otrok in staršev in sedanje možnosti v naši družbi, ter se dogovorili, katere naloge je še treba opraviti, da bi bil razvoj družbene skrbi za predšolske otroke z motnjami v razvoju hitrejši in vsestranski in da bi se izboljšale razmere za izvajanje družbeno organizirane predšolske vzgoje teh otrok.

Posvet je te cilje sicer izpolnil, vendar ostaja ob tem še vedno nekaj nezadovoljstva: premalo je bilo polemičnega duha, premalo konkretno smo določili naloge in nosilce teh nalog, večina razprav je govorila o duševno prizadetih otrocih in le malo o drugih otrocih z motnjami, manjkala so tudi mnenja staršev . . .

Pa še nekaj boste ugotovili stalni bralci Našega zbornika: že vsa leta od ustanovitve prvih razvojnih oddelkov govorimo o istih problemih, težavah — kot da se nekatere zahteve staršev in strokovnjakov ustavljajo ob istih nepremagljivih ovirah. Mislim, da potrebe teh otrok niso takšne, da jih ne bi bilo mogoče izpolniti, če bi vsakdo storil, kar je dolžan storiti in kar zna.

Aljoša Vodnik

UVODNA BESEDA

Spoštovane tovarišice in tovariši, v imenu Skupnosti otroškega varstva Slovenije, katere prvenstvena naloga je skrb za predšolskega otroka, prisrčno pozdravljam vse udeležence pomembnega strokovnega srečanja.

Posvet bo imel pred očmi več ciljev. Priložnost je za pregled prehojene poti oziroma rezultatov prizadevanj zadnjih let, za izmenjavo izkušenj, razkrili bomo odprte, aktualne probleme in težave, ki ovirajo naše delo, ki preprečujejo, da bi dosegali še boljše delovne uspehe, ob koncu pa bomo začrtali smernice kako naprej. Časa za uresničitev ciljev posveta gotovo ne bomo imeli preveč.

Posvet, menimo, je zelo pomemben z več vidikov. Pomemben je za otroke, za delavce, ki delajo na tem področju, za strokovno področje in za širšo družbeno skupnost.

Kljub mnogim uspešnim preventivnim ukrepom, s katerimi se lahko pohvalimo, se nikakor ne moremo izogniti, da se ne bi še vedno znova v nekaterih družinah, lahko povsem zdravih in urejenih, rodil nov član, pri katerem prej ali slej opazimo znamenja motenj v razvoju, ki naenkrat vnesejo v družinsko življenje velik nemir, včasih neznosno stanje in veliko žalost.

Družina s takim otrokom se znajde pred težkim problemom, ki ga ne more sama rešiti. Problem je zelo kompleksen, skoraj nerešljiv, pušča pa sledove v duševnosti očeta in matere in v celotnem družinskem življenju sploh. Vsi, ki delate na tem področju, dobro veste, kako starši težko sprejmejo spoznanje, da je njihov otrok drugačen kot drugi otroci. Ni malo staršev, ki se sprva zatečejo k tezi, da je njihov otrok bolan in ga bo mogoče s pomočjo dobrih specialistov pozdraviti. To jih usmerja v večinoma neuspešne, včasih finančno zelo zahtevne akcije. Na koncu se vendar večina sprijazni z resnico in sprejme otroka takšnega, kot je, in poišče pomoč na pravem mestu. Šele na tej stopnji so se starši sposobni priključiti strokovnem delavcu, bi bil brez sodelovanja staršev neuspeš v svojem prizadevanju pomagati otroku staršem, reševati problem družine, da bi tudi njihov otrok čim uspešneje integri v družbo in kasneje v delovno okolje.

Zdravstveni in pedagoški delavci na te področju pridobivate vsako leto več izkuše kako pomagati staršem v bolečem trenut spoznanja resnice o svojem otroku, da bi b njihova emocionalna travma čim manjša.

Za otroka je nadvse pomembno, da motn v razvoju odkrijemo čimprej. V Sloveniji s na tem področju že v preteklosti veliko d lali, pohvalimo pa se lahko z mnogimi uspe Tudi današnji referati nam verjetno prin šajo nova spoznanja, nove perspektive na te področju.

Že dolgo vemo, kako pomembno je za otr kov razvoj pravočasno in z ustreznimi met dami aktivirati izhodiščne možnosti za razv Če zamudimo leto, dve, lahko ostanejo nek tere dispozicije neprebujene, možnosti, da otrok razvil vse svoje potenciale, pa neure ničljive. To je še tem bolj pomembno za tist ga, ki ga narava ni bogato obdarila.

Družbena skupnost je skupaj s starši dolž in odgovorna za zagotavljanje ugodnih ok liščin za rast in razvoj otrok in mladine njihove socialne in ekonomske samostojnos Kot družba smo se že pred Deklaracijo o pr vicah otrok odločili, da jim damo največ najboljše, kar premoremo. Tega pa ni bil mogoče vedno enostavno uresničiti, pa ne z radi tega, ker ne bi vedeli, kaj otroci potre bujejo ali ker ne bi vsi želeli. Materialn možnosti nam niso nikoli dovoljevale izpol njevanja vseh naših želja glede otrok. Venda moramo nujno napraviti izbor, se odločiti z prednostne naloge glede na razvojne potreb vseh otrok. To ni bilo in še danes ni lahk saj vemo, da moramo mnogo sredstev odmer jati za gospodarski razvoj, da bi ustvarili bol šo materialno osnovo za uresničevanje naši ciljev. Prav v sedanjem trenutku smo spe v velikih zagatah, spet bo treba odločati, ka teri programi morajo ostati, katere lahko p obsegu zmanjšamo, katerih trenutno ne bom širili in kateri bodo počakali na boljše čase čeprav bi bilo za otroke dobro, da bi se ures ničevali že danes.

Tako bo verjetno moral tudi marsikater konstruktivni predlog s tega posveta nekoliko počakati na uresničitev, posebno če bo vezan na večja finančna sredstva.

Ko razmišljam o zagotavljanju ugodnih razmer za rast in razvoj vseh otrok kot predstavnik Skupnosti otroškega varstva Slovenije, ne morem mimo ocene, da obstajajo v slovenskem prostoru še velike razlike v možnostih za otroke oziroma družine, ki imajo otroka z motnjo v razvoju, glede na urbano ali ruralno področje. Naše aktivnosti, strokovne službe in ustanove, različne vrste pomoči itd. organiziramo v veliki meri le v urbanih okoljih. Starši, ki so v bližini takih centrov, so deležni dokaj ustrezne pomoči, saj jo znajo tudi sami poiskati, kajti bolje so informirani, zavedajo se svojih pravic, vedo, kdo jim bo lahko pomagal, javno mnenje oziroma gledanje na probleme otrok z motnjami v razvoju je v teh okoljih tudi že ustreznejše.

S precejšnjo gotovostjo pa si upam trditi, da je ustrezne pomoči deležnih na drugi strani zelo malo staršev, ki živijo v naseljih, oddaljenih od večjih središč. Takoj moram dodati, da se s to razliko srečujemo tudi na mnogih drugih področjih, tako da naše ni nobena izjema. To pa nas ne sme zavajati, da o tem problemu ne bi razmišljali in iskali rešitve. Posebej poudarjam to zaradi tega, ker prav na teh območjih odkrivamo otroke z motnjami v razvoju najpogosteje zelo pozno (v šoli, ob vstopu v šolo ali v mali šoli), zaradi česar zamudimo mnogo dragocenega časa. Starši teh otrok ne poznajo možnosti za pomoč, nimajo informacij, ne vedo, h komu in kam se obrniti niti kako, ustanove so oddaljene, pogosteje teže razkrivajo svoje težave drugim ljudem ipd. Temu problemu bomo morali vsekakor v prihodnosti nameniti več pozornosti. Potrebno bo analizirati stanje in na podlagi rezultatov analize načrtovati družbeno in strokovno aktivnost, kajti vprašanja odkrivanja, pregledov, obravnave, mobilne službe, ki ne čaka, da bi starši prišli k njim, so na vaških območjih aktualna. Vsekakor je treba omiliti neenakomeren razvoj mreže služb in ustanov.

Starši, ki imajo svojega otroka doma, so prikrajšani za družbeno pomoč, ki ni tako majhna in so je nekateri deležni v polni meri.

Zastavljena akcija odkrivanja rizičnih otrok od prvih dni življenja naprej je veliko prispevala k temu, da se je razširil krog uporabnikov pomoči strokovnih služb in družbe pri vzgoji in varstvu predšolskih otrok. Stremeti moramo k cilju, da je bo deležen prav vsak otrok, ki jo potrebuje. V nekaterih okoljih so temu cilju že precej blizu, ponekod pa še zelo daleč. Premagati bo treba še mnoge subjektivne in objektivne ovire.

Po podatkih zavoda za statistiko SR Slovenije ugotavljamo, da smo uspeli vključiti vsako leto več predšolskih otrok v njim ustreznejšo obliko vzgoje in varstva. Mislim predvsem na razvojne oddelke, ki delujejo v okviru predšolskih ustanov. Vendar pa hkrati ne moremo spregledati, da je še vedno precej otrok z motnjami v razvoju, ki so vključeni v oddelkih skupaj z drugimi otroki. Marsikje ni mogoče organizirati razvojnega oddelka. Pri takih rešitvah se srečujemo s problemi, ki jih moramo v bližnji prihodnosti enotno urediti, kajti vzgojnovarstvene organizacije se zelo različno odločajo ob problemih normativa o številu otrok v skupini, normativa o strokovnih delavcih v vzgojnovarstveni organizaciji, ki stojijo ob strani vzgojiteljici, doslej nezadovoljivo usposobljeni za delo z otroki, motenimi v razvoju, in za strokovno sodelovanje s strokovnimi delavci, različno je tudi vrednotenje dela teh vzgojiteljic ipd.

Po delovnem načrtu skupnosti otroškega varstva Slovenije nameravamo jeseni temeljito pretresti normative in pričakujemo vaše sodelovanje pri pripravi predlogov za to področje.

Posvet je pomemben za strokovne delavce, ki se ne zberete pogosto v taki sestavi. Upam, da boste imeli dovolj časa za razpravo, kajti odprtih problemov je veliko, pa najsibo glede strokovnega dela posameznih služb, poklicnih profilov, medsebojnega sodelovanja ali delovnih razmer. Nujno je spregovoriti o načrtovanju vzgojnega dela, sredstvih za vzgojno delo, timski obravnavi, o vlogi posameznih strokovnih delavcev (psiholog, logoped, fizioterapevt, specialni pedagog oziroma defektolog in podobno), posebej v razvojnih oddelkih, ki so se doslej samorastniško razvijali in iskali svojo podobo, tako da imamo v Sloveniji precej različnih modelov.

Posvet bi morali izkoristiti tudi za oceno sodelovanja različnih služb, ustanov in strokovnih delavcev (vloga, komunikacija, informativni sistem), kajti reševanja kompleksnega problema otroka z motnjo si ne moremo

zamišljati brez timskega pristopa. Na nekaterih področjih smo v preteklosti zaznavali motnje v tem sodelovanju.

Minili so časi, ko so se s predšolskim otrokom ukvarjali samo zdravniki, kajti pod vplivom mladinoslovja so menili, da je treba prvenstveno poskrbeti za uspešen telesni razvoj otrok, vse drugo bo prišlo samo od sebe. Počasi smo to stališče z utemeljitvami drugih znanosti premagovali pri normalno razvijajočih se otrocih, dalj časa pa smo potrebovali pri otrocih z motnjami v razvoju, ki smo jih šele v zadnjih petnajstih letih začeli vključevati v programe načrtne, sistematične predšolske vzgoje.

Tako kot se je predšolska vzgoja sploh težko in dolgo borila za svoje mesto v sistemu vzgoje in izobraževanja, je to še bolj značilno za področje vzgoje in varstva otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Eden izmed razlogov za te težave je po mojem mnenju med drugim v tem, da je to strokovno področje precej zaprto. Javnost in drugi pedagoški delavci izvedo premalo o delu, uspehih in problemih vašega dela. V Sodobni pedagogiki npr. sploh ni nobenega prispevka z vašega področja, čeprav imate narejene kvalitetne in pomembne analize, raziskave, katerih rezultati so pomembni tudi za druge pedagoške delavce. Verjetno prepogosto govorimo le sami sebi, kar pa je za širše uveljavljanje nekega delovnega področja premalo. To velja nasploh za vse predšolsko področje.

Ko smo npr. pred nalogami izboljševanja delovnih razmer strokovnih delavcev (npr. normativov), se pogosto izkaže, da nastopijo večje težave tudi zaradi nepoznavanja narave, načina dela, zaradi napačnih stališč do dela s temi otroki ipd. Temu se bomo izognili z večjo odprtostjo dela. Veliko k temu pripomorejo starši, če imajo pozitivne izkušnje pri svojem otroku, če so zadovoljni s pomočjo strokovnih delavcev, z delom v razvojnem oddelku, s poletnimi oblikami strokovnega izobraževanja. Njihov glas seže do znancev in prijateljev, ampak to je premalo. Bolj bi morali izkoristi sredstva masovne komunikacije za informiranje širše javnosti o uspehih, problemih, o vsebini dela, oblikah in metodah dela v ustanovah, kjer se izvaja vzgojno in drugo delo s predšolskim otrokom.

V skupnostih otroškega varstva zagotavljamo sredstva za izvajanje programov za predšolske otroke z motnjami v razvoju, ki so finančno zelo zahtevni. Spremljamo napredovanje in rezultate in pri tem ugotavljamo, da smo v zadnjem času z združenimi močmi dosegli kar veliko: pojavljajo se nove organizacijske oblike, mreža razvojnih oddelkov se je razširila, strokovne obravnave so bolj kvalitetne, pojavljajo se novi strokovni delavci, napredujemo v bolj zgodnjem odkrivanju, diagnosticiranju in spremljanju otrok. Ne moremo pa tega trditi za vsa območja naše republike. Razvoj je neenakomeren. Strinjam se z enim izmed referentov, ki ugotavlja, da je uspešnejši tam, kjer družbeni in strokovni dejavniki (zdravstvo, otroško varstvo, socialno skrbstvo) delujejo usklajeno in celostno.

Prepričana sem, da bo k izboljševanju tega stanja prispeval tudi ta posvet, ki bo morda motiviral slabše razvita območja, da bodo povzeli dobre izkušnje, da bodo skušali dohiteti bolje razvita območja, da pa bodo tudi tam, kjer so že dosedaj veliko in dobro delali, tudi dobili novih pobud za še nadaljnje iskanje novih, boljših poti in pristopov.

Naj zaključim z željo za čimbolj uspešno delo na posvetu in tudi pri uresničevanju vaših zahtevnih in pomembnih delovnih nalog.

mag. Majda Plestenjak

Starši smo hvaležni vsem, ki so omogočili, da so ti otroci v vrtcih. Radi obdržimo otroka doma, čeprav je to za nas težko.

Zelo primerno bi bilo v tako posvetovanje vključiti starše same; ni pomembna samo stroka, temveč tudi čustvena navezanost.

Pri kategorizaciji se ne smemo ozirati samo na življenjsko starost, temveč na razvojno starost.

dr. Alenka Kušar

VLOGA CENTRA ZA OTROKE Z MOTNJAMI V RAZVOJU PRI ZGODNJEM ODKRIVANJU TER HABILITACIJI OTROK Z MOTNJAMI V RAZVOJU

Center za otroke z motnjami v razvoju je poleg cepilnega centra samostojna delovna enota dispanzerja za otroke.

Obravnava predšolske otroke, šolske otroke z motnjami v razvoju pa enota dispanzerja za šolske otroke in mladino.

Pogoj za uspešno delo v Centru je vsekakor kompleksno in kompletno delovanje dispanzerja za otroke. Le če ta dejansko obvlada ves teren in vso populacijo, lahko organizira takšno depistažno službo, da vse otroke z motnjami v razvoju pravočasno odkrijemo. Pri tem poudarjam, da pomeni beseda »pravočasno« pogosto obdobje prvih mesecev življenja, zato je za odkrivanje motenj v relativno kratkem obdobju potrebna res dobra organiziranost celotne pediatrične službe.

Zato menim, da je potrebno vsaj v povzetku navesti dejavnosti v dispanzerju, da nakažem obseg navedene kompletne in kompleksne obravnave otrok. To celovitost sestavljajo tele dejavnosti:

— socialno-pediatrično poznavanje terena,
— socialno-pediatrično in klinično poznavanje varovancev,
— analiza in spremljanje gibanja morbiditete,
— stalno spremljanje gibanja nalezljivih bolezni,
— spremljanje in analiza mortalitete,
— posvetovalnica za otroke,
— strokovni medicinski nadzor nad VVZ,
— strokovno medicinsko vodstvo otroškega doma,
— strokovno sodelovanje s cepilnim centrom,
— strokovno sodelovanje s patronažno službo,
— zdravstvena prosveta,
— učna baza za področje socialne pediatrije,
— kompleksno delo z otroki, motenimi v duševnem in telesnem razvoju,
— strokovno sodelovanje z drugimi medicinskimi, polmedicinskimi in nemedicinskimi ustanovami,
— sodelovanje z zdravstvenimi in oblastnimi forumi, organi upravljanja in samoupravljanja ter družbenopolitičnimi forumi,
— pošiljanje otrok na zdravstveno letovanje,
— zdravljenje obolelih otrok v ambulantah,
— zdravljenje obolelih otrok na domu,
— laboratorijska dejavnost,
— sodelovanje z zdravniško komisijo oziroma konzilijem,
— nudenje pravne pomoči s področja zakonodaje varstva matere in otroka,
— znanstveno-raziskovalna dejavnost.

Izredno pomembno je stalno sodelovanje med dispanzerjem in centrom, kontinuirano strokovno izpopolnjevanje kadrov obeh enot in stalno uvajanje čimbolj eksaktnih metod depistaže, diagnoze in diferencialne diagnoze. Najsodobnejša medicinska oprema, zanesljivost dobro razvitih laboratorijev in primerna kadrovska zasedenost so zagotovilo za uspešno delo.

Za uspešno delo centra za otroke z motnjami v razvoju je potrebna še široko razpredena mreža sodelovanja z drugimi strokovnimi ustanovami, upravnimi organi, družbenopolitičnimi organizacijami in društvi. Nujno je skrbno upoštevati dinamične povratne informacije.

Metoda dela centra za otroke z motnjami v razvoju

Življenje, bodočnost in usoda otroka z motnjo v razvoju so odvisni od pravočasne, to je zgodnje eksaktno postavljene diagnoze prizadetosti. V tem obdobju je vsa odgovornost v rokah zdravnika pediatra. Zgodnje odkrivanje prizadetosti je v našem centru organizirano na dva načina:

— s sistematičnim spremljanjem psihomotoričnega razvoja ob rojstvu rizičnih otrok, ki so prijavljeni v register rizičnih novorojencev,
— z metodo presejanja — z minimalnim nevrološkim pregledom. Pregledujemo vse

otroke v določenem obdobju razvoja oziroma starosti v otroških posvetovalnicah na območju zdravstvenega doma Maribor, Slovenske Bistrice in Ler.arta.

Shema pregleda, razvojno-nevrološka, je prirejena tako, da jo pediater lahko izvede skupaj s kliničnim pregledom, in je prilagojena večnemu pomanjkanju časa pri pediatru v ambulanti.

V prvem letu življenja nato skrbno spremljamo psihomotorični razvoj otrok iz te skupine.

Če odkrijemo odstopanja v razvoju, usmerjamo nadaljnjo diagnozo etiološke pojasnitve prizadetosti in poskrbimo za pričetek habilitacije po načelih timskega dela.

V naš center prihajajo tudi otroci, ki so že izpolnili leto starosti, ker je otrokov pediater ugotovil odstopanje v psihomotoričnem razvoju. Poleg tega spremljamo v našem centru tudi otroke po hospitalizaciji na otroškem oddelku zaradi vnetij centralnega živčnega sistema ali drugih težjih bolezni, ki imajo za posledico motnjo v razvoju. Naši varovanci so tudi otroci, ki so žrtve vse pogostejših prometnih nesreč in njihovih usodnih posledic v psihomotoričnem razvoju.

V tabeli št. I posredujem podatke o številu rizičnih novorojencev glede na vse živorojene v občini Maribor, Slovenska Bistrica in Lenart.

V našem centru vodimo vse od ustanovitve tudi register prizadetih otrok. Slehernega prizadetega otroka zapišemo v indeks in nastavimo zanj karton, na katerem so v telegrafskem stilu navedeni vsi bistveni podatki za posameznega varovanca. Označeni so z raznobarvnimi znaki za razne prizadetosti — telesne, duševne, malformacije osteomuskularnega aparata, prizadetosti sluha, vida itd. So zelo praktični ter ilustrativni. Omogočajo nam odličen pregled nad številom prizadetih otrok in vrsto prizadetosti.

Najpomembnejše pa je, da nam omogočajo spremljanje kontinuitete habilitacijskega postopka, ki je imperativ in prvi pogoj za dobro prognozo oziroma izid habilitacije.

Dosedanje delo centra je pokazalo, da je v letih, ko je število rizičnih novorojencev najvišje, odstotek prizadetih, zajetih po tej metodi, najvišji.

S padanjem prijav v rizični register se veča število oziroma odstotek prizadetih otrok, ki jih odkrijemo z metodo presejalnega testa razvoja, kar je razumljivo.

Dosedanje izkušnje kažejo, da je potrebno longitudinalno spremljanje otrok iz rizične skupine in tistih, pri katerih odkrijemo odstope od normale z metodo presejalnega testa razvoja, tudi še po izpolnjenem letu starosti.

Na osnovi analize rezultatov komisije za razvrščanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je razvidno, da je razvrščenih 5—6 odstotkov celotne populacije otrok. Večino otrok, ki so zajeti v postopek razvrščanja (70—75 %), uvrščamo v skupino laže duševno prizadetih.

Zaključek

Iz navedenih rezultatov se jasno vidi, da je metoda odkrivanja prizadetih otrok z registrom rizičnih novorojencev povsem upravičila obstoj. Ne zadošča pa za odkrivanje vseh prizadetih otrok. Nujno potrebna je še metoda presejalnega testa razvoja za vso ostalo populacijo.

TABELA I

Leto	Število živorojenih otrok Maribor	Slov. Bist.	Lenart	Skupaj	Število rizičnih novoroj.	Odstotek vseh rizič. živoroj.
1976	2541	472	269	3282	492	14,9
1977	2501	503	260	3264	451	13,8
1978	2592	486	248	3226	407	12,6
1979	2595	461	268	3324	306	9,2
1980	2407	465	256	3128	340	10,8
1981	2452	495	260	3207	389	12,1
1982	2326	496	259	3081	321	9,5
1983	2142	441	246	2829	291	9,7
1984	2112	441	236	2789	495	5,6
1985	2085	437	230	2752	288	9,5
1986	1934	445	230	2609	230	11,3

Nadalje je nujno potrebno upoštevati kriterije za prijavo v register rizičnih novorojencev.

Vse otroke obravnavamo po principih timskega dela. Poleg strokovnjakov, ki so neposredno vključeni v habilitacijo prizadetega otroka, se po potrebi v to delo vključujejo tudi predstavniki socialnega skrbstva, skupnosti otroškega varstva in društev.

Do tretjega leta starosti je obravnava ambulantna individualna, po tej starosti preide v skupinsko v razvojnih oddelkih vrtcev. Otroci, ki pa so oddaljeni ali iz drugih razlogov ne morejo obiskovati razvojnih oddelkov, so vključeni v mobilno specialno pedagoško obravnavo.

Menim, da smo z organizacijo dela po opisanem konceptu naredili velik korak naprej v obravnavi otrok z motnjami v razvoju. Še vnaprej je potrebno posvetiti vso skrb delu rizičnega registra ter izpopolniti in prirediti enega izmed mednarodno priznanih presejalnih testov našim razmeram.

Zgodnje odkrivanje odklonov v razvoju mora postati imperativ in sestavni del dejavnosti osnovne zdravstvene službe na dispanzerskem nivoju.

dr. Erika Udovič-Dovnik

VLOGA PEDOPSIHIATRIČNEGA DISPANZERJA PRI DIAGNOSTIKI IN VODENJU DUŠEVNO MANJ RAZVITIH OTROK

V sodobni obravnavi mentalne subnormalnosti (duševne manj razvitosti) se je izoblikovala potreba po celostnem gledanju na razvojno motenega otroka. To je pritegnilo v delo z njim zdravnike raznih strokovnosti (pediatre, psihiatre, nevrologe, ortopede, nevrofiziologe), psihologe, pedagoge, sociologe, politike in druge. Vprašanja, ki se odkrivajo ob takem otroku, je možno reševati le, če obstajajo trdne osnove poznavanja problemov tega otroka. Otrokov organizem moramo gledati kot celoto treh dimenzij: fizično (telesno), psihično (duševno) in socialno (okolje). Med razvojem se pojavijo različne motnje, ker so »duša, telo in okolje« pri otroku manj ločeni kot pri odraslih.

Na pedopsihiatričnem dispanzerju v Mariboru zavzema delo z mentalno subnormalnimi otroki približno 20 % naše dejavnosti. Če pomislimo, da je mentalna subnormalnost pravzaprav samo simptom, ki je posledica številnih bolezenskih sindromov (od genetičnih preko metabolnih, infektivnih, toksičnih, travmatskih, neoplastičnih, psihogenetskih in sociogenetskih), potem vidimo, da se odkriva široko področje sodelovanja med raznimi strokami.

Delo z mentalno subnormalnimi otroki poteka v Mariboru že več kot 10 let. Prvi začetki dela segajo v leto 1968, ko je začela pri dispanzerju za otroke v Mariboru delati psihosomatska ambulanta. Takrat je bilo potrebno za te otroke odmeriti le nekaj ur na teden. Leta 1969 je bil v istem dispanzerju ustanovljen center za psihohigieno in tako je psihosomatska ambulanta postala ambulanta centra za psihohigieno. Z letom 1974 je zakon o zdravstvenem varstvu zahteval, da mora vsak zdravstveni dom s svojo verifikacijo imeti tudi psihiatrično službo. Tako smo dobili možnost za nastavitev novih kadrov in hitrejši razvoj. V letu 1975 je bil center preimenovan v dispanzer za psihohigieno. Takrat smo se pravzaprav odtrgali od matične ustanove in se strokovno osamosvojili. Dokončni status psihiatrične službe s tremi dispanzerji (pedopsihiatrični dispanzer, dispanzer za psihohigieno odraslih in dispanzer za bolezni odvisnosti) smo dobili decembra 1981. Ekstrahospitalna pedopsihiatrija pa je bila uradno priznana pravzaprav s sprejetjem amandmana k republiškim normativom v letu 1980, ko je bilo določeno, da lahko v ekstrahospitalni dejavnosti nastavimo 1 pedopsihiatra na 30.000 otrok od 0 do 18 let.

Pri nastajanju pedopsihiatrične dejavnosti oziroma pri delu z mentalno subnormalnimi otroki je vedno nujno upoštevati lokalne posebnosti, saj vidimo, da so nastajale službe ob mentalno subnormalnih otrocih v različnih krajih Slovenije zelo specifično za kraj, v katerem delujejo. Ob našem delu nastaja cela vrsta problemov, nekatere od teh pa je potrebno posebej poudariti.

1. Zgodnje odkrivanje mentalno subnormalnih oziroma vseh otrok z motnjami v razvoju

Pri odkrivanju ima pedopsihiater pravzaprav bolj organizacijsko in svetovalno funkcijo in je glavna baza za to pediatrična služba oziroma center za otroke z motnjami v razvoju:

I. nivo predstavlja:

a) detekcija preko centralnega republiškega registra rizičnih otrok;

b) detekcija preko posvetovalnic za otroke, v katerih delajo v Mariboru v glavnem specialisti pediatri kot enotna posvetovalniška doktrina, ki zahteva minimum dejavnosti ob vsakem otroku in sta v ta namen vpeljana poleg somatskega še nevrološki pregled in pregled psihičnega razvoja otroka;

c) pozna depistaža, ki jo v prvem nivoju predstavljajo sistematski pregledi 3-letnih otrok in potekajo v Mariboru že več kot 10 let. Pomembno je, da je ta pregled skrining, ki odkriva tiste ogrožene v duševnem razvoju, ki so bili skozi prejšnja sita izpuščeni. V glavnem gre tu za lažje zaostajanje v duševnem razvoju, ki ga ni bilo moč prej opaziti. Večina odkritih v tem obdobju je kasneje razvrščenih v šolo s prilagojenim programom;

d) zadnji način prvega nivoja je pasiven — kurativen, ko pošljejo v COMR otroke drugi zdravniki strokovnjaki ali starši pripeljejo otroka sami.

II. nivo odkrivanja predstavlja:

Center za otroke z motnjami v razvoju (COMR), kjer je letno pregledanih od 306 (v letu 1979) do 492 (v letu 1976) rizičnih otrok. Če so ti otroci kakorkoli moteni, potem ta center poskrbi za diferencialno diagnostiko in začetek habilitacije. Približno 20 % vseh teh okvarjenih otrok v enem letniku pa je tudi mentalno subnormalnih.

III. nivo:

Šele v tretjem nivoju je delo pedopsihiatrične ambulante, kamor napoti center za otroke z motnjami v razvoju vsakega otroka, za katerega sumi, da je mentalno subnormalen. Tudi druge institucije se s to diagnozo obračajo na naš dispanzer, saj ima strokovni tim, ki je sposoben postaviti diagnozo mentalne subnormalnosti.

Organizacija pedopsihiatričnega dispanzerja:

Pedopsihiatrični dispanzer v Mariboru je del psihohigiensko-psihiatrične službe v sklopu TOZD Osnovno zdravstveno varstvo pri zdravstvenem domu v Mariboru. Funkcionira po dispanzerski metodi dela in je dostopen vsakomur brez napotnice. Profili strokovnjakov, ki delajo v dispanzerju: 2 pedopsihiatra, eden od teh pediater in psihiater, 3 specialisti klinične psihologije, specialni pedagog z orto in logo usmeritvijo, socialni delavec, višja medicinska sestra, 3 srednje medicinske sestre, administrator.

2. Diagnosticiranje mentalne subnormalnosti

V tesni povezavi z odkrivanjem je seveda diagnostika mentalne subnormalnosti, saj lahko trdimo, da je življenje in bodočnost mentalno subnormalnih otrok odvisna od pravočasne in eksaktno postavljene diagnoze.

Dokončna diagnostika mentalne subnormalnosti naj se zaključi v tako strokovno usposobljeni ustanovi, ki ima v diagnostičnem timu vse strokovnjake, ki so potrebni in so strokovno dovolj usposobljeni za delo z mentalno subnormalnimi otroki. V Mariboru je zato prevzel dokončno diagnostiko mentalne subnormalnosti pedopsihiatrični dispanzer, ki obenem še nadalje strokovno vodi skupaj s COMR habilitacijo teh otrok. Diagnoza mentalne subnormalnosti je torej vedno timska. Prepletajo se:

a) medicinska diagnostika — etiologija mentalne subnormalnosti, klinična diagnostika in diferencialno diagnostična problematika,

b) psihološka diagnostika,

c) specialno-pedagoška diagnostika in

d) socialna obdelava.

3. Konfrontacija staršev z defektom otroka

Ko tako diagnozo eksaktno timsko postavimo, se srečamo s problemom prve konfrontacije staršev s prizadetostjo otroka. Ko starši zvedo, da je njihov otrok okvarjen, je to zanje revolucionarno spoznanje, ki povzroči krizo tako na emocionalnem področju kot tudi v načinu življenja cele družine.

Grunewald (leta 1978) opisuje teoretično 4 faze te krize staršev:

1. V prvi fazi, ko starši posumijo ali dokončno zvedo za okvaro svojega otroka, so kot paralizirani, konfuzni, nerealni. Ta faza lahko traja od nekaj minut do nekaj dni ali tednov.

2. Sledi faza reakcije, v kateri nastopijo različni obrambni mehanizmi v obliki žalosti, nelagodnosti, negotovosti glede bodočnosti, občutkov krivde, samoobtoževanja ali celo ambivalentnih čustev do otroka.

3. Sledi faza adaptacije, ko si starši opomorejo od akutne bolečine in gledajo na svoj problem bolj realno. V tej fazi so že sposobni tudi kaj storiti za svojega otroka.

4. Faza orientacije naznanja, da je kriza že prešla. Starši so se sprijaznili z novo situacijo, uskladili so svoja čustva in organizirali svoje notranje in zunanje potenciale. Postali so konstruktivni in so sposobni pogledati v bodočnost. Kako intenzivne in dolge so posamezne faze, je odvisno od vrste faktorjev — od osebnosti staršev, od njihovih preteklih čustvenih izkušenj, od izobrazbe, ekonomsko-socialnega statusa, težine okvare otroka, spola in starosti ob ugotovljeni okvari, ali je bil otrok zaželen ali ne, od stanja sorojencev itd. Dejstvo je, da bo stališče staršev pustilo trajne posledice na razvoju okvar-

jenega otroka. Prav zato je tako pomembno, da zdravnik takoj, ko je trden v diagnozi, staršem jasno, razumljivo in na primeren, takten način opiše otrokovo situacijo. Pokaže naj jim meje telesnega, duševnega in socialnega razvoja, nakazati pa jim mora tudi realne možnosti zgodnje pomoči. Tako bo motiviral starše za startni pristop k habilitaciji.

Andreas Rott (kongres Lebenshilfe 1978) priporoča, naj ima prve razgovore o otrokovi okvari zdravnik z vsemi družinskimi člani hkrati. Za razgovor naj si vzame dovolj časa, zaradi diskretnosti naj si poišče prostor, da bo s starši sam. Ob tem mora ustvariti pristen odnos, ki bo zagotovil dolgoletno uspešno sodelovanje. Zavedati se moramo namreč, da so starši glavni del našega habilitacijskega tima. Starši morajo dobiti realne zdravstvene informacije, vso psihoterapevtsko pomoč in izčrpne socialne informacije. Besede o okvari otroka naj bodo primerno izbrane, tako da ne bo uporabil brezupnih ali preveč strokovnih izrazov. Staršem mora dati možnost, da so v razgovoru aktivni in da izrazijo svoje želje in bojazni.

4. Terapevtske možnosti in habilitacija

a) Možnosti medikamentozne terapije so zelo omejene, vzročna terapija je možna le pri nekaterih boleznih (fenilketonurija), sicer je terapija vedno simptomatska.

b) Nevrofizioterapevtsko vodenje.

c) Habilitacija v razvojnih oddelkih.

Odkrivanje in diagnosticiranje ima svoj etični smisel le, če potem mentalno subnormalnemu otroku omogočimo tudi habilitacijo. Ko je torej diagnoza dokončna, vodita otroka klinični psiholog in ortopedagog do 3. leta starosti v individualnem programu in v majhnih skupinah. V 3. letu pa ga glede na psihofizične sposobnosti vključimo v razvojni vrtec, kamor vključujemo otroke s spodnjo mejo lažje, zmerne in težje mentalne subnormalnosti. Preden pa otroka vključimo v vrtec, ga pošljemo s starši in po možnosti s sorojenci za en teden v kolonije, ki jih organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije v Črni na Koroškem. Ta kolonija ima nalogo, da obdela emocionalni problem staršev in prej opisane probleme prve konfrontacije z otrokovo okvaro. Strokovnjaki in člani družbenih organizacij dajejo staršem v tem času konkretna navodila za delo z otrokom in izdelajo usmeritev za usposabljanje otroka do 7. leta starosti. Na starše zelo ugodno vpliva, da preživijo teden dni v družbi enako prizadetih družin, dobijo veliko informacij o svojem otroku in spoznajo program dela za naprej.

Do 7. leta starosti otrok nato obiskuje razvojni vrtec, ki deluje v sklopu rednega vrtca. V tem vrtcu so otroci v majhnih skupinah po 6 do 8 otrok. Skupino vodi vzgojiteljica z ortopedagoško izobrazbo s pomočjo varuške. Otroci torej niso samo v varstvu, temveč v kompleksni habilitaciji, za te otroke lahko rečemo, edini primerni obliki terapije. Starši vodijo otroke v isti vrtec, v katerem so tudi zdravi otroci. Del dneva res vsi otroci v vrtcu prebijejo skupaj — na hodniku, v umivalnici, na stranišču, zaradi nujnega specifičnega treninga pa morajo biti del dneva naši otroci tudi ločeni. Enkrat tedensko prihajata v vrtec tudi logoped in fizioterapevt.

5. Strokovno vodenje habilitacije in sodelovanje z ortopedagogi v razvojnih vrtcih

V Mariboru so praktično vsi otroci, ki so sposobni habilitacije, vključeni v razvojni vrtec. Vključujemo pravzaprav vse kategorije mentalne subnormalnosti od lažje do težke stopnje. Poleg mentalno subnormalnih so v teh vrtcih tudi telesno prizadeti otroci s cerebralno paralizo, okvarjeni na vidu, največ pa je kombinirano motenih. V zadnjem času vključujemo in se posebej ukvarjamo še z avtističnimi otroki. Razvojnih vrtcev je za sedaj osem in so locirani na različnih krajih Maribora. Habilitacijo izvajajo ortopedagogi-nje, ki so zaposlene na šoli s prilagojenim programom, delajo pa v razvojnih vrtcih. Dvakrat v šolskem letu imamo z njimi in strokovnjaki s centra za otroke z motnjami v razvoju (pediater, višja medicinska sestra, fizioterapevt) timske sestanke: v začetku šolskega leta zaradi predstavitve otrok in obravložitve otrokovih razvojnih možnosti ter zastavitve habilitacijskega programa, ob koncu leta pa, da preverimo uspešnost habilitacije v tem letu.

6. Razvrščanje mentalno subnormalnih otrok

Ob zaključenem predšolskem obdobju sledi razvrstitev. V razvrstitvenem timu so strokovnjaki, ki so otroka spremljali longitudinalno od rojstva dalje in tako je razvrstitev pravzaprav le formalni akt ob izstopu iz vrtca, ko otroke usmerimo po njihovih sposobnostih bodisi v šolo s prilagojenim programom bodisi v oddelek za delovno usposabljanje. Če je bila konfrontacija staršev z razvojno motnjo njihovega otroka pravilno zastavljena, razvrstitev za starše in strokovnjake ne bo prinesla težav. Če pa starši v svojem odnosu do razvojno motenega otroka še niso dozoreli, bo razvrstitev pomenila zanje težko travmo oziroma bo vzrok konfliktov med starši in komisijo za razvrščanje. Te otroke še nadalje spremljamo tudi zdaj, ko so v šoli oziroma na ODU, tako da sodelujemo s pedagogi in organiziramo z njimi timske sestanke in predavanja. Tudi starši in rejniki so v stalnem kontaktu z našim dispanzerjem, da jim nudimo psihohigiensko svetovanje, jih obveščamo o vseh možnih oblikah družbene pomoči za te otroke in da jih vedno znova motiviramo za habilitacijo.

7. Enotna doktrina

Da bi starši ne dobivali informacij od različnih strokovnjakov, ki bi v resnici različno ocenili otrokovo okvaro, ali da ne bi napačno interpretirali tega, kar so zvedeli od strokovnjakov o svojem otroku, je nujno, da obstaja enotna doktrina. Zato je zelo pomembno, da sicer otroka obravnavajo vsi strokovnjaki tima, informacije staršem pa naj daje le en sam, ki je zadolžen v timu, da vodi primer določenega otroka.

Tu naj omenim problem podvajanja pregledov in izvidov in probleme večtirnih terapij.

Veliko težav imamo tudi, ker nekateri strokovnjaki zagovarjajo preintenzivno habilitacijsko delo z okvarjenim otrokom, ki je po možnosti takrat celo na hospitalizaciji ali v rejniški družini. Mentalno subnormalni otroci imajo sicer višjo tolerančno mejo za nastop nevrotičnih motenj, vendar so v habilitacijskem programu izpostavljeni nadpovprečnim obremenitvam. Velikokrat nam je nevrotičnost mentalno subnormalnega otroka indikator, da smo pretiravali s habilitacijo. Tempo dela z otrokom vsiljujejo nekateri strokovnjaki, včasih pa starši sami, ker upajo, da bodo s treningom hitreje normalizirali stanje svojega otroka.

V zvezi s prognozo je naša doktrina taka, da sicer starše postavimo na realna tla, vendar jih nikoli ne smemo pustiti brez upanja na vsaj delno izboljšanje. Pomembno je, da strokovnjak zavzame pravilen odnos. Mora se sicer vživeti v probleme staršev, ne sme pa se prepustiti čustvom usmiljenja ali simpatije, ker bo s tem samo blokiral svojo profesionalno aktivnost. S tem da staršem sporoči dejstvo o otrokovi okvari, jim povzroči res bolečino in jih naredi nesrečne, toda realno stališče strokovnjaka do otroka in njegove motnje vpliva tudi na starše, da zavzamejo taka stališča in bodo le tako emocionalno sprejeli svojega mentalno subnormalnega otroka in konstruktivno sodelovali v habilitaciji.

Poleg tega smo premalo pozorni, da so starši, ki so na svojega otroka emocionalno navezani in ga hočejo obdržati doma, pravzaprav prikrajšani za družbeno pomoč. Za otroka, ki je v zavodu ali v rejništvu, družba daje veliko finančnih sredstev in povsod ima prednost (v kolonije, denarni dodatki itd.); starši, ki imajo otroka doma, pa so pri tem velikokrat prepuščeni svoji iniciativi.

8. Sodelovanje navzven

Če hočemo, da habilitacija mentalno subnormalnih otrok uspešno poteka, moramo biti intenzivno, interdisciplinarno in interinstitucionalno povezani. Tu prihaja do raznih težav, ki so lahko strokovne ali prestižne. Pomembno je, da ne pozabimo pri tem na otroka, ob katerem se morajo vsa sodelovanja integrirati. Tako se nujno tesno povezujemo s kliničnim centrom, s pediatričnim dispanzerjem in patronažno službo pri zdravstvenem domu, z otroškim oddelkom splošne bolnice, z razvojnimi in rednimi vrtci, s šolo s prilagojenim programom, centrom za korekcijo sluha in govora, vzgojno svetovalnico, društvom za pomoč duševno prizadetim, društvom za cerebralno paralizo, z občinskimi

organi za otroško ter zdravstveno varstvo itd.

Rezultati takega načina dela z mentalno subnormalnimi otroki se kažejo predvsem v socializaciji otroka in vzgoji družbe, da te otroke sprejme kot enakopravne člane in se uči z njimi živeti.

dr. Alenka Bezget

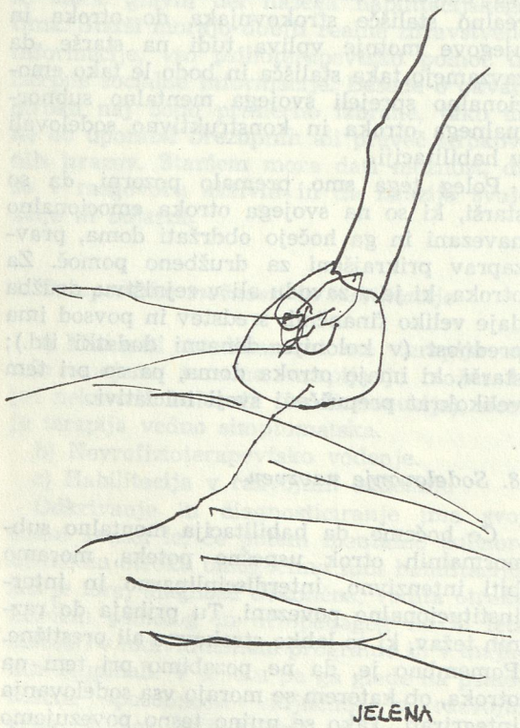

ZGODNJE USPOSABLJANJE V DUŠEVNEM RAZVOJU MOTENIH OTROK

Številne nevrofiziološke raziskave kažejo, da so prva otroška leta čas izrednih intenzivnih sprememb v centralnem živčnem sistemu. Tudi teorije učenja kažejo, da je naučeno marsikatero vedenje, ki smo ga še do nedavna imeli za podedovano. Učenje se prične z rojstvom in je še zlasti intenzivno v prvem letu življenja. K. Lorenz trdi na osnovi svojih raziskovanj, da nastopa sposobnost oblikovanja zgodaj in je omejeno le na določen čas; če ga zamudimo, je sposobnost za vselej izgubljena. Plastičnost možganov v zgodnji razvojni dobi je torej osnova za zgodnjo terapijo.

Pojem zgodnjega obravnavanja se je menjal. Najprej so s tem menili pravočasen vpis v šolo. Nato se je obravnava pomikala navzdol na predšolski čas. Končno je zgodnja obravnava pomenila čas od otrokovega rojstva dalje. Programi so bili narejeni pretežno za posamezna področja, npr. za govor, motoriko, sledila je sinteza programov celovitega usposabljanja otroka.

Prvi je pri nas nudil strokovno pomoč razvojno motenim majhnim otrokom centralni otroški dispanzer v Ljubljani — v okviru psihološkega oddelka, ustanovljenega 1959. leta. Čez 10 let so ustanovili še: center za psihohigieno pri zdravstvenem domu Maribor, psihološko ambulanto pri otroškem dispanzerju v Celju, center za psihohigieno v Murski Soboti in dispanzer za mentalno higieno in nevropsihiatrijo pri zdravstvenem domu Kranj. Republiška skupnost otroškega varstva in Zveza društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam poročata leta 1972 in 1974, da se navedenih pet ustanov ukvarja z odkrivanjem, ugotavljanjem in obravnavanjem predšolskih razvojno motenih otrok, in sta programe teh ustanov denarno podprli.

Naslednji korak so bili predšolski oddelki pri večjih zavodih oziroma oddelkih za delovno usposabljanje pri posebnih šolah. Tretji korak so tako imenovani razvojni oddelki pri rednih VVO. Prvi oddelek je bil ustanovljen v Mariboru 1971. leta, in sicer pri VVO Boris Peče. Ti trije razvojni koraki pomenijo danes tri institucije, od katerih ima vsaka pomemben delež v celotnem spletu zgodnjega obravnavanja.

Zakaj se odločamo za usposabljanje v majhni skupini v redni VVO?

V svetu poznajo posebni vrtec, torej vrtec, ki je namenjen zgolj motenim otrokom. Nadalje poznajo vrtec z različnimi skupinami, npr. skupina duševno manj razvitih otrok, skupina slušno motenih otrok, skupina telesno prizadetih otrok in še morda kakšna skupina normalnih otrok. Ponekod imajo predšolsko skupino motenih otrok priključeno k šoli s prilagojenim učnim programom. Drugje se odločajo tako, da so vsi otroci, tj. zdravi in prizadeti, skupaj v eni skupini VVO.

Mi se odločamo za majhno skupino, pretežno zmerno duševno manj razvitih v okviru redne VVO. Pravim pretežno, ker skupina ni homogena: tu so laže, tudi teže, največkrat pa kombinirano okvarjeni otroci. Menim, da je tako zastavljena oblika nekje na sredini med segregacijo in popolno integracijo, pa s tem najbliže dejanskim otrokovim sposobnostim in potrebam, realnim možnostim in pričakovanjem staršev. Dejstvo je, da so redne skupine v VVO številčne in s tem otežujejo individualno obravnavo povsem normalnih otrokovih težav.

Vzgojiteljica v rednem VVO nima potrebne izobrazbe in je nerealno pričakovati, da bo razumela in ustrezno vodila našega otroka. Nekaterim staršem je uspelo, največ preko zvez, zadržati otroka v redni skupini. Spremljanje tega otroka skozi leta pa je pokazalo, da je bilo s tem bolj zadoščeno potrebi staršev, da je njihov otrok normalen, saj hodi med normalne otroke, kot pa potrebam otroka. Vemo, da naš otrok potrebuje strokovno pomoč za življenje in delo, pa še ta cilj je omejen.

Pravijo, da prizadetemu otroku ne naredimo posebne usluge, če poskušamo doseči njegov sprejem v redno skupino v vrtcu. Vedno znova dobivamo otroke, ki so po ponesrečenih poizkusih izgubili veliko časa in duševnih sil. Naš otrok potrebuje specialni trening, deloma specialno opremo in specialnega pedagoga. V redni skupini je izpostavljen konkurenci, prevelikim porazom, zato se otrok boleče zave svojih pomanjkljivosti. To vodi do sekundarnih posledic: značajskih, vedenjskih, nevrotičnih. Od zdravih otrok lahko pričakujemo spodbudo in pomoč našemu otroku le do določene mere. Boljši uspehi zdravih tovarišev jemljejo našim otrokom pogum, če so trajno nedosegljivi. Zaradi tega je za začetek usposabljanja pomembno doživetje majhne skupine tovarišev s podobno usodo. Potrebne so usmerjene pobude, kar ima za cilj postopno privajanje našega otroka na vključitev v večjo skupnost zdravih ljudi. Naš cilj je ustvariti otroku srečo v njegovem malem svetu.

Na začetku seznanimo s pomočjo predavanj vse vzgojiteljice v občini, kaj v vrtcu nameravamo; enako seznanimo starše drugih otrok. To je potrebno za dobro sožitje. Druge vzgojiteljice namreč takoj vprašajo, zakaj ima ena manj otrok pa še morda večji osebni dohodek.

Nastopi vprašanje, zakaj tako razkošje, tj. normalna igralnica za samo šest otrok. Nekateri starši so zaskrbljeni — včasih prikrito — ali bo naš otrok negativno vplival na njihove zdrave otroke. Če to pojasnilo opravimo, kmalu odpadejo ugovori in predsodki, vzgojiteljica pa se počuti sproščeno. Čez čas pričnejo druge vzgojiteljice opažati pozitivne učinke takšne integracije. Zdravi sovrstniki spoznavajo naše otroke, jim pomagajo pri oblačenju, gibanju, igri ... Torej naši otroci niso le potrošniki velikih denarnih sredstev, ampak naravnost dobro vzgojno sredstvo za življenje v skupnosti. To pa je tudi potrebno, saj smo enovita družba, naši otroci pa znotraj te potrebujejo posebno pomoč.

Otrokovi starši

Večina staršev doživi ob rojstvu otroka šok, zlasti če je defekt izrazit. V ospredju so občutja krivde in očitki. Sledi borba ali pa pobeg pred dejstvom. Starši se aktivirajo ali pa se potegnejo v apatičnost. Ak-

tivnost po šoku je brezciljno iskanje zaradi občutij krivde in potrebe po zanikanju na novo nastale situacije. Zgodnja terapija naj bi staršem pomagala iz teh stisk. Konkretne zadolžitve jih usmerjajo od prevelike brezciljne aktivnosti. Pasivno-depresivne starše uvajamo v interakcijo z otrokom. Starši potrebujejo pomoč za vzpostavljanje normalnega čustvenega odnosa do otroka. Zanje je ohrabrujoče, da jih učimo zaznavati majhne korake v otrokovem razvoju. Tovrstna raziskovanja kažejo, da večina staršev želi realna pojasnila o otroku. Po šoku hočejo dobiti natančne informacije, kaj lahko od otroka pričakujejo in kako naj z njim ravnajo. To so razgovori o diagnozi, prognozi in družinski situaciji. Tu gre bolj za obdelavo šoka kot pa za pravo svetovanje ali celo psihoterapijo.

Starši bi bili celo razočarani, če bi jim namesto konkretnih informacij ponudili psihoterapijo.

Starši kot sodelavci pri obravnavi so postali pomembni šele v novejšem času — z nazorom o zgodnji domači vzgoji. V preteklosti je obravnava potekala v glavnem po institucijah in v zavodih. Otroku je bolje doma kot v zavodu, obravnava v odnosu mati—otrok pa je intenzivnejša.

Posrečena oblika dela s starši in otrokom so poletni seminarji Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Večletne izkušnje so pokazale, da je zelo ugodno, če gredo starši na seminar še pred vključitvijo otroka v vrtec. Veliko smo storili, če smo pridobili starše za seminar! Na ta način namreč v sorazmerno kratkem času veliko zvedo o otroku in sebi. V nasprotnem primeru leta in leta pobirajo v različnih ambulantah informacije, ki jih mnogokrat ne zmorejo ustrezno uporabiti v korist otroka in svoje družine.

V Sloveniji letno okoli 135 družin doživi morda najhujšo preizkušnjo, pred katero jih je postavila narava — rojstvo zmerno ali teže duševno prizadetega otroka. Torej naj bi tudi okoli 135 otrok vsako leto na novo vključili v prvi seminar. Po poročilu Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije se vključuje zadnjih nekaj let dobra polovica od zgoraj navedenega števila. To nam po eni strani lahko zbuja občutek zadovoljstva, po drugi strani pa je spodbuda, da poiščemo in motiviramo še drugo polovico otrok in njihovih staršev. V globalu pogledano seminarji Zveze društev zadovoljujejo potrebe staršev po informiranju o otrokovem stanju, načinih pomoči, o potrebi po čustveni opori v življenju z otrokom in želji po rekreaciji.

Neki oče je takole opisal pomen seminarja: »Tu sem spoznal, da je to, kar opažam na otroku, stanje, ne bolezen. Sedaj ni več pomembno, kdo je kriv. S pomočjo skupine doživljam, da nisem sam. Predvsem pa je pomembno, da se z dejstvom sprijaznim. Pomembno je, da stvari sam s seboj razčistim!«

Delovanje razvojnega oddelka

Opirajoč se na podatke iz več preteklih let potrebuje način dela v majhnih skupinah v okolju redne VVO pol odstotka otrok v svoji starostni skupini ali pet otrok na tisoč rojenih. Kot kriterij za sprejem velja, ali je možno z otrokom vzpostaviti individualni kontakt in torej predvidevanje, da ga bo specialna pedagoška obravnava privedla v smiselno motorično in socialno prilagojenost. Kriterij za sprejem je torej možnost za usposabljanje, je sposobnost otroka za specialno pedagoško delo.

Če otrok še ni sposoben za vključitev, ga pripravljamo individualno ali v zelo majhnih skupinah. Otroka poskusno vključimo v skupino ali pa ga za nekaj časa zavrnemo, če tega še ni sposoben. Otroke vključujemo postopoma. Pričnemo z dvema, tremi otroki. Najprej jih vključimo po eno do dve uri. Oddelek polno zaživi šele čez nekaj tednov, ko se drug na drugega in na delo v skupini otroci primerno privadijo.

Z načinom dela v razvojnem oddelku vrtca otroka pripravljamo na življenje v skupnosti. Vzgajamo ga v samostojnost, razvijamo igralne zmožnosti, zbujamo pripravljenost za delo, vadimo preproste ročne spretnosti.

V ospredju je ritmično — glasbena vzgoja, trening pozornosti, vzdržljivosti, sposobnosti govora. Delo je skupinsko in individualno. Ne zadostuje navadna ponudba igrač, marveč je potrebno bolj metodično vodstvo, stalna ponavljanja.

Potrebno je doživljanje lastnih uspehov, zato trening ne moremo zamenjati z dresiranjem. Vzgojno delo poteka preko igre, le-te pa je potrebno naše otroke šele naučiti. Igra je osnovna potreba in dejavnost vsakega otroka, bistvena za njegovo zdravje in vsestranski razvoj. Značilno je situacijsko učenje ob igri in zaposlitvi, vse pa s poudarkom na socializaciji. Otroka stimuliramo toliko, da se počuti srečnega.

Eden od temeljnih pogojev za uspešno delo razvojnega oddelka je sodelovanje širšega strokovnega tima v osnovni zdravstveni službi. Vzgojiteljica naleti namreč pri vodenju otroka na zanjo nerazložljive otrokove reakcije. Po drugi strani pa zdravstvena služba prevzame vodenje staršev, kar je za vzgojiteljico prezahtevna naloga. Potrebno je omeniti, da je dispanzer dovolj avtoritativno mesto, kjer se srečujejo strokovni delavci pri prizadevanju za vodenje življenja našega otroka, vrtca in njegove družine. Če je temu zadovoljeno, se vzgojiteljica počuti varno in se sproščeno prepusti delu z otroki.

Evaluacija

Prvi poizkus evaluacije je bil pri nas izveden štiri leta po odprtju prvega oddelka (P. Skuber, 1975), saj je bilo potrebno delo vsaj do neke mere pregledati, ovrednotiti in utemeljiti. Za osnovo sta služila otrokova anamneza, še zlasti psihološki pregled.

Najbolj enotni so bili otroci v tem, da so očitno zaostajali v psihofizičnem razvoju; to je bil tudi eden od prevladujočih kriterijev za sprejem. Redno so imeli otroci spremljajoče motnje: v motoriki, govoru in vedenju.

Zaradi tega smo dali pomen ritmično — glasbeni vzgoji, razvoju govora, socializaciji v psihohigienskem delu s starši.

Pomemben kriterij za sprejem je bilo dejstvo, da so marsikaterega našega otroka ob vpisu ali pa med letom odklonili zaradi prevelikega oviranja vzgojnovarstvenega dela v VVO. Začeli smo brez kakršnihkoli izkušenj, ne da bi vedeli za podobne poizkuse v svetu. V začetni fazi smo imeli lažje primere, nato smo prešli na izrazito motene. Heterogenost otrok dela v skupini ni ovirala. Analiza je pokazala, da je usposabljanje v tem času ugodno vplivalo tudi na lažje primere, saj so nekateri otroci v tem času spremenili celo kategorijo oziroma so postali brez kategorizacije, ker so sprostili svoje sposobnosti.

Imeli smo tudi otroke s hudo minimalno cerebralno disfunkcijo in motenim vedenjem — nato pa so se uspešno vključili v redno osnovno šolo. Pri teže prizadetih očitnih skokov v razvojnem koeficientu ni bilo; otroci so razvijali motoriko, govor in socializacijo do te mere, da so se pozneje laže vključevali v družbo, nadaljnje usposabljanje in celo, da skupaj s starši doživljajo srečno otroštvo. Pri posameznih cerebralno okvarjenih otrocih je bilo zaznati tudi upad razvojnega količnika zaradi propadanja možganskih celic in asociativnih sposobnosti.

Iz analize stanja otrok v razvojnih oddelkih v Mariboru 1982 (A. Bezget) je možno povzeti, da so vzroki okvarjenosti različni. Upada število okvar ob porodu, daleč v ospredju je nedonošenost kot glavni razlog za motnje. Avtorica meni, da še niso izkoriščene vse možnosti za preventivo. Poročilo zaključuje z ugotovitvijo, da sorazmerno majhno število nevrotično motenih naših otrok in tistih z medikamentozno terapijo — prejemajo pomirjevala — kaže na uspešno zastavljeni in izvajani program usposabljanja v razvojnih oddelkih VVO.

O problemu življenja naših otrok iz razvojnih oddelkov VVO je bilo doslej narejenih že več diplomskih nalog na pedagoški akademiji in višji šoli za socialne delavce. Vsaka naloga je drobec v osvetlitvi takšnega dela. Posnetih je bilo tudi nekaj filmov — kratkometražnih. Leta 1977 smo posneli 8 mm amaterski film, ki traja 23 minut. Videlo ga je na desetih srečanjih v Jugoslaviji preko tisoč strokovnjakov. Še večjo informativnost je dosegel film, posnet 1981. leta.

Namesto zaključka bi rad ponovil besede matere našega otroka, ki pravi, kako družina lahko notranje zori ob nalogah, ki jih postavlja naš otrok in da naš otrok lahko pobudi mnogo pozitivnih vzgibov v družbi — in da pamet za človeško srečo ni vse.

Peter Skuber

NEKATERI OBJEKTIVNI IN SUBJEKTIVNI POGOJI ZA POSPEŠEVANJE SOCIALNE INTEGRACIJE PREDŠOLSKIH OTROK Z MOTNJAMI V RAZVOJU V VVO

Pri nas smo v zadnjem desetletju začeli aktivno vključevati predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v redne vzgojnovarstvene organizacije. Pri tem smo med drugim izhajali iz velikega pomena predšolskega razvojnega obdobja v oblikovanju vsakega človeka, še zlasti pa iz velikega pomena tega obdobja za vzgojo, učenje in usposabljanje otrok z motnjami v razvoju.

Ena temeljnih značilnosti vzgojnovarstvene organizacije je, da le-ta pomeni otroku življenjsko in delovno okolje. To pomeni, da mora VVO povsem ustrezati otrokovim elementarnim življenjskim, afektivnim in intelektualnim potrebam. Za vzgojo in socializacijo otrok z motnjami v VVO pa je vse to še bolj pomembno, saj je znano, da je tak otrok dalj časa ekstremno navezan in psihološko odvisen od svojega najbližjega okolja, družine in doma. Tak otrok potrebuje več spodbud in ljubezni s strani staršev, učiteljev, pa tudi sovrstnikov (Novljan, Kotar, 1985).

S tako organizirano vzgojo poskušamo uresničevati več ciljev. Nekateri od njih so:

— omogočiti predšolskemu otroku z motnjami v razvoju, da v svojem najbolj občutljivem razvojnem obdobju ostane v svojem matičnem okolju oziroma v svoji družini;

— omogočiti takšnim otrokom optimalne možnosti za zgodnji intenzivnejši razvoj lastnih potencialov; »odpirati jim normalnejša pota nadaljnjega šolanja, jih pravočasno seznaniti z lepotami in težavami vsakdanjega življenja . . .« (Lipužič, 1984);

— seznaniti jih čimprej z oblikami in načini življenja, dela in igre v vzgojnovarstveni organizaciji in v interakciji s sovrstniki;

— omogočiti otrokom brez razvojnih motenj, da pridobivajo nove socialne izkušnje v stikih in komunikacijah z otroki, ki so pač »drugačni« oziroma ki imajo neko razvojno motnjo;

— omogočiti staršem teh otrok, da se zaposlujejo (oba starša), in jim olajšati njihovo uveljavljanje v delu in življenju;

— olajšati staršem tudi neposredno vzgojno delo z njihovim otrokom doma, za katero pogosto niso dovolj usposobljeni.

Temeljni cilj tako organizirane vzgoje je predvsem spodbujanje in priprava otrok z motnjami v razvoju, v razmerah, enakih za vse otroke, za njihovo socialno integracijo »ob istočasnem kreiranju objektivnih in subjektivnih predpostavk za njihov sprejem, izobraževanje, (re)habilitacijo in njihovo psihološko povezovanje s socialnim okoljem, v katerem živijo« (Stančić, 1982).

Integracijo lahko pojmujemo kot: organizacijsko obliko vzgoje in izobraževanja, kot delovni proces, metodo dela, cilj vzgojno-izobraževalnega dela itn., toda nikoli je ne smemo pojmovati enostransko in enostavno, ker jo lahko uresničujemo šele na »principu — načelu konvergence med sposobnostmi, interesi in drugimi značilnostmi teh oseb z ene strani in realnimi zahtevami globalnih vzgojno-izobraževalnih postopkov družbenega okolja do njih z druge strani« (Stančić, 1982). S fizično integracijo (vključevanjem) otrok z motnjami v razvoju v vzgojnovarstveno organizacijo želimo čimprej vplivati na »transformacijo otrokovega razvoja in obnašanja« (Kovačević, 1982). Le-ta je samo »sredstvo za doseganje širše socialne integracije otrok« (Stančić, 1982) in sredstvo za »vplivanje na otrokov individualni razvoj, ki pelje k vzpostavljanju kontaktov z drugimi, k nastajanju socialnih odnosov« (Nilsen, 1982). »Socialna integracija je najpopolnejša oblika integracije, ki vključuje stopnjo uresničevanja medsebojnih kontaktov in komunikacij dveh skupin, od manj pogostih, občasnih kontaktov do trdnejše interakcije hendikepiranih in nehendikepiranih« (Söder, 1976, po Stančiću, 1982).

Integracija je postopen proces iskanja novih alternativ in možnosti za socialno integracijo, za trdnejše medsebojne kontakte med otroki z motnjami in brez motenj. To je proces progresivnega spreminjanja posameznega otroka, še zlasti v predšolskem obdobju in v okvirih vrtca; to pozitivno spreminjanje otroka pa naj bi potekalo preko otrokove

lastne aktivnosti, v skladu z lastnimi potrebami in zmožnostmi ter v interakciji s sovrstniki kot tudi z drugimi osebami iz otrokovega vsakdanjega in najbližjega okolja.

Glede na tako zastavljene cilje, na pobude prakse in stroke, na pobude in potrebe staršev in družin takšnih otrok je takšna oblika vzgoje vnesena v vse pomembnejše družbene dokumente in dogovore, sporazume in načrte.

Integriranje otrok z motnjami v razvoju v redne vzgojnovarstvene organizacije se uresničuje v dveh organizacijskih oblikah:

— otroci z lažjimi (blažjimi) motnjami se vključujejo v redne skupine vzgojnovarstvene organizacije;

— otroci z bolj opaznimi in težjimi motnjami se vključujejo v razvojne oddelke v vzgojnovarstveni organizaciji.

»Pri delu teh oddelkov mora biti poudarjen princip usmerjene integracije — moteni otroci naj se zunaj intenzivnega strokovnega dela čimveč načrtno, pa vendar spontano družijo z ostalimi otroki VVO, naj začasno prehajajo v ostale skupine in tako pridobivajo izkušnje za vključevanje v okolje« (Izhodišča in družbeno varstvo in vzgoja razvojno motenih otrok, 1978). To izhodišče je bilo poudarjeno že na posvetu o družbenem varstvu in vzgoji razvojno motenih leta 1978.

Smisel in bistvo tako organizirane vzgoje je kompletna in vsestranska skrb za otroka in njegov razvoj, ki se delno prenaša iz družine na širše družbeno okolje ob aktivnem in kontinuiranem sodelovanju družine in vzgojnovarstvene organizacije. V procesu sodelovanja in sploh uresničevanja smotrov integracije v vzgojnovarstveni organizaciji imajo starši pomembno vlogo. Zato je ena od temeljnih nalog vzgojnovarstvene organizacije, da z aktivnim sodelovanjem pripravlja in usposablja starše za njihovo vzgojno funkcijo. »Usposabljanje in sodelovanje staršev je torej nujen sestavni del oblikovanja in izvajanja programa predšolske vzgoje« (Kolar, 1979), uspešnost integracije otrok z motnjami pa je v veliki meri odvisna od kvalitete sodelovanja VVO in staršev.

Vprašanja otrokove socialne integracije v VVO so normativne, praktične in znanstvene narave.

Zato smo z raziskovalnim delom poskušali osvetliti nekatera pereča vprašanja. Raziskave so zajemale različne subjektivne in objektivne okoliščine, ki imajo bistven pomen v vzgojnem delu in procesu integracije otrok z motnjami v razvoju v VVO. Naša raziskovalna prizadevanja smo poskušali usmeriti na odnose med otrokom, VVO in družino.

Z raziskavami, ki so imele v ospredju otrokove sposobnosti za vzgojno delo (ki smo jih poimenovali »učljivost«), smo poskušali podati vzgojni praksi enostavno metodologijo za ugotavljanje stanja otrokovega razvojnega potenciala ob vstopu v VVO kot tudi načine za spremljanje otrokovega napredovanja. Zajeli smo področja vidnega in slušnega zaznavanja, govora in motorike. Izvajalci neposrednega vzgojnega dela naj bi ob opazovanju otrokove igre ugotavljali njegove sposobnosti na omenjenih področjih in na enostaven način tudi spremljali otrokovo napredovanje.

Rezultati so nakazali tudi, da je treba temeljiteje proučiti tudi druge značilnosti motenega razvoja, kot so: nezadostna psiho-fizična razvitost, pomanjkanje zbranosti in pozornosti, konkretno slikovno mišljenje, motnje v čustvenem razvoju, pomanjkanje samostojnosti, napake, motnje in težave v govoru ter govorna nerazvitost, motnje v telesnem razvoju; to vpliva na slabšo koordinacijo gibov in orientacijo v prostoru ter na motnje v ročnih spretnosti itn. Z izbranimi področji in nalogami smo vedno poskušali zajeti tudi druge značilnosti strukture otrokovega razvoja zato, da bi laže in v krajšem času pridobili temeljne informacije o otrokovem razvojnem potencialu, ki bi rabile za grobo usmeritev v iskanju najrazličnejših poti za vzgojo in učenje takega otroka.

Nadalje smo poskušali osvetliti tudi nekatere objektivne okoliščine, ki imajo pomembno vlogo v vzgojnem delu z otroki z motnjami v razvoju, še zlasti v procesu njihove socialne integracije.

Analizirali smo primernost (ustreznost) vsebin programa za predšolsko vzgojo za izvajanje skupnega vzgojnega dela, pogostost izvajanja, delovne faze znotraj vzgojnega procesa ter dejavnosti predšolskih otrok oziroma njihovo ustreznost za izvajanje skupnega vzgojnega dela s sovrstniki brez motenj.

Rezultate in spoznanja bi bilo treba vgraditi v osnovo individualnih načrtov. S tem smo želeli prispevati k uresničevanju temeljnih smotrov okvirnega vzgojnega programa

kot tudi specifičnih vzgojnih smotrov, ki se nanašajo na zmanjševanje posledic motenj, pospeševanje razvoja otroka v interakciji s sovrstniki, pridobivanje novih socialnih izkušenj za razvoj tovariških odnosov do motenih ter pospeševanje socialne integracije otrok v njihovem najbolj občutljivem razvojnem obdobju.

Strnjeni podatki kažejo, da so za izvajanje integrirane oblike vzgojnega dela (otrok z motnjami v razvoju in njihovih sovrstnikov brez motenj) na področju telesne in zdravstvene vzgoje najbolj ustrezne vsebine: navajanje na zdrav način življenja in vaje za razvijanje gibalnih sposobnosti, nato pa gimnastične vaje.

Na področju intelektualne vzgoje so se pokazale kot najbolj primerne vsebine: VVO in življenje v ustanovi; rastlinski svet; dom in življenje v družini; nato sledijo vsebine: širše okolje in dejavnosti ljudi; druge vsebine za razvoj govora; velikostni odnosi; lastnosti predmetov.

Kot premalo primerni vsebini sta se pokazali: časovni odnosi in bogatenje besednega zaklada. Ta podatek potrjuje že prej pridobljene rezultate, ki so pokazali, da imajo vsi otroci z motnjami v razvoju tudi posledice na področju govora oziroma govornega razvoja. Ker ima govor eno bistvenih vlog v razvoju otroka z motnjami in ker je socialna integracija vsakega otroka zelo odvisna od govorne razvitosti, ugotavljamo, da je nujno potrebno poglobljeno preučiti govorni razvoj otrok z motnjami z vso njegovo specifiko in podati podrobnejše napotke za pospeševanje tega razvoja v vzgojnem procesu. Posledice se kažejo ne samo v zaostajanju v govorni komunikaciji in v bogatenju besednega zaklada, temveč tudi na področju mišljenja, pomnenja, socializacije ipd. Tem otrokom je zato potrebno omogočiti »čimprejšnje vključevanje v govorno-življenjske situacije« (Vuletić in študentje, 1980), za kar nam vzgojnovarstvena organizacija s svojim življenjem in delom odpira vrsto možnosti.

Vsebine glasbene vzgoje so pretežno ustrezne za izvajanje integrirane oblike vzgoje, najbolj pa: petje pesmi, poslušanje instrumentalne glasbe, igranje na inštrumente in glasbeno didaktične igre.

Na področju likovne vzgoje so po mnenju izvajalcev neposrednega vzgojnega dela najbolj primerne vsebine: risanje, plastično oblikovanje ter slikanje in osnove grafike. Najteže je uresničevati smotre integrirane vzgoje na tem področju skozi vsebine likovnega vrednotenja.

Razumljivo je, da se otroci z motnjami v razvoju težko aktivno vključijo v dejavnosti, kot je likovno vrednotenje. Tudi pri tem je potrebno poudariti, da moramo pri uresničevanju in izvajanju integrirane oblike vzgoje zmeraj upoštevati postopnost. Če se otroci z motnjami v razvoju lahko uspešno vključijo v skupne dejavnosti znotraj sklopa oblikovanja v ploskvi, je treba pri teh dejavnostih tudi stremeti k vzpostavljanju interakcij med otroki. Po uspešnih stikih na teh področjih in uspešnih pripravah otrok (ločeno po skupinah) lahko pozneje poskušamo tudi skupaj ovrednotiti nekatere izdelke s področja likovne vzgoje. Tudi ob obisku razstave je možno skupaj poskušati ovrednotiti vsaj posamezne likovne izdelke.

Na področju plesne (gibalno-ritmične) vzgoje so se pokazale kot najbolj ustrezne vsebine: oblikovanje prostora, oblikovanje gibanja, odnosi v gibanju.

Vsebine programa so okvirne. Izvajalci naj bi jih čimbolj kreativno izbirali in prilagajali konkretni situaciji in konkretni skupini otrok. Pri uresničevanju smotrov integrirane oblike vzgoje so vsebine ocenjene večinoma kot ustrezne v 75 %; ena četrtina vsebin je ocenjena kot manj ustrezna ali manj primerna za skupno vzgojno delo. V praksi se pa pojavljajo, ne glede na stopnjo ustreznosti vsebin, težave pri konkretizaciji vzgojnega dela in pri razmejevanju vsebin. Na to gotovo vplivajo različne motnje pri otrocih, pomanjkanje didaktičnih pripomočkov, knjig, priročnikov, individualnih programov, ki bi olajšali delo z razvojno motenimi otroki.

Rezultati naše analize kažejo na vrsto možnosti, ki lahko prispevajo k uresničevanju socialne integracije otrok z motnjami v razvoju, ki so vključeni v razvojne oddelke pri VVO v SR Sloveniji. Nakazujejo vsebine programa, ki so se v neposredni vzgojni praksi pokazale kot ustrezna izhodišča za uresničevanje smotrov integrirane vzgoje, in hkrati tiste vsebine, ki po mnenju izvajalcev niso dovolj določene oziroma s svojo preveliko »okvirnostjo« otežkočajo konkretizacijo v praksi. Tako so nakazani deli programa, ki so bolj uporabni v vzgojnem delu z otroki z motnjami v razvoju, kot tudi tisti deli programov, ki bi jih bilo treba bolj določiti in dograditi. S temi ugotovitvami prispevamo k večji uporabnosti vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, ki je okviren, obvezen in enovit. Z druge strani pa je, z vidika vsebin, podana usmeritev za oblikovanje individualnih programov in programov za pospeševanje vzpostavljanja interakcij med otroki.

Pri pogostosti izvajanja skupnega vzgojnega dela kažejo rezultati na nesistematičnost pri načrtovanju in izvajanju tako organizirane vzgoje. V praksi bolj pogosto vključujejo tiste otroke, ki imajo manjše posledice motenj, bolj redko pa tiste, ki imajo težje posledice ali celo več motenj. Po mnenju respondentov je to zato, ker so otroci iz razvojnega oddelka moteči. Na pogostost izvajanja skupnega vzgojnega dela pa bistveno vpliva število otrok v skupini. Skupnega vzgojnega dela ne moremo izvajati, četudi se zelo pripravimo zanj, če le-to povzroča težave v vzgojnem procesu katerekoli skupine.

To pa bistveno zmanjšuje možnosti za socialno integracijo otrok z motnjami v razvoju in realizacijo zastavljenih vzgojnih ciljev.

Naši rezultati so pokazali, da metodični pristop ni poenoten, da v izvajanju integrirane oblike vzgoje ta pogosto ni opredeljen; faze metodičnega pristopa, s katerimi vključujejo otroke z motnjami v razvoju v skupno vzgojno dejavnost, so redko načrtovane in redko načrtno izpeljane. Rezultati kažejo tudi na pogosto nenačrtovano in priložnostno izvajanje skupnega vzgojnega dela ter posredno tudi na vrsto drugih objektivnih težav, kot so: kdaj združevati otroke, koliko časa, med katere otroke glede na starost, kako porazdeliti naloge med vsemi »udeleženci« skupnega vzgojnega dela, kako zaposliti in hkrati aktivirati vse otroke, kako organizirati vzgojno delo glede na veliko število otrok; temu se hitro pridružijo druge težave, npr. pomanjkanje vzgojnih sredstev, pripomočkov, priročnikov, knjig ipd.

Rezultati kažejo, da je vzgojni praksi potrebno ponuditi tudi oblike oziroma modele sodelovanja in povezovanja izvajalcev vzgojnega dela (torej vzgojiteljev in defektologov, specialnih pedagogov) od načrtovanja do neposrednega izvajanja in analiziranja skupnega vzgojnega dela.

Pri analizi otrokovih osnovnih dejavnosti, preko katerih naj bi uspešno uresničevali smotre integrirane vzgoje, se je pokazalo, da je igra v vzgojnem procesu zelo pomembna z zelo različnih vidikov, kot so psihoterapevtski, razvojni, socializacijski ipd. Da bi v vzgojni praksi olajšali uresničevanje smotrov integrirane vzgoje, bi bilo treba igro otrok z motnjami v razvoju poglobljeno preučiti in nakazati poti za uresničevanje socialne integracije skozi igro.

»Igra je osnovna metoda in hkrati eden temeljnih ciljev vzgoje otrok z motnjami. Zato je treba takega otroka »naučiti« igrati se, da bi tako zadovoljili njegovo potrebo in ga z igro uspešneje socializirali«. (Lebarič, 1981).

Igra, delo, zaposlitev kot osnovne dejavnosti otroka se v vzgojnem procesu dopolnjujejo, prepletajo, povezujejo, so dejavnosti, ki so odvisne druga od druge. Njihovo prepletanje prispeva k bogatenju in pestrosti vzgojnega dela. Predšolski otrok se igra in se uči. Za vzgojo otrok z motnjami v razvoju je pomen igre še toliko večji, ker je ta hkrati ena osnovnih metod in eden temeljnih ciljev vzgojnega dela. Z igro pridobiva takšen otrok predstave o svetu okoli sebe, o sebi in o svojih sposobnostih, o sovrstnikih, o ljudeh. Z igro se uči delati, sodelovati in čutiti z drugimi, uči se obnašati v skladu z normami svojega okolja, razvija svoje sposobnosti, si gradi odnos do okolja in do samega sebe. S pomočjo učenja z igro pa prehaja na druge načine učenja, kot so npr. usmerjene dejavnosti (delo, zaposlitev). Z neprekinjenim procesom preko teh dejavnosti pospešujemo širjenje izkušenj pri otrocih v interakciji s sovrstniki in v vedno novih socialnih situacijah, vplivajoč na razvoj telesnih, intelektualnih, delovnih, estetskih sposobnosti, družbeno-moralnih lastnosti, določenih oblik obnašanja in na zmanjševanje posledic različnih motenj. Pomeni, da je igra osnovna dejavnost in iz nje izhajajo vse druge dejavnosti, ki predstavljajo način učenja. To učenje skozi igro se razlikuje od igre po strukturi, poteku, cilju in rezultatih.

Otrok z razvojno motnjo je predvsem otrok, in tudi njemu je »otroštvo dano, da bi se igral« (Mitrović, 1980).

Ne glede na to, da je družba prevzela velik del skrbi za vzgojo in razvoj motenega otroka, starši še zmeraj ostanejo tisti, ki imajo v vzgojnem procesu primarno vlogo. Le-ti morajo skrbeti za kontinuiteto v vzgoji in učenju svojih otrok. Toda starši imajo pogosto premalo izkušenj in znanj za razreševanje vzgojnih in drugih težav v zvezi z vzgojo otroka (Spain and Wigley, 1975). Zato je prenekaterim od njih potrebno čimprej pojasniti njihovo vlogo v razvoju in vzgoji otroka (Zadig, Crocker, 1975) in jih oskrbeti s potrebnimi informacijami o spodbujanju otrokovega razvoja.

Neilsen et all (1975) navaja, da je v vsak program za vzgojo otrok z motnjami v razvoju potrebno vgraditi delo s celotno družino, ker afektivne interakcije med člani družine in otrokom koristno in pozitivno vplivajo na otrokov razvoj (Rynders, Horrobin, 1975).

Stališča staršev do svojih otrok z motnjami so pogosto glavna determinanta odnosov v družini, kar se močno odslikava na družinski dinamiki in v razreševanju vsakdanjih vzgojnih in drugih problemov.

Glede na velik pomen stališč staršev do otrok v procesu njihove integracije v vzgojnovarstveni organizaciji kot tudi v procesu sodelovanja staršev in vrtca smo se odločili spoznati nekatere značilne strukture stališč staršev do svojih predšolskih otrok z motnjami v razvoju.

»Brez vsakega dvoma prinaša vzgoja otroka, motenega v psihičnem in fizičnem razvoju, njegovim staršem več nevšečnosti in težav oziroma problemov« (Shakespeare, 1975).

Cilj naše raziskave je bil spoznati strukturo stališč staršev do svojih predšolskih otrok, ki so vključeni v razvojne oddelke pri vzgojnovarstvenih organizacijah. Želeli smo tudi bolje spoznati tiste latentne dimenzije stališč staršev, ki determinirajo odnose staršev do otrok in ki imajo bistven pomen v procesu vzgoje in integracije njihovih otrok v vzgojnovarstveni organizaciji, saj se integracija otrok v družbo najprej začne v družini.

Ker starši pogosto niso usposobljeni za najustreznejše vzgojne pristope, jim je nujno potrebna pomoč družbe. To pa naj bi dobili med drugim tudi z aktivnim sodelovanjem z vzgojnovarstveno organizacijo.

Rezultati raziskovanja stališč staršev do otrok, ki so moteni v telesnem in duševnem razvoju, kažejo, da so le-ti odvisni od številnih dejavnikov, med katere lahko uvrstimo tudi starost otroka in možnosti za zgodnje vključevanje otroka v vzgojni proces. Predvidevamo, da možnosti, ki jih nudi družba za vsestranski razvoj otrokovih razvojnih potencialov, za zgodnjo socializacijo takšnih otrok znotraj vzgojnovarstvenih organizacij in za zgodnji začetek rehabilitacije, prispevajo k oblikovanju bolj pozitivnih stališč staršev do svojih otrok, njihove vzgoje in prihodnosti.

Rezultati so pokazali, da je večina staršev sprejela svojega otroka takšnega, kakršen je; da se zavedajo, da pri vzgoji otroka, ki ima motnje v razvoju, imajo — in bodo imeli — več težav. Ti starši se, glede na rezultate naše raziskave, zavedajo, da ima njihov otrok tudi določene sposobnosti, in se želijo čimbolj informirati o otrokovem razvojnem potencialu in o možnostih za njegovo napredovanje. Rezultati kažejo na to, da so se starši prilagodili situaciji, da so zadovoljni, ker je njihov otrok vključen v vzgojnovarstveno organizacijo in da so zelo zavzeti pri iskanju konstruktivnih rešitev pri vzgoji svojega otroka.

Skupina dimenzij, ki določa naštete faktorje, bi bila lahko osnovno izhodišče v procesu sodelovanja staršev in vzgojnovarstvenih organizacij kot tudi v procesu usposabljanja staršev za njihovo vzgojno funkcijo. Velik prispevek v tem procesu bi lahko nudili prav tisti starši, ki so v večji meri ozaveščeni, zelo aktivni v iskanju boljših poti v procesu integracije svojega otroka v vzgojnovarstveni organizaciji.

Druga skupina stališč staršev je po rezultatih raziskave negativna. Še zlasti smo si želeli osvetliti tudi, in mogoče predvsem, stališča z negativno tendenco, da bi jih laže spreminjali, po možnosti že v otrokovem predšolskem obdobju.

Ta skupina stališč je pokazala, da imajo nekateri starši občutek, da otrok neugodno vpliva na ostale člane družine, da se jih ljudje zaradi otroka pogosto izogibajo, da jim je neprijetno govoriti o otroku in da se čutijo krive za vsak neuspeh svojega otroka.

Naši rezultati so tudi pokazali, da se en del staršev ne zanima za probleme, ki zadevajo njihove otroke; večina premalo bere kakršnokoli literaturo v zvezi z otrokom. Pri tej skupini staršev je tudi videti zmanjšano skrb za prihodnost otroka in zelo poudarjeno mnenje, da bi za prihodnost njihovega otroka morala skrbeti izključno družba. Nekateri starši torej vse preveč pričakujejo od družbe, konkretno od vzgojnovarstvene organizacije.

Predvidevamo, da se bodo pokazale večje težave v procesu sodelovanja staršev in vzgojnovarstvenih organizacij, ko bo treba spremeniti avtoritativen odnos staršev do otrok, spremeniti pa bo tudi treba stališča staršev in članov družine, ki kažejo na stigmatizacijo otroka v družini in na to, da starši nimajo dovolj časa, da bi se posvečali svojemu otroku. To nam kaže, kje moramo začeti usposabljati starše za njihovo vzgojno funkcijo in kako nujno potrebno je spreminjati takšna stališča staršev do njihovih predšolskih otrok z motnjami v razvoju.

V tretjem sklopu izoliranih faktorjev so ostali takšni, ki jih nismo mogli bolj zanesljivo interpretirati znotraj sklopa faktorjev, ki so kazali pozitivno tendenco v stališčih, pa tudi ne znotraj tistih, ki so kazali negativno tendenco.

Dimenzije teh stališč kažejo na to, da se nekateri starši počutijo nelagodno, da so zelo v skrbeh za otroka in njegovo prihodnost. Zaradi otroka in nekaterih nerazrešenih vprašanj se jim poraja občutek krivde, pogosto sami sebi očitajo. Njihovi občutki variirajo, pogosto jih zelo skrbi prihodnost, medtem pa izhoda iz trenutne situacije ne najdejo oziroma se zavedajo, da sami ne morejo razrešiti nekaterih težav in problemov.

Takšna stališča so še zlasti značilna za starše starejših predšolskih otrok. Te starše pestijo težke skrbi: kam bo šel njihov otrok po 8. letu starosti, dotlej je namreč lahko vključen v VVO. Naloga VVO je, da omogoči otroku čimboljši razvoj lastnega potenciala, da ga v skladu z njegovimi sposobnostmi, interesi in potrebami ob kontinuirani strokovni pomoči vključi v vsakdanje življenje in delo, po osmem letu starosti pa predlaga najustreznejšo obliko nadaljnjega šolanja v specialni šoli ali v razvojnem oddelku pri osnovni šoli. V vseh mestih, v katerih so VVO sprejele otroke z motnjami v razvoju, jim omogočile srečnejše otroštvo in zgodnje vzgojne vplive, ni specialnih šol, v katerih bi otrok lahko nadaljeval šolanje. O razvojnih oddelkih pri rednih šolah sploh težko govorimo (jih skoraj ni!), a tudi otrok z motnjami je šoloobvezen otrok. Torej, kam se bo vključil otrok po osmem letu starosti? Kateri starši bi pustili otroka v drug kraj, v še tako urejen dom?

Če pomislimo še malo naprej, lahko ugotovimo, da se bodo takšne težave ponavljale: ko otrok namreč tudi konča osnovno šolo v drugem kraju, se mora vrniti v svoje »matično okolje«, v svojo družino, v kateri naj bi po tolikih letih ločitve in življenja zunaj nje živel srečno. Naj bi se torej spet integrirali v svoje »matično« okolje. Ali je to sploh možno?

Razumljivo je, da tako kompleksnih in težkih vprašanj ne morejo razrešiti ne starši ne stroka brez vsestranske pomoči družbe. Pomoč družbe pa naj bi bila usmerjena v čimprejšnje odpiranje razvojnih oddelkov pri rednih šolah in večjega števila oddelkov za usposabljanje pri specialnih šolah. To je več kot nujno, če izhajamo iz potreb otrok, družin in iz že doseženih pozitivnih rezultatov vzgojne prakse.

Z odpiranjem razvojnih oddelkov pri šolah in večjega števila oddelkov za usposabljanje pri specialnih šolah bi otrokom omogočili neprekinjeno nadaljevanje vzgoje, izobraževanja in usposabljanja. Šele tako bomo dosegli temeljne cilje vzgoje in usposabljanja teh oseb, da s kontinuirano skrbjo dosežejo čimvečjo stopnjo razvoja svojih potencialov, da postanejo enakopravni člani družbe, ki bodo v skladu s svojo stopnjo usposobljenosti prispevali k napredku in razvoju naše družbe.

Zaključek

Z raziskovalnimi pristopi in raziskovalnim delom smo poskušali osvetliti nekatere subjektivne in objektivne dejavnike, ki bistveno vplivajo na uresničevanje integracijskih prizadevanj pri nas in na možnosti za pospeševanje zgodnje socialne integracije otrok z motnjami v razvoju.

Rezultati kažejo, da mora zgodnje vzgojno delo temeljiti na otrokovih sposobnostih in da je potrebno še poglobljeno preučiti značilnosti specifičnega otrokovega razvoja. Po-

sebno pozornost je, glede na dosedanje rezultate, potrebno posvetiti spoznavanju otrokove osnovne dejavnosti, to je igre, kot tudi spoznavanju otrokovega govora, ki ima kot ena najbolj integrativnih človekovih funkcij veliko vlogo v razvoju vsakega posameznega otroka, še zlasti v procesu njegove integracije v VVO.

Čimprej bi bilo potrebno narediti individualne programe za delo s posameznim otrokom kot tudi programe dela z manjšimi skupinami, v katere bi bilo treba vgraditi poti (načine) za vzpostavljanje interakcij med otroki.

Izdelati bi bilo potrebno metode in oblike sodelovanja med izvajalci neposrednega vzgojnega dela z otroki z motnjami v razvoju že od samega načrtovanja skupnega vzgojnega dela do analize opravljenega dela. Omogočiti izvajalcem sistematično poglabljanje znanj in pestrejše oblike strokovnih izpopolnjevanj.

Vzgojni praksi je potrebno ponuditi več didaktičnih pripomočkov, priročnikov, materialov ipd.

Rezultati tudi kažejo, da bo potrebno v večji meri razviti vsebine in metode sodelovanja staršev in VVO.

Preučiti bo treba tudi stališče okolja do motenih in poiskati različne možnosti za njihovo integriranje v družbo oziroma v njihovo matično okolje.

Omogočiti bo treba otrokom iz razvojnih oddelkov v VVO ustreznejši prehod v šolo in poskrbeti, da se čimprej pospeši odpiranje razvojnih oddelkov pri osnovni šoli. Temu primerno je potrebno poskrbeti tudi za ustreznejše programe za prehod otrok iz VVO v šolo.

Pri izvajanju integrativne oblike vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok z motnjami v razvoju je treba poudariti, da je to zelo postopen proces in da je najpomembnejši smoter vzpostavljanje stikov med otroki v VVO in to v skladu z otrokovimi potrebami, interesi in zmožnostmi.

Nada Lebarič

VIRI:

Lebarič N.: Vzgojno delo z otroki, ki so moteni v razvoju, kot sestavina programa predšolske vzgoje, razisk. poročilo, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, Ljubljana, 1981.

Lebarič N.: Znaki učljivosti predšolskih otrok z motnjami v razvoju, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, Ljubljana, 1984.

Lebarič N.: Formativno spremljanje vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok z vidika otrok z razvojnimi motnjami, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, Ljubljana, 1985.

Lebarič N.: Izhodišča za usposabljanje staršev otrok z motnjami v razvoju, raziskovalno poročilo, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja, Ljubljana, 1986.

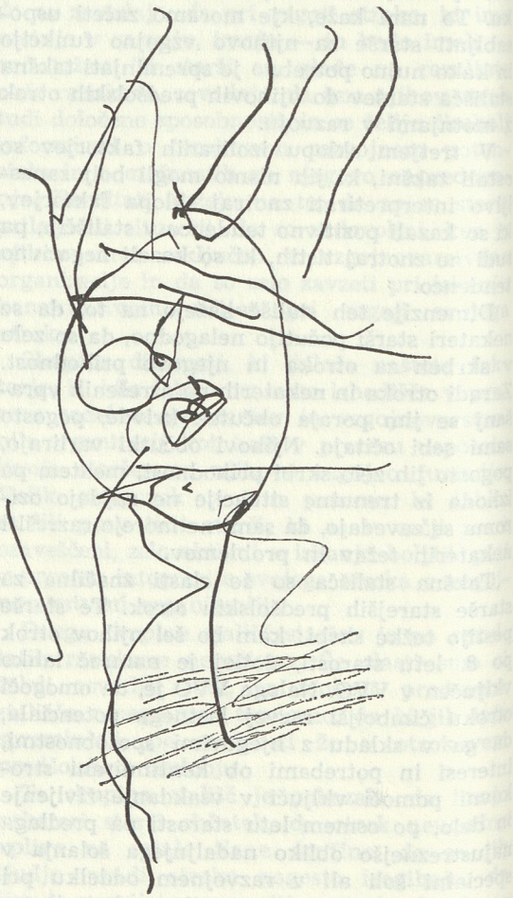

DEFEKTOLOŠKI ASPEKT OBRAVNAVE OTROK Z ZMERNO IN TEŽJO STOPNJO PRIZADETOSTI PREDŠOLSKE STAROSTI

Pomen predšolske vzgoje

Predšolska vzgoja je sestavni del enotne vzgoje in izobraževanja v SR Jugoslaviji in tako tudi v SR Sloveniji, ki temelji na idejnih izhodiščih resolucije zvezne skupščine o razvoju vzgoje in izobraževanja na samoupravni osnovi, na resoluciji X. kongresa ZKJ in na resoluciji VII. kongresa ZKS in drugih dokumentih o predšolski vzgoji.

Kot element usmerjene vzgoje in izobraževanja je predšolska vzgoja velikega pomena, zato mora biti deležna posebne pozornosti. Že več kot pred tristo leti je dejal Komensky: »Napake in pomanjkljivosti pri vzgoji v prvih letih otrokovega življenja je kasneje zelo težko popraviti ali celo nemogoče in tako lahko otroka spremljajo vse življenje.«

Dobro znana dejstva o plastičnosti in bujnosti otrokovega razvoja v predšolskem obdobju dolgo niso naletela na pozitiven odmev. Klasiki pedagogike Komensky, Rousseau, Owen, Ušinski, Krupska, Montessori in drugi so v svojih delih dokazovali, kako velik je vpliv predšolske vzgoje na vsestranski razvoj predšolskega otroka. Vse njihove ugotovitve so še danes žive in nam vsem dobro znane, vendar nanje pogosto pozabljamo ali pa jih rešujemo administrativno. V vsem povojnem času, ko smo razvijali predšolsko vzgojo za zdrave otroke, smo opazili otroka s prizadetostjo šele v času njegovega vstopa v šolo, do tega časa pa je bil deležen le medicinske obravnave.

Velika prizadevanja posameznikov in širše družbenopolitične skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja otrok z motnjami, ki so vidna predvsem v zadnjih desetih letih, kažejo na postopno rešitev tega problema. Ta tako pomembni del sistema vzgoje in izobraževanja ter usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je v vsej Jugoslaviji kakor tudi v Sloveniji najbolj nerazvit, kar kaže analiza Ostvarivanje ciljeva i zadatka reforme u odgoju i obrazovanju osoba sa smetnjama u razvoju, ki jo je izdelala skupina pri stalni konferenci zavodov za napredek vzgoje in izobraževanja republik in pokrajin.

Med otroki z motnjami je gotovo najštevilnejša kategorija otrok z duševno prizadetostjo. Otroci z lažjo duševno prizadetostjo se v predšolskem obdobju vključujejo v vzgojnovarstvene organizacije skupaj z zdravimi otroki, otroci z zmerno in težjo prizadetostjo pa so deležni številnih oblik predšolske vzgoje, točneje rečeno varstva, ki jim ne omogoča optimalnega razvoja. Uspehi doslej še redkih razvojnih oddelkov po Sloveniji kažejo, da se otroci z zmerno in težjo prizadetostjo, ki so v predšolskem obdobju deležni sistematične obravnave, mnogo uspešneje vključujejo v proces delovnega usposabljanja.

Opis populacije

Otroci z zmerno in težko duševno prizadetostjo kot skupina že v prvih letih življenja dokaj očitno izražajo svojo intelektualno in fizično inferiornost, nezrelost in nesposobnost. Pogosto so evidentne razne telesne deformacije, posebno deformacija lobanje, zob ipd. Počasi in slabo obvladujejo govor, jezik, besedni zaklad in oblikovanje stavkov ostajata do konca življenja na precej nizkem nivoju. Iz anamneze teh otrok lahko spoznamo, da so pozno shodili, da imajo slabo motorično koordinacijo, hoja in gibi so okorni. Posebno so nerazviti finejši diferencirani gibi rok. Njihova nerazvitost in zaostalost na področju motorike je eden od osnovnih vzrokov za težave pri obvladovanju in učenju osnovnih navad samooskrbe in drugih navad in spretnosti.

Vse duševne funkcije pri teh otrocih, posebno spoznavne funkcije in sposobnost učenja, so očitno deficitarne. Proces analize, sinteze in abstraktno mišljenje, sposobnost dojemanja vzrokov, posledičnih zvez in odnosov so nezadostno razviti in se izražajo na zelo nizkem nivoju. Tako otroci z zmerno in težjo prizadetostjo niso sposobni za učenje branja, pisanja in računanja niti za osvajanje drugih znanj, spretnosti in navad. Ne razumejo in

ne opisujejo situacij v naravi, v prostoru ali na sliki, sposobni pa so našteti nekatere predmete, ki jim jih pokažemo.

S težavo se znajdejo v novih situacijah in kažejo veliko potrebo po vodenju in usmerjanju pri vseh nalogah, ki so jim dane v novi situaciji. Nekateri so pasivni, neiznajdljivi in najraje stojijo ob strani, če niso stimulirani k aktivnosti, do katere jih pripravijo starši ali učitelji postopoma in z velikimi napori. Drugi so hiperaktivni, nekontrolirano hodijo po prostoru, prijemajo predmete, ki so jim na dosego, in ne reagirajo na opozorila staršev ali vzgojiteljev, se smejejo brez vzroka, so impulzivni, destruktivni in večkrat tudi agresivni.

Otroci z zmerno in težjo mentalno prizadetostjo zelo težko osvajajo delovne in druge navade, potrebujejo številna ponavljanja in konkretna navodila.

Razne zaposlitve jim moramo večkrat demonstrirati na način, ki jim je dostopen in razumljiv. Odrasle osebe z zmerno in težjo duševno prizadetostjo obvladujejo nekatera enostavna stereotipna dela in zaposlitve ob minimalni kontroli in pomoči drugih, če so bili že v prvih letih življenja ustrezno obravnavani oziroma če so bili vključeni v sistematični proces usposabljanja že v predšolskem obdobju. Pri delu, ki ga obvladajo in zanj potrebujejo le enostavnejša navodila, omejitve ali prepovedi, lahko zasledimo tudi elementarno odgovornost in delno samostojnost. Vse življenje potrebujejo indirektno kontrolo in nadzor vzgojiteljev in drugih, zato se lahko zaposlujejo le v delavnicah pod posebnimi pogoji in le v zelo redkih izjemah v normalnih delovnih razmerah.

V pogledu mentalne zrelosti otroci z zmerno in težjo prizadetostjo lahko dosežejo nivo povprečnega sedemletnega otroka. Pri 11. letu se po svojih reakcijah in obnašanju lahko primerjajo s povprečno razvitim 3—4-letnim otrokom. Njihova odvisnost od okolja, njihova nebogljenost pa ne pomeni, da lahko obnašanje odraslega človeka z zmerno in težjo prizadetostjo enačimo z obnašanjem in izkušnjami povprečnega predšolskega otroka z enako mentalno starostjo. Gre vendar le za odraslega človeka, ne pa za otroka. Obnašanje oseb z zmerno in težjo mentalno prizadetostjo je odvisno od mnogih dejavnikov, v prvi vrsti pa od narave in stopnje možganske okvare. Čim težje so te okvare, tem manj je kontrolirano njihovo vedenje, njihova hiperaktivnost ali celo destruktivnost, kar pa je zopet odvisno od njihovega fizičnega stanja oziroma zdravja, od njihovih lastnosti in črt osebnosti, emocionalne stabilnosti, stopnje socializacije in podobnega. V mnogih situacijah lahko trdimo, da je njihovo vedenje identično z vedenjem zdravega predšolskega otroka: radi se ljubkujejo, pogosto so trmasti, prilizniени, egocentrični, pretirano afektivni, netolerantni do drugih otrok, naivni v pogledu svojih želja in ambicij, močijo posteljo, sesajo prst in kažejo vrsto drugih značilnosti v vedenju, ki so lastne majhnim otrokom. Pri vsem tem je potrebno poudariti, da se mnoge karakteristike njihovega vedenja s pravočasnim sistematičnim procesom usposabljanja, z ljubečo dosledno vzgojo v družini spremenijo in razvijejo v pozitivnem smislu.

Pod vplivom vzgoje, ki se mora začeti že v zgodnjem detinstvu, se otroci z zmerno in težjo prizadetostjo lahko naučijo opravljati v družini ali v vzgojnovarstveni organizaciji razna enostavna dela, ki so vezana predvsem na skrb za samega sebe, pa tudi nekatere druge aktivnosti oziroma zaposlitve. Tako si oblikujejo osnove za varno gibanje v okolju, na vasi, na dvorišču, pri uporabi javnega prevoza, za delo pod vodstvom in sploh za pol samostojno življenje v organiziranem okolju. Ko tako mladostnik oziroma odrasel človek obvladuje nekaj koristnih del, doživlja zadovoljstvo, osebno srečo in je v okolju manj viden.

Ob zgodnji in primerni vzgoji se lahko usmerjajo in kontrolirajo osnovni nagoni, kot so seksualni nagoni in sploh vedenje do nasprotnega spola. V kakšni meri se bo odrasla oseba z zmerno in težjo prizadetostjo adaptirala v življenjskih razmerah ožjega okolja, je v veliki meri odvisno ne samo od naporov vzgojiteljev in programov usposabljanja, pač pa tudi od staršev, družine in obče emocionalne klime, v kateri otrok živi. Znano je, da nivo inteligentnosti ni edini niti odločujoči faktor pri razvoju otroka. Otrokov razvoj je determiniran tudi z vrsto drugih pomembnih dejavnikov, kot so: odnos staršev do otroka z zmerno in težjo prizadetostjo, odnosi med zakoncema glede na to, da imata otroka s prizadetostjo, odnosi bratov in sester, odnos in reakcije sorodnikov, odnos sosedov in sploh okolja, značaj vzgojnih postopkov in pristopa do otroka, način reševanja emocionalnih problemov in konfliktnih situacij. Vsi taki in podobni momenti vplivajo na oblikovanje osebnosti otroka z duševno prizadetostjo ter pogojujejo in opredeljujejo stopnjo njegove socialne integracije. Razumljivo je, da se osebe z zmerno in težjo prizadetostjo, ki so bile deležne od prvega leta življenja ugodnega in spodbudnega ravnanja v družini in so bile pravočasno vključene v predšolsko vzgojo, mnogo bolje socializirajo in se uspešno vključujejo v delavnice pod posebnimi pogoji, v družini ali v domu pa so manj moteče, pogosto prijetne.

Glede na karakteristike otrok z zmerno in težjo prizadetostjo lahko zaključimo, da so sposobni za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje ali točneje rečeno: otroci z zmerno prizadetostjo so sposobni za vzgojo, izobraževanje in delovno usposabljanje, otroci s težjo prizadetostjo pa za vzgojo in delovno usposabljanje za zelo enostavne delovne tehnike.

Zaradi boljšega pristopa in vodenja procesa usposabljanja otrok z zmerno in težjo prizadetostjo posebno v predšolski dobi pa moramo poznati še nekatere osnovne psihofizične in socialne karakteristike, ki se sicer pojavljajo pri vseh otrocih z duševno prizadetostjo, pri otrocih z zmerno in težjo prizadetostjo pa so še posebno izražene in pogostejše.

Te karakteristike bi lahko razstavili takole:

— *občutki in zaznave*

a) občutki in zaznave vida: zoženost vidnega zaznavanja, počasnost vidnega zaznavanja, ostrina vidnega zaznavanja, zaznavanje predmetov, oblik in ozadja, zaznavanje tretje dimenzije, zaznavanje slik (vidno zaznavanje je vezano na govor otroka z zmerno in težjo prizadetostjo):

b) slušno zaznavanje,
c) zaznavanje okusa,
č) zaznavanje vonja,
d) kinestetično zaznavanje,
e) kožno zaznavanje,
f) zaznavanje časa in prostora;

— *mišljenje*

a) miselni procesi,
b) inteligentnost in mišljenje v odnosu z govorom;

— *pomnjenje;*
— *pozornost;*
— *emocije;*
— *socializacija;*
— *govor;*
— *razvoj osebnosti.*

Če defektolog ne pozna stopnje razvoja navedenih sposobnosti, ne more v procesu usposabljanja vplivati na njihov optimalni razvoj. Glede na navedene karakteristike defektolog v razvojnem oddelku ne more voditi procesa usposabljanja po nekem danem programu usposabljanja, pač pa mu je ta program le vodilo za oblikovanje individualnega programa usposabljanja za vsakega otroka posebej.

Individualni program usposabljanja

Znano je, da se v razvojne oddelke vključujejo otroci nizkega socialnega razvoja, otroci, ki so v družini zelo moteči, kar zahteva individualni pristop. Če sodijo ti otroci v kategorijo otrok z zmerno in težjo prizadetostjo, se moramo zavedati, da posedujejo potenciale za razvoj socializacije, komunikacije, skrbi za samega sebe in za delovne navade, zato moramo proces usposabljanja usmeriti v razvoj teh sposobnosti in ta razvoj tudi spremljati in ga usmerjati. Pri tem delu uporabljamo Gunzburgov diagram, ki nam kaže stopnjo otrokove prilagojenosti.

Za predšolsko obdobje uporabljamo Primarne progresivne ocenjevalne tabele 0, v nekaterih primerih pa tudi 1. Tabela oziroma diagram zajema področje socializacije, komunikacije, skrbi za samega sebe in delovnih navad oziroma zaposlitev. Gunzburgov diagram nam pokaže nivo otrokovih sposobnosti na teh področjih, pokaže nam, katere sposobnosti so pri otroku razvite, katere so delno razvite in katere so v otrokovem razvoju popolnoma izpadle. Glede na to defektolog oblikuje individualni program usposabljanja in usmeri svoja prizadevanja na razvoj tistih sposobnosti, ki so manj razvite oziroma nerazvite. Dosežke otrokovega razvoja preverjamo z Gunzburgovim diagramom v intervalu 6 mesecev, kar defektologu omogoča

korekcijo individualnega programa usposabljanja.

Proces usposabljanja otrok z zmerno in težjo prizadetostjo v razvojnih oddelkih uspešno vodijo lahko samo najboljši specialni pedagogi, ki nenehno spremljajo specialnopedagoško oziroma defektološko teorijo in prakso.

Kadrovska problematika

Neenotnost profila specialnih pedagogov, ki delajo v razvojnih oddelkih, je ena od napak v predšolski vzgoji otrok s prizadetostjo. Pri izbiri kadrov za delo v razvojnih oddelkih bi se morali zavedati, da morajo imeti izbrani kadri vsaj 5-letno prakso, po možnosti pri delu z otroki z zmerno in težjo prizadetostjo in primerno usmeritev, to je: specialni pedagog za duševno prizadete. V razvojnih oddelkih srečujemo specialne pedagoge smeri FIBO (fizično invalidni in dolgotrajno bolni), ki so primerni le za delo s telesno invalidnimi otroki, in smer MVO (motnje vedenja in osebnosti), ki pa sploh niso ustrezni za delo z otroki z duševno prizadetostjo. Prav zaradi nepravilnega kadrovanja nekateri razvojni oddelki ne morejo zaživeti, bili pa so tudi primeri, ko so se oddelki ukinili. Po dosedanjih višješolskih programih izobraževanja tudi specialni pedagogi za duševno prizadete otroke niso pridobili znanj iz predšolske vzgoje za otroke z duševno prizadetostjo, ta velika pomanjkljivost bo z izobraževanjem kadrov na visokošolski stopnji izobraževanja odpravljena. Predvidena je tudi specializacija za delo s predšolskimi otroki s prizadetostjo.

Zgodnja skrb za otroka

Zgodnja skrb za vsakega otroka, tako tudi za otroka s prizadetostjo, se prične v družini. Družina je torej nosilec prvih poizkusov usposabljanja. Pri tej odgovorni in zahtevni nalogi mora družina imeti pomoč strokovnjakov, v prvi vrsti zdravstvenih delavcev, ki postopoma seznanjajo starše z diagnozo otroka in nakažejo možnosti otrokovega razvoja in usposabljanja. V času zgodnje skrbi za otroka ne gre samo za oblikovanje diagnoze in svetovanje, temveč za partnerstvo med strokovnjaki in starši, ki zajema: skrb za otrokovo zdravje, svetovanje, spremljanje otrokovega razvoja, sodelovanje in podporo v duhovnem in materialnem pogledu. Ob prizadevanjih za optimalni otrokov razvoj moramo misliti tudi na potrebe staršev, posebno če so starši mladi, in na potrebe zdravih otrok v družini. Tim strokovnjakov, ki sodeluje z družino, mora biti oblikovan glede na vrsto in stopnjo prizadetosti otroka in glede na socialni položaj družine. V strokovnem timu mora biti tudi defektolog, kar je v nekaterih mentalnohigienskih posvetovalnicah že dalj časa pravilo, saj pri bolj natančni diagnozi in zgodnji skrbi za otroka s prizadetostjo ne moremo prezreti defektološkega aspekta. Tudi defektolog pripomore k stabilnosti posameznih članov družine, ki ima otroka s prizadetostjo, saj je v tem perspektiva družine in perspektiva otrokovega razvoja. Tako bo svetovanje prešlo v pomoč družini, kar je mnogo več, vemo pa, da preobremenjenost staršev negativno vpliva na otrokov razvoj.

dr. ph. dr. sc. Anton Kotar

PROBLEMI IN NEKATERE IZKUŠNJE DELA V SRBIJI

Zahvaljujem se »slovenski« šoli, ki je pripomogla, da so se pred štirimi leti odprla vrata vrtcev za prizadete otroke tudi v Srbiji.

Izvedli so ankete med vzgojiteljicami in starši; ugotovili so, da obstaja humanost, pa tudi neznanje — vzgojiteljice ne poznajo prizadetih otrok, defektologi ne znajo delati z majhnimi otroki, starši pa so neinformirani.

Uvedli so dvomesečne tečaje za defektologe za delo s predšolskimi otroki, v kadrovske šole pa so uvedli predavanja o prizadetih otrocih.

Potrebno je tesno sodelovanje med vsemi strokovnjaki, saj je tudi prizadetost vse bolj kompleksna.

Status sodelavcev je zelo težak in naporen, zato morajo dobiti ustrezno mesto v timu.

Predlog za zaključke:

— Uvesti je potrebno podiplomsko usposabljanje defektologov za delo s predšolskimi otroki.

— Metodologija dela naj bo enotna na nivoju Jugoslavije.

Dr. Dobrila Stefanović

PROGRAMI IN ORGANIZACIJSKE MOŽNOSTI USPOSABLJANJA PREDŠOLSKIH OTROK Z MOTNJAMI V RAZVOJU V SR SLOVENIJI

Vzgoja in varstvo ter usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju je sestavni del zagotovljenega programa vzgoje in varstva predšolskih otrok v SR Sloveniji in ena izmed prednostnih nalog na področju družbene skrbi za predšolske otroke.

Predšolske otroke z motnjami v razvoju je potrebno vključevati v vzgojo in usposabljanje čimbolj zgodaj. Pri odločanju o različnih organizacijskih oblikah vzgoje, varstva in usposabljanja je treba zagotoviti celostno usposabljanje čim bliže otrokovemu domu, mu nuditi dovolj ustreznih spodbud za vsestranski osebnostni razvoj, za premagovanje in blažitev motenosti in posledic motenj ter družini omogočiti razbremenitev in polnovredno vključevanje v družbeno okolje. Družbena in družinska vzgoja naj se prepletata, povezujeta in dopolnjujeta. Obliko usposabljanja in stopnjo integriranosti v celotno vzgojo in varstvo predšolskih otrok določata narava in stopnja motenosti.

V naši republiki je družbena skrb za razvoj te dejavnosti v zadnjih 15 letih obrodila lepe rezultate, tako v različnih organizacijskih oblikah, pri razvoju mreže razvojnih oddelkov, pri uvajanju timskega pristopa, premalo pa je strokovno delo usmerjeno v preventivne oblike.

Razvoj te dejavnosti ni enakomeren na vseh območjih naše republike, uspešnejši je tam, kjer pristojni družbeni in strokovni dejavniki (zdravstvo, otroško varstvo, socialno skrbstvo) usklajeno celostno uresničujejo naloge s svojega področja dela.

Uspešno načrtovanje in izvajanje strokovnega dela temelji na zanesljivi in sprotni evidenci o otrocih z motnjami v razvoju ter pravočasni izmenjavi vseh relevantnih podatkov med strokovnimi službami.

Zgodnje odkrivanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, spremljanje njihovega razvoja in pravočasno vključevanje v njim ustrezne oblike usposabljanja pomembno vplivajo na celosten razvoj teh otrok, saj omogočajo ali olajšajo premagovanje in ublaževanje motenj in posledic motenj. Vendar pa je še marsikje pomanjkljivo sodelovanje med pristojnimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi in med strokovnimi organizacijami ter društvi in starši, kar je morda tudi vzrok za neenakomeren razvoj teh oddelkov pri vzgojnovarstvenih organizacijah. Strokovno delo je še premalo usmerjeno v preventivno delo, kar naj bi bilo določeno tudi v nalogah specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojnovarstveni organizaciji.

1. URESNIČEVANJE DRUŽBENIH IZHODIŠČ

1.1. *Zakonska osnova*

Leta 1980 je bil sprejet zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok (Uradni list SRS, št. 5/80), ki opredeljuje vzgojo in varstvo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju kot prednostno nalogo, uvrščeno v zagotovljeni program, in nalaga vzgojnovarstveni organizaciji posebno skrb za vzgojo in varstvo teh otrok.

V letu 1984 so bile sprejete smernice za delo vzgojnovarstvenih organizacij, ki predvidevajo tudi različne oblike zgodnjega usposabljanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (v skupinah z zdravimi vrstniki, v razvojnih oddelkih in mobilno specialno pedagoško službo).

Samoupravni sporazum o opredelitvi nalog in obveznosti pri izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, št. 11-735/78 in 3-187/84) nalaga podpisnicam, med katerimi je tudi skupnost otroškega varstva Slovenije, dogovarjanje o izhodiščih politike na področju usposabljanja, zlasti glede usmerjanja in programiranja dejavnosti, zagotavljanja družbenih in materialnih možnosti ter urejanja družbenoekonomskega položaja delavcev na tem področju.

Skladno s tem samoupravnim sporazumom skupnosti otroškega varstva skrbijo in zagotavljajo izpolnjevanje pogojev za vzgojno-

varstveno dejavnost za predšolske otroke in za pripravo na šolo, ne pa tudi za mobilno službo, ki je pogosto osnovna oblika zgodnjega usposabljanja.

Vendar pa nekatere skupnosti otroškega varstva na podlagi smernic za delo vzgojnovarstvenih organizacij zagotavljajo pogoje za delo mobilne službe na osnovi predloženih programov dela.

Samoupravni sporazumi o temeljih planov posameznih samoupravnih interesnih skupnosti (zdravstva, otroškega varstva, socialnega skrbstva) urejajo le posamezna področja družbene skrbi za te otroke, ni pa zagotovljena povezava med temi skupnostmi in strokovnimi službami, kar vpliva na celotnost spremljanja otrokovega razvoja, na načrtovanje usposabljanja, na zagotavljanje materialnih pogojev.

Na podlagi zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok je skupnost otroškega varstva Slovenije sprejela standarde in normative za izgradnjo, opremo in didaktična sredstva za družbeno vzgojo predšolskih otrok in določila tudi osnovne prostorske in kadrovske pogoje za delovanje razvojnih oddelkov. Opremljanje posameznih razvojnih oddelkov je prepuščeno vzgojnovarstveni organizaciji, ki naj to opravi glede na vrsto in stopnjo motenosti otrok. Republiški komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo pa je na podlagi tega zakona predpisal pravilnik o najvišjem dopustnem številu otrok v oddelkih vzgojnovarstvenih organizacij in o spremstvu otrok ter s tem pravilnikom določil najvišjo dopustno število otrok v razvojnem oddelku (8).

Celostno usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju določa zakon o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, št. 19/76).

1.2. *Programi in organizacijske oblike izvajanja vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju*

Osnova za izvajanje vzgoje, varstva in usposabljanja otrok z motnjami so Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, Smernice za delo vzgojnovarstvenih organizacij, Vzgojni program za usposabljanje, vzgojo in varstvo predšolskih otrok z motnjami sluha in govora, Navodila za prilagajanje vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok za usposabljanje predšolskih slepih in slabovidnih otrok ter Program za delovno usposabljanje (zmerno duševno prizadetih otrok), ki ga je mogoče uporabljati tudi za individualno načrtovanje usposabljanja zmerno in teže duševno prizadetih otrok predšolske starosti.

Zaradi izjemne heterogenosti te skupine otrok glede na etiologijo, fenomenologijo in možnosti razvoja otrok je temeljni pogoj za uspešno usposabljanje slehernega otroka individualni načrt usposabljanja, ki mora biti interdisciplinarno in multidisciplinarno zasnovan in timsko oblikovan.

Vzgoja in usposabljanje teh otrok sta uspešnejši tam, kjer pri načrtovanju in izvedbi sodelujejo strokovni timi, sestavljeni iz delavcev vzgojnovarstvenih organizacij, organizacij za usposabljanje, zdravstvenih in drugih organizacij in staršev. Vzgojiteljice v razvojnih oddelkih pripravljajo v sodelovanju z ustreznimi strokovnimi delavci individualne načrte za vzgojo in usposabljanje posameznih otrok. Pri tem tesno sodelujejo s starši otrok, s socialno in zdravstveno službo. Individualni načrti so pogoj za delo v teh oddelkih, ki je zelo zahtevno tako glede načrtovanja kot glede organizacije in izvajanja, saj je v oddelkih praviloma število otrok na gornji dopustni meji, otroci pa so med seboj različni po kronološki starosti in po vrsti in naravi motenosti.

Za usklajeno in enotno delovanje je pomembno vključevanje staršev v celoten proces otrokovega zgodnjega usposabljanja (ozaveščanje, usklajevanje stališč in pričakovanj, seznanjanje s programom usposabljanja, spoznavanje ustreznih oblik in metod dela, svetovanje za nakup in uporabo igrač, sodelovanje z drugimi strokovnjaki, uresničevanje pravic otroka in staršev ipd.).

Za skladnejši razvoj vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je zelo pomembno interdisciplinarno delovanje strokovnih in družbenih dejavnikov, ki so nosilci družbene skrbi za to dejavnost in so odgovorni za uresničevanje sprejetih izhodišč in konkretnih nalog. Oblike usposabljanja so različne in pogojene z družbenimi možnostmi in osveščenostjo okolja na posameznih območjih naše republike.

Različne organizacijske možnosti določajo smernice za delo vzgojnovarstvenih organizacij: v skupinah z zdravimi vrstniki, v razvojnih oddelkih, v organizacijah za usposabljanje in drugih specializiranih organizacijah in na otrokovem domu oziroma v drugi družini.

Obseg usposabljanja v razvojnih oddelkih in v organizacijah za usposabljanje se je v zadnjih letih močno povečal, delo je tudi strokovno bolj poglobljeno (kjer je večja stalnost kadrov in dobra povezava z zdravstvenimi domovi — z mentalno-higienskimi dispanzerji — in z drugimi strokovnimi organizacijami). Ponekod je zelo uspešna strokovna in kadrovska pomoč organizacij za usposabljanje in svetovalnih centrov v neposrednem okolju, kjer delujejo razvojni oddelki.

Veliko je število otrok z motnjami v razvoju, ki so vključeni v oddelke skupaj z drugimi otroki, vendar pa ta oblika ni ustrezno urejena z normativi o številu otrok v oddelku in o delavcih (glede usposobljenosti vzgojiteljice, prisotnosti varuhinje). Normativno še ni dorečeno delo specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojnovarstveni organizaciji, čeprav zakonodaja to omogoča.

Na nekaterih območjih, kjer ni možnosti za ustanovitev razvojnih oddelkov, se v zadnjem času uspešno uveljavlja občasna individualna pomoč otrokom z motnjami v vzgojnovarstveni organizaciji, združena s svetovanjem vzgojiteljici v oddelku in staršem.

Mobilna služba ima v posameznih predelih republike, pa tudi glede na vrsto motenosti otrok, zelo različno tradicijo. Dolgoletne in uspešne so izkušnje pri usposabljanju slepih otrok, pri usposabljanju slušno prizadetih in telesno invalidnih otrok se šele uveljavlja, pri usposabljanju duševno prizadetih otrok pa se razvija le na nekaterih območjih, kjer ni razvojnih oddelkov (npr. v Trebnjem).

Ugotavljamo tudi, da je za uspešnejše vključevanje v osnovno izobraževanje treba zagotoviti otrokom z ugotovljenimi več in težjimi motnjami dveletno vzgojo in usposabljanje pred vstopom v šolo, kar lahko uspešno uresničujemo z organizirano mobilno službo.

2. PRIKAZ RAZVOJA USPOSABLJANJA PREDŠOLSKIH OTROK Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU V ZADNJIH PETIH LETIH

Vzgojo, varstvo in usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju izvajajo vzgojnovarstvene organizacije, organizacije za usposabljanje in druge specializirane organizacije (mentalno-higienski dispanzerji, vzgojne posvetovalnice, centralni otroški dispanzer in druge organizacije za individualno usposabljanje).

V razvojne oddelke in druge oddelke dnevnega varstva v vzgojnovarstvenih organizacijah in organizacijah za usposabljanje je bilo v letu 1985 vključenih 438 otrok, v letu 1986 pa 470 otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Preglednica prikazuje število otrok v razvojnih oddelkih in število otrok glede na vrsto prizadetosti od l. 1980/81 do 1985/86:

Otroci glede na vrsto prizadetosti	Šolsko leto	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86
Duševno prizadeti	odd.	21	21	23	22	25	28
	otr.	118	138	155	149	156	176
Telesno prizadetia	odd.	10	2	3	8	9	8
	otr.	63	12	17	47	60	49
Drugia	odd.	14	26	24	27	20	23
	otr.	101	185	135	192	144	180
Skupaj	odd.	45	49	50	57	54	59
	otr.	282	329	307	388	360	405

Vir: Zavod SRS za statistiko, 30. 9. 1986

[a] Všteti so vsi otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, v oddelkih VVO kot tudi v oddelkih drugih organizacij.

Delež otrok v razvojnih oddelkih znaša l. 1985 0,46 % vseh otrok, vključenih v VVO, v letu 1986 pa 0,52 %.[b]

Vzgoja, varstvo in usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je po nekajletnem hitrem razvoju nekoliko upadla — v letu 1984/85 za 5,3 %, čeprav se je število evidentiranih otrok z motnjami v razvoju povečalo za 12 %; v letu 1985/86 je število vključenih otrok poraslo za 0,6 %. V letu 1986 je bilo evidentiranih 1212 otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ali 1,5 % vseh otrok, vključenih v VVO.

V druge oddelke dnevnega varstva je bilo v letu 1986 vključenih 65 otrok z motnjami in duševnem razvoju.

Naloge specialnega pedagoga — vzgojitelja in varuha v razvojnih oddelkih so opravljale vzgojiteljice, medicinske sestre, specialni pedagogi, logopedi in varuhi (s šolo, brez šole).

Podroben pregled prikazuje spodnja razpredelnica:

Leto	Delavci v razvojnih oddelkih									
			specialni pedagogi						varuhi	
	vsi	ženske	vzgojiteljice	medicinske sestre	za duševno prizadete	za gluhe	za otroke z drugimi telesnimi motnjami	logopedi	s šolo	brez šole
1985	99	98	10	10	21	9	13	8	20	8
1986	162		7	40	24	18	16	10	18	29

Vir: Zavod SRS za statistiko, l. 1985 in 1986.

Vzgojo, varstvo in usposabljanje otrok, ki so bili vključeni v ostale oddelke dnevnega varstva, so izvajale vzgojiteljice in varuhinje ob sodelovanju strokovnih delavcev (člani strokovnih skupin organizacij za usposabljanje, iz zdravstvenih organizacij ipd.).

[b] Po podatkih svetovne zdravstvene organizacije ima 10 % otrok večje težave v razvoju.

V zadnjem letu je bilo zlasti uspešno sodelovanje kliničnih psihologov in zdravstvenih delavcev. Strokovni delavci so se vključevali v izvajanje individualnih oblik usposabljanja, uspešno pa so izvajali tudi usposabljanje vzgojiteljev in staršev. V občinah Novo mesto in Krško so organizirali za družine letovanje s šolo za starše in razvojno motene otroke. Organizirana strokovna služba v VVO prispeva h kvaliteti dela na tem področju.

Nekateri problemi, ki vplivajo na hitrejši in celosten razvoj usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju, izvirajo iz neuresničevanja določil zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok in smernic za delo vzgojnovarstvenih organizacij.

Smernice za delo vzgojnovarstvenih organizacij določajo, da sta zdravstvena služba in komisija za razvrščanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju edina strokovna organa, ki izdasta mnenje o tem, da posamezni otrok odstopa v razvoju od drugih. Samo na osnovi tega mnenja lahko vzgojnovarstvena organizacija razporedi otroke v posamezni oddelek dnevnega varstva ali v razvojni oddelek. Mnenje strokovne komisije je tudi osnova za izdelavo individualnega načrta usposabljanja otroka in za odločitev o tem, kateri strokovnjaki morajo sodelovati pri izdelavi, izvajanju in spremljanju uresničevanja individualnega načrta.

Vrsta in stopnja odstopanja otroka od drugih je odločujoča tudi za sklep o tem, za koliko otrok naj se zmanjša število otrok v oddelku, kar vpliva na oblikovanje cene storitev za vzgojo in usposabljanje tega otroka. V skladu s smernicami odločajo o tem uporabniki in izvajalci v občinski skupnosti otroškega varstva.

Vrsta in stopnja prizadetosti posameznega otroka vpliva tudi na večji obseg in težavnost dela vzgojiteljice in varuhinje v oddelku.

3. ODPRTA VPRAŠANJA

3.1. Nekatera območja Slovenije so še vedno bele lise v mreži razvojnih oddelkov. Večinoma so to redko naseljeni kraji oziroma območja, kjer so tudi drugi predšolski otroci le v majhni meri vključeni v različne oblike družbeno organiziranega varstva in vzgoje. Nekatere izkušnje kažejo, da sta za starše in otroke najbolj sprejemljivi obliki vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju naslednji:

— individualna pomoč otrokom z motnjami v VVO, oplemenitena s svetovanjem vzgojiteljici in staršem (koroška regija, obalno področje) ali

— mobilna specialno pedagoška pomoč, ki obsega usposabljanje otroka na njegovem domu in je združena s svetovanjem družini.

Za razvijanje takih oblik vzgoje, varstva in usposabljanja je potrebno neposredno sodelovanje vseh odgovornih družbenih in strokovnih dejavnikov v posamezni občini ali regiji.

V zadnjem času so vedno bolj odločne zahteve staršev, naj bi bilo mogoče zagotavljati tudi dnevno varstvo in osnovno nego težko prizadetih otrok čim bliže njihovemu domu. Ti otroci so bili doslej praviloma vključeni v specializirane organizacije za usposabljanje, vendar že delujeta prva oddelka za te otroke pri osnovnih šolah za laže duševno prizadete (Kranj, Velenje).

Pristojne samoupravne interesne skupnosti bodo morale doseči soglasje o usmeritvah razvoja teh oblik usposabljanja in o zagotavljanju možnosti za njihovo izvajanje.

3.2. Vloga specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojnovarstveni organizaciji ni dorečena ne v vsebinskem ne v normativnem pogledu.

Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok navaja med strokovnimi delavci VVO tudi specialnega pedagoga. Izkušnje kažejo, da ima specialni pedagog predvsem preventivne naloge in izjemno pomemben delež pri zgodnjem odkrivanju otrok z motnjami v razvoju, pri ublaževanju teh motenj in pri svetovanju vzgojiteljicam in staršem.

Ker je vzgoja, varstvo in usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v razvoju multidisciplinarna dejavnost, je izjemno pomembno tudi vključevanje drugih strokovnih delavcev v vzgojnovarstvene organizacije — logopedov, fizioterapevtov, psihologov, pedagogov. Vzgojnovarstvene organizacije, ki nimajo teh delavcev, pa morajo zagotoviti sodelovanje strokovnih delavcev iz drugih organizacij (zdravstvene organizacije, organizacije za usposabljanje) in njihovo neposredno vključevanje v vzgojno delo.

3.3. Ob razmeroma velikem deležu otrok z motnjami v razvoju, ki so vključeni v oddelke z drugimi vrstniki, so v ospredju zlasti vprašanja o oblikovanju individualnega načrta usposabljanja, o ustrezni usposobljenosti vzgojiteljice za delo v takih oddelkih, nujnosti vključevanja varuhinje v te oddelke, številu otrok v oddelkih in o vrednotenju težjih delovnih razmer delavcev v oddelku.

3.4. V posameznih vzgojnovarstvenih organizacijah je praviloma le po en razvojni oddelek, redko dva. Zato so delavci teh oddelkov v strokovnem pogledu, pa tudi pri reševanju organizacijskih problemov (nadomeščanje, možnosti za strokovno izpopolnjevanje, sodelovanje z drugimi strokovnimi organizacijami in društvi, svetovanje staršem, vrednotenje delovnih razmer) pogosto osamljeni oziroma prepuščeni sami sebi.

Strokovno usmerjanje in spremljanje, ki naj bi ga izvajali ravnatelji vzgojnovarstvenih organizacij, praviloma ne more biti zadostno, saj za to niso dovolj strokovno usposobljeni. Prav tako je šibka svetovalna vloga pedagoške službe, saj nima strokovnjaka, ki bi deloval samo na tem področju.

3.5. Čeprav zakonski akti, smernice in samoupravni sporazum omogočajo oziroma zahtevajo sodelovanje različnih strokovnih in družbenih dejavnikov pri strokovnem, celostnem in hitrejšem uveljavljanju vzgoje, var-

stva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju ter aktivno vključevanje staršev, pa do tega sodelovanja še prepogosto prihaja le ob zelo kritičnih razmerah. Najbolj skladen je bil razvoj te dejavnosti, kjer so skupnosti otroškega varstva ustanovile posebna koordinacijska telesa, ki so usmerjala in spremljala izvajanje celostne družbene skrbi za predšolske otroke z motnjami v razvoju.

3.6. Usposabljanje in strokovno izpopolnjevanje vzgojiteljic, varuhinj in strokovnih delavcev VVO in razvojnih oddelkov je stalna naloga kadrovskih šol.

4. RAZVOJNE NALOGE ZAVODA SRS ZA ŠOLSTVO NA PODROČJU USPOSABLJANJA PREDŠOLSKIH OTROK Z MOTNJAMI V RAZVOJU

4.1. Oblikovanje programov za vzgojo, varstvo in usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v razvoju teče že dalj časa.

Strokovni svet SRS za vzgojo in izobraževanje je na predlog zavoda za šolstvo l. 1983 sprejel prilagojeni program za usposabljanje slušno motenih otrok, nato pa še navodila za prilagajanje vzgojnega programa za usposabljanje slepih in slabovidnih otrok. Zavod za šolstvo pripravlja program za usposabljanje predšolskih otrok s cerebralno paralizo in načrtuje oblikovanje programa za usposabljanje predšolskih zmerno in teže duševno prizadetih predšolskih otrok. Programa bosta nudila predvsem strokovne usmeritve za oblikovanje individualnih načrtov usposabljanja, ki pa jih bodo pripravljali strokovni timi v VVO oziroma timi, ki sodelujejo pri usposabljanju predšolskih otrok z motnjami v razvoju.

4.2. Zavod za šolstvo bo bolj sistematično spremljal uresničevanje sprejetih programov, še posebno skrb pa bo namenil razvoju in uveljavljanju specialnih oblik usposabljanja.

4.3. Sodeloval bo tudi pri pripravi minimalnih standardov za uresničevanje teh programov, predvsem glede specialne opreme, pripomočkov in igrač.

4.4. Zavod za šolstvo bo spodbujal in sodeloval pri proučevalnem delu na področju vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju. Mislimo, da so pomembna področja tega dela: priprava instrumentarija za spremljanje otrokovega razvoja, dograjevanje timskega dela, vloga specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojnovarstveni organizaciji.

POVZETEK

Razvoj vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju je bil doslej predvsem kvantitativen. Mislimo, da je zdaj nastopil trenutek, ko je treba to dejavnost strokovno poglobiti in zagotoviti možnosti za zgodnje usposabljanje otrok in za izvajanje vseh sestavin usposabljanja.

Mara Šemrl
Aljoša Vodnik

MOBILNA SLUŽBA STANDARDI IN NORMATIVI

V Gornji Radgoni smo organizirali in financirali mobilno službo s pomočjo Društva za pomoč duševno prizadetim. Otrok, ki naj bi bili obravnavani preko mobilne službe, je na terenu vsako leto nekaj. Premalo je tudi sredstev za oddajo otrok v zavode, zato jih bo verjetno vse več ostajalo doma.

Standardi in normativi imajo zakonsko veljavo, sprejeti so na republiškem nivoju — financiranje pa je občinsko.

Pomemben je tudi najnižji normativ (zlasti v manjših občinah), da še lahko ustanovijo oddelek.

Predlogi za zaključke:

Sprejeti je potrebno priporočila občinskim skupnostim otroškega varstva glede financiranja mobilne službe za predšolske otroke.

— Čim bolj je okolje nerazvito, manj starši lahko prispevajo, zato mora družba ponuditi več.

Proučiti je treba (morda z vprašalnikom) delovne razmere in vrednotenje dela vzgojiteljev v razvojnih oddelkih.

Cilka Dimec-Žerdin

PREGLED PROBLEMATIKE DELA RAZVOJNIH ODDELKOV LJUBLJANSKE REGIJE

UVOD

Vzgojnovarstvene organizacije (v nadaljevanju: VVO) kot središče predšolske vzgoje vključujejo tudi razvojne oddelke (v nadaljevanju: RO) otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Število RO se iz leta v leto veča in danes je v ljubljanski regiji 20 oddelkov.

Specialni pedagogi sodelujemo v strokovnem aktivu RO ljubljanske regije. Vanj se zaradi nerešenih vprašanj vključujejo tudi specialni pedagogi iz oddaljenih občin, npr. Novega mesta. Posledice nerešenih težav so se najvidneje pokazale ob zaprtju RO v občini Vič-Rudnik. Še vedno se srečujemo z vprašanjem obstoja določenih RO, čeprav vemo, da so otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju med nami in potrebni strokovne pomoči.

Odpiranje RO je potekalo neorganizirano, brez posebnih strokovnih priprav, ki bi zagotovile ustrezne možnosti za delo. Praksa je pokazala, da zakonsko določilo omogoča različno razlago predpisov znotraj VVO.

Od odprtja prvega RO v Ljubljani 1974. leta pa do danes je ostalo nerešenih mnogo vprašanj. Rešitev teh vprašanj je pogoj za strokovno bolj uspešno skrb za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

1. *Delo specializirane zdravstvene službe*

Sprejem otroka v RO je delno urejen tam, kjer so v zdravstvenih domovih mentalnohigienski oddelki (MHO).

Sprejem opravi ekipa strokovne službe.

MHO in delo razvojne ambulante so delno rešili problem številčne zasedenosti RO.

MHO zadovoljuje potrebe petih ljubljanskih občin. RO iz širšega ljubljanskega območja te strokovne pomoči niso deležni in imajo stalne težave s številčno zasedenostjo oddelkov. Ker ni ustrezne institucije oziroma oddelka, moramo v RO sprejeti tudi težko duševno prizadete otroke.

Posledica tega je manj kvalitetno delo v oddelku (nega težko duševno prizadetega otroka).

Strokovno sodelovanje specialnega pedagoga z ostalimi strokovnimi službami zahteva enotna stališča o razvoju in vodenju otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Enotna stališča strokovnih služb so posebno pomembna pri obveščanju in svetovanju družinam otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

2. *Nemonolitnost razvojnih oddelkov*

Zaradi različnih okoliščin in potreb so danes RO glede na populacijo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki jo sprejemajo, zelo različni. Oddelkov z izključno zmerno duševno prizadetimi otroki oziroma oddelkov s centralno motorično prizadetimi skoraj ni. Večina oddelkov je »kombiniranih«.

Problemi, potrebe in nujnost so narekovale tri glavne organizacijsko metodične oblike obravnave otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Najpogostejša organizacijska oblika je RO v VVO, kjer specialni pedagog skupinsko obravnava otroke (prevladuje v petih ljubljanskih občinah).

Redkejši obliki sta:

— specialni pedagog v VVO, ki nima skupine, temveč individualno obravnava različno populacijo otrok, pogosto tudi vedenjsko in osebnostno motene, in

— mobilna oblika dela specialnega pedagoga s sedežem v VVO oziroma OŠ s prilagojenim programom. Delo specialnega pedagoga je obravnava otroka na domu.

Potrebe pa narekujejo tudi četrto obliko dela specialnega pedagoga, in sicer: skupinsko delo v oddelku z manjšim številom otrok in individualno delo s problematičnimi otroki rednih oddelkov.

3. *Razvrščanje*

V RO sprejemamo praviloma otroke do tretjega leta starosti z ustrezno dokumentacijo.

Otrokov razvoj je v izvidu ocenjen z večjim oziroma manjšim zaostankom. V dosedanjem delu strokovnih služb še nismo naleteli na otroka, ki bi presenetil oziroma, ki bi bil napačno ocenjen.

Problem nastane šele takrat, ko specialni pedagog ne dobi ustrezne strokovne dokumentacije ob sprejemu oziroma je ta zelo pomanjkljiva.

Ustrezna strokovna dokumentacija je specialnemu pedagogu za uspešno vzgojno delo nujno potrebna.

4. *Integracija*

Pod pojmom integracija razumemo, da otroci pri določenih vzgojnih področjih sodelujejo v »rednih oddelkih«.

Integracija v pravem pomenu besede danes v naših VVO ni izvedljiva zaradi obstoječih možnosti za delo (normativ).

Zaradi prevelike množice vrstnikov naš otrok beži iz »rednega oddelka«.

Tako je danes vključevanje otrok mogoče:
— ob prihodu in odhodu,
— ob proslavah in praznovanju zopet v preveliki množici otrok,
— na igrišču, kjer se hkrati pojavlja problem varnosti,
— ob zmanjšanju števila otrok v rednih oddelkih zaradi obolenja.

Specialni pedagogi rešujemo problem integracije tudi s poskusi vključevanja neprizadetih otrok v RO, zlasti pri igrah po želji. Pri tem naletimo na odpor staršev, ki zaradi neprosvetljenosti ne sprejemajo duševne ali telesne prizadetosti otrok. Specialni pedagogi in drugi strokovni delavci bi morali bolj obširno obveščati starše.

Opis del in nalog vzgojitelja v rednih oddelkih ne obsega tudi opisa integracije otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Vključevanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v redne oddelke temelji danes na osebni pripravljenosti vzgojitelja in njegovem sprejemanju prizadetega otroka.

Postavlja se vprašanje organizacije spremnih oddelkov z ustreznimi pogoji dela:

— število otrok,
— izobrazba kadra,
— osveščenost staršev,
— usklajevanje vzgojnih načrtov,
— financiranje spremnega oddelka ...

5. *Vzgojni program*

Danes RO ne razpolagajo z verificiranimi programi za predšolsko stopnjo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Za izvajanje vzgojnega programa uporabljamo Vzgojni program za predšolske otroke rednih oddelkov glede na kronološko oziroma mentalno starost otrok in Program za delovno usposabljanje. Po vseh letih dela ugotavljamo, da so to napačna izhodišča. Vzgojni program je pripravljen za otroke, za katere se predvideva normalen osebnostni razvoj v skladu s kronološko starostjo, program za delovno usposabljanje otrok in mladostnikov pa za otroke, ki odhajajo v organizacije s tem programom.

V RO je težišče dela v prvi vrsti na razvoju socializacije in šele nato v nadgradnji drugih vzgojnih področij. Izkušnje kažejo, da ne moremo izhajati niti iz programa otrok jasličnih skupin, saj le-ti vključujejo normalno populacijo otrok. Ta vzgojni program ustreza normalnemu razvoju otroka, zelo malo pa otroku z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, npr.: umivanje — spoznajo vodo, pipo, umivalnik, milo, brisačo. Otroci jasličnih oddelkov to hitro osvojijo.

V RO otrok z nerazvito ročno motoriko oziroma v težjem primeru otrok s tetraparezo potrebuje leto in več, da osvoji npr. gib za odpiranje pipe. Da mu to uspe, je potrebna predhodna priprava otroka s sprostitvijo, pravilna namestitev (npr. na koleno tovarišice), nato sprostitev roke, poskušanje, da jo čim dlje iztegne. Ko to osvoji in se dotakne pipe, mora osvojiti gib za zasuk. Za vse to je potrebno vsakodnevno delo v različnih situacijah, da otrok dobi občutek za gib, ga poizkuša razumeti in ob pomoči tudi izvesti.

Za vsako na novo osvojeno znanje so potrebne podobne priprave in metode dela. Vse to lahko naenkrat delamo samo z enim otrokom. Teh primerov je več, od hranjenja do namestitve k počitku.

Pomembne so vaje senzomotorične integracije. Pri naših otrocih pa pogosto zahteva »pokrči nogo« ni izvedljiva samostojno, ker otrok ne razume, kako, čeprav pozna pojem pokrčiti, in ve, kaj je noga.

Specialni pedagogi moramo pri svojem delu razvijati povezave med miselnimi procesi, impulzi in živci.

RO bi potrebovali okviren delovni načrt, prilagojen predšolski stopnji otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, iz katerega bi vsak specialni pedagog prilagodil delo posameznemu otroku.

Iz njega naj bi bili razvidni vsebina, metoda in smoter dela specialnega pedagoga.

Danes mora specialni pedagog prilagajati vsebine, smotre in metode po lastni iznajdljivosti, saj so obstoječe za uporabo v RO največkrat neprimerne.

Za celotno oblikovanje vzgojnega programa imamo specialni pedagogi priznano enako število ur kot vzgojitelji rednih oddelkov, čeprav programe prilagajamo, oblikujemo in sestavljamo iz neustreznih programov. Težave so tudi pri oblikovanju individualnih vzgojnih načrtov, za katere nimamo ustrezne kvalitetne osnove in strokovne pomoči.

Podobno bi bilo potrebno določiti vso ostalo dokumentacijo, ki jo vodi specialni pedagog. Izhodišče vsega bi moral biti verificirani program za predšolsko stopnjo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Dokler tega ne uredimo, je težko pričakovati poenoteno in kvalitetno načrtovanje dela.

Delo specialnega pedagoga pri zaposlitvi je danes še nedorečeno in neusklajeno s populacijo otrok v oddelku. Nastaja mnogo vprašanj, na katera specialni pedagogi ne dobimo ustreznih odgovorov:

1. Kako ustrezno obravnavati otroke z avtističnim sindromom, hiperkinetične otroke, otroke z otroškimi psihozami, težko duševno prizadete otroke, otroke s težjimi organskimi anomalijami in ostale, ki izraziteje odstopajo od vrstnikov?
2. Kje naj poteka individualno delo z otroki, ko pa smo specialni pedagogi vezani le na en prostor? Kabinetov, kjer bi potekalo individualno delo, ni.
3. Kako uskladiti metode dela v kombiniranih oddelkih?
4. Katero metodo dela uporabljati pri individualni obravnavi otrok v skupini, če vemo, da je koncentracija večine otrok nizka?
5. Kakšna je metoda dela v oddelkih s centralno motorično prizadetimi otroki?

6. *Kadri*

Specialni pedagog v RO

Opisi del in nalog niso poenoteni v vseh RO. V opisih so pogosto navedene tudi nekatere dolžnosti, za izpolnjevanje katerih pa niso dane možnosti (npr. varnost igrišč). Delovna obveznost za neposredno delo z otroki ni poenotena. Za nekatere znaša 25, za druge 30 ur tedensko. Specifikacija ostalega dela ni izdelana, kar povzroča dodatne težave. Čeprav sodelujemo v istem aktivu, imamo za enako delo različno vrednotenje del in nalog oziroma različne razmere za delo.

Do danes ljubljanska univerza E. Kardelja nima ustrezne smeri študija za delo s predšolsko populacijo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Vsi programi so prilagojeni šolski populaciji, zato si specialni pedagog pridobiva strokovnost sam ob neposrednem delu v oddelku, v aktivu in je odvisen od lastne zavzetosti in iznajdljivosti.

V VVO je največkrat le en RO, zato je profil specialnega pedagoga osamljen, strokovna izmenjava mnenj pa je slaba. Vemo, kako pomembno je izmenjavati izkušnje s strokovnimi kolegi in kako so le-te pomembne za kvalitetnejše vzgojno delo. Tako pa danes ob neustreznih programih občutimo še pomanjkanje praktičnih izkušenj. Pripravnik, absolvent pedagoške akademije, že od samega obstoja RO v ljubljanski regiji nima po zakonu določenega mentorja. Pripravniku je mentorjeva pomoč v kopici nerešenih težav zelo potrebna.

Strokovni delavec v RO

RO imamo pravico do 0,6 strokovnega delavca. Ta se v praksi kaže zelo različno, ponekod uspešno, drugod manj uspešno. Problem je v neizdelani metodiki dela ostalih strokovnih služb v RO (psihologa, logopeda, fizioterapevta) za uspešno vključevanje v vzgojni proces (poznavanje specialne pedagogike).

Velja tudi, da specialni pedagog potrebuje veliko dodatnega izobraževanja s področja znanj strokovnih sodelavcev. To znanje si mora pridobivati sam, ker ni organiziranega strokovnega izpopolnjevanja. Nekateri RO še do danes nimajo realizirane pravice do 0,6 strokovnega delavca.

Varuhinja

V nekaterih RO opis del in nalog ni ustrezno prirejen konkretnemu delu v oddelku.

Obveznost dela varuhinje je 42 ur tedensko. Za delo z otroki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju potrebuje varuhinja ustrezno znanje in poseben občutek za sprejemanje prizadetih otrok.

Ob navzočnosti otrok s težjimi organskimi obolenji (epilepsija, srčna obolenja, anus praeter . . .) potrebuje za ustrezno ukrepanje določeno znanje iz osnov prve pomoči. Danes si tega znanja ne more pridobiti v VVO. Specialni pedagog bi moral varuhinji posredovati napotke o uspešnih oblikah in metodah dela, da bi se laže vključila v vzgojni proces. Ta dejavnost znotraj VVO ni ovrednotena, zato jo tudi slabše izvajamo.

Delo varuhinje v RO še ni enotno ovrednoteno niti niso povsod zagotovljene možnosti za nego otrok. V 42-urno obveznost varuhinje bi morali vključiti tudi čas za izobraževanje, saj se pri svojem delu srečuje s težavami, ki jih mora ustrezno rešiti.

7. *Specialni pedagog — strokovno sodelovanje*

Aktiv razvojnih oddelkov ljubljanske regije

Delo aktiva je od samega začetka potekalo v nenehnem iskanju prave poti. Doživljali smo mnoge spremembe v oblikah strokovnega sodelovanja. Fluktuacija kadra je bila velika zaradi slabega vrednotenja in nerešenih delovnih razmer. Posledica tega je slabše izoblikovano strokovno jedro specialnih pedagogov z večletno prakso. Le-ti pa bi danes s svojimi izkušnjami nudili potrebno primarno pomoč pri vzgojnem delu.

Zavod za šolstvo ni nudil pričakovane strokovne pomoči za kvalitetnejše delo aktiva. Pedagoški svetovalec bi moral poznati praktično delo v RO, da bi boljše opravljal svoje delo. Pogosto smo bili deležni nasvetov pri pisanju dokumentacije, za katero pa ugotavljamo, da nima ustreznih temeljev.

Od ustanovitve prvega RO v ljubljanski regiji opažamo slabo poznavanje teorije dela s predšolskimi otroki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, v praksi pa so specialni pedagogi prepuščeni sami sebi.

Delo so največkrat nadzorovali ravnatelji oziroma pedagoški vodje VVO, vendar tudi tu ni enotnosti. Za nadzor je potrebno določeno specialno pedagoško znanje, še posebej za obliko dela, kot je RO.

V prihodnje bo potrebno rešiti številna vprašanja o delu in organizaciji aktiva:

1. Kateri RO bodo vanj vključeni?
2. Kakšno problematiko bo reševal?
3. Kakšna bo njegova vloga pri strokovnem izpopolnjevanju?

Specialni pedagog — mentalno-higienski oddelek — zdravstveni dom

Specialni pedagog je član strokovne ekipe, katere člani so: pediater, psiholog, logoped, fizioterapevt, socialni delavec in medicinska sestra. Ekipa obravnava dva- do trikrat letno sprejeme oziroma odpuste otrok. Mesečno bolj ali manj uspešno sodelujemo v izmenjavi ustreznih vprašanj o razvoju otroka in delu s starši.

Odpiranje mentalno-higienskih oddelkov in ustrezno sodelovanje je specialnemu pedagogu v veliko pomoč pri njegovem delu v oddelku in s starši. Nerešeno je ostalo vprašanje, kje naj strokovni delavec obravnava otroka, v RO ali zdravstvenem domu. Praksa je dala pozitivne in negativne odgovore. Te bi morali analizirati in se skupaj dogovoriti o nadaljnji obliki dela.

Specialni pedagog — pedagoška akademija

Čeprav delavci RO čutimo potrebo po sodelovanju s pedagoško akademijo, doslej nismo razvili nobene oblike skupnega dela (izjema je RO VVO Ciciban, ki sodeluje pri izvajanju programa korektivne gimnastike). Kljub temu smo študentom, ki so prihajali in sestavljali diplomske naloge, tudi za zagrebško univerzo, nudili pomoč, ki smo jo sposobni dati. V tej smeri bi lahko uspešno sodelovali in koristili stroki. Študentova pot bi bila uspešnejša tudi v primeru, če bi se kasneje zaposlil v RO. Danes specialni pedagogi zaradi potreb občasno opravljamo vlogo mentorjev, nimamo pa tega priznano in ovrednoteno v opisu del in nalog.

Specialni pedagog — zavod za šolstvo

V danih možnostih zavod za šolstvo nudi nadzorno svetovalno službo za delo RO. V vseh letih ugotavljamo, da je to težko izvajati, če svetovalci niso seznanjeni z delom in njegovo problematiko v RO. V prihodnosti bi morali v medsebojni povezanosti reševati osnovne probleme vzgojnih programov. Spreminjanje populacije otrok zahteva tudi hitro prilagajanje ustreznih metodičnih postopkov. Skupno bi se morali dogovoriti, katere vsebine lahko danes črpamo iz obstoječih programov in za katero populacijo otrok. Vsi RO ljubljanske regije so bili ustanovljeni zaradi družbenih potreb. Ni bilo časa niti možnosti za kakršne koli načrtne priprave.

Vsi oddelki nimajo ustreznih prostorov, potrebnih ortopedskih pripomočkov, prostorov, prirejenih gibanju otrok s cerebralno paralizo, kabinetov za individualno obravnavo otrok . . .

Danes bi lahko razmišljali tudi o možnosti skupnega naročanja igrač pri kvalitetnih proizvajalcih.

Kakšne so možnosti za nakup igrač in didaktičnih sredstev v tujini?

Vodstva VVO bi se lahko dogovorila o ustrezni obliki izmenjave ortopedskih pripomočkov in redkejših kvalitetnih didaktičnih sredstev, saj jih ne potrebujemo vedno eni in isti.

8. *Delo s starši*

Ob vsem delu v RO, s katerim se srečujemo specialni pedagogi v VVO, je potrebno posebno pozornost posvetiti delu s starši. Zavedamo se, kako so starši občutljivi, saj morajo celotno življenje prilagoditi otrokovi prizadetosti, hkrati pa so s tem bistveno obremenjeni. Prav čustvena obremenitev je v času, ko poteka sprejem otroka v RO in sama vključitev v RO, zelo huda. Starši počasi in postopoma sprejemajo otrokovo motenost.

Zato je največkrat naš osnovni cilj usposobiti starše za to, da bi znali sprejeti svojega otroka v vsej njegovi motenosti in drugačnosti, da bi znali svoje življenje prilagoditi otroku in mu zagotoviti ustrezen razvoj. Pri tem naj ne bi zanemarjali sebe in drugih družinskih članov.

Postavlja se vprašanje, koliko časa ima specialni pedagog odmerjenega za delo s starši.

Praksa kaže, da so potrebne ure in ure, da spoznaš starše, njihove čustvene probleme in jim pomagaš ter da jih učiš živeti z otrokom in njegovimi sposobnostmi.

Tisti, ki delamo s starši, vemo, koliko časa je za to potrebno.

Žal pa specialni pedagog nima priznanega povečanega obsega dela na tem področju. Če hoče uspeti, mora žrtvovati veliko ur svojega prostega časa. Če tega ne stori, starši niso deležni ustrezne pomoči — in to prav takrat, ko jo najbolj potrebujejo.

Večina staršev otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju živi v upanju, da bo otrok do sedmega leta starosti napredoval toliko, da se bo lahko vpisal v prvi razred osnovne šole. Ker pa večina otrok odide v oddelek za delovno usposabljanje in jih gre zelo malo v osnovno šolo s prilagojenim programom oziroma druge ustanove, je osveščanje in pomoč specialnega pedagoga in strokovnih služb staršem nujna.

Specialni pedagogi staršem največkrat uspešno predstavimo vzgojni program. To pokažemo na več načinov, v različnih oblikah (predstavitev določene zaposlitve, proslave, zaključki leta, odprti dnevi, individualni napotki za igro . . .).

Pri samem svetovalnem delu pa smo največkrat nemočni. Zato postavljamo naslednje vprašanje:

Koliko smo specialni pedagogi usposobljeni za delo s starši, to je za svetovalno delo?

Velikokrat smo prisiljeni prevzeti vlogo terapevta. Kako smo pri tem uspešni, pa je odvisno od entuziazma posameznika in povezanosti z drugimi strokovnimi službami. Menimo, da mora poglavitno vlogo na tem področju prevzeti MHO, zdaj pa ostaja delo svetovanja prevečkrat na ramah specialnega pedagoga.

V bodoče je torej potrebno razmisliti, ali ni nujno odmeriti specialnemu pedagogu več časa za delo s starši. Potrebno je spodbuditi vodstva VVO, da bi se zavzela za dodatno izobraževanje specialnih pedagogov na tem področju, saj obstajajo takšni študiji in tečaji (npr. študij pedopsihiatrije). Potrebna je tudi večja povezava specialnih pedagogov z drugimi strokovnjaki, ki obravnavajo otroka in roditelja.

ZAKLJUČEK

V SRS sta se izoblikovala dva modela sistema predšolske vzgoje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. To je model vzgoje v občinah in mestu Maribor, ki ga delno poznamo, in nam dobro znani model v ljubljanskih občinah z regijo.

Za nadaljnjo uspešno pot RO bi bilo koristno izdelati skrbno analizo obeh modelov. V prihodnosti naj bi ohranili in strokovno razvijali model, ki je boljši. Za to bi bilo potrebno veliko skupnega dela in znanja.

Postavljamo tudi vprašanje, kakšne so širše možnosti združitve in poenotenja zakonodaje, ki uravnava pravice in dolžnosti družbe do vzgoje in izobraževanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v vseh starostnih stopnjah.

Skrb za te otroke in pomoč staršem je družbena skrb. Če hočemo resnično dobro opravljati svoje delo kot družba, je nujno, da se med seboj povežemo. Brez kvalitetnega sodelovanja in strokovnega dopolnjevanja bo naše delo še naprej nepopolno in ovirano v razvoju.

Humano ni samo naše delo, humani morajo biti tudi naši odnosi. Zavedati se moramo, da otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in njihovi starši potrebujejo našo pomoč, saj nenehno upajo, tako kot bi upali mi vsi, če bi se znašli v takem položaju.

Razvoj RO ljubljanske regije bo šel v želeno smer tedaj, ko bomo vsi skupaj združili potrebno znanje.

Saša Podberščček
Lidija Kastelic
Janja Krautberger

Usposabljanje v šoli se razvija preko 200 let, v predšolski vzgoji pa šele 40 let; strokovnjaki so namreč uvideli, da brez ustreznega predšolskega usposabljanja ni mogoče doseči optimalnih rezultatov.

Združeni narodi so idejo o predšolski vzgoji takoj sprejeli (že l. 1953 v deklaraciji o pravicah invalidov).

L. 1968 je SZO prva obdelala ta problem, nato je sprejela komunalni princip.

V novi mednarodni terminologiji je poudarjeno ločevanje med prizadetostjo, hendikepom in funkcijo.

Integracija je možna, če so pripravljeni starši in kadri, če so zagotovljene objektivne možnosti (prostor, oprema, pripomočki).

V svetu veljajo naslednja stališča:

— Hendikepirane otroke je treba odkriti čimprej (ultrazvočne preiskave omogočajo to že v 8. tednu nosečnosti).

— Takoj po odkritju je treba otroke evidentirati in začeti z njimi delati.

— Otroke je treba evidentirati na enem mestu v občini (prvenstveno v prosveti), evidenca ne sme biti stigmativna.

— Starši morajo biti motivirani, da prijavijo otroka (ker bodo dobili pomoč).

— Starši so partner strokovnih delavcev (izdelan je svetovni koncept za delo z družino) — ni enakih modelov, treba je delati individualno. Vloga staršev je veliko večja kot prej.

— Najboljša oblika je svetovanje.

— Ker je hendikep dinamičen pojem, tudi diagnostika ni izolirana (odkriva, opazuje, spremlja).

— Sodobna tehnika omogoča izdelavo različnih pripomočkov, s pomočjo katerih nekateri prizadeti otroci lahko dohitijo zdrave vrstnike na mnogih področjih.

— Predšolsko usposabljanje je enovito (ločevanje med zdravstvom in prosveto ni dobro), potrebno je povezovanje predšolske vzgoje in izobraževanja v osnovni šoli.

— Na področju raziskovalnega dela je prav predšolsko obdobje najbolj zapleteno.

— Najpomembnejši dejavnik je človek; vse več je otrok z multiplimi okvarami, kar terja posebej usposobljene kadre in predanost delu.

dr. Sulejman Mašović

DELOVANJE RAZVOJNIH ODDELKOV OSNOVNE ŠOLE S PRILAGOJENIM PROGRAMOM GUSTAV ŠILIH V MARIBORU

I. *Strokovni in družbeni vzgibi za ustanovitev razvojnih oddelkov*

Če hoče družba slediti nesporno in znanstveno utemeljenim ugotovitvam o izjemni pomembnosti čim zgodnejšega odkrivanja duševne manj razvitosti in takojšnjega vključevanja takih oseb v vzgojnoizobraževalni proces, je nujen dvig njene intenzitete v skrbi za izvajanje zgodnje predšolske vzgoje in izobraževanja otrok z motnjami v duševnem in telesnem razvoju.

Začetki sistematskega ukvarjanja z duševno manj razvitimi otroki v starosti od 0—7 let segajo pri nas v Sloveniji že dobrih 15 let nazaj in so posledica sodobnega pogleda na to vprašanje in nekaterih konkretnih dogodkov, ki so pospešili nastajanje razvojnih oddelkov, s katerimi smo priznali verodostojnost znanstvenih pedagoško-psiholoških ugotovitev o nujnosti in pomembnosti zgodnjega obravnavanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju za njihov nadaljnji razvoj. Neposreden povod za odprtje teh oddelkov pa so bili naslednji dogodki:

1. Leta 1969 je bilo v Ljubljani organizirano posvetovanje o duševno manj razvitih osebah v Sloveniji, ki je dalo potreben družbeni vzgib in strokovne spodbude za začetek usposabljanja duševno manj razvitih otrok že v predšolskem obdobju. Prof. dr. Lev Milčinski je takrat med drugim dejal, da potrebujemo raziskavo operativnega značaja o uspešnosti predšolskega usposabljanja zmerno duševno prizadetih oseb. Dr. Sulejman Mašovič je na posvetovanju poročal, da v tujini pripisujejo vedno večji pomen predšolski obravnavi duševno prizadetih otrok, ki so zajeti v oddelke vzgojnovarstvenih organizacij kot posrečeno in primerno organizacijsko obliko usposabljanja.

2. V istem času sta bili pri nas organizirani predavanji priznanih strokovnjakov iz tujine: dr. Gunzburga iz Birminghama (V. Britanija) v Zagrebu in Jellinekove z Dunaja v Kranjski gori.

Dr. Gunzburg je prikazal realne, za nas vsekakor optimistične možnosti usposabljanja tudi predšolskih zmerno duševno manj razvitih oseb. Jellinekova — direktorica posebnega vrtca Schwizerspende na Dunaju — pa je konkretno prikazala možne oblike izvajanja usposabljanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v posebnem vrtcu.

3. V Mariboru so ustanovili pri zdravstvenem domu center za psihohigieno, ki je med drugim dobil nalogo, da skrbi za odkrivanje in usposabljanje predšolskih duševno manj razvitih otrok. Nekatere take otroke so vključevali v redne vzgojno-varstvene organizacije, ki pa jih niso bile zmožne in ne pripravljene sprejemati, z opravičljivo obrazložitvijo, da so ti otroci preveč moteči pri vzgojnovarstvenem delu.

Ker brez posebnega pristopa k vključevanju predšolskih v duševnem razvoju zaostalih otrok v vzgojnoizobraževalno obravnavo ni bilo možno ničesar učinkovitega storiti (vzgojnovarstvene organizacije z »zdravo« populacijo so bile že tako prenatrpane; posebnih programov za delo s temi otroki še ni bilo oziroma so bili nedodelani; kader v vzgojnoizobraževalnih organizacijah še ni bil dovolj strokovno, informativno pripravljen na nove vzgojnovarstvene vsebine ipd.) in se je samo ambulantno statistično vodenje prizadetih otrok z občasno obravnavo izkazalo za nezadostno, je na razgovoru med strokovnjaki Centra za psihohigieno, skupnostjo otroškega varstva, osnovne šole s prilagojenim programom (takrat še posebna OŠ Maribor), skupnostjo socialnega skrbstva in občinskim društvom za pomoč duševno manj razvitim osebam vznikla zamisel, da se ti otroci kot posebna majhna skupina organizirano, s posebnim vzgojiteljskim kadrom, ki ga ima posebna osnovna šola (specialni pedagog in varuhinja), vrnejo v otroški vrtec. Vzgojitelj (specialni pedagog) je za svoje pedagoško delo na začetku črpal in sestavljal vzgojnovarstveni program iz programov podobnih ustanov v ZRN (Lebenshilfe) in Angliji (programi, ki jih je sestavljal dr. Gunzburg). Ti začetki razvojnih oddelkov segajo v leto 1971. Že takrat je bil zastavljen jasen koncept nadaljnjega širjenja razvojnih oddelkov, njihovo finančno, organizacijsko in strokovno delovanje.

II. *Zakonska osnova in njena opredelitev predšolske vzgoje in varstva otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju*

V 165. členu Ustave SFRJ je med drugim zapisano: »Občani imajo pravico, da pod enakimi z zakonom določenimi pogoji pridobivajo znanje in strokovno izobrazbo na vseh stopnjah izobraževanja, v vseh vrstah šol in v drugih izobraževalnih zavodih.«

207. člen Ustave SRS to pravico utrjuje in razširja, ko nadomesti besedo »izobraževalnih« z besedo »vzgojnoizobraževalnih«; besedo »zavodih« pa z besedo »organizacijah«.

S tem je bila dana družbena verifikacija in z njo izpolnjen pogoj za pričetek popolnejšega in preciznejšega urejevanja vzgoje in izobraževanja ter varstva otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok (Ur. list SRS, št. 5/80) je to določilo ustave podrobneje konkretiziral v 13., 20. in 30. členu, ko pravi v 13. členu: »Uporabniki in izvajalci s samoupravnim sporazumom o temeljih plana občinske skupnosti otroškega varstva zagotovijo po načelih solidarnosti najmanj tisti del vzgojnega programa, ki obsega ... vzgojo in varstvo otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.« V 20. in 30. členu pa določa obveznosti vzgojnovarstvenih organizacij do organiziranosti posebne oblike vzgoje, varstva in nege predšolskih otrok s težjimi motnjami v telesnem in duševnem razvoju s primerno prilagojeno vsebino in organizacijo vzgojnovarstvenega dela v posebnih razvojnih oddelkih ali skupinah. Ker že 3. člen omenjenega zakona govori o vzgoji in varstvu predšolskih otrok kot podlagi za nadaljnjo vzgojo in izobraževanje ter v 6. členu o tem, da vzgojo in varstvo predšolskih otrok opravljajo vzgojnovarstvene in druge organizacije združenega dela, je logična izpeljava 1. člena zakona o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Uradni list SRS, št. 19-706/76), ko med drugim govori o trajanju usposabljanja in izobraževanja teh otrok od predšolske vzgoje do vključitve v delo, v določilo iz 3. člena tega zakona, ki pravi, da opravljajo usposabljanje po tem zakonu določene organizacije, ki delujejo kot organizacije združenega dela ali kot enote v sestavi ustrezne vzgojnovarstvene, vzgojnoizobraževalne in zdravstvene organizacije ali organizacije socialnega skrbstva. Glede na to smo v Mariboru na skupnih posvetih menili, da je možno in koristno ustanavljati razvojne oddelke, ki so strokovno, vsebinsko, samoupravno in organizacijsko vezani na osnovno šolo s prilagojenim programom, prostorsko na vzgojnovarstveno organizacijo, finančno pa na skupnost otroškega varstva.

V skladu z določili 61. člena zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok in 13. člena zakona o družbenem varstvu otrok (Uradni list SRS, št. 35/79) je Skupnost otroškega varstva SRS v 3. členu samoupravnega sporazuma o temeljih planov družbenega varstva otrok v SRS za obdobje 1981—1985 zapisala, da se bomo delovni ljudje in občani zavzemali za uresničevanje prednostnih nalog pri načrtovanju razvoja družbenega varstva otrok, tako da bomo med drugim tudi zagotovili predšolsko vzgojo in varstvo otrokom z motnjami v telesnem in duševnem razvoju; v 9. členu, da je ta vzgoja skupnega pomena za vso republiko; v 14. členu pa je določila merila za izvajanje zagotovljenega programa. Republiški komite za vzgojo in izobraževanje pa je na podlagi 31. člena zakona o vzgoji in varstvu predšolskih otrok v 2. členu pravilnika o največjem dopustnem številu otrok v oddelkih VVO določil, da je v oddelku za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju največ 8 otrok.

Ne glede na to, da so preciznejša zakonska določila in določila spremljajočih dokumentov nastajala šele nekaj let po prvih začetkih organiziranega ukvarjanja z vzgojo in varstvom predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v občini Maribor, smo ugotovili, da smo ravnali pravilno, preudarno in dovolj strokovno. Zakonska določila o vzgoji in varstvu predšolskih otrok z njihovo zahtevo po ustreznosti organiziranja in izvajanja le-te s strokovno in vsebinsko ustreznim programom pod vodstvom zahtevano usposobljenega kadra smo na šoli vnesli tudi v določila statuta šole, kjer so oddelki za predšolske otroke, motene v telesnem in duševnem razvoju (RO), organizirani kot notranja organizacijska delovna enota šole z določenimi pravicami, obveznostmi in samostojnostjo na določenih področjih (izvajanje vzgojnoizobraževalnega programa, notranje organizacije dela, povezovanje z okoljem, nadzor vodje enote ipd.).

III. *Kronološki pregled širjenja razvojnih oddelkov v občinah mesta Maribora*

Prvi oddelek je pričel delovati februarja 1971. leta v VVO Boris Peče. Vanj je bilo vključenih 10 otrok iz Maribora in okolice. Oddelek je vodila specialna pedagoginja ob pomoči varuhinje.

V šol. letu 1972/73 je odprla posebna osnovna šola Maribor nov (drugi) razvojni oddelek v isti vzgojnovarstveni organizaciji. Oba oddelka je obiskovalo 14 otrok. Kader se je podvojil — 2 specialna pedagoga in dve varuhinji (delovno mesto specialnega pedagoga v drugem oddelku je bilo zasedeno z delavko, ki še ni imela ustrezne izobrazbe in je študirala ob delu, kakor vse ostale delavke sprejete kasneje ob razširjanju oddelkov).

V šol. letu 1973/74 se je število otrok v obeh oddelkih povzpelo na 18 (7 otrok v enem oddelku in 11 otrok v drugem oddelku).

Naslednje šol. leto 1974/75 je ostalo število oddelkov in zajetih otrok nespremenjeno.

Pri VVO Studenci je odprla posebna osnovna šola v šol. letu 1975/76 tretji oddelek s specialnim pedagogom in varuhinjo. V vseh razvojnih oddelkih je bilo to leto vključenih 27 otrok.

V šol. letu 1976/77 je število vključenih otrok v treh razvojnih oddelkih naraslo na 29.

Četrti razvojni oddelek je odprla šola v šol. letu 1977/78 pri VVO Tezno in dodatno zaposlila specialnega pedagoga in varuhinjo. Število zajetih otrok v obravnavo se je povzpelo na 33.

V šol. letu 1978/79 so delovali 4 oddelki s 34 otroki.

Pri VVO S-23 (sedaj VVO Oton Župančič) je odprla šola v šol. letu 1979/80 peti razvojni oddelek in sklenila delovno razmerje s petim specialnim pedagogom in varuhinjo za delo v razvojnem oddelku. Skupaj je obiskovalo razvojne oddelke v tem šol. letu 40 otrok.

Že naslednje šol. leto 1980/81 je odprla OŠ Gustav Šilih šesti razvojni oddelek pri VVO Ivan Glinšek in zaposlila šesto zahtevano kadrovsko dvojico: specialnega pedagoga in varuhinjo. Število otrok se je povzpelo na 49.

Za zagotovitev čimbolj kompleksne obravnave vse večjega števila predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, predvsem na govornem in telesno vzgojnem področju, je osnovna šola Gustav Šilih v šol. letu 1981/82 v dogovoru s financerjem — skupnostjo otroškega varstva zaposlila enega logopeda in dva fizioterapevta. Zaradi povečanja števila oddelkov na 7 sta bila sprejeta še po en specialni pedagog in varuhinja. Skupno število otrok v razvojnem oddelku je naraslo na 55. To število zajetih otrok in oddelkov je ostalo brez večjih sprememb tja do leta 1985/86 ali podrobneje:

— v šol. letu 1982/83 v 7 oddelkih 53 otrok
— v šol. letu 1983/84 v 7 oddelkih 54 otrok
— v šol. letu 1984/85 v 7 oddelkih 54 otrok
— v šol. letu 1985/86 v 7 oddelkih 55 otrok

V letošnjem šolskem letu je šola odprla še osmi razvojni oddelek pri VVO Ivan Glinšek, zaposlila specialnega pedagoga, varuhinjo in drugega logopeda. V vzgojnovarstveno obravnavo je letos zajetih 67 otrok. Ustrezna strokovna kadrovska zasedenost in posluh družbe za želje in potrebe staršev telesno in duševno prizadetih predšolskih otrok sta omogočila, da so v razvojne oddelke sprejeli v obravnavo tudi telesno prizadete, kombinirano motene in otroke s specifičnimi motnjami (avtiste ipd.).

IV. *Stanje kadrov v RO OŠ Gustav Šilih Maribor*

Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok (Ur. list SRS, št. 5/80) določa v 38. členu, da mora imeti vzgojitelj v oddelku za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju višjo ali visoko strokovno izobrazbo ustrezne smeri specialne pedagogike.

Do leta 1980 je imel le en razvojni oddelek v Mariboru vzgojiteljico z ustrezno izobrazbo. V letu 1981 si je pridobil ustrezno izobrazbo še en specialni pedagog. V letu 1982 so si

pridobili ustrezno izobrazbo trije, v letu 1984 eden in v letu 1985 še en specialni pedagog.

13. člen zakona o družbenem varstvu otrok predpisuje, da standarde in normative za opravljanje vzgojnovarstvenega dela določajo uporabniki in izvajalci s samoupravnim sporazumom o temeljih plana skupnosti otroškega varstva v skladu z zakonom. Le-ta v svojem 14. členu določa, da je kadrovski normativ za oddelek s 5—8 otroki naslednji:

— 1 specialni pedagog
— 1 varuh
— 0,6 strokovnega delavca.

Za oddelek s 3—4 otroki (težje kombinirane motnje) pa velja normativ:

— 1 specialni pedagog,
— 0,6 strokovnega delavca,
— 0,6 delavca, ki z ozirom na vrsto in stopnjo motnje lahko sodeluje s specialnim pedagogom.

Danes je v osmih razvojnih oddelkih v Mariboru zaposlenih:

— 8 specialnih pedagogov z ustrezno izobrazbo; od tega 7 za nedoločen čas (zaradi nestalnega števila oddelkov je v »rezervi« 1 razvojni oddelek za primer, če iz kakršnih koli vzrokov pade število otrok in s tem oddelkov),
— 8 varuhinj z ustrezno izobrazbo — 7 za nedoločen čas
— 2 logopeda za nedoločen čas,
— 2 fizioterapevta — 1 za nedoločen čas (ustrezna izobrazba) in 1 za določen čas (neustrezna izobrazba — končuje študij).

Skupaj je za 8 oddelkov in 67 v obravnavo zajetih otrok zaposlenih 20 delavcev ali 1 delavec na 3,2 otroka oziroma 1 strokovni delavec na 2 oddelka (0,5 strok. delavca na 1 oddelek), kar skoraj popolnoma ustreza predpisanim normativom.

V srednjeročnem planu za obdobje 1986 do 1990 je predvideno delovanje 9 oddelkov s tem, da se poveča le število specialnih pedagogov in varuhinj na devet.

V. *Sodelovanje razvojnih oddelkov z drugimi ustanovami in finančna, organizacijska in samoupravna struktura*

Vsi delavci razvojnih oddelkov so v delovnem razmerju oziroma združujejo delo v OŠ Gustav Šilih Maribor, ki ima v razvidu del in nalog tudi poseben opis del in nalog zanje. Njihov osebni dohodek se ustvarja na osnovi samoupravnega sporazuma oziroma pogodbe s samoupravno interesno skupnostjo otroškega varstva. Del materialnih sredstev za delovanje razvojnih oddelkov krije skupnost otroškega varstva tisti vzgojnovarstveni organizaciji, v kateri razvojni oddelek deluje. Za te delavce velja kompletna interna zakonodaja šole (SaS o združevanju dela, statut, pravilnik o delovnih razmerjih idr.). Delavci razvojnih oddelkov so organizirani v aktiv, ki strokovno rešuje organizacijsko problematiko delovanja teh oddelkov. Po določilih statuta so z ustreznim številom delegatov zastopani v svetu šole, IO OOS in njunih komisijah.

Delavci oziroma strokovni aktiv razvojnih oddelkov so tesno povezani s centrom za otroke z motnjami zaradi kasnejše lažje vključitve teh otrok v razvojne oddelke in predhodnega poznavanja njihovih anamnez; s pedopsihiatričnim dispanzerjem, ki te otroke spremlja, vodi in dodatno ambulantno specialistično obravnava ter usmerja, vodi in svetuje staršem; z osnovno šolo s prilagojenim programom zaradi priprave predšolskih otrok na vstop v šolo; z Društvom za pomoč duševno prizadetim zaradi evidence otrok in pomoči staršem pri vsakodnevnem reševanju problemov.

Tesno povezovanje razvojnih oddelkov s temi ustanovami je nujno in je življenjskega pomena za zagotovljeno uspešno in strokovno delovanje razvojnih oddelkov.

Na skupnem posvetovanju s temi ustanovami se po opravljeni predhodni razvrstitvi v pedopsihiatričnem dispanzerju otroci iz razvojnih oddelkov napote na nadaljnje usposabljanje oziroma v vzgojnoizobraževalni program naslednjih ustanov oziroma zavodov:

— osnovne šole s prilagojenim programom,
— oddelkov za delovno usposabljanje,
— rednih osnovnih šol,
— centra za usposabljanje slušno in govorno motenih,
— zavoda za slepo in slabovidno mladino,
— drugih ustreznih zavodov.

Izbira zavoda je odvisna od prevladujoče motnje v večplastni motnji otroka.

VI. *Organizacija in oris vsebine dela v RO*

V skladu s predpisanimi zakonskimi določili, na osnovi izkušenj in glede na obliko in stopnjo motenosti otrok šteje skupina razvojnega oddelka 6—8 otrok. Oddelki so locirani v vzgojnovarstvenih organizacijah na šestih različnih mestih občin mesta Maribora, tako da lahko starši dnevno vodijo tja otroke iz mesta in okolice. Lokacijsko so se oddelki približali staršem oziroma domačemu okolju. Razmestitev oddelkov je naslednja:

— pri VVO Boris Peče, Tomšičev drevored 45, sta dve skupini oziroma oddelka laže in zmerno duševno prizadetih otrok;

— pri VVO Ivan Glinšek, Gledališka ulica, sta dva oddelka — v prvem so otroci s kombiniranimi motnjami — zmerna, težja duševna manj razvitost s telesno prizadetostjo, v drugem pa so laže in zmerno duševno prizadeti otroci;

— pri VVO Tezno, Janševa 3, je en oddelek laže in zmerno prizadetih otrok;

— pri VVO Pobrežje, enoti Kekec, Ul. Štrauhovih, je oddelek otrok s kombiniranimi motnjami, med katerimi prevladuje telesna okvara;

— pri VVO Oton Župančič, je oddelek otrok s kombiniranimi motnjami in prevladujočo telesno motnjo (cerebralna paraliza);

— pri VVO Studenci, Iztokova ul., je oddelek laže in zmerno prizadetih otrok.

Vsaka skupina ima svojo igralnico, ki je obenem tudi učilnica in prostor za počitek. Ostali prostori v vzgojnovarstveni organizaciji in igrišča so skupni.

Ne glede na zakonska določila smo se v Mariboru dogovorili s skupnostjo otroškega varstva, da sprejemamo v varstvo in vzgojo otroke z motnjami v razvoju od 2—8 let starosti.

V vsakem oddelku oziroma skupini je ob vzgojitelju specialnem pedagogu še varuhinja.

Fizioterapevta sta pretežno v skupini, kjer so primarno telesno prizadeti, ostali čas pa izrabita za izvajanje fizioterapije in korektivne gimnastike v ostalih oddelkih. Delata po individualnih planih vaj in razgibanja.

Logopeda obravnavata pregledane logopate v vseh skupinah in se zato vsak dan selita iz oddelka v oddelek — glede na razporeditev in število obravnavancev ter intenziteto okvare, kar planirata dnevno z razporeditvijo po urah.

Specialni pedagog obravnava skupino in dela po programu za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, ki ga je predpisal strokovni svet SR Slovenije za vzgojo in izobraževanje. Vsebino programa strokovni aktiv razvojnih oddelkov ob sodelovanju strokovnjakov Centra za pedopsihiatrijo sproti prilagaja glede na vrsto in stopnjo prizadetosti skupine ter dodatno individualno konkretizira glede na diagnozo in ugotovljeno stopnjo razvitosti sposobnosti posameznika. Spremljanje napredka in razvoja otroka v procesu usposabljanja je stalna skupna naloga vzgojiteljice v sodelovanju s strokovnjaki pedopsihiatričnega dispanzerja. Po potrebi se korigira (dopolni, skrči) individualni plan, kar ugotove na sprotnih pregledih psihofizičnih sposobnosti otroka. Ker je uspeh usposabljanja otroka v veliki meri odvisen od pripravljenosti staršev za sodelovanje v njem, se delo obeh ustanov (razvojnega oddelka in centra za pedopsihiatrijo) zastavlja kot kompleksna habilitacija otroka, staršev in otrokovega okolja.

Namen usposabljanja otroka je razvijanje njegovih sposobnosti, pozitivnih osebnostnih lastnosti, mišljenja in drugih lastnosti, ki vplivajo na oblikovanje celotne otrokove osebnosti.

Cilj usposabljanja je:

— socialno prilagajanje otroka ožjemu in širšemu družbenemu okolju,
— vzgoja in učenje za življenje in delo v skupnosti (integracija).

Za dosego teh ciljev pa je potrebno pogosto in vztrajno osveščati družbo o nujnosti ustvarjanja spodbudnega odnosa do kakorkoli motenih otrok.

Program usposabljanja obsega naslednja področja z nalogami:

a) Splošna poučenost je področje, kjer se intenzivno razvijajo čutila in preko njih spoznavanje okolja,

— sporazumevanje in govorne sposobnosti (bogati besedni zaklad),

— predstavljanje in mišljenje (količinski pojmi).

b) Skrb za samega sebe pri razvijanju samostojnosti zahteva urjenje in učenje:

— hranjenja,

— oblačenja,

— razvijanja higienskih navad in

— skrbi za lastno varnost in zdravje.

c) Glasbeno ritmična vzgoja z razvojem psihomotorike je pomembno in zelo učinkovito področje za razvoj vrste otrokovih sposobnosti in lastnosti (sluha, vedrine, govora, spomina ipd.).

d) Področje delovne vzgoje pa je v naporih, da otroka usposobimo za življenje in delo v skupnosti s čim večjo mero samostojnosti, izjemno hvaležno in omogoča v največji meri razvijati otrokove osebnostne lastnosti in gojiti njegovo ustvarjalnost. Ta del vzgoje poteka v obliki igre, likovnega izražanja, domačih opravil in zaposlitvenih tehnik in je lahko z elementi navzoča na vseh ostalih vzgojnih področjih.

Specialni pedagog mora izdelati letni, trimesečni, tedenski in dnevni program. Za zagotovitev enotnih programskih vsebin in osnov v vseh razvojnih oddelkih v Sloveniji se preko strokovnega sveta SR Slovenije za vzgojo in izobraževanje pripravlja prilagoditev vzgojnega programa za vzgojo in varstvo predšolskih otrok, motenih v telesnem in duševnem razvoju.

Varuhinja pomaga vzgojitelju v skupini pri urejanju, sprejemanju in vzgoji otrok. Ker pri velikem številu otrok nastopa razen motnje v duševnem razvoju še telesna prizadetost, je taka kadrovska zasedba več kot potrebna, a bilo bi potrebno razmišljati o tem, kako še učinkoviteje pomagati specialnemu pedagogu v času učenja (vzgoje). Morda je asistent z vsaj srednjo pedagoško izobrazbo (vzgojitelj ipd.) pravšnja rešitev. Še pomembneje pa bi bilo, da se program v kadrovski šoli (pedagoški akademiji oziroma fakulteti) za specialne pedagoge razširi z vsebino o metodologiji dela s predšolskimi otroki, ki so moteni v telesnem in duševnem razvoju. S tem bi se teoretično strokovno oborožili vsi bodoči kadri v razvojnih oddelkih.

VII. *Bodočnost razvojnih oddelkov (razvojne možnosti in potrebe), njihovi problemi in težave*

Glede na dejstvo, da je mogoče otroke in njihov razvoj spremljati že intrauterino, da se nakazujejo že možnosti zgodnjega odkrivanja okvar in napak v funkcioniranju ter njihove odprave že med nosečnostjo, se bodo v proces vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok z zdravstveno terapevtske plati prav kmalu vključili tudi citogenetiki in drugi strokovnjaki, specialisti za zgodnje odkrivanje rizične nosečnosti in s tem razširili krog strokovnjakov, ki se danes ubada s tem vprašanjem. Strokovni delavci v razvojnih oddelkih v Mariboru mislimo, da je kakovostno strokovno sodelovanje in hkratna kontinuirana, vsestranska (zdravstvena, pedagoška) obravnava kakorkoli motenih otrok nujno potrebna, neizbežna in nenadomestljiva oblika vzgojnoizobraževalnega vpliva in delovanja na otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ter da so potrebna resnična prizadevanja družbe, da nudi optimalno pomoč staršem in strokovnjakom z vidika socialističnega humanizma za dosego individualno zastavljenih ciljev posameznega prizadetega otroka. Če bomo stremeli k temu cilju, je vnaprej nujno usposabljanje predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju s čim bolj zgodnjim zajetjem čim večjega števila motenih otrok in čim bolj kompleksna obravnava vseh motenj ob pomoči ustreznega zdravstvenega in pedagoškega kadra.

Res je, da imamo v Mariboru izdelan en model od možnih rešitev obravnave oziroma usposabljanja predšolskih, v psihofizičnem razvoju motenih otrok. Vendar je tudi res, da še zdaleč nismo rešili vseh vprašanj s tega področja — posebej tistih v zvezi z:

— ustreznostjo normativov v oddelkih kombinirano motenih,

— ustreznostjo financiranja oddelkov,

— nudenjem socialne varnosti delavcem,

— s precizno razdelitvijo finančnih obveznosti posameznih SIS,

— možnostjo zajetja v obravnavo tudi tistih otrok, katerih starši iz kakršnih koli razlogov ne morejo voziti na obravnavo (mobilna služba) in druga vprašanja.

Velik korak naprej bi prav gotovo naredili že z uvedbo zakonskega reda in pregleda na področju usposabljanja in izobraževanja otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, saj je že čas, da to področje precizno uredi enotna zakonodaja v okviru usposabljanja otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Zvonka Petan

DELO V RAZVOJNEM ODDELKU — VLOGA SPECIALNEGA PEDAGOGA V VRTCU V BODOČE

Želim, da moj prispevek ne bi izzvenel kot kritika vsem omenjenim organizacijam, temveč kot pomoč kolegicam in institucijam, ki se bodo v bodoče ukvarjale s predšolskimi motenimi otroci.

Vrsto let sem bila specialni pedagog v razvojnem oddelku. Vanj sem prišla po večletni praksi v rednih oddelkih vrtca. V tem času sem končala študij specialno pedagoške smeri za duševno prizadete otroke in naredila strokovni izpit.

Zakaj sem se odločila za ta študij? Ker sem pri svojem delu vedno naletela na otroke, ki so v skupini imeli večje ali manjše razvojne težave in so od povprečja krepko odstopali navzdol. Moje znanje, da bi jim nudila pravilno pomoč, pa je bilo premajhno. Tem otrokom sem potem vseskozi, po nekem notranjem nagibu dajala prednost. Po dolgotrajnih razgovorih in priazdevanju posameznikov se je tudi v Zasavju odprl prvi razvojni oddelek. Psihološka služba pri bolnici Trbovlje je pri sistematskih pregledih triletnikov evidentirala prve otroke, ki so pri tej starosti kakorkoli zaostajali v razvoju.

Tedaj se je pričela težka pot prepričevanja staršev, da so se odločili za vključitev otroka v razvojni oddelek. Tej obliki sem bila primorana sprva posvetiti največ svojih sil. Najprej smo izraz PRIZADETOST zamenjali za izraz MOTNJE V RAZVOJU. Starše sem vodila v oddelek, jih seznanjala z delom, jim dopovedovala, naj jemljejo te oddelke kot neki privilegij za svojega otroka, saj bo tu deležen veliko več pozornosti kot v prepolnih rednih skupinah, opravila sem številne obiske na domu, seznanila sem jih z otrokovim intenzivnim treningom, obenem pa sem jih tudi prosila, naj sami delo doma nadaljujejo. Staršem sem dajala domov material (različne didaktične igračke, izrezke iz revij, zbornika, knjige). Navodilo, kako naj delajo, je bilo samo v tem, naj delajo z njim *aktivno,* skupaj naj se igrata, govorita, prepevata, rišeta, izrezujeta, perforirata... Ob takem delu so številni starši sami prihajali do različnih idej za didaktična sredstva, npr. za razvoj fine motorike prstov — pravi vijaki različnih velikosti, pritrjeni na podlago, in poleg ustrezne matice. In tako smo imeli zanimivo in privlačno igro. Bili smo mehaniki. strojniki na ladji, letalu itd.... Trening je bil čudovit in uspešen. Podobnih iger se je z leti nabralo kar precej.

Preteklo je nekaj let in razvojni oddelek si je v tem času pridobil svoje mesto. Starši so pričeli k nam voditi otroke tudi iz sosednjih občin. Število je naraščalo, tako da je prišlo leto, ko sem imela tudi po 14 otrok, velikokrat pa več kot 10.

Ker je bila skupina zelo heterogena po starosti otrok in po motnjah, bi ob svoji strani potrebovala še logopeda, fizioterapevta, psihologa, socialnega delavca. Ostala sem sama. Mnogokrat tudi brez varuhinje, ki je bila stalni problem (večno menjavanje oseb). Sama sem se pričela izobraževati tudi na teh področjih in obenem intenzivno delati z vsemi otroki v skupini.

Sedaj bom naštela samo nekaj stvari, za katere sem se morala zavzemati:

— iskanje pravih programov — prirejanje obstoječih, ki sem jih izbrala iz vseh mogočih področij — in izdelovanje individualnih programov,

— iskanje nasvetov pri različnih strokovnih delavcih,

— navezovanje stikov s šolsko logopedinjo, da je vzela v obravnavo najtežje primere.

Ob tem delu pa sem morala zaradi organizacije dela v vrtcu vsak drugi teden ostati pri počitku 10 ur tedensko.

Vsi, ki imamo izkušnje pri tem delu, lahko z gotovostjo trdimo, da je ta oblika dela z

najmlajšo razvojno moteno populacijo pravilno začrtana in uspešna. Po številnih razgovorih, ki sem jih imela s tovarišicami, ki so prevzemale nadaljnjo vzgojo in izobraževanje teh otrok, sem dobila potrditev, da delam pravilno. Otroci, ki so obiskovali razvojni oddelek od enega pa tudi do štiri leta, so bili pri delu v oddelkih usposabljanja, v osnovnih šolah s prilagojenim programom in v rednih osnovnih šolah mnogo bolj uspešni od vrstnikov, ki niso bili obravnavani ali pa so ostali v rednih skupinah vrtca.

Tudi sodelovanje z zavodom za šolstvo je bilo zelo skromno. Kot vodja aktiva delavcev v razvojnih oddelkih sem v tistem obdobju občutila, kako sama sem s svojimi problemi. In želja, da bi se že pred več leti sestali v taki obliki kot sedaj, je ostala neuresničena.

Zato menim, da bi bilo nujno potrebno, da bi imeli tudi razvojni oddelki kot začetna inštitucija za usposabljanje motenih otrok svojega svetovalca pri zavodu za šolstvo, ki se bo z vso resnostjo zavzel za to področje, ki je prav tako kot ostala zelo obsežno. Kajti upam si trditi, da delo v razvojnem oddelku sploh ni tako enostavno, kot bi si morda mislil tisti, ki konkretno tega dela po pozna.

Ob vsem svojem delu v vrtcu sem dobila tudi potrditev, da bi bilo lahko delo specialnega pedagoga v vrtcu zelo široko zasnovano in nujno potrebno. Kljub razvojnemu oddelku ostajajo v skupinah različni posamezniki, ki zaradi številnih vzrokov zaostajajo za vrstniki (lahko gre že samo za čustveni primanjkljaj), in ti otroci, verjemite mi, potrebujejo individualno obravnavo — pomoč, ki jim je vzgojiteljice v tako polnih skupinah ne morejo dajati — seveda pa gre tudi za vprašanje same organizacije dela v vzgojno-varstveni organizaciji.

Druga smer razvoja in širjenja razvojnega oddelka pa je ta, da opravičujejo svoj obstoj tudi razvojni oddelki, v katere so vključeni otroci z lažjimi motnjami (ker vsako leto ni dovolj otrok z zmerno in težko stopnjo motenosti), ki pa so v rednih skupinah zelo moteči. Sem sodijo tudi otroci s hudimi vedenjskimi in osebnostnimi motnjami.

Majhna skupina te otroke umirja, pusti jim prosto pot do uspeha — uveljavlja in obenem razvija primanjkljaj — zopet primerjam otroka, ki si že od jasli naprej nabira psihične travme, in otroka, ki je bil pravilno obravnavan. Tudi za to poznam številne primere, ki potrjujejo mojo izjavo.

Menim, da razvojni oddelki morajo nadaljevati svoje poslanstvo — ne smemo dovoliti, da bi tu in tam prihajalo do ukinjanja, saj je njihova naloga v verigi usposabljanja prvi in najpomembnejši člen za nadaljnji otrokov razvoj.

S tem bo naša družba tudi resnično upravičila izrek *DA SO VSI NAŠI OTROCI NAŠE NAJVEČJE BOGASTVO.*

Sedaj že več kot leto dni delam v delavnici pod posebnimi pogoji. Čeprav so kot inštitucija te delavnice še zelo mlade, je o delu v njih veliko več razrešenega, tako da delavci nimamo problemov z dokazovanjem in upravičevanjem vsakdanjega obstoja, ampak se lahko resnično z vsem srcem posvetimo delu z našimi varovanci. Srca nas vseh, ki delamo s to populacijo, pa so zelo velika.

Anica Režun

RAZVOJNI ODDELKI V VZGOJNOVARSTVENI ORGANIZACIJI

Sem specialni pedagog iz razvojnega oddelka Ciciban. Pri nas imamo dva oddelka, enega za duševno prizadete (zmerno, teže), drugega za pretežno telesno in duševno prizadete. Rada bi tu osvetlila tiste pozitivne točke, svetle strani dela razvojnega oddelka, ki specialnemu pedagogu omogoča lažje delo, srečnejše delo, da ne bi šel kdo s posveta z mnenjem, da imamo specialni pedagogi v razvojnih oddelkih le težave.

1. *Vloga vodje vzgojnovarstvene enote ali ravnatelja*

Pri nas imamo to srečo, da ima vodja tudi specialno pedagoško izobrazbo. S tem laže zastopa in razume delo razvojnega oddelka.

V petletni praksi se meni osebno ni bilo potrebno, ali zelo malo, boriti za osnovne pogoje dela (normativ, dopust, zamenjava na oddelku). S tem se ukvarja vodja, saj je to delo organizacijskega in statusnega pomena. Moja skrb je bila in je delo z otroki in starši. In le na ta način se lahko specialni pedagog popolnoma preda svojemu delu, ne da bi po nepotrebnem izgubljal svojo energijo in elan še za organizacijske zadeve.

2. *Interni tim*

Naša občina je bila do letošnjega leta brez mentalno-higienskega dispanzerja, ki naj bi bil kot strokovno telo v pomoč tudi specialnemu pedagogu. Odločili smo se za interni tim v sestavi: psiholog, logoped, fizioterapevt, pediater. Ti strokovnjaki prihajajo redno enkrat tedensko ali enkrat na 14 dni v vrtec med otroke, pediater po potrebi. Tako so direktno vključeni v delo razvojnega oddelka ne le kot svetovalci, ampak tudi rehabilitatorji. V tem timu sem tudi jaz enakovreden član in skupaj oblikujemo programe za otroke, rešujemo njihove probleme in probleme staršev. Otroci so sicer vključeni v razne mentalno-higienske dispanzerje po Ljubljani, vendar sem v teh timih jaz le gost ali pa so člani teh timov gostje v našem vrtcu.

Z novoustanovljenim mentalno-higienskim dispanzerjem za Bežigradom pričakujemo tesnejše stike pri delu internega tima (strokovnjak pride k otroku, ne otrok k strokovnjaku).

3. *Sodelovanje s pedagoško akademijo*

Že več let sodelujem s pedagoško akademijo v Ljubljani na področju korektivne gimnastike. Enkrat tedensko vodimo otroke na pedagoško akademijo k prof. Kremžarjevi in njenim študentom. Gre za obojestransko pomoč. Otroci pridobijo na socializaciji in konkretno na področju psihomotorike, študentje pa se neposredno srečajo in spoznavajo z otrokom.

Ali imamo tudi tukaj srečo, ki nam to obliko sodelovanja omogoča, da smo namreč v neposredni bližini pedagoške akademije?

Seveda si želimo še sodelovanja drugih strokovnjakov.

4. *Organizacija letovanj, zimovanj*

Vsa leta od obstoja razvojnega oddelka hodimo na letovanja, zadnji dve leti tudi na zimovanja, ki jih organizira Zveza prijateljev mladine Ljubljana Bežigrad. Ob zamenjavi okolja otroci postajajo samostojnejši, integracija se tu pokaže v najboljši luči, pa tudi zdravstveni razlog je dovolj velik, da upravičimo to obliko organizacije.

5. *Povezava z vzgojiteljicami*

Delo v razvojnem oddelku lahko normalno poteka le v nenehnem povezovanju z vzgojiteljicami. Me se vsak dan srečujemo ob jutranjem odmoru, kjer se marsikdaj rešujejo trenja, vključujemo se v skupno izdelavo dekoracij, vzgojnih pripomočkov ipd. Vzgojiteljice imajo v sebi velike potenciale in nesmiselno bi bilo, da teh ne bi obojestransko izkoristili. Prav tako je pri nas dobrodošlo, da sta v isti enoti dva razvojna oddelka. Tako specialni pedagog ni več strokovno osamljen.

6. *Možnost nadaljnjega izobraževanja*

Od posluha vodstva je odvisno, ali se specialni pedagog lahko še nadalje izobražuje. S priznanim izrednim dopustom so pri nas konkretno omogočili podiplomski študij iz pedopsihiatrije, kar mi veliko pomaga pri delu s starši. Vodstvo bi moralo podpirati vsakega specialnega pedagoga, ki je pripravljen za nadaljnje izobraževanje, saj je to v korist vzgojnovarstvene organizacije in specialnega pedagoga.

Sam specialni pedagog si mora prizadevati za celostno delovanje razvojnega oddelka. Nujna je ugodna klima celotne vzgojnovarstvene enote, kjer je ta razvojni oddelek. Potrebno se je prilagajati, in če mi učimo otroka primarne socializacije, je naša naloga, da poskrbimo tudi za lastno socializacijo.

Janja Krautberger

PROBLEMATIKA RAZVOJNIH ODDELKOV PRI USPOSABLJANJU TEŽKO DUŠEVNO IN TELESNO MANJRAZVITIH OTROK

Delam kot specialni pedagog v razvojnem oddelku H. Ch. Andersen. K razpravi sem se prijavila zato, da bi osvetlila problematiko, s katero smo se srečevali, ko smo ustanavljali oddelek za usposabljanje težko manjrazvitih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in za otroke s cerebralno paralizo.

Ko so se pričeli ustanavljati razvojni oddelki, so se vanje vključevali pretežno laže in zmerno manjrazviti otroci, zadnje čase pa so se vrata odprla tudi za težko telesno in duševno manjrazvite, kar kaže na večjo osveščenost staršev in družbe, čeprav še vedno ni tako, kot bi želeli. Kaj to pomeni za starše teh otrok, ni potrebno poudarjati.

Pri odprtju takega oddelka nastopi več težav kot pri drugih, ker ga je potrebno drugače opremiti in drugače kadrovsko zasesti. Ko so takšni oddelki že nekaj časa poslovali, se je izkazalo, da potrebujejo takšni otroci poleg specialno pedagoške obravnave tudi stalno medicinsko terapijo, ker so to otroci s spremljajočimi težavami, kot so epileptični napadi, srčne okvare, anus praeter itd.

Pojavljati so se nam pričele dileme ob številu težko duševno manjrazvitih otrok v skupini. Ali so lahko številčno oddelki zasedeni s 7—8 otroki, če vemo, da vzame otrok za nego in hranjenje najmanj 1/2 ure časa in se delo glede na dnevni red vrtca tako reducira zgolj na nego in hranjenje? Ali je torej ustrezno in smotrno, da so skupine homogene glede na prizadetost, če vemo, da se otroci lahko učijo tudi na podlagi imitacije?

Ugotavljali smo, da je možno permanentno izobraževanje vseh delavcev v oddelku, ker svoje delo koordinirajo s strokovnimi sodelavci, kar omogoča uspešnejšo habilitacijo. Tu mislim predvsem na varuhinje in fizioterapevte, ki se jim mora omogočiti seminar iz Bobath metode. Specialni pedagog je bil v takih oddelkih prisiljen samostojno izobraževati vse sodelavce in se velikokrat poglabljati v metodične pristope za pravilno obravnavo takega otroka. Vedeti moramo namreč, da takšen otrok zahteva strokovno pravilen pristop tudi pri hranjenju.

Določiti je potrebno in z zakonom opredeliti kadrovsko zasedbo v takih oddelkih in biti moramo fleksibilni, kadar se za to pokaže potreba, da ne bomo še vedno načenjali te problematike. Kot ustrezna se je pokazala naslednja kadrovska zasedba: medicinska sestra (ki pogosto prevzame tudi vlogo delovnega terapevta), fizioterapevt, specialni pedagog.

Delo s težko duševno in telesno manjrazvitimi otroki zahteva tudi bolj celostno svetovanje staršem, ki ne poteka samo verbalno, temveč ob praktičnem prikazu metodičnih pristopov vseh strokovnih delavcev. Tako se skupaj naučimo ustreznih strokovnih prijemov za enotno habilitacijo. Včasih pripravimo tudi interne publikacije, ki jih prevajamo tudi iz tuje literature, o načinih, kako izvajati npr. govorno terapijo pri otroku s cerebralno paralizo. Gradiva fotokopiramo in ponudimo staršem. To prinaša neverjetno zaupanje staršev v naše strokovno delo in podlago za trdno sodelovanje.

Takšen oddelek potrebuje tudi drugačno opremo, ki je prilagojena otrokovi drugačnosti.

Razlikuje se tudi vzgojni program, ki se reducira na socializacijo, razvoj grobe motorike, fine motorike, govora, taktilnega zaznavanja.

Na področju habilitacije predšolskih otrok smo naredili prve korake in si nabrali nekaj dragocenih izkušenj. Živimo v eri, ko razmišljamo že o osvajanju vesolja. Tukaj se mi postavlja vprašanje: kako bomo komunicirali z bitji z drugih planetov, če slučajno so in če jih bomo morda srečali, če ne bomo sprejeli drugačnih ljudi od sebe, do katerih smo dolžni najti pot, da jih bomo razumeli in jim pomagali, ker znamo razmišljati ne samo z razumom, ampak tudi s srcem . . .

Zora Reja

KRATEK PRIKAZ DELA Z RAZVOJNO MOTENIMI OTROKI V OBČINI ŠIŠKA V OKVIRU ZDRAVSTVENEGA DOMA LJUBLJANA

Svoje misli navezujem na prispevek specialnih pedagoginj razvojnih oddelkov v Šiški in za Bežigradom.

Delam kot socialni delavec mentalno-higienskega oddelka (MHO) ob otroškem dispanzerju zdravstvenega doma Šiška v Ljubljani.

Začetek ambulante obravnave razvojno motenih otrok v Ljubljani sega v leto 1959, ko je bil organiziran prvi mentalno-higienski oddelek v Ljubljani. Veliko kasneje, od leta 1980 dalje, se je postopoma razvila mreža mentalno-higienskih oddelkov v okviru otroških dispanzerjev zdravstvenih domov po občinah. Kot zadnji je bil organiziran tak oddelek lani v zdravstvenem domu Ljubljana Bežigrad.

Specialne pedagoginje so med drugim poudarile problem nezadostne zasedenosti posameznih razvojnih oddelkov, kar močno ogroža njihov obstoj v ljubljanski regiji.

Mislim, da je problem rešljiv le z dobro organizirano razvojno ambulanto matičnega otroškega dispanzerja in s sodelovanjem strokovnega tima MHO.

V razvojni ambulanti se opravlja osnovna detekcija razvojnih motenj in to s pomočjo:

— registra rizičnih novorojencev in

— screeninga, ki ga izvajajo pediatri v otroškem dispanzerju; v ambulanto za razvojno motene usmerjajo vse suspektne oziroma razvojno motene otroke, ugotovljene v rednih posvetovalnicah.

Proces habilitacije otroka načrtujemo timsko, diagnostiko pa dopolnjujemo v specialističnih kliničnih ustanovah.

Pomembnejše naloge strokovnega tima mentalno-higienskega oddelka so predvsem:

— dati staršem pošteno in natančno oceno otrokovega telesnega in duševnega razvoja z medicinskega, psihološkega, specialno pedagoškega, logopedskega in socialnega stališča;

— pomagati staršem, da razumejo svoje čustvene in racionalne reakcije do razvojno motenega otroka, ker jim le-te sicer onemogočajo jasno razumeti terapevtski proces;

— seznanjati jih s programom habilitacije;

— spodbujati starše, da se aktivno vključijo v proces habilitacije svojega otroka.

Našemu timu se zdi zelo pomembno, da nobenega v diagnostično terapevtsko obravnavo zajetega otroka ne izpustimo iz začrtanega programa habilitacije. Pri tem ima pomembno vlogo naša medicinska sestra, ki skrbi med drugim za naročanje otrok k terapevtom. Če se starši izognejo povabilu, sestra takoj po telefonu preveri, zakaj se vabilu niso odzvali. Takšen osebni stik s starši zagotavlja še večje sodelovanje staršev z našim timom.

Zavedamo se, da so starši še dolgo potem, ko so zvedeli resnico o otrokovem razvoju, emocionalno hudo prizadeti in da jih je potrebno nenehno spodbujati, da sprejmejo realno podobo prizadetega otroka.

Zato tudi sama kot socialna delavka redno obiskujem vse družine s prizadetimi otroki na njihovem domu. Vedno znova poudarjam pomen čimbolj zgodnje in hkrati kontinuirane habilitacije otroka.

Del habilitacijskega programa sestavlja tudi vključevanje otroka v ustrezno skupino razvojnega oddelka.

V Šiški imamo štiri razvojne oddelke:

— oddelek za centralno motorično prizadete — v VVO Najdihojca,

— oddelek za duševno prizadete v VVO Litostroj,

— oddelek za teže in težko kombinirano prizadete otroke v VVO Andersen,

— oddelek za kombinirano motene v VVO Andersen.

Otroke, predvidene za vključitev v posamezne razvojne oddelke, predstavimo na skupnem timskem sestanku strokovnim delavcem razvojnega oddelka.

Pred vključitvijo otroka v novo okolje peljem vse starše individualno na razgovor k specialnemu pedagogu razvojnega oddelka in na ogled skupine, kamor bo vključen njihov otrok.

Po razvrstitvi otrok v 7. ali 8. letu zopet peljem starše na razgovor z ustanovo, ki jo bo otrok v prihodnje obiskoval — v šolo s

prilagojenim programom oziroma v oddelke delovnega usposabljanja.

Vse starše duševno manj razvitih otrok vključimo v Društvo za duševno prizadete in si jih prizadevamo poslati na seminar v Črno na Koroškem.

Naj ob koncu poudarim, da je obstoj razvojnega oddelka odvisen od kakovostno zastavljene detekcije otrok z motnjami v razvoju in dobrega timskega dela strokovnih delavcev različnih profilov mentalno-higienskega oddelka.

Za uspešno in učinkovito kompleksno habilitacijo razvojno motenega otroka so pomembna še vsa tista načela,ki jih je navedel profesor Skuber v svojem referatu.

Navedla bi še nekaj problemov, ki so značilni za trenutne razmere v Ljubljani:

Mentalno-higienski oddelki niso samostojni in imajo zaradi tega vsaj trenutno zelo majhne razvojne možnosti.

Običajno so organizirani kot oddelki ob otroškem oziroma šolskem dispanzerju zdravstvenega doma, mnogo bolje pa bi bilo, da bi bili organizirani kot samostojni dispanzerji.

Pomanjkanje kadrov pesti večino mentalno-higienskih oddelkov, saj so brez specialnih pedagogov, brez razvojnega fizioterapevta in brez pedopsihiatra.

Zdravstveni dom s tako osiromašenim timom ne more postati tisto avtoritativno mesto (kot temu pravi profesor Skuber), kamor bi se starši zatekali ob svojih kriznih situacijah.

Poseben problem je tudi koncentracija različnih strokovnih služb v Ljubljani. Delitev dela med temi službami je namreč še vedno nejasna.

Nerešeni statusni problemi specialnih pedagogov v razvojnih oddelkih slabo vplivajo na njihovo počutje, na delo v razvojnih oddelkih in na sodelovanje s strokovnimi službami zunaj razvojnih oddelkov.

Želeli bi, da bi se ti problemi postopoma reševali, kar bi nedvomno vplivalo na izboljšanje kvalitete našega dela.

Januša Rotovnik

MOBILNA SLUŽBA V OBČINI TREBNJE

Priporočila UNESCA — Pariz 1979

1. Mobilna služba mora biti sposobna nuditi svoje usluge prizadetemu otroku in njegovi družini v čimbolj zgodnjem obdobju razvoja. Strokovnjak obravnava otroka doma, v domačem okolju in oceni, kaj lahko družina stori za otrokov razvoj.

2. Starši so glavni faktor pri strokovnem razvoju, razen pri povsem strokovnih delih. Posebno velja to za pridobivanje spretnosti in navad (telesne sposobnosti, higienske in socialne navade). Starše je potrebno prav zato čim hitreje vključiti v postopek načrtovanja otrokovega razvoja. Obiski specialnega pedagoga na domu omogočajo staršem kontinuirano izvajanje programa.

3. Pogosto nastane doma vprašanje odnosov prizadetega otroka z zdravimi brati in sestrami, vprašanje socialnih in drugih pravic, namestitev otroka v primerno ustanovo in podobna vprašanja. Specialni pedagog mora zato dobro poznati sistem skrbi za prizadete, da lahko tudi pri tem svetuje staršem.

Mobilna služba je kot posebna oblika družbene pomoči usmerjena k trem ciljem:

Pri vsakem otroku je ne glede na vrsto in stopnjo motenosti potrebno čimbolj zgodaj razvijati tiste sposobnosti, ki jih otrok ima.

Staršem je treba pomagati, da bodo čimprej sprejeli resnico in se aktivno vključili v pravilno obravnavo otroka in sproščeno zaživeli z njim.

Na problem družine z motenim otrokom je nujno opozoriti in obvestiti okolje — strokovne službe.

Delo s starši je enako pomembno kot delo z otrokom in je usmerjeno predvsem na pomoč pri sprejemanju otrokove prizadetosti ter na svetovanje in usposabljanje staršev za delo z otrokom doma.

Kako poteka mobilna služba v naši občini

Redna oblika obravnave duševno nerazvitih otrok je razvojni oddelek. Ker ta oblika v naši občini zaradi oddaljenosti otrok ni možna, smo pričeli z mobilno službo že leta 1981. Sprva smo specialni pedagogi obiskovali otroke doma enkrat mesečno, kasneje na 14 dni. V letu 1984 pa je bil specialni pedagog redno sprejet na to delovno mesto.

Specialni pedagog je svoj program dela v osnovi razdelil na dva dela:

— delo s starši
— delo z otrokom.

Delo s starši obsega:

— seznanjanje staršev z otrokovim stanjem, osveščanje, usklajevanje stališč, korekcijo pričakovanj po izvidu in mnenju strokovne skupine,
— seznanjanje staršev s programom usposabljanja,
— seznanjanje staršev z metodami in oblikami dela pri posameznih aktivnostih ob delu z otrokom,
— seznanjanje in svetovanje ob nakupih ustreznih in najnujnejših igrač in didaktičnega materiala,
— napotitev k ustreznemu strokovnjaku, zdravniku.

Vsebina dela z otrokom je:

— navajanje na skrb za samega sebe,
— spoznavanje bližnje okolice,
— spodbujanje in razvijanje govora (razumevanje, posnemanje),
— razvijanje grobe in fine motorike,
— razvijanje socialnih odnosov,
— gibalna vzgoja z elementi korektivne gimnastike,
— pridobivanje določenih spretnosti, delovnih navad itd.

Komu je namenjena mobilna služba

Mobilna služba izvaja usposabljanje:
— razvojno motenih predšolskih otrok, ki ne morejo biti vsakodnevno vključeni v razvojni oddelek ali v organizacijo za varstvo in usposabljanje,
— razvojno motenih predšolskih otrok, ki so v rednih oddelkih vzgojnovarstvene organizacije in potrebujejo pomoč specialnega pedagoga (svetovanje vzgojiteljicam),
— razvojno motenih otrok šolske starosti, ki pa zaradi različnih vzrokov niso še nikamor vključeni.

Financiranje mobilne službe

Osebni dohodek specialnega pedagoga in materialne stroške te službe v celoti financira skupnost otroškega varstva. V ta namen je bil kupljen osebni avtomobil.

Izvajanje mobilne službe

Specialni pedagog je organizacijsko priključen na osnovno šolo s prilagojeni mprogramom Mirna. Ta delavec mora imeti dovolj izkušenj pri delu. Poznati mora realne možnosti napredovanja pri otroku. Biti mora dovolj fleksibilen človek, ki bo razumel starše in bo pripravljen poslušati tudi njihova drugačna mnenja. Imeti mora posluh za otrokovo razpoloženje in veliko specialno pedagoškega znanja in prakse.

Kje poteka mobilna služba

Tam, kjer otrok živi — doma ali v vzgojnovarstveni organizaciji.

Specialni pedagog v naši občini opravlja mobilno službo tri dni v tednu, dva dni pa opravlja dela v »klubu« z odraslimi prizadetimi osebami.

Trenutno je v obravnavi sedem predšolskih otrok, šest otrok je v treh dneh obravnavanih dvakrat, en otrok enkrat. Ker ima specialni pedagog sedež na Mirni, je oddaljenost otrok taka:

Kraj	km
Mirna—Ravnik	6
Mirna—Mokronog	8
Mirna—Trebnje	8
Mirna—Dobrnič	21
Mirna—Veliki Gaber	19

Seveda obiske usklajuje z relacijami, tako da opravi čim manj kilometrov.

V letošnjem šolskem letu se je pričelo sodelovanje šolskega psihologa in zdravstvene službe. Psiholog je otroka testiral na terenu, ker se nam zdi, da so tako rezultati realnejši.

Povzetek

Pri mobilni službi bi bila nujno potrebna timska obravnava otrok, kar pa v naši občini ni še povsem steklo.

Zelo dobro je sodelovanje s centrom za socialno delo.

Predšolske otroke in starše vabimo na srečanja, ki jih organizira društvo za pomoč duševno prizadetim.

Pošiljamo jih na usposabljanje, ki ga organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim SRS.

Psiholog otroke testira in ugotovitve odda specialnemu pedagogu. Potrebno bi bilo več izobraževanja oziroma več seznanjanja vzgojiteljic z razvojno motenimi otroci. Tu mislim predvsem na motnje, ki niso tako očitne.

Strokovno je specialni pedagog vezan na aktiv delavcev razvojnih oddelkov ljubljanske regije.

Morda bi bilo potrebno, da bi imeli svoje regijske aktive. Zdravstveni dom ne izvaja pregledov triletnih otrok, zato specialni pedagog sam kontaktira s pediatrom, da izve za rizične otroke.

Jožica Medved

Da bi se otrok čimprej lahko vključil med druge vrstnike, je potrebna zelo zgodnja integrirana timska obravnava.

Uspeh v vrtcu Najdihojca je bil predvsem v tem, da so starši otroke radi pripeljali v vrtec. Kadrovsko pa ni bilo mogoče v celoti zadostiti vsem zahtevam.

Predšolska organizacijska kadrovska shema mora predvideti vse delavce, ki morajo sodelovati pri usposabljanju.

Ni še mogoče zagotoviti kontinuitete tudi v šolskem obdobju; pomembna je enotnost v pristopu.

dr. Fedor Pečak

---

1. Pričenjam s provokativnim vprašanjem: Katera osnovna šola (beri: redna) bo prva ustanovila oddelek za delovno usposabljanje?

2. Glede normativa »o številu otrok v razvojnem oddelku« predlagam, da vztrajamo na spoštovanju veljavnega normativa: do 8 otrok; ne od 5 do 8. Utemeljitev: V SR Sloveniji deluje več razvojnih oddelkov s 3 otroki. Ti ne izpolnjujejo temeljnega pogoja — število (5) otrok. Znan je primer, ko so starši zahtevali oddelek z enim otrokom.

Glede svobodne menjave dela naj odloča izvajanje programa, ne pa število otrok v oddelku. Ob programu bomo morali pričeti z razpravami o »kvaliteti«, novatorstvu in podobnih prvinah uspešnega usposabljanja.

3. Na zvodu SRS za šolstvo ni izgledov za pomnožitev pedagoških svetovalcev, zato mi ponudimo sodelovanje. Predlagamo, da zavod SRS za šolstvo ustanovi za svetovalno delo komisijo, ki naj jo sestavljajo strokovni delavci našega področja.

4. Glede strokovne pomoči slepemu oz. slabovidnemu otroku se vzgojnovarstvene organizacije lahko obračajo na zavod za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, Langusova 16; za slušno prizadete z ozirom na okoliš na center za rehabilitacijo sluha in govora v Ljubljani, Vojkova 74, na center za usposabljanje slušno in govorno motenih v Mariboru, Tomšičeva 13 in za Primorsko na center za korekcijo sluha in govora v Portorožu, Vilfanova 6, za otroke z drugimi telesnimi motnjami (z lokomotornimi in možganskimi okvarami) pa na zavod za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku, Novi trg 43/A in na zavod za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka v Vipavi.

5. Prav je, da razmišljamo o bodočnosti. Kdaj se bomo zopet sestali? Če prej ne, predlagam v letu 1989 oziroma 1990. Zaključki bodo s pridom služili odgovornim samoupravnim interesnim skupnostim, zlasti skupnosti otroškega varstva v Sloveniji pri načrtovanju nadaljnje družbene skrbi za prizadete predšolske otroke.

6. Društvo defektologov Slovenije, pobudnik in soorganizator tega posveta, vabi v svoje vrste strokovne delavce, ki sodelujejo pri usposabljanju predšolskih otrok z motnjami v razvoju. V društvo se lahko včlanijo v najbližji organizaciji za usposabljanje.

Iz referatov razberemo, da bo potrebno v bodoče posvečati večjo pozornost odkrivanju, diagnosticiranju in napotitvi otroka na usposabljanje.

Strokovnim delavcem, ki se bodo lotili teh vprašanj, za uvod predstavljam število razvrščenih otrok od 0 do 6 let starosti in vključitev teh otrok na usposabljanju.

Predlagam, da skupnost socialnega skrbstva Slovenije izdela analizo o odkrivanju, diagnosticiranju in napotitvi otrok na usposabljanje.

Mile Budič

Tabela: 1

Razvrščeni slušno prizadeti predšolski otroci v vzgojnovarstvenih organizacijah centrov za korekcijo oz. rehabilitacijo sluha v SRS

Zap. št.	Leto	Razvrščeni v vzgojnovarstvenih organizacijah					Pripomba
		0—6 let	skupaj	Ljubljana	Maribor	Portorož	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	1976	31	85	44	29	12	
2.	1977	41	91	42	30	19	
3.	1978	16	91	41	30	20	
4.	1979	15	98	45	32	21	
5.	1980	31	49	49	34	16	
6.	1981	16	89	38	34	17	
7.	1982	25	86	44	25	17	
8.	1983	17	85	46	26	13	
9.	1984	20	79	41	27	11	
10.	1985	25	90	46	27	17	
11.	1986	17		46	?	15	
Vir: Org. p. RKVITK							
12.	1987		79	40	27	12	

(Vir: Zavod SRS za statistiko)
Do leta 1984/85 so podatki v stolpcih 4 do 9 po stanju 31. 3., za leto 1986/87 pa po stanju 30. 9. 1986.

Tabela: 2

Razvrščeni zmerno in teže duševno prizadeti predšolski otroci v razvojnih oddelkih vzgojnovarstvenih organizacij v SR Sloveniji

Zap. št.	Leto	Razvrščenih od 0—6 let		V dnevnem varstvu		Special. pedagog.	Pripombe
		vseh	žensk	vseh	oddelk.		
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	1976	37	15	ni podatkov	ni podatkov	ni podatkov	
2.	1977	44	21				
3.	1978	34	19				
4.	1979	45	18				
5.	1980	28	10	118	21		
6.	1981	26	14	132	21		
7.	1982	80	8	155	23	18	
8.	1983	30	13	149	22	26	
9.	1984	24	7	156	25	21	
10.	1985	42	12	172	27	21	
11.	1986	31	13	176	28	24	

(Vir: Zavod SRS za statistiko)

Razvrščeni slepi in slabovidni otroci in mladostniki v SRS

Tabela: 3

Zap. št.	Leto	Po letih starosti								pripombe
		skupaj		od 0—6		7—14		15—18		
		vsi	ženske	vsi	ženske	vsi	ženske	vsi	ženske	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	1976	37	13	2	2	31	10	4	1	
2.	1977	35	10	9	3	16	5	10	2	
3.	1978	41	19	9	6	22	8	10	5	
4.	1979	21	9	8	4	12	5	1	—	
5.	1980	26	10	6	3	18	7	2	—	
6.	1981	21	7	3	3	15	4	3	—	
7.	1982	21	6	11	2	10	4	—	—	
8.	1983	13	3	2	—	11	3	—	—	
9.	1984	16	5	7	4	9	1	—	—	
10.	1985	12	4	6	3	6	1	—	—	
11.	1986	13	5	8	4	3	1	2	—	

(Vir: Zavod SRS za statistiko)

RAZLIČNE MOŽNOSTI ORGANIZACIJE USPOSABLJANJA PREDŠOLSKIH OTROK

Da bi zaznali raznovrstnost delovnih razmer — prikazujem drugačen model, kot je bil predstavljen v referatih.

Ker ni bilo prostorskih možnosti za ustanovitev razvojnega oddelka v vrtcu in je bilo število otrok majhno, so se odločili, da bo tak oddelek deloval pri osnovni šoli s prilagojenim programom, povezoval pa se bo z vzgojnovarstvenimi organizacijami v šolskem okolišu.

Z ustanovitvijo ambulante za razvojno motene otroke v Novi Gorici se je pokazala velika razlika pri uspešnosti usposabljanja, ki jo prinaša večplastni pristop.

Strokovni pristop je bil pri ustanovitvi razvojnega oddelka skrbno pretehtan. — Orientirajo se po začasni razvrstitvi, otroci so formalno razvrščeni šele ob vstopu v šolo.

Kot osnovo za skupinsko in individualno načrtovanje uporabljajo program za delovno usposabljanje (za zmerno duševno prizadete) in vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok.

Status vzgojiteljev v razvojnem oddelku je ustrezen, ne pa tudi status specialnega pedagoga v vzgojnovarstveni organizaciji (je na ravni drugih vzgojiteljic).

Otroci imajo brezplačen prevoz in spremstvo, tudi prehrana je še dodatno regresirana — vse iz sredstev občinske izobraževalne skupnosti.

Vse bolj se kaže težnja staršev, ki imajo teže prizadete otroke, da jih zadržijo doma.

Predlog za zaključke:

Cilji in smotri naj nam bodo skupni, enotni; poti so lahko različne glede na specifičnosti in možnosti okolja.

Franc Vodopivec

Sistem otroškega varstva moramo graditi na enotnih temeljih in se ne smemo zapirati v ozke lokalne okvire. Organizacijska oblika ni najpomembnejša.

Med otroki (tudi v zavodih) se slika prizadetosti spreminja, prihaja do prestrukturiranja k težjim oblikam.

Individualne pobude za urejanje varstva in vzgoje predšolskih otrok z motnjami v razvoju naj bi bile izjeme, ne pravilo — ne bi kazalo zahajati v prevelike ekstreme.

Tomaž Jereb

URESNIČEVANJE NEKATERIH ZAKONSKIH DOLOČIL — RAZVRŠČANJE, BOLNIŠKI STALEŽ

Otroke razvrstimo običajno šele ob vstopu v šolo; prej razvrstimo le otroke, če so iz drugih občin in je razvrstitev potrebna za zagotovitev nekaterih socialnovarstvenih pravic (napotitev v dom, v rejniško družino).

Razvrstitev je brez vrednosti, če sklepi niso uresničeni.

Vedno manj je možnosti, da bi starši dobili kakšne ugodnosti; npr. bolniški dopust za nego otroka je po 7. letu le 1 teden. Vse več mater ostaja doma, ker so ob delu s skrajšanim delovnim časom finančno prikrajšane — rok za tako delo je tri leta otrokove starosti.

Predlog za zaključke:

Razvrstitev naj bo načeloma ob prehodu v šolsko obdobje.

Bolniški stalež za nego otroka naj bi določil zdravnik — specialist, ki otroka obravnava, in to glede na stanje otroka, ne na starost (glede na razvoj otrokovih sposobnosti).

dr. Erika Udovič-Dovnik

Uvedli smo grobo ocenitev psihomotoričnega razvoja za vse otroke pri 9. mesecu in 3. letu (v okviru obveznih sistematskih pregledov predšolskih otrok).

Delo, ki sledi detekciji, je odvisno od kadrov, s katerimi dejansko razpolagamo.

Velik problem je integracija otrok z blažjimi motnjami, ki so praviloma v rednih skupinah v vzgojnovarstveni organizaciji. Vzgojiteljice se branijo prevzeti nase skrb še za te otroke (problem normativov, strokovne usposobljenosti).

Vladka Habe

Rada bi se zahvalila avtorjem za odlično gradivo, ki sem ga temeljito preštudirala, in obžalujem, da ga nisem imela takrat, ko sem začela delo v razvojnem oddelku. Menim, da bi to gradivo morali še posebej preštudirati tudi vodilni in vodstveni kadri vzgojnovarstvenih organizacij, zlasti tisti, ki tega področja ne poznajo. Bilo bi manj kratkih stikov in tudi nepravilnega vrednotenja dela v razvojnih oddelkih. Zavedam se, da je to zelo težko, ker morajo številni vodstveni delavci poleg vsakodnevnih obremenitev najprej izpolniti predpisane pogoje, npr. zaradi manjkajoče stopnje izobrazbe, in za drugo nimajo dovolj časa.

Dragocene so informacije o sistematičnem delu in uspehih pri obravnavanju otrok z motnjami v razvoju, ki so jih dosegli s kompleksnim pristopom v Mariboru. Dragocene so tudi informacije o različnih programih in organizacijskih možnostih usposabljanja otrok z motnjami v razvoju v SR Sloveniji.

Med problemi, ki jih temeljito obravnavajo gradiva, bi rada posebej poudarila probleme, ki jih imajo razvojni oddelki in še zlasti specialni pedagogi tam, kjer so osamljeni in prepuščeni sami sebi, ker v okviru vzgojnovarstvenih organizacij strokovno usmerjanje in spremljanje njihovega dela ni izvedljivo, ker vodilni in vodstveni kadri tega področja ne poznajo in skušajo uporabljati metode in merila, ki veljajo za delo z normalno populacijo. To je po svoje razumljivo, ker vloga specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojnovarstveni organizaciji ni dorečena ne v vsebinskem in ne v normativnem pogledu.

Menim tudi, da bi pri teh »osamljenih« razvojnih oddelkih morala biti pomoč in nadzor zavoda za šolstvo pogostejša. V tem okviru je še posebno pomembno, da čimprej začne z delom praktično in teoretično usposobljeni pedagoški vodja za ljubljansko regijo, ki bo med drugim edini lahko strokovno ovrednotil delo in tudi delavce v razvojnih oddelkih. To bo tudi eden od pogojev za uspešno delovanje komisij, ki bodo vrednotile delo delavcev v vzgojnovarstvenih organizacijah. Člani teh komisij so v tem trenutku delavci z vseh področij delovnega procesa v vzgojnovarstveni organizaciji in problematike dela razvojnih oddelkov praviloma ne poznajo.

Z delom pri predšolskih otrocih z motnjami v razvoju sem se začela ukvarjati v zrelih letih. Pravzaprav sem prišla v razvojni oddelek skozi stranska vrata poklicne rehabilitacije, kjer moram omeniti pomoč in razumevanje delavcev pedagoške akademije v Ljubljani. Pri tem so mi precej pomagale izkušnje pri delu v zobni ambulanti, kjer so bili naši pacienti tudi predšolski in šolski otroci, med njimi tudi gojenci zavoda za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku. Vesela sem, da sem v zadnjih sedmih letih lahko po svojih močeh pomagala številnim otrokom in tudi njihovim staršem. Vesela sem tudi, da sem pomagala izboriti pravico do življenja razvojnemu oddelku v Kamniku.

S svojo razpravo želim prispevati kamenček v mozaiku reševanja naše obširne problematike. Otroci, ki jih imam rada, to zaslužijo, z njimi bom živela tudi po svoji upokojitvi čez eno leto, in upam, da bodo rezultati tega posveta pomagali uspešnemu delu »mojega« razvojnega oddelka tudi vnaprej.

Mija Majcenovič

JELENA

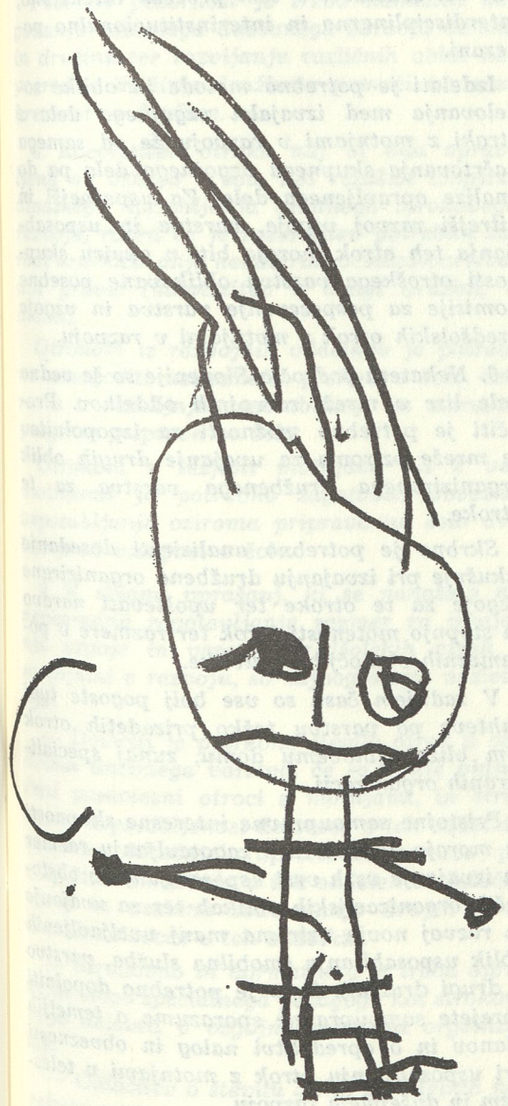

ZAKLJUČKI POSVETA O DRUŽBENI SKRBI ZA PREDŠOLSKE OTROKE Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU V SR SLOVENIJI

Na posvetovanju o družbeni vzgoji razvojno motenih otrok, ki je bilo leta 1978 v Ljubljani, so udeleženci sprejeli izhodišča za nadaljnji razvoj vzgoje in varstva predšolskih otrok z motnjami v razvoju.

Ob pregledu uresničevanja teh izhodišč udeleženci posveta o družbeni skrbi za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji, ki je bil dne 14. in 15. maja 1987 v Ljubljani, ugotavljamo:

V obdobju od nastanka prvih oblik organizirane družbene vzgoje in varstva predšolskih otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je bila družbena skrb za te otroke usmerjena predvsem v odpiranje in zagotavljanje možnosti za vzgojo in varstvo teh otrok. Dograjevanje koncepta vzgoje, varstva in usposabljanja predšolskih otrok z motnjami v razvoju ter poglabljanje strokovnosti in kvalitete te dejavnosti ni šlo v korak s širjenjem mreže razvojnih oddelkov. Zato moramo v bodoče posvetiti več skrbi iskanju novih oblik družbeno organizirane vzgoje in varstva ter usposabljanja za te otroke, zagotavljati razmere za dvig strokovnosti dela in vztrajati, da vsi družbeni in strokovni dejavniki spoštujejo in uresničujejo sprejeta izhodišča in sprejete obveznosti.

V dosedanjem razvoju vzgoje in varstva predšolskih otrok z motnjami v razvoju so skupnosti otroškega varstva spoštovale sprejeta določila samoupravnih sporazumov o temeljih planov, standarde in normative oziroma so tudi v težki gospodarski in družbeni situaciji v zadnjih letih skušale uresničevati načelo, da je vzgoja in varstvo predšolskih otrok z motnjami v razvoju prednostna naloga in je zato sestavina zagotovljenega programa, za katero se sredstva zbirajo na osnovi solidarnosti.

Vendar se pri uresničevanju družbene skrbi za predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju nekatera nerešena vprašanja že dolgo ponavljajo. Ker je od njihovega reševanja odvisen nadaljnji razvoj te dejavnosti, jih ponovno navajamo:

1. Zgodnje odkrivanje otrok z motnjami v razvoju ima preventivno in usmerjevalno vlogo, saj omogoča takojšnje vključevanje otroka in njegove družine v ustrezne oblike usposabljanja, ki naj prispevajo k ublaževanju motenj, preprečevanju posledic motenj in usmerjanju nadaljnjega usposabljanja.

Zato je potrebno dosledno izvajati metodo odkrivanja prizadetih otrok z registrom rizičnih otrok in izpopolniti in prirediti diferencialne preskuse za zgodnje odkrivanje prizadetih otrok.

2. Da bi bila diagnostika bolj zanesljiva in pravočasna, je potrebno določiti cilje in funkcijo diagnosticiranja ter postaviti pogoje za vse, ki sodelujejo v diagnostiki. Diagnostiko lahko izvajajo le usposobljene organizacije, pri katerih je možno sistematično in vsestransko spremljanje otrokovega razvoja, pri čemer strokovni delavci upoštevajo in analizirajo otrokovo funkcioniranje in učinkovitost.

3. Odkrivanje in diagnosticiranje ima svoj etični smisel le, če potem otroku omogočimo tudi usposabljanje.

Do tretjega leta otrokove starosti je obravnava običajno individualna (ambulantna, v okviru mobilne službe), nato pa skupinska v razvojnih oddelkih ali v oddelkih skupaj z drugimi vrstniki in povezana z različnimi oblikami individualnega usposabljanja otrok in s svetovanjem staršem in vzgojiteljicam. Pri nekaterih vrstah prizadetosti pa mora biti ta vključitev bolj zgodnja, zlasti zaradi preprečevanja posledic motenj.

4. Celoten proces usposabljanja otrok od odkrivanja, diagnosticiranja do usmerjanja v različne oblike izobraževanja in usposabljanja do časa, ko postanejo otroci šoloobvezni, mora biti zasnovan na principih timskega dela.

Kontinuiteta timskega dela mora biti zagotovljena tako v zdravstvenih organizacijah kot tudi v vzgojnovarstvenih organizacijah, zato naj bo vsaj en član zdravstveno-diagnostičnega tima stalno zaposlen v razvojnem oddelku. Prav tako je potrebno spoštovati kadrovske normative osnovne zdravstvene službe, tako da bo stalni član zdravstveno-diagnostičnega tima tudi defektolog.

5. Za uspešno usposabljanje otrok morajo biti vsi sodelavci v tem procesu intenzivno, interdisciplinarno in interinstitucionalno povezani.

Izdelati je potrebno metode in oblike sodelovanja med izvajalci vzgojnega dela z otroki z motnjami v razvoju že od samega načrtovanja skupnega vzgojnega dela pa do analize opravljenega dela. Za uspešnejši in hitrejši razvoj vzgoje, varstva in usposabljanja teh otrok morajo biti v okviru skupnosti otroškega varstva oblikovane posebne komisije za pospeševanje varstva in vzgoje predšolskih otrok z motnjami v razvoju.

6. Nekatera področja Slovenije so še vedno bele lise v mreži razvojnih oddelkov. Preučiti je potrebno možnosti za izpopolnitev te mreže oziroma za uvajanje drugih oblik organiziranega družbenega varstva za te otroke.

Skrbno je potrebno analizirati dosedanje izkušnje pri izvajanju družbeno organizirane vzgoje za te otroke ter upoštevati naravo in stopnjo motenosti otrok ter razmere v posameznih območjih republike.

V zadnjem času so vse bolj pogoste tudi zahteve po varstvu težko prizadetih otrok čim bliže njihovemu domu, zunaj specializiranih organizacij.

Pristojne samoupravne interesne skupnosti se morajo dogovoriti o zagotavljanju razmer za izvajanje vseh vrst usposabljanja v obstoječih organizacijskih oblikah ter za uvajanje in razvoj novih oziroma manj uveljavljenih oblik usposabljanja (mobilna služba, varstvo v drugi družini). Zato je potrebno dopolniti sprejete samoupravne sporazume o temeljih planov in o opredelitvi nalog in obveznosti pri usposabljanju otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

7. Od trenutka, ko strokovni delavci ugotovijo motnjo v otrokovem razvoju, morajo biti v proces usposabljanja aktivno vključeni tudi starši oziroma družina. Delo s starši naj bo najprej individualno, nato pa sistematično, skupinsko v obliki raznih seminarjev.

Strokovnim delavcem v razvojnih oddelkih in VVO je potrebno omogočiti ustrezno usposobljenost in dovolj časa ter priložnosti za poglobljeno svetovanje in pomoč staršem.

Posebno pozornost je treba nameniti negovanju celotnega duševnega zdravja otroka in družine ter razvijanju različnih oblik neposredne in širše družbene pomoči ter razbremenitve družine.

8. Razvrstitev otroka naj bi bila opravljena ob vstopu v šolo kot rezultat longitudinalnega spremljanja celotnega otrokovega razvoja, razen če je razvrstitev potrebna zaradi uresničevanja nekaterih socialno-varstvenih pravic (namestitev v drugi družini, v domu).

Otrokom iz razvojnih oddelkov je potrebno omogočiti ustreznejši prehod v šolo oziroma v nadaljnje usposabljanje in ustrezen program priprave na šolo.

Otrokom s težjimi motnjami ali z več motnjami je potrebno zagotoviti obvezno usposabljanje oziroma pripravo na šolo dve leti pred vstopom v šolo.

9. V sklopu vprašanj, ki se nanašajo na neposredno zagotavljanje razmer za izvajanje vzgoje in varstva predšolskih otrok z motnjami v razvoju, so najpogostejša naslednja:

— Določiti je potrebno število otrok v oddelkih dnevnega varstva, če so vanje vključeni posamezni otroci z motnjami, in strokovno usposobljenost delavcev v teh oddelkih (delovne izkušnje), upoštevati potrebo po vključitvi varuhinje v tak oddelek in določiti obseg in vsebino sodelovanja drugih strokovnih delavcev v teh oddelkih.

— Strokovno in normativno je treba opredeliti vlogo specialnega pedagoga kot strokovnega delavca v vzgojno-varstveni organizaciji.

— Odločitev o številu otrok v oddelkih narekuje vrsta, stopnja in narava motnje ter kadrovske in prostorske možnosti. Zato naj bi bilo financirano delo oddelka neodvisno od števila otrok.

— Pripraviti je potrebno ustrezne okvirne vzgojne programe (za zmerno in teže duševno prizadete in za otroke s cerebralno paralizo) ter določiti in zagotoviti razmere za izvajanje teh in že sprejetih programov, predvsem glede specialne opreme, pripomočkov in igrač ter prostorskih možnosti za izvajanje individualnih oblik usposabljanja.

— Na novo je treba določiti zahteve po vodenju dokumentacije o delu in o otrocih — veljavna dokumentacija za vzgojnovarstvene organizacije ni zadostna.

— Spremljanje in nadzor dela in strokovno svetovanje ter mentorstvo je potrebno urediti skladno s predpisi in strokovnimi zahtevami ter utrditi strokovno povezovanje s strokovnimi organizacijami in v okviru aktivov.

Delavcem je treba z ustreznimi organizacijskimi in statusnimi rešitvami zagotoviti strokovno trdnost in občutek varnosti.

— Poenotiti je potrebno obseg neposrednega dela z otroki in vrednotenje delovnih razmer.

— Kadrovske šole morajo zagotoviti možnosti za ustrezno usposobitev vseh delavcev v razvojnih oddelkih in za njihovo stalno strokovno izpopolnjevanje oziroma specializacijo.

— Pospeševati je potrebno raziskovalno delo za uspešnejši razvoj dejavnosti in za povezovanje praktičnih dosežkov in teoretičnih spoznanj.

Uresničevanje vseh zaključkov je potrebno redno in sistematično spremljati, zato predlagamo izvedbo podobnih posvetov vsaj enkrat v vsakem srednjeročnem planskem obdobju.

Ilustracije v tej številki Našega zbornika so delo šestletne Jelene, ki obiskuje razvojni oddelek VVO Ciciban v Ljubljani. Oddelek vodi specialna pedagoginja Janja Krauteberger.

Z izborom risb človeške figure smo vam želeli prikazati, da poteka razvoj otroške risbe pri duševno prizadetih otrocih podobno kot pri drugih.

Uredništvo

Poslovanje SLOVENIJALES TRGOVINE obsega gozdne sortimente, gradbene materiale, konstrukcije in montažne hiše, kemične izdelke, papir in celulozo, repromaterial, orodja in lesnoobdelovalne stroje, pohištvo in notranjo dekoracijo, proizvodnjo, predelavo in prodajo tropskega lesa, opremo za šport in rekreacijo, inženiring, opremo objektov ter energetiko. Za opravljanje zunanjetrgovinskih poslov ima SLOVENIJALES TRGOVINA na vseh celinah sveta pet lastnih podjetij, štiri mešana podjetja in trinajst predstavništev.

SLOVENIJALES TRGOVINA JE TRADICIJA, stkana skozi štirideset let!

Delovna organizacija
SLOVENIJALES TRGOVINA LJUBLJANA

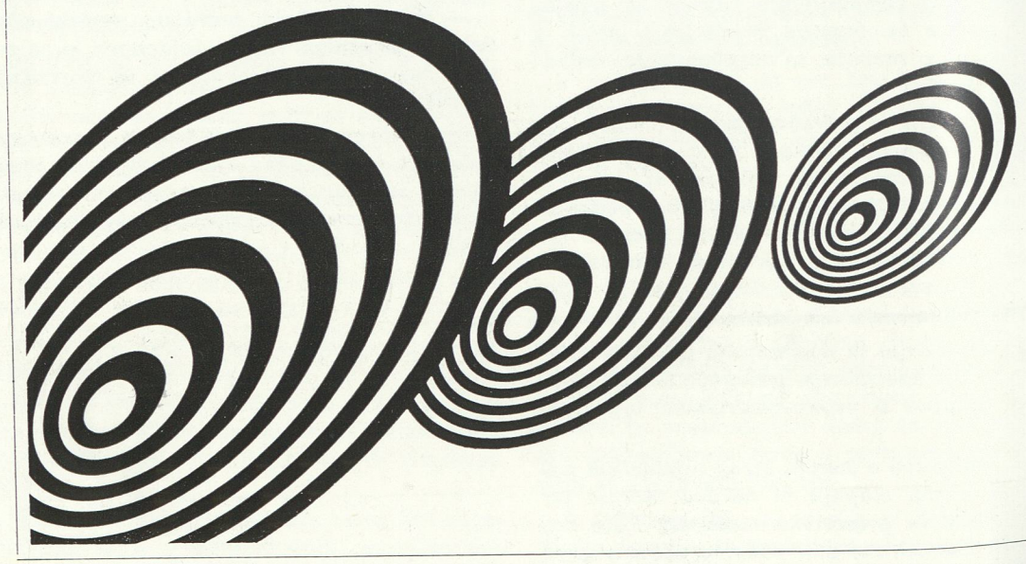

NAŠ ZBORNIK

1987, leto 20, št. 5/6

YU ISSN 035-655X

UDK 376.3

glavna tema: iz naših društev in ustanov

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE — LETO 20— ŠT. 5-6 — DECEMBER 1987

VSEBINA

Dragi starši, otroci in prijatelji! — *Ivo Škof* 1

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

Programsko-volilna seja skupščine Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije — *Aljoša Vodnik* 3
Poročilo o delu Zveze v letih 1983 do 1987 — *Zdravko Tomažin* 3
Smernice za delo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SR Slovenije za obdobje 1987—1990 7
Novo društvo v Lenartu v Slovenskih goricah 10
Občni zbor društva za pomoč DPO Jesenice — *Marija Perat* 11
Utrinki iz obalnega društva za pomoč duševno prizadetim — *Štefanija Cvitan* . . . 12
Naših petindvajset let — *Milica Klokočovnik* 14
Deset let oddelka za delovno usposabljanje v Murski Soboti — *Emilija Žižek* 15
Odprli smo delavnice pod posebnimi pogoji v Črnomlju — *Vida Šutej* 16
Kaj pomeni delavnica pod posebnimi pogoji našim staršem — *Nada Barič* 17
Drugi seminar strokovnih delavcev v delavnicah pod posebnimi pogoji — *Jože Mlakar* 18
Naše srečanje — *Milena Zobarič* 19
Dve pomembni priznanji za Vzgojni zavod Planina — *Jasna Šebjanič Pupis* 20
Športna srečanja naših otrok — *Aljoša Vodnik* 21
19. republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom — *Franc Markelj* 22
Športno-obrambni dan na šoli Matevž Langus — *Boris Mohorič* 25
Na obisku v Idriji — *Nada Kostanjevic* . . 25
Letovali smo — *Fanika Zemljak* 26
Letovanje varovancev delavnic pod posebnimi pogoji Gornja Radgona in Lendava v Rovinju — *Liljana Novak* 27
Delo specialnega pedagoga v osnovnem usposabljanju — *Leopoldina Šegel* 28
STARŠI PIŠEJO 30
NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO . . . 37
PO JUGOSLAVIJI IN SVETU 43
Delovni dnevi staršev 43
Seminarji za starše z otroki v SR Srbiji — *Peter Skuber* 46
IV. srečanje osnovnih šol in zavodov za duševno prizadete Jugoslavije — *Danijel Šipek, Danilo Gregor* 47
Duševno prizadeti na Koroškem, Beneškiji-Julijski krajini in Sloveniji — *Jan Ulaga* . 50
Družbena skrb za duševno prizadete osebe na Nizozemskem — *dr. Ante Došen* . . . 51
Zdravstveni tehniki (medicinske sestre) in duševno prizadeti — *Eva Jekovec* . . . 54

Likovne izdelke so prispevali učenci:
Jožek Dražnik, OŠ Lenčke Marzel, Slovenj Gradec
Stanko Cigan, OŠ Prekmurske brigade, Murska Sobota
Stanko Galirač, Vlado Cojhter, Zvonko Koletnik in Albert Tomše, Zavod Matevž Langus, Kamnagorica

A SHORT SUMMARY

ZBORNIK is the bulletin of Union of various associations responsible for help to mentally handicapped people in Slovenia.
Parents of handicapped children and professionals are members of the union. The bulletin is published six times yearly.
The current number of the bulletin contains some contributions about the work of the Union as well as contributions of the community sections, and some articles about the activities of organizations for rehabilitation.

Naš zbornik izhaja 6-krat letno. Izdaja ga Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova ul. 9, telefon 325 245

Izdajateljski svet: Anton Brejc, dr. Franc Hrastar, dr. Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Silva Škof, Zdravko Tomažin, Eva Tomc-Jekovec, Jan Ulaga

Uredniški odbor: Janja Cotič, Dora Jelenc, Stojana Kratochwil-Jerman, Anton Kotar, Tonči Koželj, Marija Mursa, Tanja Plemenitaš, Sandi Sitar, Milojka Srebrnič-Györfi, Jan Ulaga, Lidija Wagner

Glavni urednik: Aljoša Vodnik

Odgovorni urednik: Anton Kotar

Letna naročnina . . . . . 1200 din
Za dijake in študente . . . . . 600 din
Posamezna številka stane . . . . . 200 din

Številka žiro računa je 50102-678-50022, pošilja se na naslov: Naš zbornik, Ljubljana, Samova 9

Tiskala tiskarna Tone Tomšič v Ljubljani

DRAGI STARŠI, OTROCI IN PRIJATELJI!

Naša pravna ureditev že z Ustavo zagotavlja posebno družbeno skrb za duševno prizadete. Tako naj bi bila dana pomoč duševno prizadetemu od razvojnih oddelkov preko oddelkov za delovno usposabljanje in delavnic pod posebnimi pogoji do domskega varstva odraslih, tako rekoč od rojstva do smrti. Vendar povsod ni tako. Načelno dobra ureditev se izvaja različno v posameznih območjih, ponekod zaostaja v realizaciji. Razlike v izvajanju zaščite in pomoči duševno prizadetemu nastajajo celo med najbližjimi občinami in interesnimi skupnostmi, velikokrat odvisno od osveščenosti strokovnega delavca, ki opravlja to delo.

Zato naj bo naloga Zveze društev razvijati pravno ureditev in širiti pravice duševno prizadetih na vseh naših območjih, jih prilagajati potrebam okolja, tam, kjer pa so urejene, preprečiti nevarnost stagnacije, nevarnost popuščanja. To naj bi bil temelj nadaljnjega razvoja oblik skrbi za prizadetega, pa tudi razvoja sodelovanja staršev. Veliko nas je. Po podatkih je v SRS 35.325 laže, 9.320 zmerno in teže ter 2.300 težko duševno prizadetih. Zato se bo Zveza društev trudila, da še bolj tesno poveže vsa slovenska društva, da skupaj z njimi poskrbi za pridobitev predvsem mladih družin in novih strokovnih sodelavcev. Povezovanje staršev v okviru društev in Zveze bi želeli popestriti z novimi oblikami družabnih in prijateljskih srečanj. Društva kot osnovne celice imajo veliko vlogo, saj le starši poznamo vse stiske, velike in male težave, saj živimo s prizadetim otrokom. Združeni v društvih lahko s pomočjo strokovnih delavcev svoje probleme prikažemo naši družbi; v množičnosti je naša moč. To moč pa želimo uveljaviti z enim ciljem: najti našemu prizadetemu prostor pod soncem. Seveda pa se ne odpovedujemo skupno dogovorjeni nalogi programov za usposabljanje in letovanje staršev z duševno prizadetimi, želimo jih še razširiti. Spremljati želimo delovanje ustanov, ki skrbe za našega otroka, koordinirati in izpopolnjevati možnosti dela in življenja, da bi zmanjšali razlike med posameznimi institucijami, z željo, da bi tudi domskemu varstvu popestrili delo in dejavnosti.

Iskreno se zahvaljujem za opravljeno delo in prispevke vsem staršem in prijateljem naše Zveze, pa neštetim sodelavcem in funkcionarjem v naših društvih, ki se iz srca, s samoodrekanjem in ljubeznijo odzivajo na vsako pobudo staršev in si prizadevajo sprotno reševati probleme družin z duševno prizadetim članom.

V letu 1988 vam vsem želim srečo, zdravje in zadovoljstvo!

Predsednik Zveze
Ivo Škof

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

PROGRAMSKO-VOLILNA SEJA SKUPŠČINE ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

Letos je potekel mandat dosedanjim izvršilnim organom Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Zato je bila spomladi, 14. aprila, programsko-volilna konferenca. Udeležilo se je je 39 delegatov iz 33 društev, 12 članov izvršnega odbora Zveze, gostje in novinarji.

Osrednje točke seje so bile: poročilo predsednika o delu Zveze v obdobju od 1983 do 1987, poročilo o izvedbi delovnega načrta za leto 1986, smernice za delo Zveze do leta 1990 ter razrešitev dosedanjih organov Zveze in izvolitev novih.

Poročilo Zdravka Tomažina o delu Zveze v zadnjih štirih letih objavljamo v tej številki revije Naš zbornik, prav tako tudi smernice za delo Zveze za obdobje od 1987 do 1990.

Dolgoletni predsednik Zveze Zdravko Tomažin je sklenil izpreči, vendar pa je še ostal član na novo izvoljenega izvršnega odbora. Za predsednika je bil letos izvoljen Ivo Škof iz Ljubljane. Iz prejšnjega izvršnega odbora so še naprej ostali člani Bruno Kocbek, Tomaž Jereb, Severin Martinuč, Stane Brglez, Milan Hafnar in Rajko Makovec. Novi člani pa so: Ivo Škof, Franc Hočevar, Aljoša Vodnik, Irena Mrše, Zmaga Prošt, Tina Plazar, Silva Grilanc-Kitek, Nada Barič, dr. Marjan Mramor, dr. Franci Hrastar, Mara Šemrl, Jože Valenčič, Srečko Trglec in Jože Geder. Podpredsednika sta Bruno Kocbek in Franc Hočevar. V predsedstvu sta razen predsednika in obeh podpredsednikov še tajnik Zveze in urednica Našega zbornika.

Kot je navada med dobrimi prijatelji, smo se tovarišu Tomažinu zahvalili za dolgoletno in uspešno vodenje Zveze, njegov naslednik tovariš Škof pa mu je v imenu vseh za prijazen spomin izročil lepo sliko z gorenjskim motivom.

Aljoša Vodnik

POROČILO O DELU ZVEZE V LETIH OD 1983 DO 1987

Poročati o delu organizacije kot je Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije je mogoče na več načinov. Mislim, da bi bilo preveč enostavno in krivično do časa, o katerem govorimo, če bi povzel le gole podatke o tem, kaj vse smo v zadnjem času počeli.

V razdobju zadnjih štirih let se je na področju skrbi za duševno prizadete osebe pri nas marsikaj spremenilo. Ugotovitev, da se je spremenilo, je pravzaprav preskromna, če pomislimo, kaj smo v preteklih štirih letih dosegli v korist naših otrok. V času, ki ga marsikje drugod označujemo kot kriznega, so bili ti dosežki pomembni ne le količinsko, temveč tudi kakovostno. Res pa je, da je to, kar smo dosegli v zadnjih letih, zorelo že mnogo prej. Na eni strani se je kalil krog ljudi, ki je v društvih, šolah, vrtcih, zavodih, delavnicah, strokovnih in upravnih institucijah, predvsem pa v vrstah staršev počasi, toda vztrajno in vneto širil ideje o potrebnosti pomoči duševno prizadetim pri nas, osveščal in obveščal o tej problematiki druge delovne ljudi in občane, po drugi plati pa je prišel čas, ko smo tudi kot družba dosti bolj odprti za posamezne pobude, ki jih narekuje življenje.

So časi, ko se seje, in časi, ko se žanje; naše zadnje štiriletno obdobje je bilo čas res bogate žetve. Navadno se sicer v naših vrstah ne hvalimo, treba pa je le priznati svoje veselje, kadar je vzrok za to. Čisto na kratko: To je bilo obdobje, ko smo prvi v naši državi dobili poseben zakon za odrasle duševno prizadete, z njim pa nekatere statusne in materialne pravice, v kar je že marsikdo med nami dvomil. Priznanje invalidnosti odraslim duševno prizadetim osebam je tako pomemben rezultat, da se njegovega pomena danes še ne zavedamo dovolj. Vendar pa je res tudi to, da je pravno-formalna ureditev eno, dejansko stanje pa nekaj povsem drugega. Zavedamo se, da je vprašanje statusa, pravic in njihovo uresničevanje proces in ne enkratno dejanje.

Ustanavljali smo nova društva — od zadnje volilne skupščine je v naši republiki sedem občinskih društev več. Le malo je še belih lis, in kmalu bomo lahko ugotovili, da z društvi pokrivamo v celoti tudi vse občine. Vendar je bolj kot število društev pomembno to, da v njih danes vključujemo že preko 18.000 članov, predvsem staršev duševno prizadetih otrok, ki v društveni organiziranosti stopajo iz svoje dolgoletne anonimnosti in pomenijo močan družbeni faktor v zaščiti interesov oseb, ki tega ne morejo storiti same zase.

Mislimo tudi, da samo število pravzaprav ni tako pomembno, če ne bi za temi številkami stale ure in ure prostovoljnega dela, naporov in truda, da bi izboljšali položaj duševno prizadetih in njihovih družin. Nadaljuje so notranja preobrazba v naših društvih.

Z veseljem ugotavljamo, da večina društev pripada v večini primerov tako staršem kot strokovnim delavcem, ki so v letih, ko so se društva ustanavljala, imeli zelo pomembno vlogo. Žal se je danes situacija obrnila na slabše v okoljih, kjer sprememb v času niso znali ali hoteli zaznati in se jim prilagoditi. Sredi osemdesetih let pa se društva že prvenstveno ukvarjajo s problematiko oseb, ki nikoli ne bodo mogle samostojno skrbeti zase. Prehajamo v skrb za nove, težje kategorije in kombinacije prizadetosti, kar je vsekakor spodbudno. S tem se dokazuje trditev, da nas povezuje skupni interes in nam daje voljo za delo in da ni za starše pomembno samo delo, ampak predvsem rezultati tega dela.

Pomembna akcija v tem obdobju je bil tudi popis. Dolgo smo čakali, prosili, se dogovarjale, kdo in kje naj bi pri nas skrbel za ta pomembni element planiranja. Potem smo se popisa lotili sami oziroma ob pomoči občinskih izvajalcev družbene skrbi za duševno prizadete osebe. Pri koncu smo, prvi rezultati so znani in potrjujejo teoretične domneve, ki smo jih sicer poznali, pa jim vendar nekako tudi sami še nismo verjeli v upanju, da bi bilo morda lahko naših otrok le manj. Vendar so tukaj, v tem našem življenjskem prostoru in trenutku, z njimi pa še tisoči njihovih staršev in sorodnikov. In ker so tu in bodo tudi še jutri, je naša skrb in vloga v zagotavljanju celostne družbene skrbi zanje še toliko večja.

Samo v zadnjih štirih letih se je naših seminarjev in letovanj udeležilo 3342 oseb, duševno prizadetih otrok in odraslih ter njihovih družinskih članov. Številka bi bila še mnogo mnogo večja, če bi se s tem delom naše dejavnosti ukvarjali bolj profesionalno, tako pa usposabljanje in izobraževanje predstavlja samo enega izmed naših skupaj dogovorjenih socialnih programov, ki jih izvajamo ob nesebični pomoči velikega števila strokovnih sodelavcev in prostovoljcev — staršev na strokovno zavidljivi višini.

S svojim delom marsikje opravljamo dejavnosti, ki jih naša družba v svojem institucionalnem sistemu ni uresničila, saj prihaja vsak dan do večjih odstopanj od proklamacij našega samoupravnega socialističnega humanega sistema.

Eno takih področij je vsekakor tudi naša založniška dejavnost. Danes večina staršev in različnih strokovnjakov priznava, da je izdajanje revije Naš zbornik praktično edino redno, strokovno in kakovostno publiciranje na področju duševne prizadetosti pri nas. Zbirki zakonodaje s področja duševno prizadetih v vseh interesnih področjih sta v zadnjih štirih letih doživeli odmev, ki ga niti sami nismo pričakovali. Izdaja letaka o duševno prizadetih v Sloveniji je še vedno edina praktična informacija, kdo so, kje so in koliko jih je.

Naša Zveza, v zadnjih letih pa vse bolj tudi občinska društva so bila in so jedro gibanj za zagotovitev celostne družbene skrbi za duševno prizadete v naši republiki. Ta celostnost pa naj bi se izražala predvsem v tem, da bi bile oblike družbenega varstva povsod

tam, kjer jih potrebujemo, in namenjene otrokom in odraslim v njihovih različnih življenjskih obdobjih. Če povem enostavno, smo v naš statut zapisali, da bomo skrbeli za prizadete od rojstva do njihove smrti. Pred štirimi leti je bilo to načelo še bolj izjema kot pravilo, danes pa že ugotavljamo, da ni daleč čas, ko bo marsikje dejanska praksa. V teh letih je bilo ustanovljenih veliko razvojnih oddelkov pri vzgojnovarstvenih organizacijah, porajajo se mobilne oblike dela, nove vrste varstva in vzgoje predšolskih otrok, začeli smo že s skrbjo za najteže prizadete v njihovem domačem okolju.

Razvoj šolstva je morda najmanj opazen, ker ima pri nas pravzaprav najdaljšo tradicijo. Toda znotraj tega sistema je toliko kakovostnih preobrazb, da smo kljub nekaterim pomislekom nanj ponosni. In končno bomo lahko še pred koncem tega leta rekli, da imamo tudi Slovenci visoko šolo za kadre s področja defektologije.

Delavnice za delo pod posebnimi pogoji so danes v fazi razvoja, ki bi ga lahko imenovali zlata doba. Končno smo dočakali desetletje pričakovani tretji zavod, dobili smo nov varstveno delovni center v Ljubljani, prvi zavod za odrasle težko prizadete, ki je bil namensko preurejen zanje, dobili smo upanje, da bomo v naslednjih letih renovirali ali posodobili starejše zavode.

Še bi lahko naštevali, a bi prehitro zapadli v samozadovoljstvo. Potrebno je malo treznosti ob spominu, da smo s temi rezultati izpolnili le svoj dolg iz preteklosti, ko je bila v obdobju »debelih krav« prav naša populacija pozabljena. Vsi ti objekti, vsa sistemska skrb pa ima v nadaljevanju svojega dela pred seboj težje naloge, kot smo jih pričakovali ob njihovem začetku. To stanje bo potrebno ohraniti, sistem pa iz faze zagnanosti in radosti utiriti v vsakdanjost in se spoprijeti tudi še z nekaterimi težkimi problemi.

Vrniti se bomo morali h konceptom, jih korigirati ali ponovno zastaviti. Večja skrb bo morala veljati vsebinam, finansiranju, kadrom in sploh vsem tistim elementom, ki skrb za duševno prizadete zaokrožujejo.

Če se vrnem k delovanju naše Zveze, lahko z veseljem ugotovim, da smo dosegli nekaj, kar danes pri nas ni vsakdanja praksa. Izvedli in naredili smo tisto, za kar smo se za posamezno leto dogovorili. Vsega tega pa ne bi bili mogli brez stotine naših društvenih aktivistov in strokovnih delavcev, ki so z roko v roki izvajali skupaj dogovorjene in načrtovane akcije in dosegli zastavljene cilje.

Neprestano nas je navdajala bojazen, da bomo v času visoke inflacije v svojem delu realno prikrajšani pri finansiranju. Izkazalo pa se je, vsaj do letos, da se k sreči naš loterijski dinar vrti hitreje kot ostali denar za družbene dejavnosti, tako da smo programe tudi materialno lahko izvedli v celoti.

Žal pa to ne velja za svobodno menjavo dela z republiškimi samoupravnimi interesnimi skupnostmi, ker njihov delež v naši dejavnosti iz leta v leto pada. Poleg tega pa v zadnjih štirih letih tudi ni prišlo do vsebinskih, kakovostnih premikov do naših tako imenovanih mejnih dejavnosti. Seveda te ugotovitve veljajo za Zvezo kot organizacijo in precej manj za skrb za duševno prizadete v celoti, kjer tudi te skupnosti kot družbeni subjekt niso stale ob strani. Ugotavljamo, da je na tem področju, žal še vse preveč subjektivizacije in pisarniško-administrativnega obnašanja in vse premalo resnične samoupravne in strokovne dejavnosti.

Rad bi opozoril še na nekaj dejstev. Kljub temu, da širimo društvo, večamo število aktivnega članstva, predvsem v večjih mestih ugotavljamo, da je vključevanje mlajših staršev vsaj nekaj let prepozno. Zakaj? Odgovorov je gotovo več, eden med njimi pa je, da naši družbeni skrbi za duševno prizadete ni v enaki smeri sledila zdravstvena doktrina v odnosu do duševno prizadetih in da v našem zdravstvu še prevladuje samo klasičen somatski pristop do človeka, kar velja v našem primeru tudi za odnos do vse družine s takim otrokom. Včasih imamo, žal, občutek, da nastopamo na dveh ravneh. Zato morda ne bo odveč misel, da bi premik k aktivnejšemu odnosu do prizadetih moral iti od vodila »ne škodovati« korak naprej k »pomagati«.

Ugotovitev, da v nekaterih mestnih društvih ni mladih staršev, nam kaže, da imamo po eni strani nekatere elementarne potrebe teh staršev po varstvu ipd. bolje rešene kot pred leti, da pa ni usmerjevalca, ki bi starše poslal ali napotil v društva. Kasneje se po sedmih, osmih letih, navadno pred otrokovim vstopom v šolo, znajdejo v društvih, toda mnogo mnogo prepozno, ko so morali sami

preživeti vse krizne faze v svojem starševskem razvoju, ki bi jim jih lahko skupno olajšali in skrajšali. Teh ugotovitev pa seveda ni mogoče posploševati v celoti, saj so med zdravstvenimi delavci in drugimi strokovnjaki ljudje, ki imajo radi ljudi in svoj poklic, in brez njih ne bi dosegli vseh prikazanih rezultatov.

Že v preteklih letih smo ugotovili, da bomo morali biti v skrbi za prizadete še dolgo časa ali sploh vedno aktivno gibalo, ki bo zasebne in družbene interese zadovoljivo usklajevalo. Zavedamo se tudi dialektične nujnosti, da je treba svoja stališča in delo neprestano preverjati, dopolnjevati in spreminjati. Zato se včasih vračamo na svoje stare pozicije in skupaj z drugimi dejavniki v družbi preverjamo skrb za prizadete. Tako je letos pred nami posvet o predšolskem varstvu, ponovno bomo morali strokovno posvetiti več časa varstvu, življenju in delu odraslih. Z velikim veseljem ugotavljam, da se počasi, toda vztrajno krepi delo asociacij, ki so neposredno povezane z našimi napori v pomoč prizadetim. Spoznanje, da eni brez drugega ne moremo in da naj bi naša rast tekla usklajeno, se pri našem delu že uresničuje. Zato je toliko bolj pomembno, da je Zveza v zadnjih štirih letih dobila svoje lastne prostore, ki jih sedaj vsak dan deli z vsemi, ki operativno izvajajo skrb za duševno prizadete.

Ob zaključku bi spregovoril tudi o delovanju predsedstva Zveze. V tem mandatu je delovalo operativno zelo okrnjeno, kar pa ne velja za medsebojne povezave članov tega organa. Predvsem v prvi polovici mandata in pred sprejemom zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb je bila vloga predsedstva zelo pomembna, ker je bil pač tak tudi njen kadrovski sestav. Ko sta oba podpredsednika sprejela druge odgovorne družbene funkcije, je predsedstvo delovalo manj akcijsko, vendar smo bili v neprestani tesni povezavi. Zato pa je svojo vlogo od začetka do konca v celoti dobro odigral izvršni odbor Zveze, kar so delegati društev vsako leto tudi tekoče ocenjevali. Razen dveh izjem je izvršni odbor dejansko deloval brez izostankov in vsebinsko ter demokratično usklajeno. Delež staršev v njem je izredno pomemben, kar se vidi tudi iz udeležbe in aktivnosti, saj izvršni odbor ni bil nikoli nesklepčen. Nadzorni odbor je deloval v skladu s svojo pristojnostjo. Pozitivno bi morali oceniti še delo finančne komisije in delovnih skupin, ki so bile imenovane za različne naloge. Ne moremo pa biti zadovoljni z delom komisij za posamezna področja duševne prizadetosti, čeprav so njihove izkušnje in rezultati zelo različni. Komisija za problematiko predšolskih otrok je npr. delo v svojem okviru dobro opravila, kasneje pa smo ugotovili, da nima nobene izvršilne pristojnosti, na njene ugotovitve se druge organizacije niso odzvale. Nekatere druge komisije pa se praktično niso niti sestajale. Zato smo že med njihovim mandatom ugotovili in sklenili, da bodo morale te občasne in stalne komisije biti bolj operativne in sestavljene po interesu in ne imenovane forumsko.

Pomembno vlogo je naša Zveza odigrala tudi v jugoslovanskem prostoru. Obdobje zadnjih štirih let je bilo sicer na ravni zveze organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ operativno manj uspešno, lahko pa rečemo, da smo Slovenci dosti pripomogli k povezovanju med republikami in pokrajinama in da smo s sprejemanjem kolegov iz drugih republik vzdrževali vsa leta stike z vsemi. Morda je narobe le to, da sami ne najdemo časa, da bi bile povezave tudi obojestranske. Izvedba prvega srečanja staršev duševno prizadetih Jugoslavije letos v Kranju že močno odmeva v jugoslovanskem prostoru in moram reči, da se je naš ugled še močno povečal.

Naša pomoč ni le formalna, ampak s svojimi kadri sodelujemo tudi pri uvedbi sistema usposabljanja staršev drugod po Jugoslaviji. Izredno pomembne so povezave s sorodnimi organizacijami in društvi. Na republiški ravni se povezujemo z invalidskimi organizacijami v koordinacijski odbor, ki ima odločilno besedo pri oblikovanju politike do prizadetih oseb in tudi pri financiranju. Vloga naše Zveze v tem odboru niha, glede na to, da je politika dela posameznih organizacij različna in se v teh kriznih časih bolj ali manj prilagaja situaciji, medtem ko naša usmeritev stremi k dolgoročnim ciljem. Seveda daje ton takemu delovanju tudi specifičnost naše organizacije, saj naši invalidi niso njeni aktivni člani, hkrati pa naša številčnost pogojuje drugačno naravo družbenega uveljavljanja. Povezave vsaj formalno potekajo na vseh ravneh, do RK SZDL in v vseh interesnih skupnostih, čeprav imam občutek, da se družba in njene organizacije od problematike skrbi za človeka nekako ograjujejo in prepuščajo posamezno področje, kar velja tudi za invalidsko varstvo, organizacijam samim.

V zadjem obdobju smo posvečali veliko skrb načelu, da Zveza društev dela za društva in njihove člane. Zato smo bili vedno v neposrednih stikih in povezavah ter smo z oblikami dela in metodami to usmeritev potrjevali. Posveti predsednikov društev, sestanki društvenih aktivistov in druge oblike dela so bile redni način medsebojnega povezovanja in dejavnosti. V zadnjih štirih letih smo tako vzpostavili veliko število medsebojnih društvenih kontaktov, pa tudi drugih povezav z vrtci, šolami, delavnicami, pri organizaciji skupnih letovanj ipd. Izmenjave in obiski društev, staršev, izleti, ogledi zavodov ipd. so le ena izmed oblik, ki smo jih na Zvezi vseskozi podpirali in tudi pomagali z vzpostavitvijo stikov. Nove oblike srečanj izvršnih odborov in druge oblike pa kažejo tudi na veliko samoiniciativnost društev, ko začno samostojno funkcionirati.

Ob tem ne smem pozabiti, da smo kljub šibkim materialnim možnostim v tem obdobju vendarle ohranili stik s podobnimi gibanji v Evropi. Lahko bi celo rekli, da jih krepimo, kljub temu, da uradnih stikov iz administrativnih vzrokov ne moremo spodbujati. Tako imamo dobre in stalne povezave predvsem s sosedi — Avstrijci, povezava z Madžarsko pa je odprla okno v druge evropske države.

V preteklih štirih letih Zveza ni krepila svoje institucionalne vloge niti ni zaposlovala več profesionalnih sodelavcev. Včasih se poraja dvom, ali je taka usmeritev pravilna, ker je druge organizacije niso upoštevale. Izkazalo se je, da smo bili morda v preteklosti na tem področju premalo ambiciozni, ker je družbena praksa v vseh svojih izvedbenih oblikah taka, da bolj podpira dejansko stanje kot pa svoja načela.

Ob zaključku tega poročanja, ko sem dejansko samo preletel obdobje zadnjih štirih let, naj končam tako, kot sem to storil pred štirimi leti. Še nadalje naj nas vodi misel: Duševno prizadeti ljudje ne potrebujejo farizejskega usmiljenja in pomilovanja, pač pa razumevanje.

Zdravko Tomažin

SMERNICE ZA DELO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SR SLOVENIJE ZA RAZDOBJE 1987—1990

1. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije je družbena organizacija s človekoljubnimi cilji, ki v skladu s temeljnimi družbenimi opredelitvami skrbi za uresničevanje ustavno zagotovljene posebne družbene skrbi za duševno prizadete člane naše skupnosti. Njeno delovanje temelji na interesnem in prostovoljnem združevanju staršev duševno prizadetih, strokovnih delavcev in vseh tistih ljudi, ki po svoji osebni odločitvi žele v naših društvih z lastnim delom prispevati k celostni skrbi za prizadete otroke in odrasle osebe, zato je v nadaljnjem razvoju samoupravne socialistične družbe in pri podružbljanju osebnih in splošnih interesov to prostovoljno delo in združevanje občanov izredno pomembno.

Naša Zveza in občinska društva imajo v tem demokratičnem povezovanju interesov v sistem družbene skrbi in pomoči duševno prizadetim osebam pomembno mesto tudi v nadaljnjem družbenoekonomskem razvoju. Konkretne naloge se morajo izražati v oblikah neposredne pomoči staršem prizadetih otrok in v vlogi, ki jo ima Zveza kot pobudnik razvoja vseh strokovnih in družbenih sistemskih rešitev varstva, usposabljanja, zaposlovanja in statusnih vprašanj za duševno prizadete osebe.

Poleg osnovnega interesnega povezovanja staršev in drugih občanov Zveza v svojih programih izvaja in vodi enotno politiko skrbi za duševno prizadete tudi na področju informiranja in usposabljanja članstva, informiranja in osveščanja javnosti o problematiki duševno prizadetih; spremlja, spodbuja, predlaga in preverja celostno družbeno varstvo prizadetih oseb in njihovih družin, kar se izraža tako v sistemu pravne zaščite, zdravstvenega in socialnega varstva, vzgoje, izobraževanja, zaposlovanja, prostega časa in

ostalih aktivnosti v korist tem osebam. Nadalje Zveza spodbuja raziskovalno delo in aktivno sodeluje pri raziskavah s področja duševne prizadetosti, pri usposabljanju kadrov ter zagotavljanju gmotnih in prostorskih sistemskih rešitev za potrebe duševno prizadetih v naši republiki.

Sedanje družbeno stanje, nujnost racionalizacije porabe sredstev in omejitve na področju razvoja družbenih dejavnosti nas silijo, da bomo v naslednjem srednjeročnem obdobju morali vso pozornost nameniti ohranitvi in vsebinski ter kakovostni preobrazbi že doseženih sistemskih rešitev v pogledu varstva, usposabljanja in zaposlovanja duševno prizadetih. Ta naloga bo toliko bolj pomembna, ker želimo in moramo doseči uveljavitev družbenih opredelitev, ki bodo s selektivnim pristopom zagotavljale ohranitev dosežene ravni skrbi za prizadete v naši družbi in ne bodo zavirale nadaljnjih razvojnih in programskih naporov, da preobrazba odnosov do duševno prizadetih ne zastane.

Še bolj selektivno kot doslej se bomo morali lotevati reševanja odprtih problemov predvsem tam, kjer bomo lahko z ustreznimi načini zadovoljevali osebne potrebe brez večjih materialnih sredstev ali s prerazdelitvijo teh, ki jih družba tem občanom že namenja. Zavzemali se bomo za ustrezno socialno politiko, ki naj bi temeljila na dejanski solidarnosti in vzajemnosti, za tiste osebe, ki so posebne družbene pomoči zaradi svojega življenjskega stanja najbolj potrebne.

2. Reševanje vprašanja socialne varnosti in zagotavljanje konkretnih življenjskih potreb in interesov ljudi se vse bolj uveljavlja v neposrednem delovnem in življenjskem okolju. To velja tudi za interese invalidov in prizadetih občanov, zato je vloga naših društev v sistemu socialističnega samoupravljanja in njegovem delovanju vse bolj pomembna. V društvih in tudi zunaj njih se bomo zavzemali za nadaljnjo krepitev delegatskih odnosov oziroma za njihovo popolno uveljavitev, s tem da bomo odločno zavračali vse birokratske in tehnokratske tendence, ki teže k odločanju brez demokratičnih in samoupravno dogovorjenih stališč. Zato skrb za invalidne in prizadete osebe ni le rutinska problematika strokovnih služb in izvajalskih organizacij, temveč neposredni interes združenega dela in vseh občanov, ki ustvarjajo in zdru-žujejo sredstva za zadovoljevanje skupnih i splošnih interesov. Naša društva so prek svojih delegatov že doslej odigrala pomemb-no družbeno vlogo v delovanju delegatskeg samoupravnega sistema. Aktivni smo bil predvsem na področju interesnih skupnost družbenih dejavnosti, čeprav z rezultati ni-smo bili vedno zadovoljni. Zato bomo tud v naslednjem obdobju posvečali vso skrb delo in znanje, da se bomo kot člani društev in Zveza kot celota še nadalje vključevali reševanje konkretnih oblik socialnega var-stva za prizadete v samoupravnih interesnih skupnostih, družbenopolitičnih skupnostih i upravnih organih ter sodelovali z izvajalc družbenih oblik skrbi za duševno prizadete.

Kot starši in poznavalci problematike pri-zadetih oseb in njihovih družin se bom vključevali v vse aktivnosti pri samoprav-nem planiranju in izvajanju njihovih potreb in interesov. To velja tako za zadovoljevanj najosnovnejših subjektivnih interesov kot z uveljavljanje sistemskih rešitev v naši repu-bliki. Prizadevali si bomo, da bi skupnost so-cialnega varstva odigrala svojo koordinativn vlogo in tako bi se v njej oblikovala celostna politika socialne varnosti za vse ljudi in obča-ne in tudi za invalide in prizadete osebe.

V naši najširši fronti — socialistični zvez delovnega ljudstva bosta naša navzočnost i aktivna vloga še nadalje izredno pomembn pri družbeni verifikaciji naših potreb in ho-tenj. V skrbi za človeka bo potrebno več de-javnosti tudi znotraj sindikalnih organizacij v skrbi za starše prizadetih otrok kot delavce in tudi za celotnejšo zaščito družine s pri-zadeto osebo.

Vloga družbenih in političnih organizacij v našem sistemu ne sme in ne more biti l deklarativno opredeljevanje do posameznih vprašanj in problemov, zato moramo tudi se-mi s konkretno aktivnostjo in programi znotraj teh organizacij najti svoje interese i svojo družbeno vlogo. Tudi v mladinski orga-nizaciji bi bilo potrebno nameniti več pozor-nosti sicer majhnemu, vendar družbeno tolik bolj pomembnemu segmentu — mladim pri-zadetim osebam.

3. Zveza in občinska društva si bodo prize-devala za nadaljevanje in dograjevanje vsel oblik neposrednega dela v pomoči družinam in njihovim prizadetim članom.

Posebna pozornost bo tudi v bodoče namenjena vsem oblikam usposabljanja družin in prizadetih v društvih in v skupno dogovorjenih oblikah dela v okviru vse republike. Še nadalje bo potrebno izvajati in razvijati vse oblike svetovanja (socialnega, pravnega, pedagoškega in medicinskega) v posvetovalnicah, z mobilnimi oblikami — predavanji, seminarji — in z drugimi metodami dela. Zveza in društva morajo biti povezovalec interesov uporabnikov in izvajalcev družbene skrbi za prizadete ljudi in pobudnik razvoja omenjenih oblik povsod tam, kjer jih še ne izvajajo. Tako kot morajo biti društva za pomoč duševno prizadetim in Zveza društev vključeni v družbena dogajanja kot integralni del celostne skrbi za prizadete v tem sistemu in morajo pri tem hkrati upoštevati tudi vse elemente dogovorjene ali predpisane strokovne doktrine. Cilji strokovnih opredelitev in stališč ter hotenja staršev in prizadetih oseb morajo biti komplementarna. Tako starši kakor tudi strokovni delavci bomo morali v naslednjem obdobju posvetiti več truda izvajanju že dogovorjenih in ponekod tudi uveljavljenih postopkov in dejanj, ki pa jih, žal, še ne izvajajo v vseh občinah enako.

To velja za delo na področju zdravstva, pa tudi na ostalih strokovnih in interesnih ravneh. Zveza bo še nadalje aktiven udeleženec pri vsebinski in prostorski prenovi vrtcev, šol in zavodov za duševno prizadete, neposredno pa bo sodelovala tudi pri preobrazbi kadrovskega šolstva s področja defektologije v Sloveniji v naslednjih letih.

4. Trajna naloga Zveze in društev mora biti vse širše obveščanje in osveščanje delovnih ljudi in občanov o problematiki duševne prizadetosti. Tudi v bodoče jo moramo izvajati preko vseh sredstev javnega obveščanja v živem stiku z občani. Poseben poudarek je potrebno nameniti lastni založniški in izdajateljski dejavnosti, pri čemer ima glasilo Naš zbornik še posebno pomembno vlogo. Literature, ki bi obravnavala problematiko duševno prizadetih in njihovih družin, je malo. Zato je vloga izdajateljske dejavnosti večplastna. Tudi na tem področju bo potrebno poiskati nove, učinkovite, dostopne in predvsem kvalitetne oblike in njihove izrazne oblike. Obveščanje in osveščanje naj bo tudi v naslednjem obdobju naloga, ki je usmerjena k članstvu, predvsem in povsod pa tudi navzven, v lastno življenjsko okolje in tudi v širšo družbeno skupnost.

Le kvalitetna in razumljiva informacija bo lahko tudi nadalje pomemben vezni člen pri spreminjanju odnosov med ljudmi in njihove zavesti. Oblike in metode dela na tem področju so izredno raznovrstne in jih je potrebno uporabljati v ustreznih izraznih oblikah glede na naše cilje.

5. Društvena organiziranost je v dosedanjem delu že pokazala svoje prednosti, zato bo tudi v naslednjem obdobju potrebno vztrajati pri širjenju mreže društev in pri njihovem kakovostnem delovanju. Več pozornosti bo potrebno nameniti izobraževanju in usposabljanju društvenih aktivistov, saj rezultati kažejo, da je društvena uspešnost neposredno odvisna od kvalitete kadrov.

Posebno pozornost bo potrebno posvetiti pomlajevanju članstva in vključevanju mladih, aktivnih staršev in strokovnih delavcev v organe društev.

Oblike dela v društvih bo potrebno nadalje prilagajati krajevnim potrebam in specifičnostim, kar velja tako za notranjo strukturo društev kakor tudi za vsebinske oblike povezovanja. Poglabljati bo potrebno tudi sodelovanje z drugimi sorodnimi organizacijami in društvi, vključevanje v celotno družbeno in politično dejavnost kraja, posebno v tistih segmentih, ki se neposredno navezujejo na skrb za človeka, predvsem za invalida oziroma prizadeto osebo.

Povezovalno funkcijo na ravni Jugoslavije bo opravljala še nadalje naša Zveza v skladu s predhodno skupno dogovorjenimi stališči in programskimi usmeritvami. To velja tudi za koordinacijo dela z drugimi republiškimi invalidskimi organizacijami in društvi in s sorodnimi organizacijami, s katerimi smo frontno povezani v SZDL. V okviru možnosti bomo skupaj z zvezno organizacijo ali pa sami skušali tudi nadalje obdržati vsaj minimalen stik s sorodnimi organizacijami v inozemstvu in z medsebojno izmenjavo izkušenj in znanja krepili lastno strokovno osnovo.

6. V času, ko se v družbi srečujemo z velikimi materialnimi težavami, je pomembno, da ohranimo enotnost v društvih in Zvezi do skupno dogovorjenih izhodišč v smernicah in konkretnih programih. Za doseganje enotnih ciljev bomo zato zavestno obdržali raven

medsebojne koordinacije, ki bo krepila naše skupno hotenje skrbeti za duševno prizadete in njihove družine. Praksa je pokazala, da zahtevne naloge lahko uspešno izvedemo samo ob enotni in skupni aktivnosti. To velja tako za globalni koncept našega dela kakor za naš nadaljnji razvoj ob upoštevanju krajevnih posebnosti.

Zveza bo tudi v naslednjem obdobju posvečala posebno pozornost meddruštveni koordinaciji, organizirala usposabljanje društvenih aktivistov in ostalih članov in se skupno dogovarjala za vsebinske in finančne letne plane. Trudili se bomo, da bomo tudi v bodoče spodbujali sodelovanje med društvi, povezovanje izvršnih odborov, obiske članstva in druge oblike skupnega dela in medsebojnega spoznavanja. Na ravni Zveze bomo povezovali vse tiste programe, ki jih občinska društva iz različnih vzrokov ne morejo izvajati sama (usposabljanje družin, založniška dejavnost, enotni konceptualni in izvedbeni pristopi v skrbi za duševno prizadete v zdravstvu, šolstvu, skrbstvu ipd.).

7. Zveza in društva bomo tudi v naslednjem obdobju navzoči v vseh segmentih družbenega delovanja, kjer se bo pojavljalo naše interesno področje. Budno bomo morali spremljati dogajanja in hitro in organizirano reagirati, ko bo to potrebno. Zato bodo morali biti naši letni delovni programi, ki konkretizirajo letne aktivnosti, prilagojeni potrebam staršev in njihovih duševno prizadetih otrok in odraslih oseb glede na specifičnosti posameznih skupin. Iz predhodnega obdobja prenašamo globalno usmeritev, da bomo več pozornosti namenili teže in težko ter kombinirano prizadetim.

Naša pozornost bo tako tudi v bodoče namenjena predvsem celostni skrbi za prizadeto osebo od rojstva do smrti, ustrezno starostnim potrebam in stopnji prizadetosti, in celostnemu varstvu staršev in družin prizadetih.

NOVO DRUŠTVO V LENARTU V SLOVENSKIH GORICAH

Letos spomladi se je naš šopek povečal š za en cvet. 21. maja je bilo namreč ustanovljeno Društvo za pomoč duševno prizadetim Lenart.

Začetek ustanovnega občnega zbora s s kratkim kulturnim programom poživil učenci oddelkov s prilagojenim programom pri osnovni šoli Lenart, nato pa je delo potekalo po pravilih, ki veljajo za take zbore V imenu Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije je udeležence pozdravi podpredsednik tov. Bruno Kocbek, prikaza delo organizacije ter delovanje in izkušnj društev po Sloveniji.

Udeleženci so sprejeli samoupravni sporazum o priključitvi društva k Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije i izvolili organe društva. Predsednik je Srečk Šalamun.

Obravnavali in sprejeli so tudi delovni program društva za leto 1987. Glavna področj delovanja bodo: delo s starši (vključevanj v različne oblike usposabljanja in izobraže vanja, ogled zavoda v Dornavi, predavanj novoletno srečanje staršev in otrok), pove zava z izvajalskimi organizacijami, ki skrb za duševno prizadete v občini Lenart (OŠ Le nart, iskanje možnosti za ustanovitev delav nic pod posebnimi pogoji, združevanje odra lih duševno prizadetih, ki so doma — klu sodelovanje s centrom za socialno delo in hu manitarnimi organizacijami) ter obveščan in osveščanje občanov.

OBČNI ZBOR DRUŠTVA ZA POMOČ DPO JESENICE

Jeseniško društvo je 2. aprila pripravilo občni zbor za obdobje od 1983. do 1986. leta. V imenu družbenopolitičnih organizacij so bili na občnem zboru navzoči:

— Mile Budič, predstavnik Zveze društev za pomoč DPO SR Slovenije,

— Teodor Kreuzer, predstavnik IO skupščine občine Jesenice,

— Alojz Kalan, predsednik občinske konference SZDL Jesenice,

— Metka Vister, predsednica skupščine SOV Jesenice,

— Stane Torkar, predstavnik SSV Jesenice in

— Tatjana Dvoržak, ravnateljica OŠ s prilagojenim programom Polde Stražišar, Jesenice.

Ker ima društvo že 4355 članov in je po članstvu verjetno eno najmočnejših v Sloveniji, so bili vabljeni le delegati — poverjeniki iz posameznih delovnih organizacij, starši duševno prizadetih oseb in še nekateri gostje.

Na občnem zboru so bila sprejeta dopolnjena pravila društva, izvedene pa so bile tudi volitve kandidatov za novi upravni in nadzorni odbor društva. Nova predsednica društva je tov. Anja Bregant, ki je doslej sodelovala v društvu kot tajnica. Z vso odgovornostjo je prevzela že utečene oblike delovanja in k njim dodala še iskanje novih aktivnosti v prid duševno prizadetih oseb v jeseniški občini. Dosedanja predsednica Marija Heberle-Perat pa je novemu vodstvu zaželela obilo uspehov pri delu — posebno pa še v letu 1988, ko bo društvo praznovalo 20-letnico delovanja.

Dejavnost društva na kratko lahko prikažemo v treh programih:

— nenehna skrb za pridobivanje novih članov in iskanje virov financiranja programov, saj je dotacija Zveze društev in SSV Jesenice premajhna;

— program letovanja in seminarjev za starše in otroke, načrtovan že v Zvezi društev;

— humanitarni program, v katerega so vključene pomoči družinam, organizirana srečanja, obdaritve in podobno.

Nekaj delovnih organizacij in posameznikov je prispevalo namenska finančna sredstva in prostovoljne prispevke, železarna Jesenice pa nudi pomoč največkrat z brezplačnimi prevozi. S članarino smo v štirih letih zbrali 944.519 din, sklenili pa smo, da se letos poveča s 150 din na 250 din. Od SSV Jesenice pa so v tem obdobju dobili le 260.837 din.

Vse delo organov društva je temeljilo na ustreznih aktih, v zadnjem mandatu pa se je izvršni odbor sestal na 23 sejah z obsežnim dnevnim redom. Vse seje so bile sklepčne. Najbolj vidno opravljeno delo v tem mandatu pa je popis duševno prizadetih v občini (143 družin do 1986. leta), obravnavanje in tolmačenje novega zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih odraslih oseb, priprava planskih dokumentov, sodelovanje s Centrom srednjega usmerjenega izobraževanja pri ustanavljanju oddelka srednjega usmerjenega izobraževanja s prilagojenim programom (1985. leta se je vpisalo 8 učencev, leta 1986 pa že 11 učencev) itd. O delu društva so običajno poročali Železar, radio Triglav, Naš zbornik in Delo.

Društvo se je v tem času tudi samoupravno organiziralo — po eno delegatsko mesto v zborih izvajalcev v skupščini skupnosti socialnega skrbstva Jesenice in v skupščini skupnosti otroškega varstva Jesenice. Ugotavljajo pa, da je še vedno preskopa povezanost z drugimi humanitarnimi društvi v občini.

V razgovoru pa so se dotaknili tudi problema, ki postaja vse bolj pereč, to je graditve nove osnovne šole s prilagojenim programom. Težave so v zvezi z lokacijo, financami, kajti samo razumevanje problema v dani situaciji še zdaleč ni dovolj, čeprav je dosedanja šola že popolnoma neprimerna. Razvojni oddelek, delovno usposabljanje in delavnice pod posebnimi pogoji so proč od

matične šole, kar otežuje dobro strokovno delo in še kaj.

Podelili so tudi priznanja članom izvršnega in nadzornega odbora za vestno opravljeno delo v tem mandatu. Posebno priznanje sta prejeli še blagajničarka društva tov. Hilda Zgonc in tov. Marija Kokalj za dolgoletno vestno delo z varovanci v delavnici pod posebnimi pogoji. Za veliko skrb v jeseniški občini prav za družine z duševno prizadetimi osebami pa je priznanje prejela tudi skupnost socialnega varstva Jesenice.

Marija Perat

UTRINKI IZ OBALNEGA DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM

Društvo za pomoč duševno prizadetim obalnih občin je imelo sejo skupščine 26. maja v Izoli v sejni dvorani SZDL.

Vabilu se je odzvalo precejšnje število staršev duševno prizadetih otrok in mladostnikov ter članov društva. Navzoči so bili tudi predstavniki strokovnih služb in predsednik obalne konference SZDL Drago Žerjal. Gosta skupščine pa sta bila tov. Jereb, tajnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SRS, in predstavnica Sklada Mitja Čuk iz Trsta, ki je pozdravila vse navzoče v imenu zamejskih Slovencev, prostovoljcev pri delu v tem Skladu. Njihova glavna skrb je skrb za prizadete, predvsem na socialnem področju. Svoje delovanje v tej smeri nameravajo razširiti še na Gorico. Z obalnim društvom pa želijo še vnaprej plodno sodelovati.

Tov. Jereb je izrazil zadovoljstvo, da jim je uspelo pritegniti v organe društva tudi več mladih. Govoril je o aktualni problematiki družbene skrbi za duševno prizadete, zlasti še v Sloveniji od leta 1984 in vse do danes, ko odrasli duševno prizadeti že imajo status invalida in ko bomo do izteka tega koledarskega leta imeli v naši ožji domovini že 34 delavnic za odrasle duševno prizadete. Torej gre za kvalitativne spremembe na področju družbene skrbi za prizadete.

V zvezi s tem je predsednik obalne konference SZDL predlagal, da bi obalno društvo izbralo člana, ki bi bil stalna vez med SZDL in društvom zaradi koordinacije.

Dolgoletni agilni in nadvse prizadevni predsednik društva Rajko Makovec je v svojem poročilu omenil, da bo 8. maja prihodnje leto društvo praznovalo 20-letnico svojega obstoja. Pri obveščanju in izobraževanju pa je imela veliko vlogo revija Naš zbornik — glasilo Zveze društev za pomoč duševno

prizadetim SRS. Ob koncu lanskega leta je bila izvedena evidenca o tem, koliko duševno prizadetih živi na območju Obale. V občini Koper jih je 98, v občini Izola 21 in v občini Piran 23. Pred tem popisom so obstajali le nepopolni statistični podatki, ki se niso ujemali s kriteriji svetovne zdravstvene organizacije.

Povezava med društvi obstaja in tov. Jereb je spomnil predsednika na zelo uspelo sodelovanje z ljubljanskim društvom. Udeleženci srečanja pred dvema letoma (vseh je bilo 700) so bili izredno zadovoljni in srečni, da so lahko prišli v Izolo. Med članicami ljubljanskega Društva za pomoč duševno prizadetim so bile tudi matere, ki so tako prvič videle morje. Take vrste sodelovanje je potrebno in vse pohvale v zvezi s tem so bile upravičeno izraz resnične hvaležnosti. Enakega mnenja so bili tudi člani obalnega društva, ko so se udeležili povratnega srečanja v Ljubljani, kjer so jih prav tako prisrčno sprejeli. Vodja obalnih delavnic je povedala med drugim tudi to, da je vzgojni zavod Elvire Vatovec opravil pionirsko delo pri ustanovitvi delavnic v Izoli in kasneje obalnih delavnic v Kopru. Praksa je namreč pokazala, da so delavnice pravo mesto, kjer se varovanci vključujejo v delo in v vodeno preživljanje prostega časa.

Da je proizvodno delo steklo in teče, je potrebno izreči vso pohvalo Mehanotehniki, Iplasu, Indeju in drugim, ki imajo veliko posluha in razumevanja ter volje za sodelovanje. Delavnice izpolnjujejo zastavljene naloge in smernice že tretje leto. Odprto ostaja le še vprašanje varovancev, ki so zelo oddaljeni od delavnic, in tistih, katerih staršev ni več, ali tistih, ki so tako zelo prizadeti, da se ne morejo vključiti v delo v koprskih delavnicah.

Na Obali imajo dovolj posluha za reševanje problematike duševno prizadetih. S strani družbenopolitičnih organizacij je bilo delovanje obalnega društva povsod pohvaljeno, kar društvu in staršem duševno prizadetih zelo veliko pomeni.

Prav zaradi tega je bila izrečena tudi pobuda, da bi pridobili več podjetij za kolektivno članstvo v društvu, da bi se člani društva pogosteje sestajali in da bi imeli v Primorskih novicah svojo rubriko. Razrešnici dosedanjih organov društva so sledile volitve novih organov društva. V izvršni odbor so izvolili 13 članov, v nadzorni odpor pa tri člane. Izvolili so tudi koordinatorja pri Obalni konferenci SZDL iz vrst članov društva.

V celoti so bile sprejete tudi smernice za delo društva za obdobje 1987 do 1990. Društvo se bo zavzemalo za dosledno izvajanje že sprejetih zakonov, družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov na področju zdravstva, predšolske vzgoje in varstva, vzgoje in izobraževanja ter zaposlovanja, s katerimi so opredelili sistem družbene skrbi za prizadete in njegovo uveljavitev v praksi. V skladu s svojo družbeno vlogo bo društvo tudi v bodoče dejavno na vseh ravneh pri dograjevanju sistemskih, družbenih in strokovnih rešitev. Zavzemalo se bo tudi za njihovo dopolnitev, kadar bo praksa pokazala potrebo po preverjanju programov in njihovi uskladitvi.

»Pozornost društva bo torej tudi v bodoče posvečena celostni skrbi za prizadete osebe od rojstva do smrti, ustrezno starostnim potrebam in stopnji prizadetosti ter celostnemu socialnemu varstvu staršev in družin prizadetih,« je dejal predsednik društva Rajko Makovec. Enakega mnenja so bili tudi vsi navzoči, ki se tako ali drugače srečujejo ali pa se ukvarjajo s problematiko duševno prizadetih.

Na obrazih staršev, ki so odhajali iz sejne dvorane, pa je bilo moč zaznati zadovoljstvo ob občutku, da v svojih stiskah in dilemah niso več osamljeni.

Štefanija Cvitan

NAŠIH PETINDVAJSET LET

Četrt stoletja delovanja osnovne šole Minka Namestnik-Sonja je kratko, a toliko pomembnejše obdobje, saj so osnovne šole s prilagojenim programom šele po osvoboditvi dobile svoje mesto v slovenskem vzgojno-izobraževalnem programu.

V kroniki šole je zapisano:

»Posebna osnovna šola je bila ustanovljena z odločbo Ob. LO Slovenska Bistrica dne 26. 10. 1961. Pobudo za ustanovitev šole sta dala svet za šolstvo in svet za socialno varstvo pri Ob. LO. Uradno je šola pričela delati v prostorih sedanjega doma dne 5. decembra 1961.

Do sedaj je bilo v šolo vpisanih 547 učencev. V šolskem letu 1986/87 je v šoli 131 učencev, kar je 3,43 % vseh osnovnošolskih otrok v občini. Procent zajetih otrok je visok, vendar je v tem številu nekaj učencev, ki niso obravnavani po ustreznem programu usposabljanja; zanje bi bilo primerno usposabljanje v oddelku za delovno usposabljanje ali v drugih specializiranih zavodih.

Začetek je bil težak. Bile so eksistenčne, finančne težave, ni bilo primernega kadra, iskati je bilo potrebno ustrezno vsebino in koncept, a najteže je bilo s predsodki okolja. Težave v vseh letih nikoli niso omajale ambicij delavcev, ki so s trdim, a strokovnim delom dokazali, da se dá s toplim, človeškim odnosom in primernimi metodami usposobiti tudi te otroke. Odprtost dela kolektiva, vraščanje šole v življenjsko in delovno okolje in uspešnost obravnavanih učencev v delovnih okoljih so pripomogli, da je okolje šolo sčasoma sprejelo kot del nepogrešljive družbene stvarnosti.

Prizadevanja delavcev so bila v prvi fazi usmerjena k reševanju prostorskih težav. Poleg prostorov v internatu, ki je do leta 1967 zadoščal tako za pouk kot vzgojno delo, smo septembra 1967 pridobili del stare osnovne šole na Partizanski 20. Neurejeni prostori internata so bili sanirani leta 1972, za kar je imel največ zaslug takratni ravnatelj tovariš Slavko Kleindienst. Februarja 1978 je bila zaključena adaptacija šolske stavbe, s to adaptacijo smo pridobili 1000 m² delovne površine in v teh prostorih prve specializirane, a še vedno neustrezne učilnice za predpoklicno usposabljanje.

Hkrati s prostorskimi težavami smo reševali kadrovska vprašanja. Večina ali kar 72 % strokovnih pedagoških delavcev si je diplomo specialne pedagogike pridobila s študijem ob delu. Pri tem nam je izredno pomagala Občinska izobraževalna skupnost in pedagoška akademija iz Ljubljane. Izreden problem strokovne obravnave je še danes pomanjkanje strokovnega tima, saj imajo naši učenci specifičen razvoj s specifičnimi posebnostmi, lastnostmi in individualnimi razlikami, kar zahteva interdisciplinarni pristop in obravnavo. Zaenkrat sta v program usposabljanja poleg specialnega pedagoga vključena le socialni delavec in višja medicinska sestra, logoped obravnava učence kot zunanji sodelavec le dvakrat tedensko, enkrat mesečno pa prihaja tudi pedagog. Psihološke in pedopsihiatrične obravnave so posamezni učenci deležni v pedopsihiatrični ambulanti v Mariboru.

Ob reševanju kadrovskih vprašanj smo dopolnjevali program in vsebino usposabljanja. Sedaj veljavni predmetnik in učni načrt sta bila v SR Sloveniji sprejeta leta 1975, program vzgojnega dela pa smo strokovni delavci izdelali in vsebinsko dograjevali sami. Vendar so učitelji in vzgojitelji v naših šolah še vedno preveč prepuščeni lastni iznajdljivosti. Za osnovne šole s prilagojenim programom je le nekaj učbenikov, ni posebej prilagojenega didaktičnega materiala; pedagoški delavci nenehno izdelujejo in iščejo primerno literaturo, ob tem pa vlagajo vsa razpoložljiva sredstva v dosegljivo učno tehnologijo, stroje in druge pripomočke, brez katerih ni mogoče izvajati predpoklicnega usposabljanja.

Osnovni program bogatijo pedagoški delavci z interesnimi dejavnostmi učencev. Pionirji in mladinci, združeni v šolski skupnosti, razvijajo svoje sposobnosti in interese v petih organizacijah. Preko teh dejavnosti, ki pomenijo močno integracijsko vez z vrstniki iz osnovnih šol, z življenjskim okoljem in zdru-

ženim delom, se uveljavljajo kot enakovredni člani naše družbe — te svobodne dejavnosti so za naše učence prava šola življenja, ki jim odpira vrata v združeno delo, v življenje.

S to odprtostjo, tako vsebine kot delovanja, šola uresničuje temeljni družbeni smoter, to je podružbljanje vzgojnoizobraževalnega procesa, znotraj katerega se odnos med obveznim in interesnim programom šolskega dela radikalno spreminja in pomeni novo kvaliteto tako za razred kot šolsko zbornico.

Učitelj in učenec tako dobivata možnost in vizijo strokovnega razvoja — oba, vsak po svojih močeh, prispevata k osebnemu in k družbenemu, gospodarskemu razvoju.

Hotenja pedagoškega zbora in vseh delavcev šole so v prihodnosti vezana NA IZOBRAŽEVANJE ZA JUTRI, kar naj bo skupna naloga tako šole kot gospodarstva.

Ta cilj pa bomo delavci dosegli:

1. s strokovnimi nalogami:
— postopen prehod na prenovo programa življenja in dela osnovnih šol s prilagojenim programom,
— odprtje oddelka za delovno usposabljanje,
— razviti timsko delo — zaposliti še logopeda in zdravstveno delavko ter kot zunanje delavce vključiti pedagoga, psihologa, pedopsihiatra in fizioterapevta;

2. z materialnimi nalogami:
— nadzidati prizidek šole, kjer bi pridobili 180 m² delovnih prostorov,
— posodabljati učno in delovno tehnologijo;

3. s kadrovskimi nalogami:
— dokvalifikacijo pedagoških delavcev,
— skrb za permanentno strokovno izpopolnjevanje.

Milica Klokočovnik,
ravnateljica

DESET LET ODDELKA ZA DELOVNO USPOSABLJANJE V MURSKI SOBOTI

Že več let so pedagoški delavci na osnovni šoli s prilagojenim programom v Murski Sobote čutili potrebo po ustanovitvi oddelka za delovno usposabljanje, saj je bilo vedno nekaj otrok, ki niso zmogli programa te šole. Zato je bil v septembru 1976 ustanovljen oddelek delovnega usposabljanja. Ob ustanovitvi je bilo v oddelku 7 otrok. Po štirih letih smo zaradi večjega števila otrok in zaradi lažjega dela (delitev po stopnjah) dobili še en oddelek. V obeh oddelkih je danes 14 otrok.

Do lanskega leta smo se stiskali v utesnjenih in večkrat neprimernih učilnicah, saj se je osnovna šola s prilagojenim programom v Murski Soboti spopadala z veliko prostorsko stisko. Zdaj imamo velike, lepo urejene učilnice v prenovljeni prejšnji šoli. Delo in življenje v takih prostorih je prijetnejše. To čutijo tudi otroci, ki radi prihajajo na usposabljanje.

Skoraj vsi otroci, ki so vključeni v oddelek za delovno usposabljanje, so vozači. To pomeni veliko breme za starše in za nas, ki s temi otroki delamo. Že devet let pomaga otrokom na poti od avtobusa do šole in nazaj spremljevalka.

Oba oddelka sta kombinirana I. in II. stopnja ter II. in III. stopnja, saj imamo za I. in III. stopnjo premalo otrok. V oddelku je le nekaj novincev. Največ je takih, ki so bili poskusno vključeni v osnovno šolo s prilagojenim programom, pa niso bili uspešni.

Naše štiri najuspešnejše absolvente smo vključili v delavnice pod posebnimi pogoji v Murski Soboti, štirje so bili preusmerjeni v zavod, ostali so doma pri starših.

S tovarišico iz drugega oddelka ves ta čas sodelujeva z defektologi iz ODU v Gornji Radgoni, Ljutomeru in Lendavi. Srečujemo se na aktivih ODU Pomurja, kjer ob nastopih

analiziramo naše delo in izmenjujemo izkušnje. Enkrat letno organiziramo srečanje otrok iz ODU Pomurja, vendar vedno v drugem kraju.

Naš oddelek sodeluje tudi z razvojnim oddelkom v Murski Soboti. Med seboj izmenjujemo obiske in izkušnje. Tako se otroci spoznajo med seboj, otroci iz razvojnega oddelka spoznajo šolo, v katero se nekateri pozneje vključijo.

Deset let dela z zmerno in teže prizadetimi je za nami. Mislim, da je bilo v tem času mnogo storjenega, veliko dela nas še čaka. Tudi v bodoče se bomo trudili, da bomo našim varovancem nudili topel drugi dom in jih usposobili za čim boljšo vključitev v družbo.

Emilija Žižek

SPOŠTOVANI SODELAVCI!

Letošnje leto je bilo nekoliko drugačno od drugih: pri delu Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije in pri urejanju Našega zbornika je prišlo do kadrovskih sprememb, izvedli pa smo tudi nekaj akcij, ki smo jim v glasilu želeli posvetiti posebno pozornost. Tako smo letos izdali dve številki (ena od njih je bila dvojna), namenjeni izključno poglobljeni obravnavi tematike, ki je obsežna in zanimiva za širok krog bralcev. Odločili smo se, da ti dve številki oblikujemo kot priročnika trajne vrednosti, in vanje nismo vključili prispevkov staršev in otrok, ki pa so še naprej redno prihajali v uredništvo. Zato ste nekateri nemara pomislili, da so romali v koš. V številki, ki je pred vami, pa smo zbrali prispevke, ki govorijo o dogajanju v društvih in ustanovah v letošnjem letu, tako da so vaši članki zdaj predstavljeni javnosti.

Upamo, da boste naše pojasnilo sprejeli z razumevanjem, in vas vabimo k ustvarjalnemu sodelovanju.

Uredništvo

ODPRLI SMO DELAVNICE POD POSEBNIMI POGOJI V ČRNOMLJU

V sklopu praznovanja občinskega praznika smo v Črnomlju odprli delavnice pod posebnimi pogoji. Slovesnosti ob odprtju so se udeležili predstavniki družbenopolitičnih organizacij, občine, Zveze društev za pomoč duševno prizadetim SR Slovenije in Društva za pomoč duševno prizadetim Bele krajine, predstavniki združenega dela, samoupravnih interesnih skupnosti, starši varovancev, vodje nekaterih delavnic pod posebnimi pogoji.

Kulturni program so pripravili učenci OŠ Milke Šobar-Nataše in varovanci. Kot gostje pa so v njem nastopili tamburaši folklorne skupine Zeleni Jurij in oktet učenk OŠ Mirana Jarca. O pomenu in nastajanju delavnice je spregovorila ravnateljica OŠ s prilagojenim programom, mati enega od varovancev pa se je v imenu staršev zahvalila vsem, ki so kakorkoli prispevali k temu, da dvanajst mladih ljudi danes tu živi lepše in ob delu ohranja svoje okrnjene sposobnosti. Nekaj spodbudnih besed pa je ob slovesnosti podal direktor DO BELT, ki je prevzela pokroviteljstvo.

Udeleženci so si z zanimanjem ogledali delavnico, kjer so varovanci marljivo čistili plastične tulce za metliški Novoteks, žigosali vrečke za Pekarno in kovičili pokrovčke za kondenzatorje za Iskro Semič. Na ogled je bila tudi priložnostna razstava izdelkov OŠ Milke Šobar Nataše. Navzoči so dobili tudi posebno izdajo glasila Zvončki, posvečeno odprtju DPP.

Ta dogodek je zbudil precejšnje zanimanje javnosti, saj je področje duševne prizadetosti še vedno premalo poznano in marsikje neustrezno razumljeno. Konkretno srečanje z delom v delavnici pove namreč več kot tisoč besedi. Veliko obljub za pomoč je bilo izrečenih. Zavedamo se, da vse ne morejo biti uresničene, ostaja pa prijetno toplo spoznanje, da humanost ni samo prazna beseda.

Da je slednje resnica, dokazuje tudi lepo število OZD in SIS, ki so prispevale denar za opremo delavnic. Še posebej pa sta pobudnika delavnice — DPP za Belo krajino in OŠ Milka Šobar Nataša, v sklopu katere je delavnica, hvaležna DO BELT, zlasti njenemu pevskemu zboru, ki je pred dvema letoma s prireditvijo Šopek Belokranjicam veliko prispeval k popularizaciji in poznavanju dela našega društva.

Vida Šutej

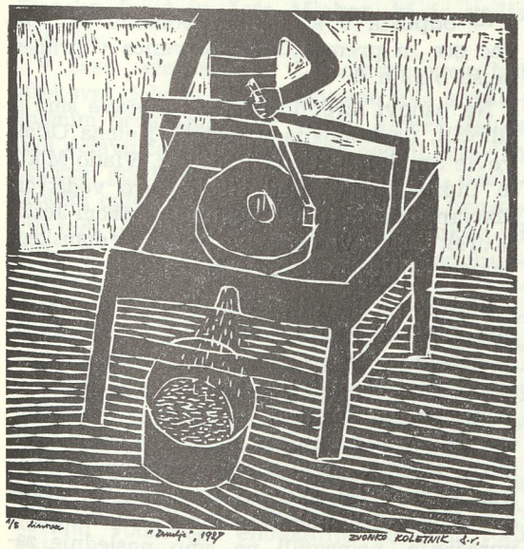

KAJ POMENI DELAVNICA POD POSEBNIMI POGOJI NAŠIM STARŠEM?

Več let smo starši srednje in zmerno duševno prizadetih oseb čakali, želeli in upali, da bi tudi v Beli krajini odprli delavnico pod posebnimi pogoji, v katero bi vključili naše otroke, ki so tako drugačni od drugih, že veliki in odrasli, pa vendar niso sposobni za delo v rednem delovnem razmerju.

Potrebujejo vodenje in nadzor dobrih ljudi. Danes smo te sreče deležni, saj naši otroci že resnično delajo! — *Milanova mama*

Odkar je moja Erika v tako skrbnih rokah v delavnici, veliko laže in bolje spim ter živim. — *Erikina mama*

Peter, moj sin, je bil deset let na usposabljanju v osnovni šoli Milke Šobar Nataše. Bala sem se, da bo po končanem usposabljanju za vedno ostal doma, da se je njegova pot končala.

Sedaj vidim, da je Peter zadovoljen in vesel. Nadaljuje svoje delo v delavnici. — *Špeharjeva mama*

Nikoli ne bomo pozabili dneva oziroma trenutka, ko je naša Marjanca prinesla domov svojo prvo plačo. Zjokali smo se. To so bile solze sreče in radosti. — *Novakovi*

Odkar je naša Danica zaposlena in hodi v službo, je doma veliko bolj umirjena, sproščena in zadovoljna. Končno je dobila sebi primerno družbo in prostor. — *Zajčevi*

Z veseljem sem pripravila torto za Tinetove sodelavce ob njegovem rojstnem dnevu. To praznovanje je bilo posebno doživetje za Tineta in zame, saj ga je praznoval med sebi enakimi in ne več tako sam doma. Skromno darilce, stisk roke in poljub tovarišice. Kaj naj bi si še želeli?! — *Žuničeva mama*

Veliko bolj brez skrbi odhajam v službo, odkar je Jožica v delavnici, v skrbnih rokah. — *Jožičina mama*

Franci je postal »fant« in delavec obenem. Hvaležna sem vsem, ki so za to poskrbeli in ki delajo v delavnici. — *Francijeva mama*

Slavica hoče že v nedeljo na avtobus, v službo. Doma ji je dolgčas. Pogreša delo in prijatelje. — *Slavičina mama*

Naša Marjanca je bila tudi doma zaposlena, saj je veliko pomagala na kmetiji. Toda delo v delavnici, med prijatelji, ob tovarišici in tovarišu, ji pomeni veliko več. Vsak dan pride domov korajžna in zadovoljna. — *Jakševi*

Končno lahko rečemo in *zapišite:*

Naši otroci, naša dekleta in fantje so zaposleni in delajo v majhni delavnici, a vendar je to za njih in za nas starše nekaj velikega.

Zbrala in zapisala:
tovarišica Nada Barič

DRUGI SEMINAR STROKOVNIH DELAVCEV V DELAVNICAH POD POSEBNIMI POGOJI

Strokovni delavci slovenskih delavnic pod posebnimi pogoji so se v dneh od 27. do 29. marca zbrali v Ljutomeru. Program je bil razdeljen na dva dela.

Prvi dan so udeleženci seminarja poslušali predavanje dr. Alenke Bezget o psihosomatskih značilnostih populacije, vključene v delavnice pod posebnimi pogoji. V živahni razpravi po predavanju so bila obravnavana nekatera vprašanja, kot so: debelost — vzroki, posledice, preprečevanje; depresivnost — uporaba medikametov. Veliko smo razpravljali o seksualno-erotičnih potrebah in pojavih pri duševno prizadetih in kako ravnati; vsi pa smo bili enotni, da je potrebno kar največ storiti pri osveščanju staršev, skrbeti za redne ginekološke preventivne preglede in predvsem pomagati staršem skupaj z organi OSSS, ko je to potrebno, za urejanje vsega potrebnega za zaščito mladostnikov.

Predavanje na temo Uporaba testnih rezultatov pri delu v DPP je pripravil tov. Peter Skuber. V razpravi po predavanju so bila v ospredju naslednja vprašanja: s smiselnim postopkom lahko mentalno retardirane osebe socializiramo daleč preko po testih pričakovane meje. Izredno pomemben je trening v normalnem okolju, prav tako pa tudi timska obravnava. Prav tako smo razpravljali o uporabi akupresure in akupunkture za preprečevanje agresivnosti.

Drugi dan je bilo delo organizirano v dveh skupinah:

V prvi skupini, ki jo je vodil Pavle Smolej, smo razpravljali o problematiki in organizaciji domskega življenja. V uvodnem delu je vodja skupine Pavle Smolej nakazal vso raznoličnost problematike in nakazal smernice za razpravo. Časa za ustvarjalno razpravo in razreševanje problematike je bilo premalo, zato smo v skupini sprejeli naslednje zaključke:

— pri organizaciji življenja v domu se je prvenstveno treba izogibati neenakomernemu obremenjevanju z delom v DPP;

— kadrovska zasedba v domu naj bi bila raznolika, tako da bi bila možnost zadovoljevanja potreb varovancev čimbolj pestra;

— v zvezi s kajenjem je potrebno opredeliti koliko, kje, kdaj in kako lahko varovanci kadijo;

— termin »domsko varstvo« je ustrezen;

— odpusta v klasičnem pomenu ni, temveč gre za premestitev varovanca v primernejše okolje.

Na osnovi izredno pestre razprave smo se odločili, da komisija v sestavi Helena Ošlak, Pavle Smolej, Tatjana Podlipec, Vlado Mikuš in Lidija Hrnčič pod strokovnim vodstvom Marjana Lačna in tehničnim vodstvom Jožice Ščurek pripravi osnovne principe domskega varstva duševno prizadetih oseb.

Skupino o delu in življenju v DPP sva vodila Jože Mlakar in Francka Jakič. V uvodnem delu je bila prikazana široka paleta vprašanj s področja življenja in dela v delavnici, predvsem pa nekateri problemi pri organizaciji dela v zvezi z dokumentacijo, ki jo vodimo v DPP, v zvezi z dogovarjanjem o delu itd. Tudi v tej skupini je zmanjkalo časa, da bi razrešili nekatera izredno pomembna vprašanja, pripravili pa smo naslednje zaključke:

— končni cilj usposabljanja naše populacije je »zaposlitev« v delavnici pod posebnimi pogoji;

— DPP je nadgradnja usposabljanja, ki ohranja vse pridobljene navade, delovne tehnike, spretnosti in jih z novim načinom dela ohranja, poglablja in razvija nove spretnosti, glede na delo, ki ga v delavnici opravljajo;

— v DPP zagotavljamo zaposlitev in posebno varstvo osebam, ki so trajno ali začasno nesposobne za zaposlitev v normalnih delovnih pogojih zaradi duševne nezadostne razvitosti ali drugih pomanjkljivosti, zaradi česar so delovno manj sposobne, socialno slabše prilagodljive in življenjsko pomanjkljivo samostojne;

— v DPP so vključeni invalidni delavci pod posebnimi pogoji, prav tako osebe s kombiniranimi motnjami, med katerimi je primarna duševna prizadetost;

— potrebno je pripraviti razvid del in nalog za strokovne delavce, ki delajo v DPP, in ga posredovati vsem DPP;

— vse delavnice pripravijo v pismeni obliki vsebino dela v DPP, posebej opredelijo organizacijo prostega časa; predloge pošljejo vodji aktiva do 30. junija;

— imenovana je bila komisija za realizacijo sklepov in pripravo koncepta DPP: Aljoša Vodnik, Marija Šonc, Stanka Pleterski, Francka Jakič in Jože Mlakar, ki je vodja skupine.

V času seminarja v Ljutomeru smo bili strokovni delavci gostje osnovne šole s prilagojenim programom, v okviru katere deluje tudi delavnica pod posebnimi pogoji. Izredno pozorni gostitelji so omogočili vsem udeležencem ogled šole in delavnice in jim pripravili tudi pristno prleško malico. Marsikdo od njih teh dobrot kakor tudi izredne gostoljubnosti Prlekov ni poznal. V sproščenem razgovoru smo izmenjali prenekatero izkušnjo, pridobljeno s plemenitim in odgovornim delom, kar je vsekakor prispevalo k boljšemu poznavanju različnosti obravnave, ki pa vsa vodi k osnovnemu cilju: osebam, vključenim v DPP, zagotoviti primerno varstvo in delo.

Za marsikoga je bilo posebno doživetje ogled Ljutomerske kleti, kjer smo pod strokovnim vodstvom enologinje pokusili tudi žlahtno kapljico s tega priznanega vinorodnega območja.

Izredni gostitelji so za vse udeležence pripravili družabno srečanje, na katerem so na šaljiv način prikazali nekatere značilnosti te pokrajine, med drugim tudi obred martinovanja.

Srečanje v Ljutomeru je pokazalo, da so taka strokovna srečanja potrebna, saj poglabljamo pridobljena znanja, z izmenjavo izkušenj pa prispevamo h kar najboljšemu zagotavljanju enakovrednih pogojev za delo v delavnicah pod posebnimi pogoji.

Jože Mlakar

NAŠE SREČANJE

Pripravili smo srečanje odraslih prizadetih v občini Murska Sobota. Prepričana sem, da so se varovanci in njihovi starši oz. skrbniki razveselili našega vabila. To naše novoletno srečanje je za mnoge med njimi edina pot v Mursko Soboto v celem letu.

Prišlo jih je okrog 40; povabili smo tudi varovance iz delavnice pod posebnimi pogoji v Murski Soboti. Prav smo storili, saj so to mlajši ljudje in so znali na srečanju ustvariti pravo razpoloženje. Najprej so se predstavili učenci OŠ Prekmurske brigade z lutkovno igrico Hotel Hrast. Da je bila predstava všeč vsem, je potrdil dolg aplavz po predstavitvi lutkarjev. Učenke naše šole so jim postregle s piškoti, s kavo in čajem. Vse povabljene pa so gotovo ogreli mladi harmonikarji iz glasbene šole. Težko je z besedami opisati sijoče obraze, iskrivost v očeh; noge so kar same zacepetale v ritmu polke. Majda nam je tudi zapela in nagradili smo jo z dolgim ploskanjem. Vsi smo bili dobre volje in naenkrat smo veselo korakali z Našo četico po lepo okrašeni jedilnici.

Menim, da so takšna srečanja zelo uspešna. Veliko pomenijo povabljenim varovancem. Skrbnica ene od starejših varovank mi je povedala, da njihova Helena ni spala dve noči od vznemirjenja. Prvemu, ki je moral na avtobus, so po licih spolzele solze, ker je moral prvi zapustiti veselo družbo. Ob koncu srečanja smo si še nazdravili, resda s čajem, vendar bo za dobre želje ob novem letu zalegla tudi ta zdravljica. Dedek Mraz je obdaril varovance s skromnimi darili, zato je bilo še lepše na tem našem srečanju.

Ganljivo je bilo videti povabljene ob slovesu, ko so odhajali z besedami: »Še nas povabite, prišli bomo!«

Tudi sami smo že razmišljali, da bi se večkrat srečali. Morda bi priredili piknik ali bi se poveselili ob kakšni drugi priložnosti. Dejstvo je, da smo kot društvo in družba dolžni ponuditi tudi tem ljudem delček sebe, iskrico veselja in prijateljsko roko.

Milena Zobarič

DVE POMEMBNI PRIZNANJI ZA VZGOJNI ZAVOD PLANINA

Mali kolektiv vzgojnega zavoda Planina je upravičeno ponosen na svoje šolsko športno društvo Grmada. V letošnjem septembru je namreč že drugič prejelo zlato plaketo in priznanje za posebne dosežke.

Vzgojni zavod Planina, ki usposablja laže umsko manj razvite ter osebnostno in vedenjsko motene otroke, je med različnimi oblikami dela razvil tudi veliko športnih vej. Učenci so zmeraj kazali veliko zanimanje za igre z žogo, tek in druge oblike gibalne sprostitve. ŠŠD je bilo ustanovljeno leta 1973 in skorajda od vsega začetka ga vodi neutrudna mentorica Slavka Smerdu-Urh.

Vsi učenci zavoda, ki jih je vsako leto od 60—70, so vključeni v ŠŠD kot pasivni ali aktivni člani. Po svojih močeh vsak pomaga tako na šolskih športnih dnevih in tekmovanjih kot tudi na vseh kulturno-športnih in drugih prireditvah v krajevni skupnosti.

Poleg običajnih športnih krožkov, kot so atletski, nogometni, košarkarski ..., je precejšnje število učencev vključenih v planinski krožek, saj jih zelo mikajo privlačni izleti v bolj oddaljene planine. Sploh pa učence zelo pritegnejo oblike, ki se odvijajo zunaj ustaljenih okvirov življenja in dela v ustanovi sami.

Tako sta zanje zelo privlačni tudi vsakoletno letovanje s tečaji plavanja in zimska šola v naravi, kjer vsi pridobijo osnove smučanja. Ustanova je z leti uspela skoraj popolnoma obnoviti smučarsko opremo, tako da jo resnično lahko dobijo vsi gojenci, ki si želijo uživati v športu na snegu.

Pod okrilje ŠŠD spada tudi številčno močna folklorna skupina, ki jo prav tako vodi Slavka Smerdu-Urh. V okviru te skupine je organizirana vadba za mlajše gojence iz zavoda in učence iz vasi skupaj. V tej posrečeni obliki se uresničuje integracija zavoda z okoljem, ki bo postala najbrž kar ustaljena oblika navezovanja tesnejših stikov med zavodsko populacijo in okoljem, v katerem živijo.

Večletno delo vseh skupaj je obrodilo tudi sadove. Najprej so bili to manjši uspehi na prijateljskih, medšolskih in občinskih tekmovanjih z učenci osnovnih šol, potem pa so se začeli vrstiti dosežki na področnih in republiških športnih igrah osnovnih šol s prilagojenim programom. Že od leta 1976 je ŠŠD vključeno v tekmovanje za najbolj množično in samoupravno organizirano društvo v Sloveniji. Letošnja zlata plaketa je za nas že drugo najvišje priznanje v teh letih.

ŠŠD je začelo pred tremi leti sodelovati tudi v tekmovanju za športno značko. Pričeli so z enim učencem, zdaj pa jih v tekmovanju uspešno sodeluje že več kot 20.

Geslo društva je: Važno je sodelovati – ne zmagati. Vendar pa uspehi in priznanja v preteklih letih vse obvezujejo in jih spodbujajo k boljšemu delu.

Ni pa samo šport tisto, s čimer se ukvarjajo gojenci VZ Planina v prostem času. Tudi na kulturnem področju so aktivni in vpliv te dejavnosti občuti ves kraj in tudi širše okolje zavoda. V kraju samem praktično ne mine nobena proslava brez soudeležbe učencev iz zavoda. Poleg že omenjene folklorne skupine sta tukaj še pevska zbora, sestavljena iz mlajših in starejših učencev, nekaj gojenk pa se vsako leto vključuje v krajevni ženski pevski zbor. Glasbeno področje je prevzel prizadevni mentor Nace Duh, ki poleg že omenjenih aktivnosti uči učence tudi igranja na instrumente, kar je vsekakor zahtevna dejavnost, ki od učencev, kakršni so v zavodu, zahteva poleg sposobnosti tudi določeno disciplino in vztrajnost.

V zadnjih letih redno in zagnano deluje tudi recitatorski krožek, na katerem se s pomočjo tovarišice Helene Šemrl učenci bolj poglobljeno spoznavajo z lepo besedo, se učijo za nastope in se trudijo preganjati tremo.

Čeprav otroci s svojim programom sodelujejo na krajevnih proslavah ob večjih praznikih in se predstavijo tudi v posameznih delovnih organizacijah v občini, v domu upokojencev i. p., jim največ pomeni nastop na roditeljskem sestanku, ki je v zavodu zaradi oddaljenosti mnogih staršev le enkrat na leto. Več od vseh pohval in nagrad jim pomeni zadovoljstvo v očeh staršev in sorodnikov, od katerih mnogi v Planino pridejo prvič.

V letošnjem novembru je vzgojni zavod za svoja prizadevanja na kulturnem področju prejel Vilharjevo priznanje, ki ga podeljujejo v občinskem merilu društvom in posameznikom, ki so pomembno prispevali h kulturnemu življenju v občini.

Obe priznanji pomenita strokovnim delavcem in gojencem VZ Planina zelo veliko. Zavedajo se, da se tako na športnem kot kulturnem področju oblikuje mlada osebnost in da je to eden izmed pomembnih ciljev usposabljanja otrok v ustanovi.

Jasna Šebjanič Pupis

ŠPORTNA SREČANJA NAŠIH OTROK

V začetku junija sta bili na Gorenjskem zanimivi športni srečanji naših otrok — na Bohinjski Beli 19. republiške športne igre osnovnih šol s prilagojenim programom, v Kranju pa prvo športno in družabno srečanje učencev oddelkov za delovno usposabljanje Gorenjske. O republiških športnih igrah poročamo v drugem članku, tu pa želim prikazati nekaj vtisov in razmišljanje o srečanju otrok iz oddelkov za delovno usposabljanje.

Program za delovno usposabljanje določa telesno vzgojo z aktivnostmi na prostem kot obvezno in redno sestavino celodnevnega usposabljanja, med smotri pa tudi omogočanje razvedrila in navajanje na vključevanje v skupine in širše družbeno okolje.

Tako kot se otroci med seboj močno razlikujejo po svojih gibalnih sposobnostih in po uspešnosti vključevanja v družbo vrstnikov in v širše okolje, so tudi razmere za izvajanje telesnovzgojne dejavnosti v posameznih okoljih zelo različne. Vendar pa se med strokovnjaki in starši že dolgo pletejo misli o uvajanju elementov športnega tekmovanja v telesnovzgojno dejavnost.

Najdlje so doslej na tem področju segli v zavodu v Črni, kjer prizadevanja otrok in strokovnih delavcev vsako leto kronajo z zavodsko »olimpiado«. Drugod so mnenja o smiselnosti takih prireditev deljena.

Kaj je pokazalo srečanje v Kranju?

Udeležili so se ga otroci iz štirih gorenjskih občin: Kranja, Radovljice, Jesenic in Škofje Loke. Tekmovalcev je bilo trikrat toliko kot gledalcev. Med gledalci je bilo še nekaj pomembnih gostov: mag. Božena Kremžar s pedagoške akademije v Ljubljani, predsednik izvršnega odbora občinske skupščine v Kranju, tov. Henrik Peternelj, pedagoška svetovalka organizacijske enote zavoda za šolstvo, tov. Breda Konjar; predstavnica Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Vsi sodelujoči so resno sprejeli svoje naloge in jih skušali opraviti po svojih najboljših močeh. Tekmovali so v naslednjih panogah: tek na 30 m, met žogice v daljavo in skok v daljavo z mesta. Tekmovanje je obsegalo kvalifikacijske nastope in finalna tekmovanja. Časov in daljav niso merili z namenom, da bi ugotavljali absolutne rezultate, temveč le za primerjavo doseženih rezultatov — kdo je najboljši. Ti so na koncu dobili medalje in priznanja, kot je navada na drugih športnih tekmovanjih. Podelil jih je naš znani smučar Boris Strel. Premore med posameznimi tekmami je izpolnila glasba po želji otrok in skupaj s svojimi tovarišicami so tudi zaplesali. Razpoloženje vseh — otrok in njihovih spremljevalcev — je bilo odlično, organizatorji so se potrudili, da so poskrbeli za vse, kar sodi k pravemu tekmovanju, vreme je bilo prekrasno, za jedačo in pijačo je bilo poskrbljeno. Posebno doživetje za otroke, posebno tiste, ki spremljajo smučarske tekme, pa je bilo srečanje z Borisom Strelom.

Mislim, da čar te prireditve ni bil v tekmi, temveč v tem, da je bilo otrokom omogočeno sodelovati v prireditvi, ki je bila zanje enkraten, izjemen dogodek, o katerem bodo lahko pripovedovali tako, kot se o tekmah pogovarjajo drugi otroci in pa da so spoznali spet kraj, kjer še niso bili ali nekateri le poredko.

Po uspelem srečanju je samoumevno sledil dogovor: Drugo leto se spet snidemo, to pot v Kamni gorici.

Aljoša Vodnik

19. REPUBLIŠKE ŠPORTNE IGRE OSNOVNIH ŠOL S PRILAGOJENIM PROGRAMOM

5. in 6. junij 1987 sta bila za šoli Matevž Langus v Radovljici in Kamni gorici pomembna datuma. To sta bila dneva, ko so prišli učenci iz različnih šol iz vse Slovenije, da pokažejo rezultate svojega celoletnega dela. Uvrstiti se v republiške športne igre pomeni otroku, našemu učencu, veliko. Ve, da bo spoznal nove prijatelje, nove kraje, z malo sreče pa dosegel še odlično uvrstitev na sami tekmi. Ta cilj smo imeli pred očmi tudi vsi delavci, ko smo jih pripravljali na igre. Res je, kot je v uvodu 1. biltena zapisano, da nam bo v veselje in zadoščenje, ko bomo videli toliko mladih ljudi gibalno aktivnih. To se je uresničilo. Naš cilj pa je bil spoznati tudi življenje in delo v posebnem okolju — to je v vojašnici, spoznati delček življenja, ki ga bodo nekateri sami doživeli, za nekatere pa bo to ostalo kot eno redkih konkretnih spoznanj.

5. in 6. junij 1987 sta za nami. Kaj se je dogajalo, kaj smo doživeli? V petek, 5. junija, sredi popoldneva so prvi tekmovalci in spremljevalci že prišli pred šolo. Zbiranje se je pričelo in s tem začetek realizacije programa.

Prvi zbor in že smo se odpeljali v Begunje, kjer smo izstopili pri naši znani tovarni športnega orodja Elan. Marsikdo je rekel – vse v duhu športa. Srečo smo imeli, da so bili delavci Elana pripravljeni sprejeti nas in nam pokazati svojo tovarno. Smuči smo spoznali v novi luči. Videli smo proces izdelave in pripombe učencev »saj to pa ni tako enostavno« so nam povedale, da so aktivno spremljali dogajanje. Vneto so posegali po razglednicah — slikah smučarjev, ki vozijo za Elan. Posebno iskani sta bili sliki Križaja in Stenmarka. Vrnili smo se v Radovljico. Kaj se je dogajalo tam?

Starši osnovnošolskih otrok šol Antona Tomaža Linharta iz Radovljice in Franca Saleškega Finžgarja iz Lesc so skupaj s svojimi otroci že eno uro pred prihodom hodili okrog šole in čakali »svoje tekmovalce«. Verjetno je marsikdo pomislil: le kakšen je ta otrok, otrok iz »posebne šole«. Vrvež se je povečal, vsak učenec je dobil novega varuha — spremljevalca. Starši so presenečeno strmeli nad videzom naših otrok. Strah, kakšnega otroka bodo dobili, se je sprevrgel v strah, da jih ne bo premalo in bo prav njihov otrok ostal brez sovrstnika. Vse se je lepo izšlo in sodelavci, zadolženi za prenočitve, so se oddahnili. Pred nami pa je že lebdel tekmovalni dan.

Spremljevalci, predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij, šol, vojske, pa so bili gostje hotela Svoboda na Bledu. To družabno srečanje je bilo majhna oddolžitev za pomoč pri organizaciji iger.

Sobotno jutro je bilo na srečo lepo, čeprav malo hladno. Otroci so veseli prihajali pred šolo, bogatejši za nova prijateljstva. Skupno smo se odpeljali skozi Bled na Bohinjsko Belo. Nad vhodom v vojašnico ni bilo napisa »Dobrodošli vojnici!«, temveč za spremembo »Dobrodošli tekmovalci 19. republiških športnih iger!«. Pogled na vojašnico, na vojake je nekaterim rahlo utišal glas. Ko pa so videli sproščenost vojakov, se jim je nasmeh povrnil.

Pričeli smo s sprevodom in z dviganjem zastave. Več kot 200 tekmovalcev je svečano pričakalo začetek iger. Pozdravili so jih plesalci folklore iz Bohinja in plesalke modernih plesov iz Kranja. Ni zmanjkalo lepih, spodbudnih besed, ki so jih izrekali tov. Šemerlova — predstavnica zavoda SRS za šolstvo, tov. Tonejc — predsednik občine Radovljica, tov. Košnik — direktor Žita Lesce, našega pokrovitelja, tov. Gravonja — komandant vojašnice, naš ravnatelj in drugi. Kar prehitro je mineval čas. Trema tekmovalcev je naraščala. Pričela so se tekmovanja. Atleti so se borili za čim boljše čase in centimetre, nogometaši in rokometašice so skušali zabiti gol »nasprotnikom«. Lepo je bilo doživljati borbenost tekmovalcev, navijanje sošolcev, poslušati zadnji navodila učiteljev telesne vzgoje, mentorjev in trenerjev v isti osebi. Rezultati so učencem veliko pomenili — nam pedagogom, gledalcem manj. Pomembno je bilo počutje. Težko pa se je vživeti v psiho tekmovalcev, ki so ob zvokih fanfar prejemali kolajne, darilo iz rok alpinistov — prenašalcev Titove štafete ali iz rok poznanih oseb, ki so zanje veliko naredili. Uradnih rezultatov ne bomo zapisali — vsi so bili odlični.

Po končanem tekmovanju so nam vojaki — alpinisti prikazali vajo premagovanja ovir na poligonu. Z zanimanjem smo opazovali spretnost pri plezanju, pri prehodu viseče lestve, pri spuščanju ob vrvi, varovanje ob vsem tem ipd. Vedno bolj je bila vidna sproščenost, tekmovalne napetosti ni bilo več, prijatelji so si na hitro zapisovali naslove. Čas je prehitro tekel. Še zadnja podelitev priznanj, poslavljanje in obljube, da se vidimo na jubilejnih 20. igrah.

Vemo, da so taka srečanja potrebna, toda verjetno bomo prisiljeni delno spremeniti način finalnih tekmovanj. Vseeno bi zaključil:

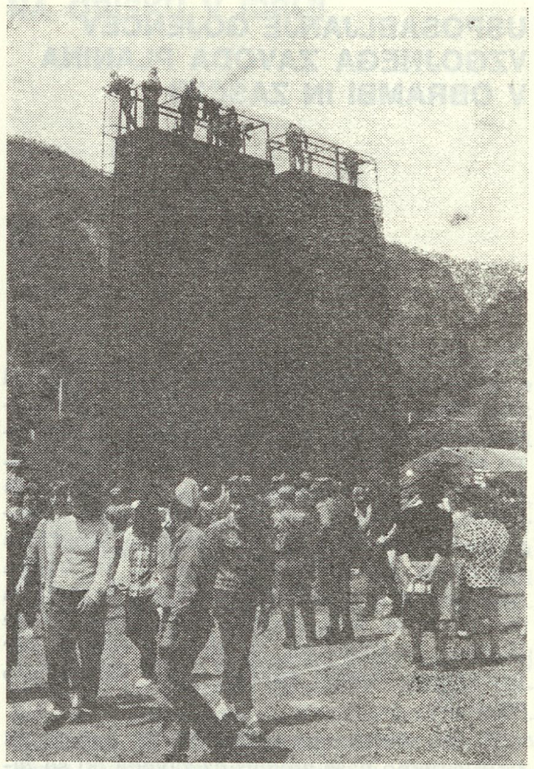

ne opustimo nečesa, kar je 19 let prinašalo veselje in srečo, pričakovanja in želje ter motive za delo skozi celo šolsko leto!

Ne morem zaključiti tega kratkega poročila o 19. republiških športnih igrah, ne da bi se zahvalil za sodelovanje in pomoč premnogih, ki so vidno ali iz ozadja pomagali k uspešni realizaciji iger. Za zahvalo naj jim bo vesel nasmešek našega otroka.

Franc Markelj

USPOSABLJANJE GOJENCEV VZGOJNEGA ZAVODA PLANINA V OBRAMBI IN ZAŠČITI

Prve dni septembra, ko so tudi gojenci vzgojnega zavoda Planina sedli v svoje šolske klopi kot vsi otroci v Sloveniji, je ponovno zaživel Center obrambne vzgoje v Planini. V stari, vendar prostorni stavbi nekdanjega doma upokojencev je bilo organizirano usposabljanje mladine, ki ne obiskuje programa srednjega izobraževanja. Ker se ta oblika usposabljanja v obrambi in zaščiti organizira za mlade iz treh občin — Postojne, Ilirske Bistrice in Cerknice, se zbere v centru kar precejšnje število mladih; letos jih je bilo okoli 50.

V to obliko usposabljanja že nekaj let vključujemo naše gojence iz zavoda, ki so zaključili osnovno šolo s prilagojenim programom in pri nas v ustanovi nadaljujejo izobraževanje v skrajšanih prilagojenih programih lesarstva ali kovinarstva in se usposabljajo z delom v gostinski in tekstilni usmeritvi.

Letos je bilo med vrstnike iz treh občin vključenih 18 mladostnikov iz zavoda, tako fantov kot deklet. Vsi mladostniki so se enakovredno vključili v vse oblike celodnevnega življenja v centru, v zavod so prihajali le v večernih urah prenočevat. V prejšnjih letih so obiskovali le program izobraževanja, ker je obstajala obojestranska bojazen, kako se bodo naši otroci, ki so vedenjsko in osebnostno moteni in laže umsko manj razviti, v tak način življenja sploh vključili. Vendar je čas pokazal, da je bila delna vključitev naših otrok bolj moteča, ker jih je begala, kontrola pa je bila zaradi nenehnega prihajanja in odhajanja slabša, tako da smo vsi skupaj spontano osvojili obliko usposabljanja, kakršna je sedaj.

Več kot dva tedna trajajoče usposabljanje obsega pester program:

— predavanja,
— diafilme, video (tudi za téme, kot so alkoholizem, AIDS),
— spoznavanje oborožitve,
— taktične vaje,
— urjenje v streljanju,
— bojno streljanje,
— oblikovanje vojaškega kolektiva,
— pohod.

Gojenci vzgojnega zavoda Planina so tudi letos dokazali, da kljub nekaterim težavam pri osvajanju programa dosegajo tudi lepe uspehe. Tako so izraziti uspehi pri streljanju, kjer so kar trije gojenci dobili oceno odlično. Kaj to pomeni zanje, najbrž ni potrebno posebej poudarjati!

Vendar pa ne glede na znanje, ki si ga v tem času pridobijo, zelo veliko pomeni vključenost teh motenih otrok med vrstnike in v neko obliko izobraževanja, ki ni zaprta v okvir vzgojnega zavoda. Mladostniki med sabo navežejo pristne stike, ki trajajo tudi po zaključenem usposabljanju (dopisovanje, telefoniranje), krepi se njihova samozavest in raste socialna zrelost. To osebnostno dozorevanje pa je tudi zelo pomemben cilj, ki naj bi ga otrok po sprejemu v zavod v času svojega usposabljanja dosegel.

Jasna Šebjanič Pupis

ŠPORTNO-OBRAMBNI DAN NA ŠOLI MATEVŽ LANGUS

V četrtek, 29. 10. 1987, so učenci osnovne šole Matevža Langusa iz Radovljice in zavoda Matevža Langusa iz Kamne gorice izvedli športno-obrambni dan s poudarkom na orientaciji v naravi in na zemljevidu.

Učenci so proti cilju krenili po različnih poteh ob 8. uri z desetminutnimi razmaki. Vsak razred je na poti spremljal razrednik. Na kontrolnih točkah so učenci reševali naloge iz orientacije in odgovarjali na splošna vprašanja. Cilj pohoda je bil na sotočju Save Bohinjke in Save Dolinke. Na cilju so učenci dobili malico, nato pa poslušali predavanje tov. Aca Oblaka o lokostrelstvu. To zanimivo temo so učenci zaključili s streljanjem s pionirskim lokom v tarčo.

Ob zaključku športno-obrambnega dneva so se učenci 7. in 8. razreda prepeljali preko Save Bohinjke z gumijastim čolnom. Za varnost je skrbel član potapljaškega kluba z Bleda, poleg tega po so bili za primer nesreče pripravljeni tudi gumijasti obroči.

Povratek proti šoli je minil v prijetnem razpoloženju.

Boris Mohorič,
učitelj telesne vzgoje

NA OBISKU V IDRIJI

Društvo za pomoč prizadetim iz Ajdovščine je pod vodstvom in na pobudo predsednice Ade Vidmar dne 3. 10. organiziralo izlet z obiskom delavnice pod posebnimi pogoji v Idriji.

Trideset članov, nekateri s svojimi otroki, drugi brez njih, smo se odpeljali čez Col, kjer smo sprejeli še tri izletnike, v Idrijo. Vožnja nam je zelo hitro minila. saj smo se srečali starši in varuhi z istimi problemi in nam snovi za razgovor ni manjkalo.

V Idriji smo z avtobusom imeli kar precej težav, da smo prilezli na sloviti »Idrijski gričeк« in iskali delavnico. Končno smo jo našli. Delavnica (DPP) deluje v prostorih dijaškega doma. Vanjo je vključenih 12 varovancev, ki izdelujejo kolektorje za tovarno Eta. Delo je dobro plačano, a precej natančno in utrudljivo, tako da varovanci delajo le pet ur na dan. Le ena varovanka zna dobro klekljati in dela spominke (srčke iz čipk), ki smo jih v hipu pokupili. Prijazna upravnica in osebje doma nas je povabilo na razgovor, medtem pa so se naši varovanci zabavali skupaj z varovanci iz Idrije — zaplesali so ob glasbi iz kasetofona.

Dijaški dom v Idriji je precej velik. Po ukinitvi vzgojiteljske šole pa ima kar preveč prostih kapacitet. V njem stanujejo srednješolci, osnovnošolci, ki zaradi oddaljenosti ne morejo od doma vsak dan peš ali z avtobusom v šolo, gojenci OŠPP, pa tudi nekaj delavcev. Dom ima lepo lego nekoliko nad samim mestom in ima prostrano igrišče. Varovanci DPP so vsi vozači ali pa prihajajo iz Idrije. V domu ne stanuje nobeden od njih. Vozijo se s šolskimi ali delavskimi avtobusi, nekateri pa tudi s kombijem, kar velja posebno za tiste, ki bivajo v domu starejših občanov v Spodnji Idriji.

Nato smo se pridružili našim varovancem in varovancem idrijske DPP, ki so veselo razpoloženi skupaj rajali. Saj se poznajo, ker so že večkrat skupaj letovali na Debelem Rtiču. Potem smo odšli vsi skupaj v lepo in zračno domsko obednico na kosilo. Po kosilu smo se od naših prijaznih gostiteljev poslovili z vabilom za izmenjavo obiska.

Zadržali smo se še nekaj časa v središču Idrije, nato pa smo se napotili že proti domu. Vendar smo si ogledali še Divje jezero — zanimivo naravno posebnost — izvir pod visoko skalo, kjer voda pravzaprav bruha iz 80 m globokega lijaka. Spremljal nas je idrijski varovanec Lojze, ki tu blizu stanuje. Pripovedoval nam je marsikaj zanimivega o tem jezeru in nas tudi večkrat slikal.

Ko smo se vračali proti domu, smo sklenili, da bomo take izlete večkrat prirejali — saj z našimi varovanci ni vedno možno potovati z rednimi prometnimi sredstvi.

Nada Kostanjevic

LETOVALI SMO

V času od 14. do 23. julija smo izvedli letovanje duševno prizadetih oseb naše občine v Strunjanu (starost letovalcev je bila od 7 do 40 let). V letovanje so bili zajeti otroci oddelka za delovno usposabljanje, učenci OŠ Ana Gale Sevnica in varovanci delavnic pod posebnimi pogoji. Za varnost in zadovoljstvo vseh letovalcev je skrbelo deset vzgojiteljev in zdravnica dr. Irena Kolman-Krapež. Težko je v pisni obliki opisati vse tisto, kar so naši letovalci doživljali na letovanju, lahko pa so se predstavniki naše družbenopolitične skupnosti o tem prepričali na kraju samem. Zato sem prepričana, da nam bodo ob ponovni organizaciji letovanja v letu 1988 stali ob strani. Pri takšnih aktivnostih, kot je letovanje, je doseženih toliko učnovzgojnih smotrov, kot jih ni mogoče doseči nikjer drugje.

Letošnja akcija za izvedbo letovanja je potekala preko Društva za pomoč prizadetim osebam Sevnica, neposredni organizator letovanja pa je bila OŠ Ana Gale Sevnica. Ob tej priložnosti se želim zahvaliti za izredno zavzetost predsedniku društva tovarišu Toniju Korenu, vsem interesnim skupnostim in Zvezi prijateljev mladine za finančna sredstva, brez katerih letovanja ne bi bilo, prav tako pa Konfekciji Jutranjka Sevnica, Kosi Radeče za lepa oblačila in Kopitarni Sevnica za podarjeno obutev.

Skratka, po končanem letovanju lahko ugotovimo že večkrat v praksi potrjeno dejstvo, da s skupnimi močmi lahko pomagamo prizadeti mladini, nadoknadimo marsikaj, kar je narava prepustila naključnim situacijam. Razveseljivo je spoznanje, da je vloženi dinar v vzgojo in izobrazbo prizadete osebe dobro in pravilno naložen.

V imenu letovalcev, staršev in vzgojiteljev lepa hvala za deset čudovitih dni ob morju!

Vodja letovanja:
Fanika Zemljak

LETOVANJE VAROVANCEV DELAVNIC POD POSEBNIMI POGOJI GORNJA RADGONA IN LENDAVA V ROVINJU

Že meseca maja smo se z radgonskimi delavnicami dogovorili, da bomo od 16. do 20. junija letovali skupaj z njihovimi varovanci in starši v Rovinju.

Za nas je bilo to prvo letovanje, zato sva bili s tovarišico zelo vznemirjeni, varovanci pa navdušeni. Bali sva se dolge poti, pa tudi odgovornosti, ki sva jo imeli za varovance v teh petih počitniških dneh. Toda po letovanju sva ugotovili, da je bil vsakršen strah odveč.

V Gornjo Radgono smo se iz Lendave napotili ob štirih zjutraj. Od tam smo se ob pol petih s posebnim avtobusom odpeljali na petdnevno potovanje v Rovinj.

Zunaj je bilo hladno, nekoliko sveže, česar pa v avtobusu nismo čutili, saj je tovariš Feri z igranjem na kitaro poskrbel za prijetno razpoloženje.

V Rovinj smo prispeli okrog ene popoldan. Varovanci so bili sicer od dolge poti že nekoliko utrujeni, saj so se nekateri podali na tako dolgo pot prvič, pa so se vendar na cilju zvedavo ozirali okrog, se pomenljivo pomenkovali in delovali celo razigrano. Namestili smo se po sobah, pokósili in šli počivat, saj nas je utrujenost vseeno premagala.

Po kratkem počitku nas je radovednost odvedla na ogled plaže, kjer so nekateri morali pokusiti in se prepričati, ali je morje res slano. In tako so se tudi tisti, ki so bili na morju prvič, prepričali, da je morska voda res slana. Ob vseh teh doživljajih je prvi dan hitro minil in po večerji so varovanci hitro odšli k počitku. Tudi naslednji dan je bil poln novosti, saj smo si ogledali mesto Rovinj, med ogledom kupovali spominčke in razglednice in se sprehajali po pomolu, s katerega so si varovanci z začudenjem ogledovali lepo opremljene jahte. S tovarišico pa sva seveda trepetali, da ne bi kateri izmed njih ob navdušenju »čofnil« v morje.

Z varovanci vred smo nestrpno čakali, da bi se lahko v morju okopali ali pa vsaj namočili. Želja se nam je kmalu izpolnila, saj smo po ogledu Rovinja že vsi veselo »čofotali« v sicer nekoliko hladni vodi. Nekateri so celo pokazali voljo, da bi se naučili plavati, toda za to je bilo premalo časa, pa tudi vreme je bilo spremenljivo in vetrovno. Mislim, da so se varovanci najbolje počutili na plaži, saj so bili tam najbolj živahni, plesali so, peli, se igrali in se seveda najbolj sprostili.

Tretji dan smo za varovance organizirali vožnjo in ogled otokov z barko. Ogledali smo si Crveni otok.

Dnevi so nam ob igri, športu, zabavi in kopanju hitro minili in bližal se je čas slovesa. Žal je zadnji dan našega letovanja deževalo, zato smo ga izpolnili s temeljito pripravo na dolgo pot domov.

Kljub vsemu novemu in zanimivemu so nekateri varovanci že pogrešali svoj dom in nestrpno čakali na odhod avtobusa. Vzdušje v avtobusu med potjo domov je bilo mirno, eni so še enkrat podoživljali prijetne dopustniške dni, drugi pa so že premišljevali o snidenju s svojimi domačimi.

Tudi mi, spremljevalci, smo bili redkobesedni, pa kljub temu zadovoljni, da smo svojim varovancem lahko pokazali drugačno, zanje morda povsem novo življenje.

Pot domov se nam je zdela krajša, na naši zadnji skupni postaji v Gornji Radgoni smo se prisrčno poslovili z upanjem, da bomo še kdaj skupaj preživeli nekaj prijetnih dni.

Mislim, da bi bilo potrebno takšna ali podobna letovanja organizirati vsako leto, bodisi na morju, bodisi v planinah ali kje drugje, saj so se varovanci odlično počutili, bili so veseli in sproščeni kakor že dolgo ne.

Liljana Novak

DELO SPECIALNEGA PEDAGOGA V OSNOVNEM USPOSABLJANJU

Mislim, da je nastopil trenutek, ko je treba zagotoviti možnosti tudi za usposabljanje težko prizadetih otrok in to dejavnost tudi strokovno poglobiti.

V zavodu v Črni smo v začetku oktobra 1986. leta odprli oddelek osnovnega usposabljanja, po novem letu pa je začel v oddelku delati tudi specialni pedagog. Danes, ko so začetne težave, iskanja, dvomi o pravilnosti postopkov ter občutki osamljenosti in nerazumevanja za nami, že lahko nekoliko bolj optimistično zapišemo, da smo na pravi poti in da so naši prvi rezultati spodbudni.

Otroci s težko prizadetostjo že v prvih mesecih življenja dokaj opazno izražajo svojo intelektualno in fizično inferiornost. Vse duševne funkcije pri teh otrocih so očitno deficitarne. Glede na značilnosti otrok s težko prizadetostjo lahko zaključimo, da potrebujejo za razvoj poleg varstva, zdravstvene nege in fizioterapije še specialno pedagoško obravnavo ali točneje rečeno: potrebno jih je usposabljati in s posebnimi metodami dela razvijati kompleksno otrokovo funkcioniranje.

Če pri otrocih z zmerno in težjo prizadetostjo govorimo in poudarjamo pomembnost zgodnjega usposabljanja, moramo pri težko prizadetih otrocih govoriti o najzgodnejšem usposabljanju. Za dober pristop in vodenje procesa usposabljanja je potrebno poznati karakteristike otroka.

Začetne otrokove reakcije so motorične in z načini reagiranja sta povezana otrokov razvoj in komunikacija. Motorični načini reagiranja se postopoma razvijajo in družijo v popolnejše reakcije. Otrok najprej vidi, sliši, voha, okuša, čuti. Tako sprejema sporočila o predmetih in dogajanjih iz okolja. Nato si želi ta svet približati, otipati, sprejeti, zaznati. To otroka spodbuja k dejavnosti, k povezovanju in integriranju sprejetih sporočil po senzorični poti in k motoričnemu ravnanju — k senzomotorični koordinaciji.

V osnovno usposabljanje je vključenih enajst otrok, od teh je eden vključen v ta oddelek le zaradi nepokretnosti in je individualno obravnavan pri specialnem pedagogu, občasno pa ga, odvisno od dela, vključujemo v delavnico s kooperantskimi deli. Vse druge gojence obravnavam enkrat ali dvakrat tedensko, odvisno od potreb, sposobnosti in stopnje komuniciranja.

Pri delu je zelo pomembno, da dobro poznaš otrokov razvoj, ker le na ta način lahko postavljaš zahteve, jim slediš in jih poskušaš v določenem obdobju realizirati. V strokovni literaturi sem zasledila misel, ki zelo jasno, na enostaven način pojasnjuje vse moje delo, in sicer: »Otrok, ki ne giblje s prsti, ni govoreč otrok«. Hkrati ta misel kaže na izredno tesno povezavo med človekovo duševnostjo in telesnimi sposobnostmi. Prav na teh spoznanjih sloni delo specialnega pedagoga v osnovnem usposabljanju. Otroka poskušamo razvijati na naslednjih področjih:

1. *Skrbi za samega sebe* (hranjenje, osvajanje higienskih navad, oblačenje, obuvanje).

Naše zahteve pri hranjenju so, da otroka navadimo na uživanje nepasirane hrane, ki jo jé sam ali s pomočjo, da pije iz kozarca, da zna lizati, gristi, srkati. Nekateri otroci to že zmorejo, drugi razvijajo sposobnosti, nekateri pa teh zahtev ne bodo nikdar dosegli.

Pri osvajanju higienskih navad stremimo za tem, da signalizira potrebo, jo opravi na posodi ali na stranišču, najvišja zahteva pa je, da je ponoči čist.

Oblačenje, obuvanje je odvisno od spretnosti rok in prstov, zato so naše zahteve dokaj skromne, in sicer, da s svojo držo telesa pomaga pri oblačenju in obuvanju.

2. *Komunikacije in orientacije* (prepoznavanje in vizualno komuniciranje, razvoj govora, obvladovanje prostora in spoznavanje okolja).

Komunikacija je eden najbolj pomembnih dejavnikov otrokovega razvoja. S primernimi vajami razvijam vidno, glasovno in tipalno

komunikacijo ter razvijam reakcije, preko katerih se z otrokom »najdeva« in so v večini tudi edina povezava z okoljem. Govor je pri večini nerazvit (8 otrok), če pa govor je, potem je slabo razvit, reven in pogosto frazerski — nesmiseln. Okolje spoznavamo po principu od bližnjega k daljnemu in v povezavi z letnimi časi, prazniki in priložnostnimi aktivnostmi, ki se okrog njih izvajajo.

3. *Razvijanja socialnih odnosov* (spodbujanje ugodja ob kontaktu, razvijanje sposobnosti posnemanja in prilagajanja obnašanja, korekcija neustreznih vedenjskih vzorcev).

S pogostimi dražljaji razvijam ugodje ob dotiku, odpravljam strah pred kontakti in spodbujam ugodje ob različnih dražljajih kot so glasba, petje, ritem, telesni dotik, toplota. V nekaterih primerih gre za omiljanje agresivnega vedenja (ščipanje, udarjanje) in za korekcijo drugih negativnih vzorcev vedenja, kot so pljuvanje, metanje igrač okrog sebe ipd.

4. *Okupacije* (razvijanje psihomotornih spretnosti in gibčnosti in igra, osvajanje enostavnih zaposlitev).

To področje je pri usposabljanju težko duševno prizadetih otrok tudi najmočneje zastopano. Vsi otroci na osnovnem usposabljanju so nepokretni, ena deklica stoji, poskuša s hojo in je pri njej tudi pozitivna prognoza. Pri ostalih gojencih razvijam (seveda je pri tem večji poudarek na delu fizioterapevta) držo glave, sedenje in gibčnost v grobi motoriki (preobračanje, plezanje, lezenje po kolenih).

Igra je področje, ki zahteva vso pozornost specialnega pedagoga in vseh ostalih delavcev. Z igro si otrok razvija ročne spretnosti, ki so osnova vse okupacije, ter višje psihofizične funkcije. Da se otrok začne igrati, je potrebno preiti dolgo razvojno pot, in sicer od fizične sposobnosti prijema, stiska, zadržanja in spusta do sposobnosti vidnega zaznavanja, koncentracije ter do stabiliziranja oziroma osredotočenja pogleda na določen predmet. Za igro je potrebna razvita koordinacija gibov, kjer se obe roki sinhrono dopolnjujeta in končno še najvišja funkcija igre — smiselna, zavestna igra. Kaj to pomeni? Ne gre več zgolj za manipuliranje z igračami, ampak mu igra pomeni delo, zadovoljevanje čustvenih potreb, z njo hoče nekaj izraziti, izdelati, ustvariti. In tu pridemo do ustvarjalne, konstruktivne igre, ki že prehaja v delo. Pri igri je potrebno otroka voditi in paziti, da se le-ta ne izrodi v destruktivno igro, ko otrok uničuje, razmetava, meče brez cilja, podkrepljen z energijo, ko »ne ve, kam z njo«.

Vsa štiri področja usposabljanja se med seboj prepletajo in dopolnjujejo, zato pri vsaki vaji stremim k številnim ciljem. Seveda pa si je potrebno zastaviti kratke cilje, ki naj bodo čim bolj realni in dosegljivi.

Uspehi dela na osnovnem usposabljanju so zgrajeni na drobnih ciljih in doseženih zahtevah. Naše veliko zadovoljstvo krepijo skromni uspehi, ki so povezani med seboj s tankimi nitkami dvomov o trajanju, trdnosti in pomembnosti osvojenega, in seveda ljubezen do drobnega, nebogljenega otroka, ki nas potrebuje in se nam predaja. Star slovenski pregovor Zrno na zrno — pogača, kamen na kamen — palača nas uči, da z drobnimi uspehi lahko pridemo do velikega cilja.

Leopoldina Šegel

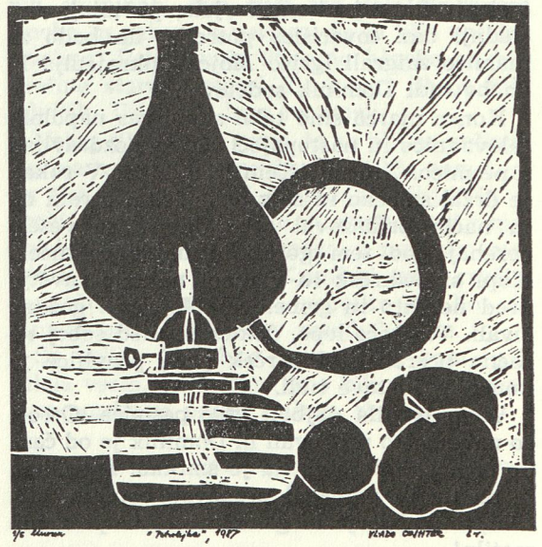

STARŠI PIŠEJO

PISKRČEK MEZINČEK, KUPLJEN ZA CEKINČEK, DRUŽBO VANJ POVABIM . . .

Po ljubljanskih ulicah je še pihal mrzel januarski veter. Ko sva se z Dominikom vračala iz šole, je bil videti nenavadno vesel. Veš, mamica, mi pravi, nastopil bom, »zate«. Naslednje dni sva se vsako jutro brez posebnega pregovarjanja, skoraj navdušeno odpravljala v šolo. Doma smo potem vsak dan slišali delček pesmice, s katero so se otroci pripravljali za nastop. Kar hudo mi je bilo, ker se je bližal dan žena, Dominik pa je moral zaradi ušesnega vnetja ostati dalj časa doma. Praznik je minil, minila je tudi bolezen, ko me je Dominik naenkrat presenetil z besedami: »Mami, danes smo imeli vaje za igrico!« Skoraj nisem verjela, pa mi je naslednji dan tovarišica potrdila, da bodo za mamice zaigrali igrico Mojca Pokrajculja in da bo tudi Dominik sodeloval.

Konec marca smo tako starši res napolnili telovadnico in nastopajoči so nas pozdravljali s pesmico. Z očmi iščem Dominika. V rokah je držal smreko in še z nekaterimi otroki na ta način prikazoval gozd. Mojca se veselo sprehaja po tem gozdu in najde cekinček. Kupi si piskrček in v njem najdejo zavetje pred nevihto in grmenjem Mojca in gozdne živali. Vse teče lepo, dokler se med seboj ne začno prerekati. Piskrček poči, pravljice je konec, predstave tudi.

Vsem je bila najbolj všeč pesmica. Otroci so navdušeno prepevali in Dominik je od časa do časa kar pozabil, da je smreka. Položil jo je na tla in pomagal prepevati ostalim. Mislim, da režiserja in gledalcev to ni prav nič motilo!

Nasprotno, vsi smo z otroki in tovarišicami vred čutili veselje v srcu.

mama Olga

MAMA IN STARA MAMA PIŠE!

Tako vijugasta in dolga je lahko pot skozi življenje . . . Sicer imam redkokdaj kaj prostega časa, no, in kadar ga imam, prebiram časnike in iz njih izvem za pritožbe ljudi, katerih življenje se je tako ali drugače skazilo. Ne gre posploševati, vendar so nekatere tožbe skoraj iz trte zvite, veliko nevšečnosti si ljudje naredijo sami, potem pa na ves glas tožijo nad krivičnim življenjem, iščejo sočutja in roko pomočnico ter razumevanje pri ljudeh. Pozabljajo, da človek lahko pričakuje toliko rok v pomoč, kolikor jih je ponudil drugim.

Skozi moje življenje je šlo mnogo neurij in viharjev. Trdo delo na kmetiji in skrb za številno gnezdo otrok v vojnem in povojnem času mi res niso dovolili, da bi mi bilo kdaj dolgčas, pa vendar sem bila srečna žena možu in mati svojim otrokom. Potem se je zgodilo . . .

Ko sem rodila zadnjo hčerko, so že kmalu ugotovili, da je mongoloidna. Torej otrok, drugačen od drugih. Kako bo tak otrok živel v majhnem kraju, kjer živim z družino? In ker se je to zgodilo sredi petdesetih let — tudi zdravniška in sploh defektološka skrb ni bila na današnji ravni. Začela se je moja kalvarija — pot od vrat do vrat za pomoč otroku.

Hvaležna sem za vso darovano pomoč, še posebno, ko življenje sploh ni hotelo ustaviti bičanja z nesrečo po mojem trudnem telesu. V začetku sedemdesetih let mi je umrl starejši sin in zapustil tri majhne otroke, od katerih sta dva tudi duševno prizadeta. Postarala sem se in trudne roke so vse bolj prepuščale držalo motike mlajši in močnejši snahi. Vse več skrbi in ljubezni pa sem posvečala hčerki in vnukoma. Ni mi žal, ni bilo težko, in če bi bilo treba, bi vse to še enkrat počela.

Tega pisma sploh ne pišem zato, da bi se v njem pritoževala ali tožila nad udarci, prejetimi od življenja. Rada pa bi ljudem povedala, da vsakdo živi življenje, kakršnega si naredi sam.

Ne gre tožiti nad krivičnostjo sveta, če tudi sami nismo vedno pošteni, ne gre se pritoževati nad brezčutnostjo, če sami nismo sočutni do drugih. Najbolj me zaboli, kadar vidim, kako zdravi ljudje z nekakim žaljivim pomilovanjem in zaničevanjem doživljajo prizadete v svoji sredi. Naj na koncu povem, da duševno prizadeti sploh ne kazijo lepote človeške narave, kvarijo pa jo tisti, ki z njimi nečloveško ravnajo. Seveda pa mi je milo pri duši, ko vidim prizadevanja zavodov, društev in klubov za pomoč prizadetim otrokom.

S svetlobo v svoji notrini gledam v prihodnost svojih in drugih prizadetih potomcev.

mama Sladič

MOJA HČERKA

Sem mlada mamica (22 let) dveh hčerk (3 leta, 2 meseca). Starejša hčerka je duševno in telesno prizadeta. Ni se lahko sprijazniti s tem, da je tvoj otrok drugačen. Kadar sem slišala, da je kje kakšen zdravnik za takšne otroke, sem šla k njemu: od Portoroža do Pazina, pot me je pripeljala tudi k zdravniku v Trst. Slišala sem zmeraj iste besede. Po dveh letih sem dala Tjašo v oskrbo v zavod v Drago. Dvakrat na teden sem jo hodila obiskovat, sedaj jo obiščem na sedem do štirinajst dni, ker imam drugo hčerko še majhno (2 meseca). Zelo sem vesela, da Tjaša lepo napreduje. Vse delavke v zavodu me lepo sprejmejo in vidim, da je Tjaša prišla v dobre roke; zaenkrat se želim zahvaliti vsem, ki delajo v zavodu za usposabljanje otrok in mladostnikov v Dragi.

Tjašina mama

LETOŠNJE SREČANJE V KRANJSKI GORI

Moje pričakovanje, da bi šla s hčerko v Kranjsko goro, se mi je izpolnilo v polni meri.

Bili sva v krogu zbranih družin v najlepšem razpoloženju. Prvič v Kranjski gori, prvič med nepoznanimi družinami, pa vendar poznani in veseli s tovarišico Pavlo iz Kamnika in Nado iz Črnomlja. Vsi veseli, radostni na potovanju z avtobusom in na pikniku v Aljaževem domu pod Triglavom.

Nekaj mladih družin je bilo na začetku razočaranih, vendar so postale med tednom od 20. pa do 27. junija že zelo radostne.

V torek, 23. junija, nas je obiskal predsednik tov. Škof iz Ljubljane. Ta nam je poleg tov. Pavle veliko povedal in razjasnil o težavah naših otrok. Ko smo bili v posameznih skupinah, sem tudi jaz dala družinam smeha in zabave s petjem, da je bilo ves čas živahno. Poleg moje 25-letne hčerke so bili zvečine starejši otroci. Le nekaj jih je bilo mlajših. Vsi so se lepo razumeli.

Nekaj jih je bilo vmes, ki so bili že večkrat tu, medve sva bili prvič. Pomislila sem tudi na tiste, ki niso bili še nikdar nikjer in si grenijo srca s težavo svojih otrok. Tudi z menoj bi bilo nekaj podobnega, a me tako razvedrilo, kot je bilo v Kranjski gori, razživi in poživi za celo leto; počutim se, kot da nimam prevelikih težav zaradi hčerke.

Še veliko bi lahko opisala, pa bom rajši želela vsem, s katerimi smo bili skupaj, prav lepe pozdrave preko Našega zbornika.

Mama in Helenca Butalin

OSTAJAJO NAM NEPOZABNI SPOMINI NA LETOVANJE

Skoraj vsi starši že poznamo eno izmed zelo uspelih oblik, ki jo vsako leto organizira Zveza — to je letovanje na morju.

Vsi si želimo morja, toplega morskega zraka, sonca in lepo zagorele kože. Tako je bilo tudi letos. Letovali smo sicer v zadnji izmeni, večina dni se nam je prevesila že kar v drugo polovico septembra. A nič za to, vreme je bilo kot naročeno za tako enkratno skupino staršev, kot je bila naša. Pohvaliti moramo tudi vodstvo naše skupine, ki je bilo zares čudovito. Imeli smo se izredno lepo, čez dan uživali in poležavali na soncu, se kopali in sprehajali; kopali smo se starši, pa tudi otroci ob požrtvovalni pomoči našega fizioterapevta in tovarišice, ki nas je vodila.

Zvečer, ko je sonce zašlo, nas to ni motilo, ostali smo ob mizah, se pogovarjali, peli in se veselili; smeha je bilo veliko, dovolj za vse, ki so to želeli. Pesem, glasba in smeh so se razlegali pozno v noč od naših miz. Bili smo ena velika družina, veliko je bilo zopet novih zgodb trdega življenja, ki ga prinaša življenje z našimi otroki. Vse je bilo: smeh, pa solze, pa zopet besede očeta, ki mi je nekajkrat rekel: »Ali ne, kako smo nesrečni?«

Imeli smo spoznavni večer, vsak večer smo peli, plesali in se veselili; še posebej so veseli glasbe in plesa naši otroci, zaključek ob poslovilnem večeru je bil zares uspešen. Mislim, da nihče od staršev teh dni zlepa ne bo pozabil.

Razšli smo se kot veliki prijatelji, naše vezi bomo gojili še naprej. Dogovorili smo se, da se na vsak način moramo srečati na pikniku nekje v Sloveniji.

Kljub temu, da bodo verjetno bralci brali ta zapis, ko bo že pošteno hladno, ko bomo v glavnem vsi pozabili na lepote sinjega Jadrana, moramo povedati, da v naših srcih ostajajo topli spomini, spomini na izredno lepe in prijetne dni.

Ponovno bomo rekli, da si želimo še veliko takšnih in podobnih letovanj — mi starši skupaj z našimi otroki.

Dejanova mamica

VROČE POLETJE V UMAGU

September 1987, tak, kot so bili drugi, vendar za razliko letošnji vroč, kakršnega v tem stoletju menda ne pomnijo. Zdi se, kot da se je poletje zmotilo.

Tistim, ki smo septembrske dni preživljali s svojimi otroki v Umagu, je bilo tako krasno vreme zelo pogodu. Mnogim od nas je bil sobotnega dopoldneva, 12. 9. 1987, cilj Umag — počitniški dom Komunale, drugim, ki so odhajali tistega sončnega dopoldne iz Umaga, pa je bil cilj dom. Srečali smo se stari znanci; ugotavljali smo, za koliko so zrasli naši otroci od zadnjega snidenja. Pozdravljali smo se s tov. Cilko Žerdin in s tov. Miro s harmoniko v roki, ki sta vodili skupino pred nami. Zapozneli ptičici, drugi so namreč že odšli, se kar nista mogli ločiti od Umaga. Kdo ve zakaj? Morda zaradi vročega sonca, morda zaradi nove družbe ... Kdo ve? Ptičici zveni ljubkovalno, kajti obe tovarišici imata do otrok in staršev prisrčen odnos.

Med nami so se znašli starši z otroki, ki so prvič prišli v Umag letovat preko Zveze društev. Pogledi le-teh so švigali od mize do mize, dokler ni prišel trenutek predstavljanja, tako kot se spodobi.

Ne samo zaradi vremena, tudi zaradi prijetne družbe je bil letošnji september čisto drugačen. Vsak večer smo se shajali na terasi: kramljali smo, si pripovedovali šale, se smejali, jokali ...; skratka, bilo je vsega. Igrali smo tombolo, preverjali smo znanje v matematiki — poštevanko. Za nevešče v računanju so sledile kazni, o, kakšne kazni! ... Pri opravljanju nekaterih si imel občutek, da se je morje pomaknilo bliže terasi (lužice na tleh, zaradi smeha seveda).

Zadovoljni smo bili z vodstvom: z našo prisrčno Ireno Mrše, z Boštjanom — fizioterapevtom, ki sta z lahkoto usklajevala naše želje, pobude, mnenja. Obnašala sta se tako, kot da imata na področju vodenja te populacije dolgoletni staž. Ime Irena in Boštjan je bilo slišati na vsakem koraku, pa brez nagovora »tovarišica« ali »tovariš«, ker je bilo samo po sebi umevno, da sta oba del nas vseh.

Ves teden smo zelo lepo »vozili«. Pridni smo bili pri telovadbi, pri plavanju, pri jedi (bila je odlična hrana), skratka, vsepovsod. Še na plaži smo se držali skupaj kot ena družina. Naš tov. Boštjan se je ves ukvarjal z našimi otroki, zlasti v vodi, saj se nekateri še nikoli niso kopali v tako veliki banji.

Franci iz Mozirja z mamo Ano Praprotnik je bil v precejšnji meri deležen Boštjanove pomoči. Ko smo ju opazovali, smo dobili občutek, da sta si prijatelja že vrsto let.

Nad tov. Boštjanom pa sta bili zlasti navdušeni mamici — Idijeva in Dejanova. Z njegovo pomočjo sta fanta splavala. Čisto zares, prav sama, v globoki vodi. Vest o dveh novih plavalcih se je hitro širila — prišla je celo med osebje doma. Za nagrado ju je pri kosilu čakala trojna porcija sladoleda.

Teden v tako prijetni družbi je minil, kot bi trenil. Prišel je dan slovesa. Zadovoljstvo nad lepo preživetim letovanjem je žarelo iz prenekaterih oči. Skovala so se nova poznanstva, izmenjavali smo si naslove, si segali v roke in si želeli ponovnega snidenja.

Za vse to, kar vsako leto doživljamo na takih letovanjih, se iskreno zahvaljujemo Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim in vsakemu posebej, ki dela na tem področju in se z nami starši vred trudi, da bi nam bilo spričo težav ŽIVETI LEPŠE!

Idijeva in Dejanova mama
v imenu vseh staršev

ČRNJANSKO SONCE SE JE TUDI LETOS PRESELILO NA OBALO

Včasih doživimo kaj takega, kar nam ostane v lepem in trajnem spominu. Tembolj, če je to nekaj nepričakovano prijetnega!

Gojenci v zavodu v Črni na Koroškem imajo vsako leto šolo v naravi in to na morju na Debelem rtiču pri Ankaranu. Letos so se jim pridružili tudi zunanji varovanci. Moja hčerka pa je zaradi zdravstvenih razlogov letošnje leto šla prvič po desetih letih z njimi, zato je bila najina skupna želja, da bi se videli na morju. To je bila za obe posebna sreča! Srečanje z gojenci, s katerimi se tudi sicer srečujemo vsak mesec v Črni na Koroškem, mi je pomenilo neko izjemno doživetje, saj smo tako rekoč že stari prijatelji.

Veselila sem se dneva, ko sem se zgodaj zjutraj odpravila od doma iz zamegljene Ljubljane. Mesto je še spalo in skozi zastrto megleno odejo in svedrasti dim sem prehitevala zaspane jeklene konjičke, da bi čimprej prišla na cilj. Čim bolj sem se približevala morju, tem tanjša je postajala meglena zavesa. Kar naenkrat sem ugotovila, da se mogočni svetilniki že prebujajo v jutranjem soncu. Galebi, ki so se spreletavali nad mogočno ladjo čez modrino neba, so se mi zdeli nosilci pozdravov in dobrodošlice. Ustavila sem se pri prijaznem receptorju in takoj sem začutila, da sem prišla na obisk k veliki družini. Sproščeno razpoloženje gojencev je izražalo odlično počutje in srečo. Kaj kmalu sem spoznala, da to ni naključna danost, spontan splet ugodnih in za gojence vsekakor

srečnih okoliščin, ampak mnogostrano in celostno, strokovno domišljeno delovanje številnih dejavnikov. Naj omenim samo tri. Prvi je naravno okolje, ki so ga otrokom naklonjeni prijatelji mladine in aktivisti Rdečega križa Slovenije skupno z obalnimi politiki in gospodarstveniki pred mnogimi leti odkrili, izborili in usposobili za letovanje in okrevanje otrok. To je sistem paviljonov s potrebnimi prostori, opremo in napravami za prijetno letovanje ob morju. Človek ne ve, kaj je večje bogastvo: ali morje ali čudoviti park redkih iglavcev in listavcev ter lepotnega grmičevja ali športna in druga igrišča. Kaj bi ob vsem tem pomenil še kak zimski bazen, ki bi omogočil celoletno delovanje in o katerem z delovnim kolektivom mladinskega okrevališča sanjamo tudi obiskovalci, si danes na glas skoraj ne upam razmišljati. Človek ima občutek, da zdravje in zadovoljstvo kar lebdita v ozračju in da je potrebno samo napeti oči in globoko dihati, pa bo vse to šlo vanj in ostalo v njem.

Da pa to tudi dobro in redno služi namenu, skrbi leto in dan ob vsakem času maloštevilen in neutruden kolektiv delavcev: vzdrževalcev, kuharic in strežnic, zdravnikov in sester, vštevši upravo zdravilišča in pedagoško vodstvo. To je drugi pomembni dejavnik. In tretji?

O njem razmišljam tudi doma! To so ljudje, ki zmorejo in hočejo razumeti naše otroke; njim smo jih zaupali v domišljen, strokovno dognan in z izrazito humanostjo podprt razvojni proces — življenje. Koliko opazovanj, posvetovanj, načrtovanj domislijo in opravijo zanje, koliko trenutkov, ur, dni in let posvetijo življenju gojencev, vedo le oni in morda slutimo mi — starši?! Kako bi drugače mogli naši otroci tudi tu, v novem, manj formalnem, nevajenem okolju brez krutosti in strogosti spontano ravnati v skladu s pričakovanji in pravili medsebojnega sožitja, brez občutnega kratenja prostosti drugim. Čut za dolžnost, njihova naklonjenost in poučljivost zrcalijo toplino, načrtno in sistematično ter trajno vzgojno prizadevanje in navajanje na red in naravno disciplino. To je tisti temelj sreče naših otrok in samo me matere morda zmoremo razumeti veličino te tudi maloštevilne skupine pedagoških in zdravstvenih delavcev s tovarišem ravnateljem o b s e b i. Kako nepozaben mi bo ostal večer, ki sem ga v pogovoru z njimi — tam na Debelem rtiču preživela ob svojem obisku!

S hčerko sva napravili nekaj izletov, seveda pa je bilo plavanje na prvem mestu. Še sonce se je veselilo z nama. Proti večeru sva se vračali »domov«, in tudi tokrat sem sprejela povabilo, da sem večer preživela med njimi. Vreme je bilo izredno naklonjeno, saj v vseh desetih dnevih ni bilo kapljice dežja.

Vesel živžav se je izgubljal med glasbo, ki so jo najbolj vneti fantje navijali v lastno zadovoljstvo in v zadovoljstvo vseh tistih, ki radi plešejo. Dobra predpriprava za spanje po prijetno-napornem dnevu! Razmišljala sem, kako bo potekala odprava k počitku, saj spraviti v posteljo preko stočlansko družino verjetno ni tako enostavno?! Vse je potekalo spontano, brez nemira in slabe volje, saj je bil pred njimi spet lep sončen dan, poln prijetnih načrtov. Ugotovila sem, da je odgovornost za tako veliko skupino gojencev maksimalna, saj je potrebno budno spremljati vsak korak slehernega gojenca in predvideti tudi morebitne težave, ki jih med gojenci nikakor ni malo. Tega se starši včasih premalo zavedamo in cenimo! Še marsikaj bi lahko ugotovili, če bi se poglobili v delo in trud vseh tistih, ki so jim naši otroci zaupani vseh 24 ur na dan!

Dva dni sem preživela med gojenci in njihovimi tovariši in tovarišicami iz Črne in reči moram, da mi je bilo zelo lepo, in hvaležna sem, da sem bila lahko med njimi.

Irmina mama

NOVE PRIJATELJSKE VEZI

Sredi poletja je v naše uredništvo prispelo prijazno pismo, ki nam ga je poslal predsednik Društva za pomoč duševno prizadetim iz Osijeka tov. Marijan Škutor.

V pismu nam sporoča, da so na letovanju v rekreacijskem centru v Puntiželi pri Puli spoznali otroke in učitelje osnovne šole Zbora odposlancev iz Kočevja in z njimi navezali prisrčne prijateljske stike. Prepričan je, da so učitelji te šole ljudje širokega srca, da so vzljubili otroke iz Osijeka in da se zanimajo za delo z duševno prizadetimi ljudmi ter jih je zato potrebno pritegniti k sodelovanju. Pismu je priložil tudi zapis o skupnem letovanju, ki ga je pripravila tov. Milena Cebin iz Kočevja in ki ga tudi objavljamo v naši reviji.

Uredništvo

PRIJATELJEM IZ OSIJEKA

V obmorskem letovišču IDRC — Puntižela so učenci iz Kočevja in njihovi učitelji preživeli prijetne dneve z otroki iz Osijeka in njihovimi skrbniki.

Prvi dan, ko sem opazila, da so naši otroci skupaj z otroki, s katerimi se je narava kruto poigrala, me je bilo malo strah, kako bodo naši otroci gledali na te otroke. V veliko zadovoljstvo nam je vsem vzgojiteljem, da se včasih vendarle pokaže uspeh našega vzgojnega dela, saj so sprejeli otroke iz Osijeka kot normalne.

Zavedamo se, da poslanstvo, ki ga opravljajo tov. Mirko, tov. Žuža in tov. Marjan, ni enostavno. Zahteva veliko znanja, dela in človeške strpnosti.

Toda ko sem opazovala delo teh vzgojiteljev, mi je srce kar zaigralo. S pravimi metodami dela, s človeško toplino omogočajo, da se ti otroci v naši družbi obnašajo v mejah svojih zmožnosti.

Vsi učitelji iz Kočevja smo veseli, da smo spoznali požrtvovalne tovariše iz Osijeka. Z njimi smo izmenjali izkušnje, se poveselili in se bodrili pri našem težavnem poslanstvu.

Milena Cebin

NA IZLETU V LIPICI

Ob odhodu s prijetnega letovanja ob morju smo se poslavljali: »Na svidenje na jesenskem izletu zadnjo soboto v oktobru!« Oživeli so lepi in veseli spomini na zadnja dva izleta, ki sem se ju udeležila — nepozaben je bil obisk Izole, Portoroža in Pirana, čeprav sem vse tri kraje dobro poznala že od prej — in prav tako lanskoletni izlet v Ljutomer in Jeruzalem.

24. oktober sem na koledarju označila z rdečim klicajem, ki me je opominjal, da to soboto ni časa za nič drugega. Pričakali smo lep jesenski dan, ko so zaspano slovensko prestolnico še ovijale meglice, na železniški postaji pa je bilo že nadvse živahno. Srečevali so se stari prijatelji, drug drugemu so predstavljali nove znance, ugibali, če pride ta ali oni, si mahali in se pozdravljali. Napotili smo se proti posebnemu vlaku, naročenemu posebej za nas. Zdelo se je, da nam vagoni prvega razreda dajejo manjše možnosti za medsebojno spoznavanje, vendar smo dobili tudi kakšen dobrodošel obisk, saj so prizadevni organizatorji pokukali prav v vsak kupe in vsakomur naklonili prijazno besedo.

Na avtobusni postaji v Sežani so nas čakali člani tamkajšnjega, ilirskobistriškega in kočevskega društva, poleg pa še avtobusi, s katerimi smo nato hitro prispeli v Lipico, ki je bila naš cilj. Najprej smo se napotili proti svetovno znani kobilarni. Pred vhodom je bilo treba malo počakati, vendar nikomur ni bilo dolgčas. Jani je pospravil svojo malico, Sonja se je igrala z ljubko mucko, ki se sploh ni hotela ločiti od nove prijateljice. Slednjič so otroci dočakali svoj trenutek. Vsi smo se zbrali ob ogradi: konji so stali na eni strani, mi na drugi. Otroci so se hitro odpovedali svoji malici in jo ponudili konjem, ki so se v zahvalo pustili pobožati drobnim ročicam. Pa so živali kmalu postale še bolj radovedne. Tine je zajokal, ko se je konjiček prijateljsko podrsal obenj, ker bi bil še rad jedel. Kljub vsemu se Tine kar ni hotel ločiti od njega, ko smo se morali odpraviti proti jahalnici. Posedli smo po tribunah, od časa do časa pomahali kakšnemu staremu znancu, ki smo ga zagledali, in nestrpno pričakovali začetek predstave. Nastopili so konji z jahači. Dva konja z jezdeci, kobilja vprega; konj, ki ga je gospodar vodil le z dolgimi vajetmi, toda žival ga je ubogala. »Pa še pravimo kakšnemu nerodnežu, da je konj!« Res, to je prav slaba primerjava, če pomislimo na elegantne, ljubke, natančne gibe in korake okretnih lipicancev. Programa je bilo kar prekmalu konec, navdušeno ploskanje pa se ni in ni poleglo.

Čakal nas je še ogled kobilarne, ki je še posebno navdušil otroke, ker so lahko pobožali prijazne konjičke. Najbolj so se razveselili najmanjši, ki so smeli jezditi na ponijih. Tudi Jerca si je neznansko želela sedeti na konjičku. Ko pa se je ta premaknil, mu ni več zaupala. Že je bila tu njena skrbna mama in tudi konjičkov skrbnik — tako je bilo vse varno. Deklica se bo gotovo še dolgo spominjala svoje prve ježe, ki se je srečno končala. Zanimivosti ni zmanjkalo, toda od nekod je priplaval vonj po svežih krofih in drugih dobrotah in predramil prazne želodčke. Na poti v restavracijo smo srečali Ljubico, Igorja in njuni mami. Zapletli smo se v pogovor, obujali spomine na Umag in že izmenjali lipiške vtise.

Hitra in solidna postrežba v restavraciji, okusna hrana, dobri jedci in že se začno oglašati vprašanja: Kdaj bo pa ples? Bomo plesali? Že ves dan se veselim plesa. Tako rad plešem ... Kdaj bo začela igrati muzika? Drugi zaploskajo, ko zagledajo, da natakarji peljejo na vozičkih tortice za poobedek. Toda ples je glavna stvar in vzdušje doseže višek prav z njim. Zunaj vabi jesenska narava in še vedno prijazno sonce, toda navdušeni »plesalci« se ne dajo prepričati. Pevski program je očitno sestavljen po njihovih željah, sestavljajo ga same znane skladbe. Ob njih se prav lahko veselo zapleše, zato noge kar same uberejo prave korake, otroške oči pa radostno žarijo. Medicinska sestra Marjana naredi s svojimi varovanci dolgo kačo — prvi je fant na invalidskem vozičku, ki ga krmari tovarišica, za njeno skupino pa se uvrstijo še drugi in vrsta se vije med mizami, dviga sedeče in jih vabi s seboj.

Tudi trgovinice pod restavracijo so danes dobro obiskane — izbiramo spominke, razglednice, iščemo znamke in polnimo nabiralnik. Naj tudi drugi vedo, da smo bili veseli, da pa nismo pozabili nanje, ki nam pomagajo v vsakdanjem življenju, pa tokrat niso mogli z nami.

Na sprehajalne poti se začne spuščati mrak, napisov na tablah se ne da več razbrati brez truda. V pravljični gostilnici, kjer nas Lea pogosti s kavo, se začnejo prižigati luči, ki me spominjajo na svetilke palčkov iz pravljice o Sneguljčici. Čakamo na parkirišču in veseli smo, da ni dovolj avtobusov, da bi nas lahko vse naenkrat odpeljali na sežanski kolodvor, saj nam tako ostajajo še minute za klepet.

Končno se povzpnemo na vlak. Malo obvezne zmede, dokler ne zasedemo spet vsak svoj prostor in nadaljujemo s pogovori. Nekatere premaga spanec in se zbudijo šele ob opozorilu, da smo že v Ljubljani. Slovo je težko in ne vem, kaj naj rečem. Pa se spomnim besed tovariša Jereba: »Naši otroci delijo leto po štirih velikih dogodkih. Ti so: spomladanski piknik, poletni seminarji in letovanja, jesenski izlet in srečanje z dedkom Mrazom!« To bo pravo, si mislim, in rečem: »Če se prej ne vidimo, na svidenje decembra v festivalni dvorani!« »Ja, pridi še ti pogledat dedka Mraza!« odgovorita Tina in Teja, preden se razidemo, in njune oči se spet veselo zasvetijo.

Maja Jekovec

NAŠI OTROCI PIŠEJO IN RIŠEJO

MOJE POČITNICE

Doma sem na Hudinji. Imamo kmetijo. Doma smo na bregu. Imamo malo ravnin. Imamo eno kravo in tri prašiče.

Šla sem na Roglo. Ni daleč peš. Videla sem, kaj vse gradijo. Za dva dni sem šla k teti Jožici na počitnice. Tam imajo večjo kmetijo kot mi. Doma smo imeli piknik. Pekli smo krompir in piščance. Pri nas so bili stara mama, ata, teta Micka, Metka, Jožica, Simona. Moj ata je igral na harmoniko, mi pa smo peli in plesali.

Zelo lepo je bilo doma med počitnicami.

Sabina Hrovat
OŠ Pohorski odred
Slovenske Konjice

MOJE POČITNICE

Na počitnicah sem bila na morju. Bili smo blizu Portoroža. Sobo smo imeli nad kuhinjo. Zjutraj, ko smo vstali, je bil zelo čuden vonj. Plažo smo imeli kar blizu. Na plaži je bil pesek.

Vsak dan smo se hodili kopat. V sobi nas je bilo deset deklet. Vse smo se med seboj sprijateljile. Nikoli se nismo prepirale. Komaj smo čakale, da pridemo v vodo. Skakale smo v vodo ena za drugo. Plavale smo daleč. V vodi smo se škropile in potapljale druga drugo. Zvečer pa smo šle s tovarišico na sladoled ali pa na sprehod ob pomolu.

Na koncu pa smo se poslovile od tovarišice. Tovarišica se je peljala v Ljubljano, me pa v Zreče in Slovenske Konjice. Počitnice so hitro minile. Spet so se odprla šolska vrata.

Jožica Vidmar
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

SPOMINI NA POČITNICE

ALEŠ: Najlepše je bilo sonce. Kopal sem se v morju in sonce me je grelo.

DRAŽENKA: Z mamico, očkom in bratcem smo se igrali s kockami. Zgradili smo hiše in grad.

ROK: Med počitnicami so bili najbolj zabavni obiski. Mi smo šli k teti in dedu. K nam je prišla oma in mi prinesla igrače.

V Slovenj Gradcu je bil tudi potres.

SABINA: Bila sem na morju. Bilo je mrzlo, slano in razburkano.

LORA: Doma sem iz Kopra. Celo poletje je bilo zelo vroče. Zato mi je bil najbolj všeč dež. Padal pa je tako malo časa, da je premalo ohladil zemljo.

DUŠAN: Doma smo zgradili nov hlev. S Slavkom sva se igrala in pekla koruzo.

BOJAN: Pobiral sem krompir, se igral s sestricama, pa tudi pisal in računal sem.

VIOLETA: Luščila sem fižol. Z mamo sva prali perilo, stara mama pa me je večkrat peljala na sprehod.

SLAVKO: Doma imamo novega konja. Poskušal sem ga jahati. Pomagal sem tudi pobirati krompir.

MIRAN: Grabil sem seno, ki smo ga zavezali v plahto in naložili na voz. Jedel sem domače dinje.

Učenci 3. a in 3. b razreda
Zavoda za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka, Vipava

PRVIČ NA MORJU

Letos sem šel prvič na morje. Zbrali smo se ob štirih, potem smo se odpeljali z avtobusom na železniško postajo na vlak. Vozili smo se lepo. V Mariboru smo prestopili in se peljali do Kopra. Nato zopet z avtobusom na Debeli rtič. V Kopru sem prvič zagledal morje. Na Debelem rtiču sem se počutil zelo dobro. Vsako jutro smo imeli telovadbo. Po telovadbi smo uredili svoje postelje, potem smo šli na plažo. Tovarišica Genica me je učila plavati in me razgibavala v vodi. Hodili smo tudi na sprehode v naravo. Šli smo tudi na ribe. Imeli smo tudi ples.

Vesel sem bil morja, počutil sem se dobro. Želim, da bi tudi drugo leto šel na morje skupaj s prijatelji.

Franci
Zavod za delovno usposabljanje mladine
Črna

ŠOLSKI IZLET NA MORJE

Namesto junija, ko je bilo vreme kislo in morje hladno, smo odšli na šolski izlet septembra. Tedaj je bilo vreme vroče in soparno, morje pa toplo. Kaj so o tem izletu povedali učenci 3. b razreda:

Slavko: Jaz znam plavati, zato sem se tudi potapljal in skakal na glavo. Nabral sem polže in školjke.

Miran: Prvič sem bil na morju in v vodi in bilo mi je toplo.

Bojan: V vodo sem metal kamenčke.

Dušan: Plaval sem z obročem in nekaj vode tudi popil.

Nedeljko: Sedel sem na pomolu. Nabiral sem školjke. Po morju sem se vozil z blazino.

Violeta: Plavala sem z rokavčki, ob meni pa je bila ves čas tovarišica, da me ni bilo strah.

Simona: Uh, kako je morje slano!

Učenci 3. b razreda
Zavod za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka
Vipava

IZLET NA LOKI IN NA RADUHI

V nedeljo, 4. 10. 1987, smo šli na Loko in tam prespali. V ponedeljek smo šli pa na vrh Raduhe. Loka je pod Raduho. Na vrh Raduhe nismo šli vsi, pač pa samo tisti, ki zelo dobro hodijo. Peljala sta nas tovariš Janko in tovariš ravnatelj. Imeli smo se zelo lepo in prijetno. Malo smo se vozili s kombijem, malo pa hodili peš. Tovariš Janko je meni posodil daljnogled in sem lahko videl Solčavo, Olševo, tudi na Ljubno sem hotel pogledati, pa je bila megla in nisem mogel. Za tiste, ki smo bili na vrhu Raduhe, se je tovariš ravnatelj zmenil z nekim tovarišem z Jesenic, da nas je slikal. Tako bomo imeli spomin z Raduhe.

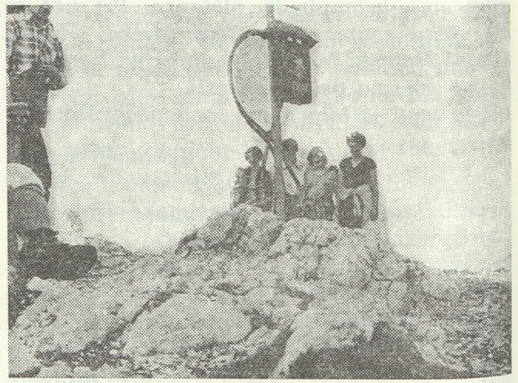

Tovariš ravnatelj pa se je zmenil s tistim tovarišem, da je napravil en posnetek zato, ker je zavodski aparat pokvarjen, svojega je pa doma pozabil. Ko je bil odhod iz Črne, sem se jaz peljal s kombijem zraven drugih, in ko smo izstopili, smo se zmenili, da sem jaz vodja skupine in kam jih moram peljati. In jaz sem se ravnal točno tako, kakor mi je bilo naročeno. Malo me je bilo strah, ali hodimo prav ali ne, no in nazadnje je bilo vse lepo in v redu. In ko smo se vračali, smo se zopet peljali tisti, ki niso bili na vrhu in jaz in še Kranc Tonček zraven. Malo od Mihelove žage gor pa smo zopet peš šli do Črne. Gor je vozil kombi tovariš Janko, nazaj dol pa tovariš ravnatelj. Ta izlet, ki smo ga sedaj naredili, je bil zelo lep in prijeten. Iz naše skupine DPP jih je šlo 6, iz one skupine DPP pa tudi kakih 6 in zavodskih nekaj, tako da nas je bilo 26. Jaz sem bil že drugič na Raduhi. Prvič smo šli pa iz DPP pri tovarišu Simonu prvo soboto v mesecu in to takrat, ko nas je bilo še manj in ko nas je imel še tovariš Komprej Jani. Upam, da bo drugič še lepše, ko bomo še kam drugam naredili izlet.

Stanko Grmadnik
Zavod za delovno usposabljanje mladine
Črna

OBISKALA SEM LENTI NA MADŽARSKEM

17. aprila smo šli na tekmovanje na Madžarsko. Na tekmovanje smo šli štirje učenci. Z nami je šla tov. ravnateljica. Mene so vzeli na avtobus v Beltincih pri blagovnici. Ko smo prišli do meje, so nas ustavili cariniki. Pregledali so nam potne liste.

Pripeljali smo se do kraja, kjer so nas pričakali učenci. To je mesto Lenti. Mesto je lepo, polno trgovin. Tam smo jedli. Učenci so nam nekaj pripovedovali, a jih nismo razumeli. Tovariš nam je prevajal. Preoblekli smo se in šli tekmovat. Po končanem tekmovanju smo šli na kosilo. Potem so razdelili odlikovanja. Zvečer smo se vrnili v Slovenijo.

Tega dne ne bom nikoli pozabila. Videla sem dosti lepega in doživela lep dan z učenci iz naše sosednje države.

Na Madžarskem sem bila prvič. Pokrajina je lepa. Ljudje so prijazni.

Želim, da bi še kdaj šla na Madžarsko.

Simona Kolar
OŠ Prekmurske brigade
Murska Sobota

BILA SVA V VARAVARINU

Moj brat Ciril in jaz sva bila med tistimi učenci naše šole, ki naj bi vrnili obisk učencem osnovne šole Jovan Kursula iz Varavarina.

Ko smo prispeli tja, so nas dodelili učencem, pri katerih bomo spali. Midva sva bila gosta družine Ilič. Z Dejanom, ki ima sestro Marijo, sva se zelo dobro razumela, pa tudi jezik ni delal težav.

Dejanova mama je zelo dobra gospodinja. Vsak dan smo imeli kaj dobrega na mizi. Zelo dober je bil kruh, ki ga sama peče.

Dejanov oče nas je peljal v Orašije, kjer smo se napili mineralne vode in videli tovarno sokov.

Ko pa je po treh dneh napočilo slovo, smo bili vsi žalostni. Dejan je zelo jokal.

Ciril in Metod Lesnika
Osnovna šola Prežihovega Voranca
Ravne na Koroškem

IZLET V POSTOJNSKO JAMO

Ko sem prišel domov, sem rekel mamici, da grem v Postojnsko jamo. Komaj sem čakal, da grem spat. Naslednje jutro sem vstal in se šel umit. Ko sem prišel v šolo, so moji prijatelji že stali v koloni. Ko smo prispeli v Ljubljano, smo se ustavili in pomalicali. Ko smo pomalicali, smo nadaljevali pot. Tovarišica nam je rekla, da ni več daleč do Postojnske jame. Ko smo prispeli tja, smo se kar vrinili, da smo prišli do majhnega potujočega vlakca. Tam je bilo veliko ljudi iz drugih držav. Posedli smo in se peljali po jami.

Videl sem veliko lepih kapnikov različnih oblik in barv, rdeče, bele in celo črne. Tisti najbolj beli so bili iz najbolj čistega apnenca. Jamo so osvetljevale različne lučke. Vlakec se je ustavil, izstopili smo. Od tod naprej smo hodili peš. Videli smo tudi rove, skozi te rove so se nekoč plazili partizani. Zažgali so rov, v katerem je bil bencin.

Imeli smo tudi svojega vodiča. Razlagal nam je o jamah, da so jih naredile različne vode. To jamo je naredila reka Pivka. Pokazal nam je tudi človeške ribice. Vodič nam je rekel, da so slepe, živijo lahko po 40 let. Šli smo naprej, v dvorani je bila majhna trgovina. V tej dvorani smo čakali vlak, da nas odpelje iz jame.

Ko smo se peljali domov, smo prepevali razne pesmi na mikrofon in se zabavali, dokler nismo prispeli v Laško.

Mihael Malgaj
OŠ Dušan Poženel, Laško

PODROČNE ŠPORTNE IGRE

Letos je bila naša šola prireditelj področnega prvenstva šol s prilagojenim programom v atletiki in igrah z žogo. Gostovali smo v Veliki Nedelji. Prišli smo učenci iz sedmih šol. Tekmovanje se je zavleklo, ker so učenci iz Raven prispeli malo pozneje. Najprej so bili teki. Boris Munda je dosegel prvo mesto v teku na 60 metrov. V krosu na osemsto metrov je Lojzka Kralj dosegla 2. mesto. Potem so tekmovali v skoku v daljino. Tekmovala je tudi Silva Ozmec iz našega osmega razreda in dosegla 2. mesto. Jaz sem igrala v rokometu. Naša ekipa je dvakrat zmagala, enkrat je bil rezultat izenačen, enkrat smo izgubile. Igrale smo v lepi novi telovadnici.

Na republiške športne igre, ki bodo letos v Radovljici, so se uvrstili Boris, Silva in Lojzka. Želimo jim veliko uspeha.

Andreja Moravec
OŠ Stanka Vraza
Ormož

REPUBLIŠKE ŠPORTNE IGRE V RADOVLJICI

V petek, 5. junija smo šli na republiške športne igre. Iz šole smo šli ob 7,50. Potovali smo z vlakom. Bili smo trije: tov. Stanko, Boris iz osmega razreda in jaz. Do Radovljice smo nekajkrat prestopili. Zadnjič smo prestopili v Ljubljani. Ko smo prišli v Radovljico, smo odšli v šolo. Tam smo imeli kosilo. Po kosilu smo si ogledali tovarno Elan, kjer izdelujejo športno opremo. Nato smo se vrnili. Čakali so nas učenci, pri katerih smo prespali. Pri njih sem se dobro počutila. V soboto zjutraj so se pričele igre. Najprej smo si ogledali kratek program, nato smo pričeli tekmovati. Jaz sem tekla na 800 metrov. Zasedla sem peto mesto. Boris je tekel na 60 metrov. Zasedel je četrto mesto. Po tekmovanju so razdelili diplome, medalje in nagrade. Nato smo se morali vrniti domov. Na vlaku je bilo zabavno. Ker smo prišli pozno v Ormož, nisem imela nobenega avtobusa več. Domov me je peljala tov. Dana.

Alojzija Kralj
OŠ Stanka Vraza
Ormož

NA PIONIRSKI KONFERENCI

V torek, 29. septembra, smo imeli na šoli pionirsko konferenco. Na konferenci sem nastopala tudi jaz. Bila sem predsednica. Učenci so pripovedovali o delu v različnih krožkih. Pomagale so jim tovarišice. Pokazali so tudi različne izdelke. Poročali so o prometnem krožku, skupaj s tovarišem Vučakom pa še o tehničnem krožku. Pevski zbor je zapel nekaj pesmic. Lutkarji so nam zaigrali kratek prizorček. Letos bomo pionirji na naši šoli izdali dve številki glasila Naši koraki. Pri šiviljskem krožku bomo šivali predpasnike in krila. Tovarišica Breda nas je pohvalila, ker smo prebrali veliko knjig. Lani smo zbirali denar za lačne otroke v Afriki in izdelali smo tudi torbico zanje. Na koncu smo zapeli pionirsko himno. Na konferenci so bili vsi učenci. Po konferenci smo šli v kino.

Valerija Žohar
Osnovna šola Prekmurske brigade

ŠPORTNI DAN

21. oktobra smo imeli športni dan. Ob 7. uri zjutraj smo se zbrali pred šolo vsak s svojo vrečo kostanjev. Ko smo bili vsi zbrani, smo zakurili ogenj in narezali kostanje. Tovarišica je prinesla veliko vedro kostanjev. Kostanje smo vsuli v posodo, ki je imela luknje. Kostanje sta pekla tovariš Danilo in Elči iz 8. razreda. Ko so bili kostanji pečeni, nas je poklical tovariš Danilo z dvorišča, kjer smo plesali. Kostanje smo zelo hitro pojedli. Šli smo tudi na stari grad. Športni dan je bil zanimiv.

Marija Slatenšek
Osnovna šola Pohorski odred
Slovenske Konjice

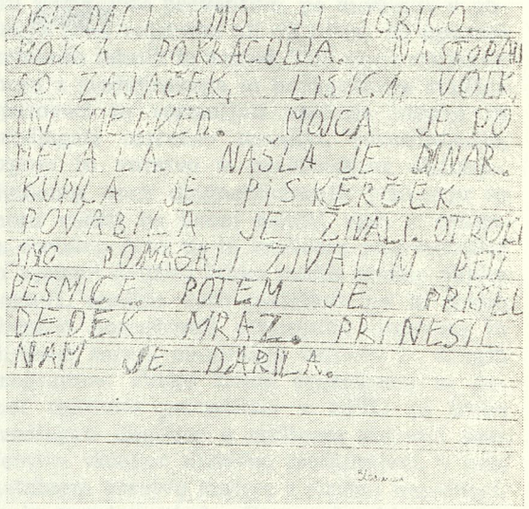

NAREDILI SMO VINO

Bil je lep, sončen jesenski dan. V vinogradu smo nabirali grozdje in ga nekaj prinesli tudi v zavod. Sklenili smo, da bomo naredili vino. Iz kuhinje smo prinesli cedilo, lonec, kuhalnico in si iz teh pripomočkov naredili stiskalnico. Iz grozdnih jagod je pritekel sladek sok. Precedili smo ga in poskusili. Kako je bil dober!

Malo soka smo pustili v lončku in ga spravili na omaro. Vsak dan smo opazovali, kaj se z njim dogaja. Sok v lončku je začel vreti in postajal vse bolj kisel. Ob lončku smo opazili tudi vinske mušice.

Minilo je štirinajst dni in odločili smo se, da poskusimo, če je že nastalo vino. Toda joj! Naša tovarišica Irena je nerodno stopila na stol, še bolj nerodno prijela lonček in namesto v želodčkih smo imeli vino po oblekah. Nasmejali smo se pa kljub temu . . .

Učenci 3. a razreda
Zavoda za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka
Vipava

PO JUGOSLAVIJI IN SVETU

DELOVNI DNEVI STARŠEV

Predsedstvo Zveze organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ je sprejelo pobudo Zveze društev za pomoč duševno prizadetem Slovenije in sklenilo, da na federalnem nivoju prvič organizira srečanje Delovni dnevi staršev.

Srečanje je bilo 19. in 20. februarja letos v Kranju, udeležilo pa se ga je 78 staršev in 43 strokovnjakov iz vse Jugoslavije in predstavniki družbenopolitične skupnosti in političnih organizacij iz Kranja. Udeleženci so si najprej ogledali razvojne oddelke v kranjskem vrtcu Mojca, oddelke za delovno usposabljanje, osnovno šolo s prilagojenim programom Helena Puhar in delavnice pod posebnimi pogoji. Osrednja tematika prvega delovnega dne so bila poročila o stanju družbene skrbi za duševno prizadete osebe v posameznih republikah s prikazom zakonske ureditve in dejanskega stanja v praksi. Drugi dan so se udeleženci, razdeljeni v pet skupin po posameznih vsebinskih sklopih, podrobneje pogovorili o položaju v posameznih republikah in kako razmere izboljšati. Na zaključnem plenarnem zasedanju so udeleženci sprejeli zaključke, ki jih objavljamo kot prevod besedila, objavljenega v glasilu Pregled problema mentalno retardiranih osoba, številka 3-4/87.

ZAKLJUČKI POSVETOVANJA

Po razpravi v petih delovnih skupinah so udeleženci posvetovanja na plenumu 20. 2. 1987 poslušali predloge teh skupin, ki so jih predstavili vodje skupin (aktivisti Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije), in po obsežni razpravi sprejeli naslednje zaključke:

I. PREDŠOLSKA VZGOJA (12 članov delovne skupine, od tega 3 starši)

1. Čim bolj zgodnje odkrivanje in ugotavljanje duševne prizadetosti mora omogočiti učinkovito preventivo, po možnosti v obdobju pred rojstvom ali ob njem, ob uporabi sodobnih tehnik in metod. Tim strokovnjakov mora z medicinskega in pedagoškega stališča opazovati in spremljati vsakega otroka in predlagati ustrezno terapijo, rehabilitacijo, vzgojo in varstvo v predšolskem obdobju. Evidenca vseh diagnosticiranih primerov se mora voditi na enem mestu, npr. v centru za socialno delo, da bi vsakemu posamezniku in njegovi družini lahko nudili možne oblike pomoči, analizo vseh podatkov pa bi lahko občasno posredovali pristojnim organom in službam zaradi planiranja ustanov in drugih programov. Preko Zveze organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ je treba predlagati dogovor o enotnem sistemu preventive vzrokov duševne prizadetosti, o prenatalnem varstvu matere z rizično nosečnostjo in varstvu ploda. Prav tako bi bilo potrebno na zveznem nivoju sprejeti dogovor o poenotenju terminov in definicij, kar bi prav tako morali vnesti v predpise socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin.

2. V zakonski in samoupravni regulativi ter v programih zdravstvenega varstva je potrebno zagotoviti maksimalno terapijo, medicinsko rehabilitacijo, vključno s preskrbo s pripomočki, vsem otrokom z duševno prizadetostjo od predšolskega obdobja dalje, brez participacije družine.

3. Prizadetim predšolskim otrokom je potrebno zagotoviti vse ustrezne pogoje v družini, med drugim tudi mobilno defektološko službo, ki bi usposabljala tudi starše za delo z njimi. Družino je potrebno stimulirati z materialnimi nadomestili, da laže sama skrbi za predšolskega otroka, saj je to mnogo bolj rentabilno kot namestitev v drage ustanove.

4. Zakonsko je treba zagotoviti pravico in prednost prizadetim predšolskim otrokom za sprejem v jasli, vrtec in druge predšolske ustanove, brez materialnega obremenjevanja staršev, in se opreti na integracijo z njihovimi vrstniki ter jih vključevati v razvojne oddelke in prilagojene programe. Samo težko prizadeti in tisti z več motnjami potrebujejo posebne ustanove. V vseh teh oblikah je zdravstveno varstvo integralni del obravnave. Rehabilitacijo vodijo timi vseh potrebnih strokovnjakov, ki jim je nujno zagotoviti ustrezno šolanje in stalno strokovno izpopolnjevanje.

II. OSNOVNA VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE (13 članov delovne skupine, od tega 6 staršev)

1. Na območjih, kjer v osnovno izobraževanje še niso zajeti vsi laže duševno prizadeti otroci (še posebno na vasi), morajo naša društva spodbujati pedagoško službo in najbližje šole, da jih vključijo. Integracijski proces za te otroke je treba dobro pripraviti (kadri, materialna osnova, pripomočki, oprema) in ga izvajati postopno, ob tem pa vključevati defektologe kot sodelavce, ki pomagajo učiteljem v redni šoli. V programe pedagoških in socialnih šol je potrebno uvajati vsebine o vzgoji in rehabilitaciji duševno prizadetih otrok, pripravljati priročnike, organizirati seminarje in drugo.

2. Na vseh območjih naše države je treba uvesti zakonsko določilo, da je osnovno izobraževanje za zmerno in teže duševno prizadete otroke obsežno in da se izvaja po ustreznih programih; prav tako tudi za laže prizadete z dodatnimi motnjami. Zato si je treba prizadevati, da invalidsko zavarovanje prevzame financiranje stroškov bivanja, oskrbe in delovanja usposabljanja za te otroke in mladostnike, tudi za predšolske otroke. Pri usposabljanju teh otrok je treba izkoristiti izkušnje SR Slovenije z oddelki za delovno usposabljanje in druge sodobne oblike.

3. Da bi bila rehabilitacija čimbolj učinkovita, je nujno za vse oblike osnovnošolske vzgoje in izobraževanja postopno uvajati celodnevno bivanje, da bi se vendarle izboljšale možnosti za socializacijo in pripravo teh otrok za strokovno usposabljanje. Kot v predšolskem usposabljanju je tudi med osnovnošolskim izobraževanjem potrebno timsko strokovno pedagoško spremljati razvoj otrok, ob sodelovanju defektologa in njegovih sodelavcev.

4. V socialističnih republikah in socialističnih avtonomnih pokrajinah, kjer ni svetovalcev za problematiko oseb z motnjami v razvoju, je treba te svetovalce (predvsem defektologe) vključiti v ustrezne upravne organe in strokovne službe.

5. S pomočjo zveznih organizacij defektologov in organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ je treba spodbuditi akcijo in pripraviti predloge za ustanovitev in delovanje šol za starše duševno prizadetih otrok, kjer bi stalno dobivali sodobne informacije in navodila za delo z otrokom.

III. VARSTVO ODRASLIH (19 članov delovne skupine, od tega 12 staršev)

1. Zagotoviti sodobno usposabljanje za delo in nato ustrezno zaposlitev laže duševno prizadetim, predvsem v rednih, šele nato v posebnih pogojih, tako da se jim v združenem delu zagotovijo vse pravice in ugodnosti, ki jih imajo zaposleni invalidi po ustavi, zakonih in samoupravnih aktih.

2. Vsi odrasli duševno prizadeti, ki se ne morejo usposobiti za delovno razmerje, naj dobijo pravni status enako kot v SR Sloveniji, posebno zato, da bodo s tem deležni določenih pravic, predvsem materialnih v družini ali v zvezi z bivanjem v ustanovi.

3. Preko Zveze organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ naj se sproži razprava o odprtih vprašanjih: opravilna sposobnost, zakonska zveza, seksualno življenje, sterilizacija ipd. Nujno je, da poiščejo čim bolj ustrezne rešitve.

4. Strokovne službe socialnega varstva in naše Zveze naj proučijo aktualna vprašanja materialnega varstva, nege na domu, namestitve v domove za odrasle, pomoči starejšim in druga ter poiščejo praktične rešitve.

5. Delavnice pod posebnimi pogoji, ki so se uspešno razvile v SR Sloveniji, se morajo hitreje ustanavljati tudi v drugih delih države; zato je potrebno čimprej zagotoviti pravne predpise in materialne pogoje, da bi se delovna okupacija in socializacija zmerno in teže duševno prizadetih ter tistih z dodatnimi motnjami, starejših od 15 let, zagotavljala v dnevnih centrih, delavnicah ipd.

IV. VARSTVO DRUŽINE S PRIZADETIM ČLANOM (19 članov delovne skupine, od tega 14 staršev)

1. Zakonsko je potrebno zagotoviti pravice matere s prizadetim predšolskim otrokom za čimdaljši porodniški dopust z vsemi pravicami, ki iz tega izhajajo, ter posebne pravice družine s teže prizadetim članom do otroškega dodatka ne glede na imovinski cenzus zaradi dodatnih stroškov s tem članom.

2. Zakonsko je treba zagotoviti socialno pomoč in pomoč za nego na domu družini s teže prizadetim članom, dotlej pa naj se te pravice zagotavljajo v skladu s samoupravnimi akti samoupravnih interesnih skupnosti socialnega varstva.

3. Vsa nadomestila, ki jih prejemajo družine z duševno prizadetim članom iz raznih sistemov (invalidskega zavarovanja, socialnega varstva ipd.), naj se redno valorizirajo skladno z gibanjem življenjskih stroškov.

4. Družine, katerih duševno prizadeti član je vključen v vzgojno, izobraževalno, socialno ali podobno ustanovo, naj bodo oproščene materialne participacije zanj.

5. Staršem in drugim članom družine je treba stalno zagotavljati informiranje in svetovanje s pomočjo seminarjev, priročnikov ipd., da se sprijaznijo s prizadetim otrokom, delajo z njim čimbolj strokovno in tako postanejo sodelavci strokovnjakov.

6. Vsa sredstva javnega obveščanja je potrebno v največji meri izkoristiti za informiranje prebivalstva o sposobnostih in pravicah oseb z duševno prizadetostjo in njihovih družin, da bi tako laže odpravljali zastarele predsodke in da bi nudili podporo družbenim ukrepom.

V. NAŠA ORGANIZIRANOST (15 članov delovne skupine, od tega 8 staršev)

1. Po zgledu SR Slovenije je treba vztrajno nadaljevati s hitrejšim organiziranjem lokalnih društev za pomoč duševno prizadetim, saj se vsa glavna življenjska vprašanja prizadetih in njihovih družin rešujejo v občini. Tem društvom je treba zagotoviti strokovno pomoč s strani republiških in pokrajinskih zvez preko seminarjev, priročnikov, časopisov ipd.

2. Društva za pomoč duševno prizadetim se morajo na vseh nivojih maksimalno financirati iz sredstev Loterije po priporočilu Zvezne konference SZDLJ iz oktobra 1986. leta, po kateri je treba večino sredstev iz teh virov usmeriti v organizacije invalidov in staršev. Pri financiranju morajo prav tako sodelovati družbenopolitične skupnosti in samoupravne interesne skupnosti s sredstvi iz svojih proračunov, posebno pri programih, ki so v njihovem interesu.

3. Nujna je stalna izmenjava izkušenj med sosednjimi društvi za pomoč duševno prizadetim kot tudi med društvi na nivoju socialističnih republik in pokrajin. Prav tako je potrebno ob skupnih nalogah stalno sodelovanje z društvi invalidov.

4. Preučiti je potrebno možnosti in oblike skupnih emblemov, znakov, značk in drugih oznak naših društev v okviru vse države.

5. Zelo uspešna Srečanja — delovni dnevi staršev naj postanejo stalna oblika sodelovanja republiških in pokrajinskih Zvez društev za pomoč duševno prizadetim in Zveze organizacij za pomoč duševno prizadetim v SFRJ, zato jih je treba prirediti vsako leto, vedno v drugem mestu. Za prihodnja Srečanja predlagamo osnovno temo: Organizacija odkrivanja, diagnostike in opazovanja duševne prizadetosti in predšolsko usposabljanje otrok z duševno prizadetostjo.

6. V zveznem časopisu Pregled problemov duševno prizadetih naj se čimprej objavijo programirani materiali o dosežkih v svetu znanosti in prakse s tega področja, še posebej pa izkušnje iz dela društev za pomoč duševno prizadetim.

7. Materiali Srečanj v Kranju bodo skupaj z zaključki objavljeni v posebni številki časopisa Pregled. Posredovali jih bomo vsem zainteresiranim za izvajanje, na prihodnjih srečanjih pa bomo njihovo uresničevanje analizirali in jih vsako leto dograjevali.

Prevedla in priredila:
Aljoša Vodnik

SEMINARJI ZA STARŠE Z OTROKI V SR SRBIJI

Pobudnik in organizator seminarjev je republiško društvo za pomoč duševno manj razvitim osebam. Čeprav je v zvezi z organizacijo veliko dela, opaznega in neopaznega, republiško društvo vztrajno nadaljuje začeto delo. Prvo leto je bil seminar v Baošičih v Črnogorskem primorju, naslednje leto v Banji Koviljači in letos v Novem Pazarju. Seminarji so pričeli s podobno vsebino kot pri nas v Sloveniji, pa ne zaradi tega, da ne bi imeli svojih zamisli, ampak zato, ker je pač nekje treba pričeti. Opazil sem, da nimajo težav pri kontaktiranju, da so v republiški zvezi nasploh odprti za vse napredno, pravzaprav za vse, kar pomaga staršem, njihovim otrokom, občinskim društvom. Na voljo imajo le omejena denarna sredstva, ki pa jih vlagajo skrbno in premišljeno v takšne oblike pomoči, ki so koristne za vse prizadete osebe.

Letošnji seminar v Novem Pazarju pa je v nekem pogledu že presegel naša pričakovanja. Zajel je namreč občino, sosednje občine in segel globlje v zavest občanov.

Mesto leži v Sandžaku, blizu Črne gore in Kosova. Ima približno 45.000 prebivalcev in je za zunanjega opazovalca zanimivo, ker dobiš med številni minareti in v gibanju med prebivalci občutek, da si že bolj na Vzhodu. Zgodovina je opravila svoje, kot že neštetokrat. Le dobrih 10 kilometrov proti planinam smo stanovali ob reki Raški v naselju Ras, kjer so danes le še razvaline, nekoč pa je bila prestolnica srednjeveške države Raške. Izkopani temelji starega naselja so v Rasu, na hribu so ohranjena obzidja kraljevskega gradu.

Tri kilometre še dalje v planini je samostan Sopočani. Po turškem preganjanju so se tu ponovno naselili menihi in bil sem prijetno presenečen, koliko je naš vodič — pravoslavni menih, vedel o slovenski kulturni sedanjosti in zgodovini. Vsi navedeni objekti so pod zaščito UNESCA. Kraji od Novega Pazarja do Rasa in Sopočanov so me zaradi težje dostopnosti, čudovite planinske lege, čiste vode in zraka, zgodovinskega navdiha spominjali na zgodovinsko naselje v Južni Ameriki, le da sem se moral tam prerivati med turisti iz celega sveta, tu sem se pa lahko popoldne povsem sam sprehajal po ohranjenih razvalinah gradu Uroša Prvega in se nemoteno predajal trenutku in zgodovini.

Takšen vložek je, mislim, potreben, če hočem poudariti, da seminarji v obliki skupinskega dela s starši in otroki spreminjajo stoletne predsodke o prizadetih osebah.

Pravzaprav je že car Dušan naložil narodu, da mora skrbeti za prizadete osebe. Vendar sem se pri srečanju s prenekaterimi starši prepričal, da trpijo dvojno: ker so zaradi družinskega člana ovirani in ker je okolje še prevečkrat sovražno. Sicer je zraven tudi nekaj preobčutljivosti staršev, vendar so na delu številne bariere, le da se izražajo bolj prikrito, npr. saj ni denarja za normalne otroke v vrtcih, kako naj bo šele za prizadete.

Da se dobimo v Novem Pazarju, je predlagal oče otroka, ki je bil prejšnje leto na seminarju v Banji Koviljači skupaj s predsednikom občinskega društva tega kraja. Pritegnila sta strokovne in družbenopolitične dejavnike v občini. Skoraj ne bi mogel našteti vseh, ki so se v tem tednu z nami družili, prisostvovali seminarskim predavanjem ali skrbeli za prevoz na razdalji od Pazarja do Sopočanov in nemoten potek dela. Prav gotovo so prišli vsi defektologi iz posebnih oddelkov pri osnovni šoli.

V Novem Pazarju še nimajo svoje šole s prilagojenim programom, pa se zanjo zavzemajo. Na obisku pri dr. Ramizu Ličini sem se lahko prepričal, da bodo zajeli z rizikom rojene otroke, jih spremljali in posredovali podatke še drugim (npr. otroškemu varstvu), ki se v občini vključuje v celostno skrb za prizadete. Predzadnjega dne so imeli še regijski posvet, kjer so se prav verjetno kaj koristnega dogovorili. Sploh pa gre na naših seminarjih tudi za doživetja, zato vabimo oba roditelja, ker je doživetja težko prenesti z besedami. Za kakšna doživetja gre? Da nisi sam, da so še težji primeri, da zmoreš obvladati občutek krivde. Predvsem pa prihajajo starši do spoznanja, da duševna manjrazvitost ni bolezen, ampak stanje, da ni pomembno, kdo je kriv, ampak je treba s tem živeti, si urediti življenje za vse: za otroka in zase. Starši imajo pravico do življenja, za otroka bodo še naprej skrbeli. Če človek obvlada lastne občutke, se laže, bolj zanesljivo, predvsem pa bolj znosno poda v življenje.

Starši so marsikdaj razočarani v zdravstveni službi, predvsem v informacijah, ki jih dobijo. Prevladujeta dve skrajnosti: da iz otroka ne bo nikoli nič ali pa da se bo še vse samo od sebe — ali pa z vajami, z zdravili — uredilo. Resnica je bolj na sredini. Zdravstvena služba deluje bolj v apostolski funkciji kot pa tako, da bi pomenila servis tem staršem in jih navajala na razumevanje in življenje z otrokom. Ni ji zameriti, saj je vprašanje, koliko informacij o možnostih usposabljanja zdravnik sploh ima. Sicer pa nikoli ni lahko staršem sporočati, kaj je z njihovim otrokom. Tako bi lahko še marsikaj rekli o delu komisij za razvrščanje, sociali . . . Kljub temu želim, naj to ne pomeni graje, pač pa spodbudo na tem širokem področju, saj imamo opraviti z najštevilnejšo skupino znotraj kategorije prizadetih oseb.

S tem, ko postajajo starši aktivni, vnašajo tudi nov pogled na vse naše strokovno delo in družbeno skrb. Menim, da je takšna pot človeška pot, saj smo enovita družba in je tudi naš otrok najprej otrok in starši kot vsi drugi starši.

Bodočnost se trenutno ne kaže v nekih velikih tehnoloških preskokih, je pa morda čas za boljše odnose!?

Ko sem odhajal iz Novega Pazarja, sem razmišljal, kako je v času seminarja ves kraj živel en teden s starši in našimi otroki. Prizadevnemu društvu želim korajže še v naprej, da vključi še nevključene.

Peter Skuber

IV. SREČANJE OSNOVNIH ŠOL IN ZAVODOV ZA DUŠEVNO PRIZADETE JUGOSLAVIJE

V tem šolskem letu je v zavodu v Črni potekal krožek za igre z žogo; predvsem nogomet. Fantje so odigrali tri tekme in vse tri dobili. Ob dnevu invalidov so fantje odigrali nogometno tekmo z OŠ Juričevega Drejčka Ravne. Zmagali so z visokim rezultatom in osvojili pokal.

Želja naju dveh je bila, da bi fante vključila v širše športno dogajanje. Kmalu je v zavod prispel razpis za IV. igre POŠ in zavodov Jugoslavije.

Po razgovoru in sklepu Zveze smo bili določeni, da bomo zastopali na teh igrah Slovenijo in zavod iz Črne.

Ekipo so sestavljali: Nace Levačič, Tonček Požun, Manfred Kržišnik, Darko Plešnik, Željko Seferovič, Jože Leskovar in Mario Grbac.

Spremljevalca sva bila: Danilo Gregor in Danijel Šipek.

S fanti smo začeli resno vaditi enkrat tedensko, ob zaključku priprav pa vsak dan. Med pripravami je prišlo do vzgojnih problemov, ki pa smo jih uspešno s skupnimi močmi rešili. Fante je bilo potrebno pripraviti na čisto novo okolje — v socialnem in kulturnem smislu. Ves čas priprav smo fante opozarjali na primerno vedenje, prijateljske odnose med seboj, na medsebojno pomoč v različnih situacijah, ki bi eventualno nastale na srečanju.

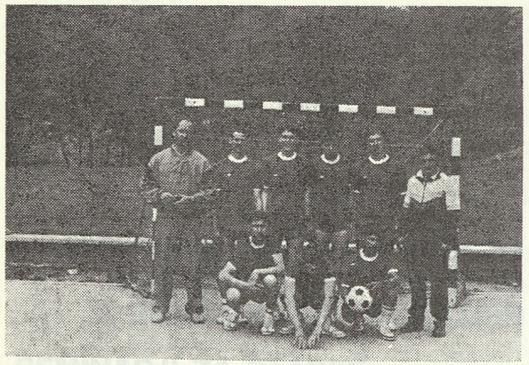

Kot zastopniki SR Slovenije smo se temu primerno tudi opremili: enotne trenirke, majice, hlačke. Fantje so se zelo veselili odhoda v neznano oz. med sovrstnike iz različnih krajev Jugoslavije. Na večer pred odhodom smo s fanti pripravili kombi z vso potrebno prtljago in opremo. Tudi ostali otroci so pomagali; nekam z zavidanjem so gledali na fante, ki bodo zgodaj zjutraj odpotovali.

V zgodnjih jutranjih urah 10. junija smo se odpeljali izpred zavoda. Nekaj radovednih otrok se je pokazalo na oknih zavoda in nam pomahalo v slovo.

Pot nas je vodila preko Dravograda, Maribora, Ptuja; prvi postanek smo imeli v Podlehniku. Po petnajstminutnem odmoru smo nadaljevali pot. Vreme je bilo ugodno za vožnjo, za kratek čas so fantje poslušali glasbo iz kasetofona. Vožnja po avtocesti Zagreb—Beograd je bila za fante zelo zanimiva; neprenehoma so spraševali po imenih krajev, skozi katere smo se vozili. V ozadju kombija je počasi pojenjal klepet, drug za drugim so od razburjenja in utrujenosti zaspali.

Lakota je čez čas prebudila fante; malica je bila zares obilna; kuharice so nas dobro in obilo založile! Tudi kombi je postal žejen, na črpalki smo mu žejo pogasili in nadaljevali pot proti Slavonskemu Brodu, skozi Bosanski Brod, Dervento.

Nekaj kilometrov pred Dobojem smo si ob reki Bosni privoščili daljši odmor za kosilo. Našli smo prav prijeten prostor z okroglo mizo in klopmi; tu smo se tudi fotografirali. Po slastnem kosilu smo nadaljevali pot v Doboj, Zavidoviče in končno smo ob 15.10 prispeli v Nemilo, na prizorišče dogajanja IV. YU-iger POŠ in zavodov.

V mladinskem naselju nas je sprejel predsednik organizacijskega odbora. Namestili smo se v dveh sobah. Fantje so se oblekli v enotne trenirke in odšli na obhod po naselju.

Naselje se je počasi polnilo z udeleženci; fantje so nekako sramežljivo opazovali dogajanje v naselju.

Drugi dan (11. junija) smo se vsi udeleženci srečanja odpeljali na Bistričak (športno-rekreacijski center železarne Zenica).

Po dogovoru z vodstvom organizacijskega odbora za šport smo ob 9. uri pričeli atletski troboj: tek na 100 m — najboljši čas je imel Darko Plešnik; skok z mesta — med 1—5 — Darko Plešnik; suvanje krogle — med 1—10 — Darko Plešnik.

V troboju sta sodelovala Darko Plešnik in Željko Seferovič. Najbolje se je odrezal Darko Plešnik, Željko pa je zaradi treme pokvaril boljšo uvrstitev.

Povedati še moram, da so bili udeleženci srečanja predvsem učenci POŠ, ki se po psihofizičnih lastnostih in sposobnostih razlikujejo — precej — od naše populacije, mislim, da prav zaradi redne obravnave pri urah telesne vzgoje.

Po dokaj uspešnem nastopu v atletskem troboju je prišel na vrsto težko pričakovani nogomet. Sistem tekmovanja in žreb nam nista bila naklonjena. Fantje so »živeli« za nogometno tekmo. Največjo tremo je imel Jožek, saj vso noč ni zaprl oči, spraševal po uri in taktiki.

Naš nasprotnik je bil predstavnik SR BiH, kasnejši zmagovalec turnirja. Ogrevanje ekipe je vodil kapetan moštva Željko Seferovič. V napetem pričakovanju so vsi nestrpno pričakovali sodnikov žvižg.

V prvem polčasu naših nogometašev ni bilo mogoče prepoznati, zdelo se je, kakor da bi prvič igrali nogomet. Le nekaj akcij je dalo slutiti, da nekaj le znajo. Nasprotnik nam je neusmiljeno polnil mrežo, tudi menjava vratarja in okrepljena obramba nam v prvem polčasu nista nič pomagali.

V odmoru sem vse fante moral prepričati, da tudi oni znajo igrati nogomet, naj se potrudijo in borijo.

V drugem polčasu so fantje bistveno popravili prvotni videz, a smo vseeno, žal, izgubili.

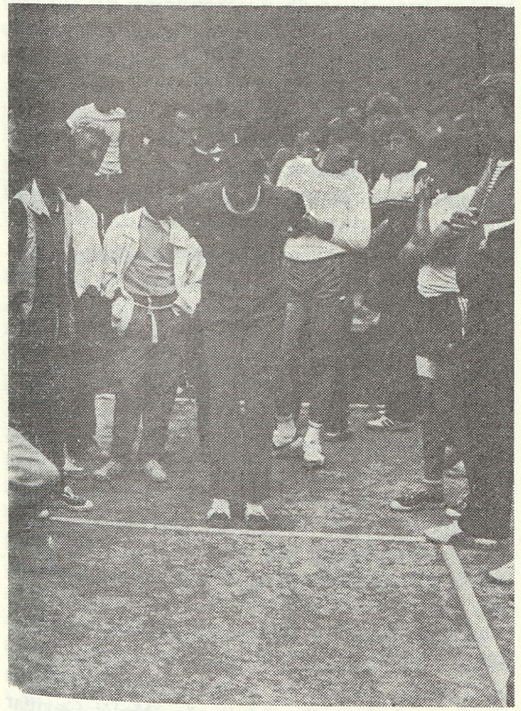

Poraz je bil boleč za vse od prvega do zadnjega. Še dolgo v noč so premlevali poraz. No, naš »politik« Gregor je bil med tem časom na sprejemu pri predsedniku SO Zenica, kjer je predstavljal slovensko zastopstvo na igrah. Po zaključenem športnem dopoldnevu smo se vrnili v naselje Nemila na kosilo, po vseh aktivnostih se je prilegel počitek. Popoldan smo imeli prosto, ogledali smo si vas Nemila.

Tretji dan (12. junija) smo se po zajtrku z avtobusi odpravili v Zenico na ogled lutkovne predstave v Narodnem pozorištu. Po predstavi smo si ogledali del Zenice, se malo posladkali in odžejali. Tukaj ob lizanju sladoleda smo posneli dokazno gradivo (fotografiranje skupine).

Po vrnitvi v Nemilo smo se dogovorili, da se odpeljemo na Bistričak kot turisti na skromno kosilo (postrv s pomfrijem).

Zvečer smo si ogledali kulturni program, ki so ga pripravili udeleženci IV. srečanja. Ob zaključku kulturnega programa so organizatorji proglasili skupnega zmagovalca iger. To so bili domačini SR BiH, posebne diplome pa so dobili posamezniki za zmage oziroma v skupnem seštevku točk v A3; med prejemniki priznanja sta bila tudi Željko Seferovič in Darko Plešnik.

Po srečanju so se fantje pomešali med udeležence srečanja in se zabavali ob poslušanju glasbe.

Četrti dan (13. junija) smo se v jutranjih urah poslovili od organizatorjev, se zahvalili za gostoljubnost in počasi odrinili na pot proti domu. Pot nas je vodila skozi Zenico, Travnik vse do zgodovinskega mesta Jajce. Ogledali smo si zgodovinsko hišo, v kateri je zasedal AVNOJ, slapove reke Vrbas, kjer smo se tudi fotografirali, nakupili smo si spominkov, se odžejali in nadaljevali pot proti Banja Luki, po avto cesti do Zagreba, Maribora, Podlehnik nas je počastil z lepim vremenom in dobrim okrepčilom.

Srečno smo prispeli v Črno okrog 20. ure zvečer. Pred zavodom nas je obkrožilo precej radovednežev z vprašanji: »Kako je bilo? Ali ste zmagali? Koliko golov so dobili?« ipd.

Danijel Šipek
Danilo Gregor

DUŠEVNO PRIZADETI NA KOROŠKEM, V BENEČIJI-JULIJSKI KRAJINI IN SLOVENIJI

V sredini septembra je bilo v Vidmu (Udine) delovno srečanje ljudi iz naštetih treh dežel, ki tako ali drugače poznajo problematiko duševno prizadetih. Glavni namen je bil seveda izmenjati izkušnje, saj sicer podobnih problemov prizadetih in njihovih družin ni mogoče razreševati zunaj splošnega družbeno-ekonomskega, kulturno-zgodovinskega in političnega okvira. Ti pa so prav v teh treh deželah, ki pripadajo trem državam, kljub neposredni soseščini zelo različni, kar se kaže tudi v sistemu skrbi za duševno prizadete. Koroška — kljub tesni povezanosti z najrazvitejšo zahodno Evropo, nekako tradicionalno toga, Furlanija-Julijska krajina razpeta med dvomljivo radikalno »integracijo« in krščansko zaščitniškim odnosom, Slovenija s stalno spreminjajočimi se možnostmi, ki še komaj vzdržujejo načeloma humano začrtano pot... Seveda so to skrajno subjektivni vtisi, ki naj bodo le poizkus ilustracije različnosti razmer, v katerih se odvija skrb za tiste potrebe duševno prizadetih, ki so po naravi enake na vseh koncih sveta.

Srečanje je ob svoji 20-letnici organiziralo videmsko združenje za duševno prizadete, ki nekoliko podobno kot avstrjiski Lebenshilfe organizira in izvaja različne oblike dnevne in stacionarne skrbi za duševno prizadete vseh starosti, predvsem za zmerno, teže in kombinirano prizadete. Ker pa so prav te tri dežele v osrčju področja Alpe-Jadran, je bilo že letošnje srečanje nekako v tem znamenju, v prihodnje pa naj bi to uredili še bolj formalno.

Delo je vse tri dni potekalo podobno: dopoldne so predstavniki ene od dežel prikazali svoje delo, popoldne pa so poleg preostalih prispevkov predvsem odgovarjali na vprašanja udeležencev iz drugih dveh dežel. Vse je bilo simultano prevajano v vse tri jezike, kar je sicer povzročalo občasne tehnične, pa tudi pomenske težave, ki smo jih kasneje razčiščevali v bolj neposrednem stiku. Tudi sicer je gostitelj — občina Videm — lepo poskrbela za goste iz Koroške in Slovenije, le premalo oziroma nič časa ni bilo za ogled mesta in okolice, niti za obisk katere od ustanov ne.

Prikaz skrbi za duševno prizadete v Sloveniji smo prevzeli: Anica Kos, Vida Strle in Tereza Žerdin iz svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše, Malči Gartnar iz zavoda Janeza Levca, Majda Končar iz zavoda za šolstvo, Tomaž Jereb iz Zveze društev za pomoč duševno prizadetim, Franci Hrastar iz UKC in Jan Ulaga. Naš prikaz je bil kljub kratkim pripravam dokaj zaokrožen in nazoren, pa tudi vprašanja, ki smo jih dobili od ostalih navzočih, so izražala njihovo zanimanje za stanje pri nas — predvsem za konkretne, vsakdanje rešitve, npr. normative o številu otrok v oddelkih za usposabljanje, financiranje dejavnosti in podobno. Tudi prispevek dr. Hrastarja o avtoagresivnosti med teže duševno prizadetimi otroki je zbudil precej zanimanja in vprašanj.

Morda je nekoliko razočaral »italijanski« dan, ko zaradi časovne stiske ni bilo možnosti za vprašanja, iz zelo živahne in tudi polemične razprave med domačini samimi pa je bilo razvidno, da so mnenja glede osnovnega pristopa zelo različna. Gre namreč za znano odločitev oblasti, ki so pred nekaj leti radikalno »integrirale« vse prizadete otroke (in odrasle duševne bolnike) v običajno šolsko oziroma življenjsko okolje. Po nekaterih izjavah, tudi na srečanju v Vidmu, so posledice za posamezne otroke in starše katastrofalne. Ublažiti jih poizkušajo tudi z ustanavljanjem dnevnih centrov za teže prizadete, s cerkvenimi in privatnimi službami — žal pa ni bilo dovolj časa za razčiščevanje in si ni bilo mogoče samo na osnovi ustnih prispevkov in polemičnih razprav ustvariti bolj objektivne podobe o trenutnem stanju in možnostih, ki jih imajo duševno prizadeti in njihove družine v Benečiji-Julijski krajini.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim je bil eden od pričakovanih zaključkov tudi ta, da je potrebno s podobno izmenjavo izkušenj vsekakor nadaljevati. Naslednje srečanje naj bi bilo v Celovcu — pozdrav in vabilo je podpisal deželni glavar Wagner — potem pa bo verjetno na vrsti Slovenija. Tudi zato bo najbrž potrebno naše bodoče sodelovanje na neki način legalizirati, saj je dosedanje potekalo bolj spontano, na osnovi stikov med omenjenim združenjem v Vidmu in ljubljanskim svetovalnim centrom. To pa seveda ne bi smelo pomeniti oženja, ampak širjenje skupnega dela na osnovi medčloveških stikov, ki so mnogo bolj pomembni kot včasih le papirnata splošna načela in deklarativne izjave o sodelovanju.

Po tem srečanju lahko ponovno ugotovimo, da stopnja družbene skrbi za duševno prizadete v Sloveniji prav nič ne zaostaja za drugimi v »srednji Evropi«. Seveda so velike razlike v posameznih rešitvah in tudi pri nas ni enotnih mnenj, še manj pa resničnih možnosti za tako odločilne posege, kot je npr. prava integracija. Prepad med osnovno šolo in osnovno šolo s prilagojenim programom je prevelik, glede na normative v osnovni šoli in vse težjo populacijo v OŠPP celo vse večji. Odprt in neperspektiven je problem poklicnega šolanja in zaposlovanja absolventov OŠPP. V neprijaznih družbenoekonomskih razmerah bomo glede skrbi za zmerno in teže prizadete morali vzdrževati vsaj doseženo raven ter vedno znova iskati take rešitve, ki ne bodo pomenile širitve v materialnem, ampak vsebinskem smislu.

V nasprotnem primeru, če bomo glede na krizne okoliščine izgubili voljo in pogum, bomo na prihodnja srečanja treh dežel hodili z manj samozavesti, kot smo lahko šli letos v Videm.

Jan Ulaga

DRUŽBENA SKRB ZA DUŠEVNO PRIZADETE OSEBE NA NIZOZEMSKEM

Strpnost in sprejemanje duševno prizadetih oseb sta bili na Nizozemskem vedno veliki. Starši se ne sramujejo svojih prizadetih otrok, in odkar je ideja o normalizaciji sprejeta in deležna tako močne podpore, ni prav nič nenavadno videti te družine na sprehodih po mestu. Ker so taki prizori pogosti in opazni, turisti iz drugih evropskih držav pogosto vprašujejo, če na Nizozemskem ni morda več prizadetih otrok kot v njihovih deželah. Med štirinajstimi milijoni prebivalcev Nizozemske je 130.000 registriranih duševno prizadetih oseb, 61 % jih živi doma s starši ali družino, 23 % v specialnih ustanovah in 16 % v skupinskih domovih.

Skupinski domovi za duševno prizadete so se na Nizozemskem razvili v zadnjih desetih letih. V teh domovih je navadno po šestnajst oseb, ki so stare več kot 16 let in so laže duševno prizadete (domovi za zmerno prizadete so redki) ter imajo podobne navade v socialnem prilagajanju. Običajno so zaposlene v

ustanovah, ki so znane kot »socialna delovna mesta« in kjer so vključene v delovne organizacije ali v delavnice.

Ustanove za duševno prizadete so ponavadi majhne, v poprečju je v njih okrog 300 oseb, ki živijo v skupinah po 8 do 16 oseb. Večina teh ustanov se je oblikovala v zadnjih dvajsetih letih, so moderne in zagotavljajo različne možnosti za zasebnost. Običajno je osebje sestavljeno iz: zdravnika splošne prakse, enega ali dveh psihologov, pedologov, socialnih delavcev in drugega negovalskega osebja, fizioterapetov, učiteljev, sodelavcev pri poklicnem usposabljanju itd. Prizadete otroke navadno vključujejo v take ustanove zaradi težav v družini, kot je na primer bolezen staršev ali razveza, zanemarjanje ali zapustitev otrok, hudi vedenjski problemi, večkratna prizadetost in težja ali težka duševno prizadetost otroka. Pri odraslih pride do namestitve v tako ustanovo zaradi težav v socialni apadataciji, čustvenih motenj, nezmožnosti živeti doma, težje in težke prizadetosti.

Na Nizozemskem je celoten sistem skrbi za duševno prizadete organiziran okrog »socialno pedološke službe«, ki ugotavlja in registrira vse duševno prizadete ter prevzema odgovornost za vodenje staršev in otrok. To vodenje lahko obsega praktično pomoč pri skrbi za otroka, učenje staršev za izvajanje otrokovega usposabljanja doma, pa tudi namestitev v specialne šole, na delovna mesta, v skupinske domove, ustanove itd. Družine, ki imajo otroke mlajše kot tri leta, so deležne pomoči na domu. Pri treh letih starosti začne otrok obiskovati otroški vrtec, kjer se usposablja in pripravlja na vstop v specialno šolo. Pri sedmih letih stopi v šolo bodisi za laže in zmerno prizadete bodisi za težje stopnje težje prizadetosti. Pri blažjih stopnjah težje in težke prizadetosti ostajajo otroci v otroškem vrtcu. Usposabljanje v teh šolah, ki obsega tudi poklicno usposabljanje, traja do 17. leta, v nekaterih primerih do 21. leta otrokove starosti.

Celostni problemi, s katerimi se spopadajo delavci na tem področju, vključujejo, predvsem pri predšolskih otrocih, prepoznavanje duševne prizadetosti, ki je često prikrita, vodenje staršev, ki je lahko težavno, še posebej, če ima otrok vedenjske težave, in pa vključitev ustreznih specialistov, ki naj bi pomagali otrokom z dvojno diagnozo: duševna prizadetost in duševna bolezen. Pri otrocih šolske starosti je ustrezna obravnava vedenjskih in čustvenih motenj pogosto težavna, ker učiteljem morebiti primanjkuje znanja, ki je potrebno za obravnavo teh problemov. Primanjkuje tudi specializiranih enot za obravnavo otrok z dvojno diagnozo kot tudi skupinskih domov za otroke, ki morajo živeti ločeno od svojih družin. Med odraslimi je še vedno problem pomanjkanje skupinskih domov za teže prizadete, delovnih mest, specializiranih enot ter ambulantne skrbi za obravnavo duševnih bolezni.

Na Nizozemskem je trenutno najbolj pereč problem pomanjkanje osebne skrbi za duševno zdravje duševno prizadete populacije in nezadostno znanje, kako ustrezno ravnati, kadar gre za povezavo vedenjskih in psihiatričnih problemov. Delavci na tem področju se vedno bolj zavedajo potrebe, ki je zrasla hkrati s povečanim sprejemanjem koncepta normalizacije. Pred desetimi leti se izrazi kot »čustvene težave«, »intrapsihični problemi« in »duševna bolezen« niso uporabljali v zvezi z življenjskimi potrebami in problemi duševno prizadetih posameznikov.

Pred petimi leti je bila vlada primorana seznaniti se z vedenjskimi in psihiatričnimi težavami laže duševno prizadetih in tako so bile ustanovljene specialne enote za opazovanje in obravnavo s celodnevnim bivanjem. Od tedaj se je pozornost do teh potreb povečala.

Odkar so bile pri laže prizadetih prepoznane psihiatrične motnje, se tudi strokovnjaki zavedajo navzočnosti čustvenih in drugih psihiatričnih motenj pri ljudeh na nižjih razvojnih stopnjah. Zato se strokovnjaki vedno pogosteje srečujejo s potrebami na področju mentalnega zdravja duševno prizadetih ljudi; specializirano področje zahteva specializirano znanje. Pri uresničevanju teh zahtev psihologi, zdravniki splošne prakse, pediatri, pedologi itd. potrebujejo vodenje in pomoč psihiatrov. Na nesrečo se je le malo psihiatrov specializiralo na tem področju, tako da pomanjkanje interesa in znanja med splošnimi psihiatri še povečuje ta problem.

Za duševno prizadete — duševno bolne otroke in odrasle — obstajajo številni specialni centri za diagnostiko in obravnavo, ki so načeloma ločeni od tistih za drugo popula-

cijo. V teh centrih deluje multidisciplinarni tim, ki vključuje tudi psihiatra. Seveda ta psihiater pogosto ni specializiran za področje dvojne prizadetosti ali nima ustreznega interesa in dela le del svojega časa na področju duševne prizadetosti. Zdi se, kot da psihiatru manjka znanja o duševni prizadetosti, v ravnovesju strokovne ekipe pa primanjkuje znanja o psihiatriji. Tako duševno bolna — duševno prizadeta oseba pogosto pade v klešče tako imenovanega »problema znanja«. Glavne težave so pač v tem, kako se ogniti delu s takim posameznikom — in sicer zaradi negotovosti znotraj prejšnjega okolja, vrste obravnave, ki bi je te osebe lahko bile deležne, in velikega deleža poklicne negotovosti o tem, kako obravnavati naslednjo duševno dezintegracijo ali vedenjsko težavo. Prav tako ni službe za zunanje paciente ali skrbi po odpustu.

Na sedanji stopnji procesa normalizacije se zdi, da so problemi duševne bolezni in vedenjskih motenj postali resna ovira, pomanjkanje specifičnega znanja o tej tematiki pa zbuja veliko zaskrbljenost. Glavni razlog za to stanje je po mojem mnenju v tem, da je izobrazba o duševni prizadetosti, ki jo študentje dobijo na univerzi, nezadostna. Študentje, ne glede na smer študija, dobijo malo ali nič priložnosti, da bi spoznali življenjske potrebe in probleme duševno prizadetih. Razen tega tudi ni uradnih možnosti za specializacijo po končanem osnovnem študiju.

Na srečo je Nizozemska kmalu začela usposabljati različne strokovnjake za specializirano skrb za duševno prizadete. V zadnjih nekaj letih so mnogi psihologi, pedologi in zdravniki splošne prakse dobili podiplomsko izobrazbo o psihiatričnih motnjah pri duševno prizadetih osebah. Velik strokovni interes za to izobraževanje podpira pobudo, naj bi univerze posvetile več pozornosti temu področju. Jasno je, da obstaja potreba po specializaciji take vrste, spodbudno pa je tudi, da opažamo iskanje rešitev in premike naprej.

Nedavno je bila organizirana študijska skupina različnih strokovnjakov, da bi se posvetila potrebi po raziskovalni podpori in širjenju praktičnih idej v zvezi s psihiatričnimi in vedenjskimi motnjami pri duševni prizadetosti. Upamo, da bo ta študijska skupina zrasla na podoben način kot Nacionalna zveza za dvojno diagnosticirane (NADD) v Združenih državah Amerike, saj je taka organizacija izjemno pomembna za spodbujanje raziskovanja. Kljub pomanjkanju finančnih sredstev in znanja se bomo lahko premaknili naprej le, če bomo optimalno uporabili svoje zmožnosti. Z besedami Franka Menolascina: Na področju skrbi za duševno prizadete ni pomembna velikost skladov, temveč kako te sklade uporabimo. To bo skupaj s stalnim iskanjem novih idej in možnosti na področju duševne prizadetosti ter s sodelovanjem različnih ved in okrepljenimi mednarodnimi stiki zanesljivo prinašalo nove izzive in omogočalo napredek.

dr. Ante Došen, psihiater,
Helvort
Iz angleščine prevedla in priredila:
Aljoša Vodnik

ZDRAVSTVENI TEHNIKI (MEDICINSKE SESTRE) IN DUŠEVNO PRIZADETI

V zadnjem času se vse več govori in piše o pomanjkanju zdravstvenih tehnikov, medicinskih sester — kot navadno pravimo, čeprav spadajo k njim tudi prepotrebni »medicinski bratje«.

Še pred nekaj leti so bila vsa mesta zasedena in je marsikatera medicinska sestra, potem ko je dovršila srednjo šolo, morala čakati na izpraznjeno mesto ali pa se je začasno zaposlila drugod. Usmerjeno izobraževanje je prineslo nove probleme: šolanje je zahtevnejše, kar marsikoga odvrne od tega poklica; izšolani zdravstveni tehniki pa lahko nadaljujejo študij ne samo na višji, ampak tudi na visoki šoli zdravstvene smeri ali njej sorodne, možna pa je tudi preusmeritev v drugo stroko.

Poklic zdravstvenega tehnika je težak in odgovoren. Delovni čas podaljšujejo tudi dežurstva. Osebni dohodki so primerni, nikakor pa ne taki kot v industriji. Vendar vse to ne moti tistega mladega človeka, ki mu je največje zadoščenje, če lahko pomaga trpečemu sočloveku.

Štiriindvajseto leto že teče, odkar poučujem in vzgajam v srednji šoli bodoče zdravstvene delavce. Med njimi sem srečala tudi več sester, bratov ali drugih sorodnikov duševno prizadetih. V začetku niso govorili o njih, razodevali so se šele v šolskih nalogah. Nekateri so pisali, da so se prav zaradi njih odločili za ta poklic. Učila sem tudi mlado mamo težko prizadete deklice. Skupna usoda naju je združila v trajno prijateljstvo.

Ko gledam nazaj, se zavem, da so bili prav ti mladi ljudje najboljši učenci in so sedaj tudi dobri zdravstveni delavci. Požrtvovalnosti so se naučili že v mladosti in taki so tudi do vseh tistih duševno prizadetih, ki jih vsak dan srečujejo pri svojem delu. Obenem pa jim je njihovo delo v veliko zadoščenje.

Vsaka mati duševno prizadetega otroka se sreča z medicinsko sestro že v porodnišnici. Bližja ji je kot zdravnik, čeprav izpolnjuje njegova naročila, saj ima več časa za pogovor — za tolažbo in spodbudo. In kdo naredi to boljše kot tista sestra, ki lahko reče nesrečni materi: »Tudi pri nas imamo duševno prizadetega. Navadili smo se ga in radi ga imamo, pa čeprav je večkrat težko... Tudi vi boste zmogli...« In katera sestra, če ne tista, ki pozna to nesrečo že iz lastne družine, se bolj zavzame za malega nebogljenčka?

Matere smo doživljale, da so k našim otrokom prihajale patronažne sestre, ki so zelo malo vedele o negi duševno prizadetega otroka, in nam zato sploh niso znale svetovati. Niti za Društvo za pomoč duševno prizadetim niso vedele, tudi za Naš zbornik ne. Gotovo so za to največ krive šole, kjer so se te sestre šolale. Premalo so jim učitelji — zdravstveni delavci, psihologi pa tudi drugi učitelji govorili tudi o tej strani našega življenja. Veliko možnosti imajo pri pouku tudi slavisti, ki lahko predstavijo duševno prizadete tudi ob tujih in domačih literarnih zgledih. Vse to bi morali izrabiti, da bodo zdravstveni tehniki znali prisluhniti tudi našim potrebam.

Množijo se ustanove za duševno prizadete, zelo pa jim primanjkuje medicinskih tehnikov, moških in žensk. Zaradi pomanjkanja prihajajo delavke iz drugih krajev naše države, ki pa si kmalu poiščejo lažje, a bolje plačano delo. Težave so tudi pri sporazumevanju med njimi in našimi otroki, ki še slovenske besede razumejo le s težavo. Motijo jih tudi njihove drugačne kulturne navade.

Potrebujemo dobre in požrtvovalne mlade ljudi, ki se ne bodo prestrašili naporov učenja in praktičnega dela; ki bodo humano sprejemali duševno prizadete odrasle, zlasti pa otroke, najbolj potrebne pomoči in ljubezni. Za te naše zdravstvene delavce zahtevamo tudi primerno plačilo in dodatne proste dneve kot tudi možnost vzporednega in nadaljnjega izobraževanja ter napredovanja.

Prisrčno torej vabimo vse mlade bralce in bralke Našega zbornika, da premislijo in pretehtajo svoje poklicne želje in zmožnosti ter se tudi kateri izmed njih odloči za srednjo zdravstveno šolo. Največje zadoščenje v njihovem poklicu jim bo, če bodo zmogli pomagati

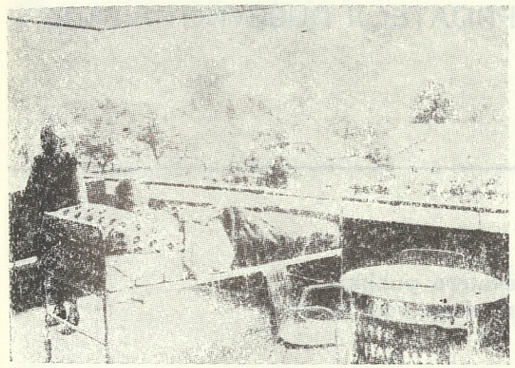

duševno prizadetim in njihovim staršem, da bodo le-ti premagali svojo življenjsko usodo in živeli z njo in ob njej kljub vsemu srečni s svojimi prizadetimi otroki. To je namreč velika umetnost in največja življenjska modrost.

Eva Jekovec

VABIMO VAS K SODELOVANJU

Prva številka Našega zbornika v prihodnjem letu bo namenjena predstavitvi novega programa življenja in dela osnovne šole s prilagojenim programom, ki ga šole v tem šolskem letu že izvajajo v prvih treh razredih in v petem razredu. Program prinaša nekatere novosti, ki bi jih želeli bralcem naše revije prikazati z različnih zornih kotov. Zato vabimo k sodelovanju strokovne delavce, otroke in starše, da v svojih prispevkih opišejo prve izkušnje in sporočijo svoje mnenje o teh novostih (naravoslovni dnevi, delovne akcije in podobno).

V eni od prihodnjih številk bomo posvetili največ pozornosti doživljanju in odnosom v družini po oddaji otroka v zavod. Vemo, da starši oddajo otroka v zavod zelo različno doživljajo in da se življenje dostikrat razpleta čisto drugače, kot smo si želeli, pa tudi mnenja strokovnjakov so si včasih povsem različna. Mislimo, da bi bilo prav, da v našem glasilu prikažemo ta različna mišljenja in izkušnje, zato vas vabimo, da sodelujete s svojimi prispevki.

Skoraj v vsaki številki Našega zbornika namenimo nekaj prostora prispevkom otrok. Iz nekaterih organizacij za usposabljanje dobivamo prispevke zelo redno, skoraj vsak mesec, drugi nam pošljejo kar šolsko glasilo. Pohvaliti moramo predvsem naše dopisnike iz Vipave, Planine, Sevnice, Slovenskih Konjic, Murske Sobote in Raven na Koroškem. Iz drugih krajev se nam pa le redko oglašate. Najbrž pa bi tudi drugod zmogli napisati kaj zanimivega o svojih dogodivščinah. Oglasite se nam!

Tudi z likovnimi izdelki nam nekateri pogosto pomagate, da glasilo napravimo bolj prijetno za oko. Obvestili smo vas že, kakšna bo osrednja tematika prihodnjih številk — morda že imate v svojih likovnih mapah izdelke, ki bi ponazorili te dejavnosti, ali pa jih boste še napravili. Zaradi načina reprodukcije likovnih izdelkov nam je najljubše, da pošljete grafike ali risbe s tušem oziroma flomastrom.

Upamo, da se boste odzvali povabilu k sodelovanju in vam želimo vse najboljše in najlepše v novem letu!

Uredništvo

STARŠI — STROKOVNI DELAVCI — PRIJATELJI DUŠEVNO PRIZADETIH

Obveščamo vas, da imamo na zalogi še nekatere publikacije, po katerih radi sežete starši in strokovnjaki. Ponudimo vam lahko še naslednje knjige in priročnike:

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

dr. Marije Eggove, kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok.

MONGOLIZEM

dr. Andreasa Retta, ki predstavlja svoje izkušnje iz dela z mongoloidnimi otroki in odraslimi, zanimive tudi za razumevanje drugih duševno prizadetih.

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

pisateljice Pearl S. Buckove, ki opisuje življenje s svojo duševno prizadeto hčerko.

PRIVAJANJE IN USPOSABLJANJE OTROKA DOMA

naših priznanih strokovnjakov Tonči Koželjeve in Antona Kotarja, ki vam v poljudni obliki in sistematično posredujeta napotke za delo z otrokom doma; priročnik je bogato ilustriran.

Vse knjižice lahko po zelo nizki ceni naročite pri upravi Našega zbornika, Samova 9, Ljubljana.